

Obec Třebšín po odchodu jednotek SS 1945. Muzeum Podblanicka.

HLÁŠENÍ SS

Ke dni 31. 3. 1944 Přesídlovací kancelář ministerstva vnitra uváděla, že dosud bylo zřízením cvičiště postiženo celkem 65 obcí a 144 osad, 8 619 rodin, resp. 30 986 obyvatel. Vysídlené území zabíralo celkovou plochu 43 350 ha. Vzhledem k faktu, že vystěhování probíhalo v různých časových etapách, zájmy obyvatelstva tím byly rozděleny, a tudíž nedocházelo z jejich strany k výraznějšímu odporu.

vraždily české lidi. Krvavé incidenty proběhly na různých místech, např. v Dolních Břežanech nebo Zlatníkách.

Pro Němce nepříznivě se vyvíjela situace na železnici. Z prostoru cvičiště vyjel odpoledne 5. května po trati Týnec n. S. – Čerčany vojenský vlak s tanky a děly a vycvičenou posádkou. Vlak dojel až k Mnichovicím, kde byl německý vlakvedoucí udržován v domněnce, že je na trati překážka. Po chvíli zahájili mirošovičtí a mnichovičtí partyzáni z lesa střelbu na vlak a vyzvali posádku ke kapitulaci. Zmatení Němci posunovali s vlakem zpět, poté partyzáni přerušili na několika místech trať. Později vykolejili v zastávce Mrač lokomotivu a tři vozy. Tanky z vykolejených vozů se vrátily po pražcích do Čerčan a do bojů vůbec nezasáhly.

CHTĚLI JEN K AMERIČANŮM

Odpoledne 8. května došlo na Konopišti k vyjednávání o bezpodmínečné kapitulaci vojsk SS. Němečtí velitelé se odmítli vzdát Čechům nebo Rusům. Budou-li kapitulovat, tak jedině Američanům. Byla sepsána dohoda o doprovodu příslušníků zbraní SS a civilních zaměstnanců z cvičiště do prostoru, kde dojde k převzetí americkou armádou.

Praha byla sice 9. května osvobozena, ale německé jednotky obklíčené východně od Prahy se pokoušely proniknout na západ prostorem na jih od Prahy. Dne 11. května vstoupila 7. gardová armáda maršála Malinovského do Tábora, Votic a Sedlčan a překročila na několika místech Vltavu. Místa odporu nacistů byla postupně likvidována.

Zvláště smutné a zavrženěhodné bylo chování německých velitelů a dozorců k vězňům z různých táborů na sklonku války. Docházelo k vraždám na pochodech smrti i na pracovištích. Několik vrahů bylo později soudně potrestáno, mnozí ale zmizeli a nikdy nebyli dopadeni.

Jako stálá připomínka byl v místech bývalého koncentračního tábora v Hradištku postaven nejdříve dřevěný pětimetrový kříž s trnovou korunou. Později byl v půli cesty mezi Hradiškem a Třebšínem zbudován památník z neopracovaného kamene s bronzovou deskou s textem: Na věčnou paměť zde povražděných a umučených esesmany v dubnu 1945 daleko od svých domovů.

Druhou desku do kamene zasadili pozůstalí po zavražděných francouzských vězňích.

V prvních poválečných týdnech se někteří obyvatelé zabraných prostorů začali vracet; první ti, kteří byli zaměstnáni na dvorech SS či jiných objektech, později

i z míst vzdálenějších. Dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 ze dne 19. května 1945 byl po právní stránce obnoven stav z doby před vyvlastněním. Poškození měli nárok na příslušnou restituci.

NÁVRAT DO MÍROVÉHO STAVU

Aby se zabránilo zbytečným škodám, byl pro nezbytné udržení hospodářského provozu na bývalých dvorech SS vytvořen dočasný orgán – Národní správa zemědělských podniků bývalého cvičiště Benešov, která postupně vracela Čechům nemovitosti a inventář a posléze byla likvidována, když splnila své povinnosti.

Pro zajímavost citujme z nálezu ministerské komise v obci Krňany: „V Krňanech byl zřízen okupanty SS dvůr, takže obec byla částečně obydlena, a tak některé domy jsou v dosti dobrém stavu. Majitelé přistěhovalci se mohou nastěhovat, aniž by museli provádět základní opravy domů. Pole jsou částečně obdělána a zasetá a jsou v dobrém stavu. Do obce se nastěhovaly již tři rodiny a ostatní majitelé, pokud nebyli deputátníci, si usedlosti opravují a hodlají se v krátké době nastěhovat. Vojsko v obci není.“

Několik obcí bylo ale srovnáno se zemí. Na své rekreační objekty se vraceli chataři a trampové, v mnoha případech však nacházejí chaty i pozemky v žalostném stavu.

Pramen:

SS-Truppenübungsplatz Beneschau/Böhmen 1939–1948
Ing. Petr Kos

STATISTIKA VYSTĚHOVÁNÍ

Po válce bylo čs. úřady konstatováno, že náklady na zřízení cvičiště činily asi 1 500 milionů korun (poválečné měny) a z této částky bylo asi 700 milionů vyplaceno, 100 milionů bylo v srpnu 1945 stále připraveno k výplatě a zbytek zůstal nevyplacen. Němci způsobené škody byly odhadnuty na 10 miliard korun, nebyly však započítány škody na hospodářských zařízeních a polích.

Uvádí se, že celkově opustilo území cvičiště 60 % obyvatel, zbylých 40 % jich na cvičišti zůstalo, nicméně i oni se pak v rámci cvičiště stěhovali, někdy i opakovaně. Lze říci, že po dokončení poslední stěhovací etapy bylo na cvičišti evidováno na 12 225 obyvatel.

Německé ženy zavázejí původní obranný protitankový příkop, který měl předělit celý ostroh mezi Vltavou a Sázavou. Nebyl nikdy využit.

NA HRADIŠTKU PŘEŽILI SVOJI VLASTNÍ SMRT

Obec Hradištko byla po skončení války jednou z nejméně zničených obcí zabraného území. Přesto zde lidé trpěli víc než jinde. Nacházel se tu totiž koncentrační tábor, který měl horší pověst než Buchenwald.

TEXT: LUCIE HAŠKOVÁ FOTO: ARCHIV OBCE HRADIŠTKO

Na podzim roku 1942 byl na konci Hradištky při cestě na Píkovice postaven pracovní-výchovný tábor, tzv. „Arbeitserziehungslager“, který sloužil jako vězení pro Čechy obviněné z pracovní sabotáže. Projekt tábora vypracovala pražská firma

písemných dokumentů, které uvádějí, že 21. října 1944 bylo v táboře 451 vězňů, 31. ledna 1945 jich bylo 444. Dokument z 28. února 1945 uvádí počet 442 vězňů a dokonce obsahuje přehled národností: 143 Němců, 4 Belgičani, 156 Francouzů, 11 Italů, 40 Poláků,

André LACHAUD
de Chaville (Seine et Oise) à la libération de Hradištko

Reprint knihy *Au temps des Crématoires*

Ing. Josef Kratochvíl a O. Panuš a náklady na výstavbu se vyšplhaly téměř na 2 miliony protektorátních korun. Dřevěný barákový tábor měl kapacitu 500 vězňů.

O rok později byl tábor rozšířen a změněn na pobočku koncentračního tábora Flossenbürg. Byli sem umístěni političtí vězni cizích národností a také němečtí kriminální zločinci. Veličkem tábora byl SS-Oberscharführer Alfred Kuss, dozorce z koncentračních táborů Buchenwald a Flossenbürg.

První transport vězňů dorazil 17. listopadu 1943, a to 70 mužů německé národnosti. Ty následovalo 26. listopadu 66 vězňů a 24. prosince 55 vězňů taktéž německé národnosti. Teprve 3. března 1944 dorazil velký transport s 325 vězni španělské, francouzské, ruské, polské a další národnosti. Představu o celkovém počtu vězňů si můžeme udělat ze tří dochovaných

Georges HEUILLARD
Conseiller Général, Maire de Neuf Marché
à la libération de Hradištko (Poids normal 114 kg)

Reprint knihy *Au temps des Crématoires*

1 Portugalec, 58 Rusů, 1 Švýcar, 27 Španělů a jeden vězeň bez uvedení národnosti.

Francouzský vězeň Jean Ménez popisuje tábor ve své knize „*Mémoires de captivité 1943–1945*“: „Po Buchenwaldu a Flossenbürgu se tento tábor zdál být malý, protože se zde nacházely jen čtyři baráky. Popis je vcelku jednoduchý: louka ohraničená ostnatým drátem, vstupní brána se strážní věží, dva baráky na ubytování vězňů, před jedním a zčásti i před druhým je apelploc, třetí barák slouží jako kuchyně a obchod a čtvrtý jako marodka.“

Stravovací podmínky

Podmínky v táboře byly otřesné. Vzhledem k fyzicky vysilující deseti- až dvanáctihodinové práci byla strava v táboře nedostačující, podle některých výpovědí dokonce menší než v koncentračním táboře Buchenwald. Vězni trpěli hladem a podvýživou. Každé ráno a večer dostávali kávu podobnou břečce, a bochník chleba, který se rozdělával nejprve mezi čtyři vězně, později i mezi osm vězňů. Ke chlebu obvykle býval margarín, sýr nebo salám. V poledne se podávala řídká polévka, která příliš nezasýtila. Francouzští vězni v dokumentu „*Hradištko: Pobočka koncentračního tábora Flossenbürg 30 km na jih od Prahy*“ vzpomínají, jak se při rozdávání polévky snažili přijít mezi posledními, aby ji měli hustší. „*Jednou se mi stalo, že jsem na dně svojí misky našel tři zrníčka krup. Byl to jen litr vody s třemi kroupami.*“

Jean Geoffroy ve své knize „*Au temps des Crématoires*“ popisuje, čím Francouzi zaháněli neutuchající hlad: „*Ve smeti jsme hledali zbytky zeleniny, košťaly ze zelí, a zejména slupky z brambor, kterých se Němcům a Polákům dostávalo do sytosti a vůbec nemysleli na to, jak je úsporně škrabat. Dělali jsme polévky z kopřivy a servirovali jsme velké talíře s pampeliškami, které jsme nijak nedochucovali a které nás zachránily od věčného hladu.*“

Hygienické podmínky

V táboře nebyla tekoucí voda, vězni museli na umytí čekat ve frontě před kádemi s vodou, která těžko vystačila pro všechny. Kromě hladu a zimy byli neustále obtěžováni blechami a vešmi. Každý den umírali na následky zavšívění nebo infekce.

Jean Geoffroy s hrůzou vzpomíná na to, jak kápovali vězně prohlíželi, zda nemají vši: „*V německých táborech se kladl zásadní důraz na od všívování. V Buchenwaldu jsme vši neměli, protože tam byla celková hygienická situace daleko lepší. Ale na Hradištku všude visely nápisy s výhrůžnými slovy: „Eine laus, dein tot! (Jediná veš je tvoje smrt!)“ Každý večer po práci probíhala od všívovací vizita. Jeden vězeň po druhém si nahý stoupl na stoličku a velitel cimry a jeho pomocník prohlíželi každý záhyb našeho těla pomocí dřevěné hole, kterou nadzvedávali naše končetiny. Jiný z pomocníků mezitím prohlížel naše hadry. Tuto prohlídku jsme podstupovali každý večer a byl to jeden z nejhorších momentů celého dne. Když jsme se vrátili z práce, byli jsme vyčerpaní k smrti. Kápovali se usilovně snažili tyto seance prodlužovat,*

jak to jen šlo, a mučit nás tím. Bili nás, když objevili hodně vši (i když jsme proti tomu nemohli nic dělat). A bili nás znovu, když jsme nechali nějakou veš utéct. Během poslední zimy bylo už vši tolik, že bylo jasné, že ani každodenní ohledávání nestačí. Množily se v matracích a dekách. Naše vyhlídky na kruté mlácení se

Barák B + C, archiv obce Hradištko

Barák B, archiv obce Hradištko

Vězeňská ubytovna, archiv obce Hradištko

tedy každým dnem zvyšovaly. Strašně jsme se báli prohlídek vši. Jejich vidina nás pronásledovala jako noční můra.“

Pracovní komanda

Vězni každodenně odcházeli do práce rozdělení do pracovních komand – skupin přibližně o dvaceti mužích. Pracovali na stavbách, v kamenolomu, v Měchenicích na nádraží vykládali vagóny, tahali lodě s nákladem uhlí proti proudu Vltavy nebo kopali protitankový příkop na Třebsíně. Z dlažebních

zima byla v českých končinách neoblomná. Nemohli jsme se nikde ohřát a v lednu 1945 bylo až dvacet stupňů pod nulou. Neměli jsme ponožky a do dřeváků jsme si dávali papír nebo cary látky a pod pruhované košile sáčky cementu v papíru, abychom se ochránili před zimou.“

Dubnový masakr

V důsledku tušení blížící se porážky Němců byly na Hradištku koncem února roku 1945 ukončeny všechny probíhající práce

Strom, do jehož kůry byl vyryt křížek, foto V. Pavelčík

kostek postavili silnici, která je němým svědkem úmorné dřiny a vyčerpání.

Jean Geoffroy popisuje: „V létě se pracovalo 12 hodin. Na staveništi jsme byli od šesti od rána do sedmi do večera s úmorným sluncem v zádech s hodinovou přestávkou, kdy nám bylo dovoleno sníst polévku, kterou nám přinesli až na místo. (...) V zimě jsme pracovali od svítání do večera. Práce byla méně vyčerpávající, ale

Dodnes znatelné stopy po podezdívce oplotení tábora, foto V. Pavelčík

a vězni byli nasazeni na kopání zákopů na Třebsíně a v zalesněné roklí svažující se ke štěchovické přehradě. Strážní službu v táboře převzali příslušníci ženijních praporů divizí „Germania“ a „Das Reich“, jejichž velitelem byl SS-Sturmbannführer Erwin Lange. Tento fanatik zosnoval plán na likvidaci vězňů. Jako záminku pro vraždění zinscenoval odhalení plánovaného povstání trestanců.

Jean Ménez vzpomíná: „Ráno 9. dubna ještě před budíčkem se nedaleko baráků ozývají výstřely z pušek. Tušili jsme, že se blíží nějaké nebezpečí. Tahle neblahá domněnka se nám brzy potvrdila. Byli jsme svědky toho, že naši obvyklí hlídači, takzvaní „Posten“, kteří mají na starost ostrahu tábora a kteří se k nám chovali vcelku slušně, byli vystřídáni mladými SS.“

Napětí slíí a my vidíme přijíždět skupiny mladých vojáků, kteří mají na starost pracovní komanda. Chovají se popudlivě, ale nám ze všeho nejvíce nahání strach tučet jejich pušek.

Původní betonový sloupek, v pozadí marodka, foto V. Pavelčík

Co představuje takováto nablýskaná vojenská skupina pro náš vyhladovělý tábor? Vždyť oni se nás bát nemusí. Jsme v naprosto zbídačeném stavu, psychicky zcela na dně a většina z nás trpí úplavicí. Jaké nebezpečí bychom mohli představovat pro tuto skupinku mladých, dobře živěných SS, kteří jsou v plné síle a dobře vyzbrojeni?”

Skupina stovky vězňů, převážně Francouzů, se vydává jako každé ráno na Třebsín kopat protitankový příkop. Když vyjdou na Závist, zavěsí důstojník SS poprvé zlověstný povel „Hinlegen! Kopf runter!“.

Nejděsivější okamžiky svého života popsal Jean Ménez: „Mladí junkeři se stejně jako při výcviku staví do řady na jedné straně. Všichni pak jednotně nabíjejí své zbraně. Přichází stručný rozkaz: „Hinlegen!“ Zbraně třeskaří. Mám hlavu přilepenou k silnici a neodvážím se ani hnout. Jsem stále na živu a vyvázl jsem

Budova marodky dnes, foto V. Pavelčík

ve zdraví. „Aufstehen!“ řvou na každého z nás junkeři a my se na povel rychle zvedáme. Ale ne všichni se zvedají, pět těl z naší řady zůstává bezvládně ležet na zemi. Zpozorují jednoho raněného Ukrajince se zraněnou nohou, jak se svíjí v křeči. Jeden SS důstojník ho chladnokrevně střílí do týla. Mrtvá těla jsou odvážena do blízké stodoly.“

Hromadné střílení vězňů se odehrálo i druhý a třetí den. Nechtěnými svědky vraždění bylo i několik místních obyvatel, převážně zaměstnanců polesí Hradištko, kteří o událostech vypovídali při policejním vyšetřování v roce 1965. Dělník Smetana vryl na místě, kde ležel jeden ze zastřelených vězňů, do kůry stromu kříž, který je dodnes patrný. Na smutné události upomíná i dřevěný kříž s věncem z ostnatého drátu z koncentračního tábora při silnici z Hradištko na Závist, kde se každoročně koná pietní akt u příležitosti konce druhé světové války.

Transport vězňů

26. dubna 1945 začala evakuace tábora. Nemocní vězni byli zavražděni injekcemi, ostatní se vydali pěšky do Měchenic. Zde na nádraží čekali tři dny bez jídla a pití namačkání v dobytčích vagónech na vězně z Vrchetových Janovic. Transport smrti, ke kterému byly připojeny ještě další vozy s muži z Buchenwaldu a ženami z Ravensbrücku, osvobodili mezi Kaplicí a Velešínem v jižních Čechách partyzáni.

JE DOBRÉ NASLOUCHAT MINULOSTI, USLYŠÍTE V NÍ BUDOUCNOST

Vzpomínky pamětníků z oblasti Hradištko, Davle, Štěchovic, Brunšova.

AUTOR: PODLE VYPRÁVĚNÍ SEPSALA LUCIE HAŠKOVÁ FOTO: ARCHIV AUTORKY

PRACOVAL JSEM S VĚZNI Z KONCENTRAČNÍHO TÁBORA

VOJTĚCH KOUŘIMSKÝ se narodil v roce 1923 a vyrostl v osadě Smrčí u Hostěradic. Za války byl totálně nasazený v Hradištku, kde pracoval na stavbách spolu s vězni z koncentračního tábora. V revolučních dnech se přidal k odbojovému hnutí, které se formovalo v Požárech. Po válce vystudoval průmyslovou školu stavební a pracoval jako projektant. Od roku 1950 žije trvale v Pikovicích.

Když se objevil příkaz k vystěhování, dostali moji rodiče umístěnku do nevyhovujícího místa ve Staré Pace, kterou odmítli. Naše samota ve Smrčí naštěstí budování vojenského cvičiště nijak neovlivnila, proto jsme zde mohli zůstat po celou dobu vystěhování. Rodiče nastoupili jako odborná pracovní síla do utvořeného SS-Hofu v Hostěradicích. U domu nám bylo ponecháno kousek záhumenky se skotem, bravem a slepicemi. Jako částeční samozásobitelé jsme měli poloviční potravinové lístky a ještě jsme museli plnit nařizené dodávky másla, vajec a sádla s kuponem z jediné roční zabijačky vepře.

Před válkou jsem pracoval ve stavební firmě architekta Wágnera. Když jsem dostal příkaz jít kopat zákopy do Rakouska, tak mi zařídil, abych mohl pracovat na Hradištku. Protože to už bylo území Říše, mohl jsem být totálně nasazený i tady. Pracoval jsem na stavbách, které tady Němci budovali. Pracovních čet civilů s vězni bylo asi dvanáct. Naše pracovní skupina čítala asi patnáct vězňů, mezi kterými byl Ital, Rus, Polák, Belgičan a nejvíc Francouzů. Na pracovištích jsme mohli jednat jen s kápem o pracovních požadavcích. Rozmluva s vězni byla možná pouze tehdy, když káповé nebyli poblíž. Pracovali jsme na stavbách silnic, úpravách terénů pro kotvení lodí u Vltavy, těžení štůl ve svazích skal i na přestavbách domů.

Jednou jsme rekonstruovali stodolu v Pikovicích, kde jsme dělali podkrovní byty. Vytáhl jsem si k svačině namazaný chleba a dva francouzští vězni to viděli. Úplně jim klesly ruce, ale neloudili. Tak jsem jim kus chleba položil za cihly. Asi dvakrát se mi povedlo přinést vězňům z jídelny pro civily, kam jsem chodil na obědy, zbylou polévku – eintopf. Musel jsem ji předat káповi, ten si vyžádal souhlas velitele SS strážného a pak teprve podělil vězně. Francouzi taky jedli sedmikrásky a pampelišky, aby se nasýtili. Jediná odkvetlá tady nezůstala.

V dubnu 1945 nám vzali vězně ze staveb a vodili je do Třebosína, kde ručně kopali protitankový zákop, který měl spojit kaňon Vltavy s kaňonem Sázavy. Já jsem tamtudy jezdil na Hradištko na kole do práce. Do toho výkopu jsem jim asi dvakrát schoval něco k jídlu, buď vajíčko vařené natvrdo, povidla nebo chleba. Vězně jsem potkával před Závistí, jak pochodují do práce, a ti, co mě znali, na mě jen mrkli očima plnými strachu.

Pak jsme přestali na stavbách pracovat i my, Češi, a museli jsme kopat zákopy v prudké stráni v kaňonu Dušno, který ústí pod Štěchovickou přehradou. A jeden z nás vyslovil: „Kluci, vždyť my si tady kopeme hrob. Oni nás tady všechny postřelí.“ Rozhodli jsme se, že druhý den už do práce nepůjdeme, a místo toho jsme se vydali do Požánů, kde se koncem dubna organizovala odbojová skupina, která sídlila v budově hotelu u železniční trati v Požárech. Dostali jsme zbraně, instrukce a krátké zaškolení od tamější naší policie, partyzánů a důstojníků z první republiky. Směřovali jsme zatoulané Němce do Kamenného Přívozu, malé kolony s koňským potahem, které vezly převážně raněné a ženy, jsme poslali zase směrem na Štěchovice, Slapy a Strakonice.

Několik let po válce sem začali jezdit francouzští vězni, aby u pomníku, který byl postaven při cestě na Závist, uctili památku těch, kteří tady zahynuli. Některé vězně jsem poznával, tak jsem žádal naši překladatelku, jestli bych s nimi mohl promluvit. V té době však nebyl jakýkoli styk se západní civilizací žádoucí, proto mi nebylo vyhověno. To mě mrzilo dodnes.

VZPOMÍNKY Z HRADIŠTSKÉHO VĚZENÍ

JAROMÍR SCHÜTZ se narodil 9. listopadu 1924. Vyrostl v zemědělském prostředí. Po studiích na obchodní škole nastoupil k firmě J. Půhonný a spol., která vyráběla kontrolní pokladny. Za německé okupace byl totálně nasazen ve Škodových závodech. Za to, že odmítl dělat podřadné práce, byl odsouzen na pět měsíců pobytu v pracovním-výchovném táboře na Hradištku.

V roce 1942 jsem byl totálně nasazený ve Škodových závodech jako pomocný dělník. Musel jsem například vykládat vagon koksu, ale vidlemi to nešlo napíchnout, tak jsem to musel házet rukama, samozřejmě bez rukavic. Také jsem pracoval v kotelně, kde jsem vynášel velké popelníky. Byla to hrozná práce, strašný smrad z kouře. Žádal jsem, aby mě přeložili na jinou práci, ale nevyhověli mi, tak jsem tam přestal chodit.

Brzy si pro mě přišli a odvedli na gestapo do Petschkova paláce. Poté mě věznili v Bartolomějské ulici a nakonec mě ještě s dalšími odvezli vlakem do Pikovic. Tak jsme se ocitli na území vojenského cvičiště SS. Dovedli nás do pracovním-výchovného tábora na Hradištko, kde nás převzali protektorátní četníci. Ostříhali nás dohola a oblekli do starých vojenských uniforem obarvených na černo. Byli jsme ubytováni v dřevěných domech – teskobarákách, kde jsme spali na holých prknech bez slamníků. Deku jsme měli jen jednu, takže jsme spali oblečení. V zimě tam tak profukovalo, že průvan tu deku nadzvedával.

Program byl asi takový: ráno byla rozcvička, takže se běhalo kolem baráků. Potom jsme vypili černou kávu a snědli kousek chleba. V poledne byla čistá polévka a večer něco k večeři, když byly brambory, tak jsme je snědli i se slupkami. Lehko jsme dostali úplavici, ale žádné léky tu neexistovaly. Na Hradištku jsme jednou viděli králíkárnou a u ní tvrdý chleba pro králíky. Měli jsme

takový hlad, že jsme ten chleba ukradli. Pracovali jsme hodně hodin, tak na nás fasovali víc potravin, ale nedostali jsme ani to základní. V dodávkách byly i cukrovinky, ale ty jsme v životě neviděli. To si četníci nosili domů.

V táboře byla voda na mytí jen studená. Nejhorší byly šatní vši. To jde na nervy. Pořád to po nás lezlo, nekousalo, to ne, ale pořád lezlo. Vyměnili jsme si prádlo za čisté a bylo to to samé. Jendou udělali odšívovací akci – studenou vodou. To k ničemu nevedlo, to bylo jen k smíchu.

Pracovali jsme na silnicích, bourali jsme chaty a také jsme kopali ve skále. Tam se povídalo, že tam jednoho vězně zabil. Pak postupovala východní fronta a Němci potřebovali vězně z koncentráků umístit v tábořech na západě. Pracovní tábor jsme tedy připravovali pro politické vězně. Museli jsme zesilovat ploty z ostaného drátu natřikrát. Pak jsme ty vězně, kteří přišli po nás, viděli. Měli pruhované obleky a čísla a vlaječky podle národnosti. My jsme měli hlad, ale oni ještě větší. Když jsme šli po tom place, kde stáli a hlídali je jeden ozbrojený německý voják, položili jsme jim kousky chleba na zem, aby to ten voják neviděl, a očima jsme jim dávali znamení.

V pracovním táboře jsem strávil pět měsíců, od srpna do prosince. Jen na léto nás poslali do Krhanic, kde byla pobočka Hradištko, ubytování bylo v bývalém hostinci. Z Krhanic jsme docházeli do Lešan přes Sázavu, kde jsme stavěli střelnici. Mimo jiné jsme docházeli do Prosečnice, kde jsme pracovali s krumpáčem a lopatou. V té době bylo na slunci čtyřicetistupňové vedro, k pití byla jen čistá voda. Mně se udělalo na pracovišti ze slunce zle, tak jsem odešel do lesa, kde jsem si lehnul. Za to jsem obdržel výprask pendrekiem deset ran, takže jsem týden ležel na břiše.

Když nás na podzim převedli zpátky do Hradištko, onemocněl jsem s levou nohou. Měl jsem otevřenou ránu na lýtku. Dostal jsem se na marodku, kde jsem ležel. Přišel tam na kontrolu velitel a konstatoval, že jsem simulant. Doktor mi pak ale řekl: „Měl jsi štěstí, za chvíli by ti tu nohu ufikli.“

Počátkem prosince se pracovní tábor stěhoval do Dolních Břežan, kde nás ubytovali ve stodole. V lednu roku 1944 jsem byl propuštěn domů a hned v únoru jsem byl transportován do Německa, kde jsem byl totálně nasazený dalších jedenáct měsíců.

NEBYL NĚMEC JAKO NĚMEC

FRANTIŠEK HOLEŠTA se narodil v roce 1935 na Brunšově, kde bydlel se svými rodiči, sestrou a babičkou. Za války byla jeho rodina vystěhovaná na Račanech nad Davlí, jeho otec pracoval jako zedník a po dostavbě štěchovické přehrady byl totálně nasazený v Račicích u Hradce Králové a domů jezdil jednou za měsíc. Ke konci války utekl a až do osvobození se ukrýval doma.

V době vystěhování jsme bydleli u zamožné pražské rodiny Wégrových, paní domu jsme oslovovali milostpaní. Dům si postavili před válkou jako rekreační sídlo, ale neměli ho ještě zkolaudovaný, nebyla tam zatím ani elektřina, takže jsme celou válku svílili petrolejkou.

Do první třídy jsem chodil ještě na Hradištko, ale po zabrání území jsem chodil tři roky do Davle. Učili jsme se po hospodách, protože školu v Davli i ve Štěchovicích měli Němci zabranou.

Tu nely v Davli byly obsazené, ale na nádraží jsem chodil často. Němečtí vojáci si tam jezdili pro proviant a já jsem tam chodil krást brikety, uhlí nebo zeleninu. Někteří Němci mě už znali a sami mi dávali. Jednou tam stáli dva vojáci, jeden zrzavý a druhý blondatý. Ten zrzavý vzal do ruky okurku a lákal mě: „Kom m, kom m!“ Tak jsem k němu šel, on mi okurku podal a vtom vzal bič a druhým koncem mě praštil přes hlavu. Upadl jsem na zem a řval jsem bolestí. Ten druhý Němec se s ním začal hádat

a málem se kvůli mně poprali. Nakonec mi ten blondák dal plný vozík věcí – brikety, kvěťák, okurky, celer, mrkev.

Když se Němci stahovali na západ, jeden z nich, který jel na kole, si stoupl za naši branku a prosil maminku o vodu. Maminka mu ji přinesla v půllitru, a protože bylo teplo, žádal o další. Ale to už přijížděli další vojáci, tak jim vodu nabízel, ale oni odmítli. Nakonec jeden z vojáků do půllitru vztekle praštil, až nás všechny polil. Když kolona odjela, voják na kole pořád stál za naší brankou. Najednou si kleknul na kolena, sepnul ruce a prosil maminku: „Paní, řekněte mi pravdu, jsou v Plzni Američané nebo

Rusové? Jsem katolický kněz z Kolína nad Rýnem, v životě jsem nikoho nezabil a teď mám zemřít?“ Maminka mu tedy řekla, že dojde k Američanům. Můžeme si na tohoto vojáka později vzpomenout.

Jednou za války jsme se byli doma podívat, dostal jsem Ausweis – propustku. V našem domě bydleli němečtí důstojníci. Po válce se tam zase nastěhoval ruský major, se kterým jsme komunikovali. Sliboval, že tam zůstane všechno tak, jak to je, ještě mamince ukázal, kde nechá klíč. Když jsme se po válce vrátili domů, klíč byl na smluveném místě, ale dům byl vyrabovaný. Některé naše věci jsme pak viděli o pár domů dál. To bylo velmi skličující.

DOMOV ZŮSTAL ZA ŘEKOU

ANTONÍN ŠIROKÝ se narodil 17. května 1931. Vyučil se holičem, ale celý život pracoval jako šofér. Žije s rodinou na Zbraslavi, na Brunšov se však stále vrací. Rád zde vzpomíná na dobu svého dětství a je také pokračovatelem rodinné tradice Vltavanů.

Můj otec pocházel ze Štěchovic z domku vysoko ve stráni nad restaurací U Císařů, kde se říká Na Pankrací. Dodnes je dobře vidět ze štěchovického mostu. Pracoval jako dělník a plavec, jezdil na vorech, na šlfech i jako kormidelník na parníku Goldenkron. Matka Josefa byla lesní dělnicí a na pronajatém pozemku na Brunšově pěstovala jahody. Rodiče bydleli po svatbě nejprve v pronajatém bytě na Brunšově, brzy si postavili vlastní domek, a to na konci Brunšova nad skálou, kam jsme se nastěhovali v roce 1937. Spokojený život nám však narušila německá okupace a my jsme byli nuceni svůj domov opustit.

Byl nám přidělen byt ve vile v Měchenicích, ten jsme ale odmítli a nastěhovali se k prarodičům na Pankrací. Domeček ve stráni měl pouze dvě světničky, v jedné žili děda s babičkou, ve druhé já s rodiči. V roce 1944 se narodila ještě moje sestra. V jediné místnosti se vařilo, pralo i spalo, a to na jedné manželské posteli, miminko v košíku na židli. Nebyla tu zavedená elektřina, svítilo se petrolejkou. Pro vodu se muselo do obecní studny až

k mostu a odsud s plnou pánou do příkré stráni. Pohled z okna byl pro nás bolestný, často jsme hleděli přes řeku na protější stráně, kde stál náš zabraný domek, ve kterém teď bydlel německý důstojník s rodinou.

Do školy jsem chodil nejprve na Hradištku, po vystěhování ve Štěchovicích. I tam však školu Němci brzy zabrali, takže jsme se učili po hospodách. Jeden z mých spolužáků byl i syn nadlesního Stuny, který bydlel ve vile vedle koncentračního tábora na Hradištku. Když jsem ho někdy po škole navštívil, nechal mě pan Stuna navečer odvézt domů kočárem, protože by mě jinak německá hlídka ve Štěchovicích nepustila přes most.

Hned jak skončila válka, vrátili jsme se do našeho domku na Brunšov. Oproti jiným stavením byl v dobrém stavu. Po německém důstojníkovi jsme objevili šavli a velké rádio, které později národní výbor využíval jako rozhlas. Vrátili jsme i zvon z brunšovské zvonice, který jsme našli ukrytý ve skříni.

S místními kluky jsme po návratu objevili zábavu, ze které by dnešní maminky jistě brzy zešlely. V dřevěných ubikacích postavených na Ovčíchách a v zákopech na polích jsme nacházeli zbraně německých vojáků a nosili si je domů. Jednou padl na Brunšově výstřel a kulka vlétla naproti ve Štěchovicích do okénka elektrárenského domku. Četníci vyšetřovali všechny kluky z Brunšova, ale žádný se nepříznal.

Můj otec jednou našel na zemi podivnou tužku. Snažil se ji rozšroubovat, ale začalo v ní syčet. Hone m ji odhodil a křikl na mě, abych utekl. Třaskavina vybuchla a mě zranily dvě střepiny. Jedna se mi zasekla do lopatky a druhá do žíly na zápěstí. Z ruky mi stříkala krev, táta ránu rychle zaškrtl a běželi jsme k lékaři na ošetření. Jaký div, že se mně ani nikomu jinému při klukovských hrách nestalo nic vážnějšího.

pomáhali sklídit úrodu. Někteří sousedé se ale vystěhovali už v červnu, tak nám řekli, ať u nich otrháme na zahradě blumy. Šel jsem je tedy se sestrou otrhat, mně bylo v té době šestnáct a jí devět, a viděl nás přitom jeden německý důstojník. Začal na nás křičet „ty pse český“ a hned vyndal pistolí. Sestře vytrhl košík s blumami z ruky a vysypal je na zem. Naštěstí jel kolem generál Klein na koni a viděl to. Toho důstojníka seřval a donutil ho, aby nám ty blumy nechal. Měli jsme ke všem Němcům averzi, ale tenkrát jsem si pomyslel, že aspoň jeden z nich je rozumný.

Hradištko byla vesnice, která na vystěhování trochu vydělala. Do té doby to byla osada starých chalup a stálo tu jen několik nově postavených domů. Němci tady budovali, jako by tu byli navěky. A navíc se tu nebojovalo, protože tu bydlel Klein a celý štáb. Z Brunšova do Hradištko byla rozestavěná nová silnice, po které se už jezdilo. Nová silnice byla i do Píkovic, kam do té doby vedla jen polní cesta. A byl tu i vodovod, který tu nikdy nebyval. Po Hradištku byla spousta dřevěných „teskobaráků“, kam se po válce nastěhovala Svobodova armáda. Tyto baráky se po jejím odchodu kolem roku 1948 všechny zbouraly.

Já jsem byl jeden z mála občanů, který měl být zastřelený. 4. května 1945 jsme s partou osmi kluků obsadili ve Štěchovicích most. Já jsem tomu skoro velel, takže esesáci si vybrali mě a ještě jednoho mého kamaráda a dali nám pistolí k hlavě. Jeden Němec byl naštěstí rozumný, takže nám dal jen facku, nakopl nás a nechal nás jít. Také jsme zatýkali německé

PŘÍBĚH ČETNÍKA Z HRADIŠTKA

JIŘÍ MELICHÁREK se narodil 13. srpna 1930 a na Hradištku žije od roku 1937. Jeho tatínek Josef zde pracoval jako vrchní strážmistr. Bydleli naproti rybníčku v budově bývalého pivovaru, kde se nacházela restaurace U Flígrů, kovárna, četnická stanice a byt pro vrchního strážmistra. Dnes už tato budova nestojí, byla zbourána v 80. letech a místo ní byly postaveny bytovky.

V roce 1939 si rodiče nechali postavit dům naproti dnešní tělocvičně. V březnu se se stavbou začalo a už koncem srpna jsme se stěhovali. Ale domu jsme si neužili dlouho. V roce 1942 jsme se museli vystěhovat a náš dům si zabral vrchní velitel Oberleitnant Gies, který mému otci řekl: „Nebojte se, za pár let budete zpátky. Já tady budu bydlet s rodinou a o všechno se vám budu starat. Hitler dlouho u moci nebude.“

I když jsme byli vystěhovaní a můj otec pracoval na četnické stanici na Petrově, měl Hradištko pořád v revíru a jako četník sem musel pravidelně chodit. Na konci války byl velitelem partyzánů a sedmého nebo

vojáků a zavírali je ve Štěchovicích do restaurací U Císařů, U Neužilů a do Parolodi. V těchto třech budovách jsme měli rozděleno kolem tří set vojáků. Pouštěli jsme je pak po skupinkách dvaceti vojáků do slapských lesů a oni šli pěšky směrem na Milín, aby se dostali k Američanům.

Po návratu z vystěhování se lidi rozdělili na dvě skupiny. Na ty, co byli vystěhovaní, a na ty, co tu zůstali. Dělati jsme mezi nimi rozdíl. Považovali jsme za naši povinnost, že se všichni vystěhujeme. Nikdo tady s Němci nechtěl zůstat. Dnes už jsme na to spíš zapomněli, ale tenkrát jsme to prožívali jinak.

osmého května měli na Petrově schůzi, kde plánovali zařezat benešovskou silnici, kudy měla projíždět německá kolona. Ale Němci se o té schůzi dověděli, přepadli je a uvěznil na Hradištku na zámku. Chtěli je popravit a v místě, kde je dnes hasičská zbrojnice, byl vykopán veliký hrob. Velitel ale popravu zakázal a do rána všichni Němci z Hradištko odjeli. Mého tatínka a s ním ještě jedenáct partyzánů osvobodili až Rusové.

Hned po osvobození se táta šel podívat domů. Bylo tam všechno jako dřív, všechny nábytek na svém místě, na plotně stála konvice s uvařenou meltou. Na stole ležel dopis od Oberleitnanta Giese, v němž psal, zda by mu otec mohl poslat do Německa dva kufry, které zůstaly na půdě. Když však otec přišel domů za další čtyři dny, s hrůzou zjistil, že dům je celý vyrabovaný. Kufry zmizely, nábytek byl rozbítý, podlaha vytrhaná. Dveře jsme našli přitlučené mezi stromy až u myslivny. Rusové je dávali mezi koně, aby se nekopali. Rusové byli negramotní, všechno zničili. A co nezničili, to zase ukradli Češi.

Až po válce nám tatínek prozradil, že nosil jídlo dvěma partyzánům, kteří se schovávali v chatách na Medníku a na konci války údajně vyhodili do povětří muniční sklad v Haberně. Když můj otec v roce 1963 zemřel, našli jsme s maminkou mezi jeho věcmi dopisy, které mu po válce pár let chodily od těchto partyzánů z Ruska.

VYSTĚHOVAT SE JSME BRALI JAKO POVINNOST

VÁCLAV VRŇÁK se narodil 5. října 1926 a byl vnukem hradištského sedláka Jana Heřmana. Celý život pracoval ve stavebnictví. Jeho vášní byl sport a byl zakládajícím členem tělovýchovné jednoty i fotbalového oddílu na Hradištku. Některé z jeho bohatých vzpomínek na dobu vystěhování se nám podařilo zachytit, ještě než zemřel 16. října 2011.

Těsně před vystěhování si moje rodina postavila na Hradištku domek. V březnu jsme se do něj nastěhovali a v červnu jsme ho museli opustit. Stěhovali jsme se až v září, protože děda měl pole, tak jsme mu ještě

VĚZEŇ THÉO MI NAPSAL MILOSTNÝ DOPIS

MARCELA HURTOVÁ se narodila v roce 1930, vystudovala divadelní vědu a dramaturgii na DAMU a angličtinu, italštinu a kunsthistorii na FF UK. Pracovala jako kulturní referentka v Krkonoších, v lázeňském sanatoriu A. Zápotockého, od roku 1960 jako vedoucí lázeňského oddělení ve Františkových Lázních a poté jako revizorka kultury a školství. V letech 1944 až 1945 pracovala na traťové správě v Měchenicích, kde se dostala do kontaktu s francouzskými vězni z koncentračního tábora Hradištko.

Když jsem v roce 1944 dokončila školu v Davli, bylo mi čtrnáct let a nastoupila jsem do práce v Měchenicích na nádraží. Pracovala jsem na traťové správě, vozila jsem dělníkům výčety, narádila a dělala další práce. Na nádraží se vykládalo veškeré zboží, které bylo určeno pro vojáky na Hradištku, protože trať do Píkovic byla přerušena. V daveckých tunelech byla továrna na součástky pro zbraně V-1 a V-2.

Každý den přivážel nákladník skupinu tak dvaceti vězňů z koncentračního tábora z Hradištko, kteří z vagonů vykládali materiál a zase nakládali to, co se vyrobilo v tunelech. Na nádraží stál dřevěný kiosky, kde se

*Cette photo a été faite
en juillet 1945, 3 mois après
mon retour.*

*JAKO FOTOGRAFIE BYLA
VYFOTOVANÁ V ČERVENCI 1945
TŘEŠNÍ POKOJEM VE HRADIŠTKU*

prodávalo pivo a limonády. Vězni se tam každé poledne scházeli, napili se tam a trochu najedli, pokud měli nějakou svačinu. Celé Měchenice sbíraly tabačky, na které se jednou za měsíc fasoval tabák a cigarety. A protože já jsem do té kantýny každý den chodila a mluvila jsem dobře německy, tak mě pověřili, abych těmi cigaretami uplácela kápy. A za to jsme těm vězňům mohli dávat nějaké jídlo.

Vězni byli různé národnosti – Belgičani, Rusové, Němci a nejvíc Francouzi. A mezi nimi byl jeden Francouz, takový tmavý, hubený a okatý. Jmenoval se Théo, ale všichni jsme mu říkali Lucky. V lednu roku 1945 slavil osmnáctiny, tak jsme mu udělali dort a připravili dárečky a oslavu. Měl takovou radost, až se dojetím rozplakal. Ten den nad námi létali Američani a já mu říkala, že tím letadlem přišou na nebi „Lucky – 18“.

Vězni byli hrozně vděční za to, že jim tam nosím jídlo a že s nimi vůbec někdo komu nikuje. A když jsem měla v únoru patnáctiny, udělali zase oni oslavu mně. Dostala jsem od nich bačkarůky ze zajeří kůže a v láhvi miniaturu Davle. Jako se vyráběl třeba z modelů model lodí, tak oni udělali z rozžvýkaného chleba a třísek model Davle. To jim muselo dát strašnou práci. A ještě mi nakreslili obrázek, kde byla Sněhurka a sedm trpaslíků. Šmudla měl tvář Luckyho a Sněhurka měla moji tvář. Byla to nádherná oslava.

V březnu jsem od Théa dostala milostný dopis. Plánoval, že až bude po válce, tak si pro mě přijede a že si mě vezme. Měla jsem z toho oči plné slz. Ale zároveň jsem měla strach, že u mě dopis najdou a že by pak zabili jeho i mě, tak jsem ho radši spálila. To mě dodnes mrzí.

Na konci dubna byl transport. Na nádraží dovedli všechny vězně z Hradištku a nacpali je do nákladních vagónů. A oni v nich stáli dva dny, a to do slova, protože ani neměli místo na sezení. A celé Měchenice viděly ty stovky podvyživených lidí, a tak zase upláceli Němce cigaretami, aby nám dovolili

dát jim najíst. Místní řezník navařil padesátilitrový kotel polévky a udělal ji hodně mastnou, aby je zasytila. Jenže ti chudáci z toho měli akorát střevní problémy. Hrozně jsme si vyčítali, že jsme jim víc ublížili než pomohli. Dnes vidím jejich ruce vystrčené ze zamřžovaných okýnek vagónů, jak prosí o chleba – „léba, léba, léba“. To poznamená člověka na celý život.

Jeden z vězňů ve vlaku zemřel, tak jeho tělo vyndali ven a jiní vězni ho pochovali nad nádražím. A když bylo po revoluci, němečtí zajatci byli donuceni jeho tělo vykopat, dát do rakve a znovu pohřbit. Ještě dnes je na tom místě křížek.

Když byla revoluce, ozdobili jsme na nádraží obrazy Beneše, Stalina i Churchillů a na stožár jsme vyvěsili československou vlajku. Jenže jsme se radovali předčasně, protože zrovna v tu chvíli jela z Benešova kolona Němců, a když dojeli na nádraží a viděli vlajky a fotky, hrozně je to rozzuřilo. Jednoho nádražáka donutili vylézt na stožár a vlajku sundat. Ale když slézal dolů, střelili ho do břicha a on spadl z té výšky na zem. A nás ostatní začali hnát z nádraží pryč a ještě po nás stříleli. Utíkali jsme a nad hlavami nám létaly kulky, to bylo něco příšerného. Nevěděla jsem, jestli přežiju nebo ne. Jedna kulka mi prolétla tak těsně u hlavy, až mi spálila vlasy.

Měchenice byly za války úplně přeplněné, protože tu byli nastěhovaní lidé z Hradištku. Bohužel se sem ze Třebosína přestěhovala i rodina Přeučilova. Jejich syn Gusta spolupracoval s gestapem a v březnu 1945 udal mého otce. Zatkli ho ještě s několika místními muži a převezli do Terezína. Všichni se po válce vrátili domů, ale on jediný šest neděl před koncem války zemřel.

Byla jsem přítom, když Přeučila přijeli zatknout Angličani, a byla jsem i při soudním procesu s ním v roce 1946. Soud trval dva dny a obhájoval ho advokát Melan z Prahy, který po vyslechnutí svědků prohlásil, že mu jeho čest nedovoluje, aby obhájoval takovou zřůdu. A když soudce vynesl rozsudek smrti pověšením, Přeučil se vrhnul na zem, vydával hrozné skřeky a nehty ryl do dřevěné podlahy. Byl to příšerný zážitek.

S Théem jsme se znovu setkali až v roce 1966, to už jsem byla rozvedená a měla jsem čtyřletého syna. Vrátila jsem se z práce a moje maminka mi povídá, že mě doma sháněl nějaký Francouz a přinesl mi kyticí růží a že přijde později. A on to byl Lucky. Padli jsme si do náruče a nemohli jsme se pustit. Oba jsme měli oči plné slz. Dověděla jsem se, že je ženatý, má dvě děti a vlastní řeznictví a uzenářství. Dařilo se mu dobře a byl to pořád milý a hezký muž.

Dodnes jsme spolu v kontaktu. Píšeme si k Vánocům nebo k narozeninám. Jsme jako staří dobří známí, kteří na sebe pořád myslí.

v údolí, kudy vede silnice na Slapy, říká se tam v Zadních koncích. Bydleli jsme v chalupě u Novotných, kde byly dvě veliké sednice. Jednu měli pro sebe a tu druhou nám nechali. Maminka byla ráda, že nám dovolili vzít si s sebou i kozu a psa. Jejich pes seděl u boudy před barákem a ten náš zase za barákem. Vycházeli jsme s nimi dobře.

Bydlela jsem tam společně s rodiči, o tři roky mladší sestrou a manželem. Sestra pak byla deset měsíců totálně nasazená v Německu. Kdo pracoval v Čechách v továrně, ten do Německa nemusel, ale moje sestra byla

vyučená modistka, tak ji poslali do továrny v Baden-Badenu. A když se vrátila, tak zase musela do továrny ve Vysočanech. Můj manžel pracoval dva a půl roku v Essenu v továrně jako řidič. S prací byl docela spokojený a mohl jezdit domů na dovolené. Ale ke konci války, když Spojenci bombardovali německá města, tak jsme měli velký strach, že se odtamtud nevrátí živý.

Když jsme se po válce vrátili domů, dům byl celkem v pořádku, jen ploty zmizely a okna byla vysazená. Našli jsme je složená v jiné

chalupě mezi spoustou dalších oken. Protože byla naše chalupa stará, nebydleli tam žádní důstojníci, ale jen řadový vojáci. Zbyly po nich rozbité palandy a v protějších dveřích vysekané díry, asi se do nich v dlouhé chvíli něčím střefovali.

Nad chalupou jsme měli velký kus pole a po válce jsme ho našli rozdělené hlubokým příkopem. Chodili nám ho zahazovat dva z českých kolaborantů, které drželi na Hradištku. Ale za práci u nás byli vděční, protože dostali aspoň najíst.

TĚŽŠÍ NEŽ OPUSTIT DOMOV JE VYHNAT Z DOMOVA DRUHÉ

ANNA RICHTEROVÁ se narodila 25. června 1921, její rodina měla na Závisti velké hospodářství. Provádala se za Antonína Richtera, truhláře z Hvozdnice. Během vystěhování bydlela s manželem v Měchenicích, kde se jim narodil syn Miroslav a dcera Jana. Po válce stála před rozhodnutím, zda zůstat v Měchenicích, odejít do pohraničí nebo se vrátit na Závist. Zvítězilo její rodiště, a tak začala znovu hospodařit na polích svých předků. Po znárodnění pracovala v JZD Krňany. Její rodina žije stále na Závisti č.p. 39.

Když přišel příkaz k vystěhování, bylo mi 21 let a byla jsem čerstvě vdána. Němci se nás ptali, jestli tu nechceme zůstat a pracovat pro ně. Ale to jsme zamítli. Začali jsme shánět náhradní ubytování. Mí rodiče měli hospodářství, ale tatínek krátce před vystěhováním zemřel, tak jsme dobytek rozprodali. Dostali jsme na výběr tři byty ve vilách v Měchenicích. Přála jsem si vilu ve svahu, nikoli u řeky, a to kvůli vlhkosti, protože moje maminka měla astma. Němci zařídili, aby nás jeden sedlák z Měchenic odstěhoval, musel sem jet třikrát s povozem. Byla doba žní a stěhoval nás zadarmo. Žádou radost z toho neměl.

15. září jsme byli v domě naposledy. Museli jsme všechno uklidit a vytřít podlahu. Jak nám tehdy bylo, to se nedá ani povědět.

Hned první noc v Měchenicích maminka dostala astmatický záchvat, tak jsme ji odvezli do nemocnice a ona za čtyři dny zemřela. Velkou měrou k tomu přispělo i psychické vypětí z toho, že jsme museli opustit náš domov.

Za války jsem se byla několikrát doma na Závisti podívat. Měla jsem legitimaci a pustili mě jenom ve dnech, kdy nebylo vojenské cvičení, a to jenom za doprovodu německého vojáka. Jednou šel se mnou jeden voják, byl takový slušný, pomohl mi do kopce s kočárkem. Když jsme došli na náš dvůr, tak jsem se tu rozbrečela. A on se rozbrečel taky, protože byl stejně nešťastný jako já.

Na Závist jsme se s manželem a dvěma malými dětmi vrátili 10. května 1945. Dům byl zbouraný, zbyla jen kamenná stodola bez střechy, kde jsme se provizorně ubytovali. Na mlátě ještě byla pěticentimetrová vrstva zaschlé krve, kterou musel manžel seškrábnout. Na tom místě totiž leželi postřelení vězni z Hradištku, kteří se stali obětí dubnového masakru.

Měli jsme našetřené peníze – 132 000 Kč od Němců za vyvlastněný dům a 100 000 Kč za dobytek, který jsme prodali, než jsme se stěhovali. Rozhodovali jsme se, jestli si za ty peníze koupíme byt v Měchenicích nebo začneme stavět na Závisti. Můj manžel byl truhlář, proto jsme se rozhodli, že si na Závisti postavíme dům a truhlárnu. Než jsme stihli vyřádit stavební povolení, postavili jsme načerno řezárnu a chlév, což nás stálo 50 000 Kč. Přes léto jsme bydleli v takové dřevěné boudě, kde jsme spali na palandě, kterou manžel přivezl z koncentráku.

Když jsme čekali na povolení ke stavbě, přišel můj bývalý spolužák z Třebosína a začal nás přemlouvat, abychom odešli do pohraničí. On sám si zabral statek v Ludvíkovicích a lákal nás, abychom si tam zabrali místní truhlárnu. Ta představa mě zlákala a ihned jsem se tam s ním vydala. V truhlárně ještě pracoval původní německý majitel s manželkou a dvěma svobodnými dcerami tam vyráběl rakve. Dům i dílna se mi líbily, tak jsem zašla na národní výbor a hned jsem dostala potvrzení, že to bude moje. Pak jsem odjela do Teplíc za jednou známou, a když jsem se další den vrátila zpět do Ludvíkovic, německá rodina už byla vystěhovaná. Všichni museli být na zahradě místní hospody, kde čekali na odsun. Ten Němec mě poprosil, jestli bych jim ještě z jejich domu nedala peřiny a nějaké oblečení, protože leželi na holé zemi. Tak jsem jim vyhověla a oni mě pak ještě požádali, zda by se mohli rozloučit. Pustila jsem je do domu. Vešli do obývacího pokoje, kde byl velký obraz Panny Marie. Všichni před ní poklekli, modlili se a brečeli. Uvědomila jsem si, jak bylo mně, když jsem musela opustit domov. To bych si nedokázala vzít na svědomí a bez váhání jsem odešla na národní výbor vrátit dekret. Dodnes toho nelituju, že jsem v tom domě nezůstala.

1. listopadu 1945 byla měnová reforma. Všechny peníze nám vzali a zbylo nám padesát korun. Několik dní nato jsme obdrželi stavební povolení. Už nám však nebylo k ničemu.

VÁLEČNÉ ŠKODY NAPRAVOVALI ČEŠTÍ KOLABORANTI

Eliška Bringlerová se narodila 15. července 1921 v chalupě č.p. 17 na Brunšově do plavecké rodiny. Její otec Emanuel Tošnar pracoval jako vorař a šířař na Vltavě.

Když přišlo vystěhování, bylo to těžké období pro všechny. Nás odsud stěhovali a jiným zase zabírali byty, abychom měli kde bydlet. Přesídlovací kancelář nám navrhla tři místa k bydlení. Ve vile na Hvozdech ve sklepě, okna tam byla až u země. Na dalším místě bychom zase bydleli jen v takovém kumbálku. Nakonec jsme se ubytovali ve Štěchovicích u Kocábů

VYSTĚHOVANÉ HRADIŠTKO

Naučná stezka – ukázky.

AUTOR: LUCIE HAŠKOVÁ

FOTO: NÁRODNÍ ARCHIV, FOND GENERÁLNÍ VELITEL NEUNIFORMOVANÉ PROTEKTORÁTNÍ POLICIE (GVNP),

FOTOGRAFIE Z PRACOVNĚ VÝCHOVNÉHO TÁBORA V HRADIŠTKU

Naučná stezka Vystěhované Hradištko vede katastrálním územím obce Hradištka v délce 8,5 km a zahrnuje deset zastávek s informačními tabulemi. Návštěvníci se seznámí s historií vystěhování obce, budování vojenského cvičiště SS, přiblíží hrůzy života v koncentračním táboře a připomenou osudy několika vězňů. Jedním z témat je i vyzvednutí archivu K. H. Franka

v únoru 1946 Američany. Závěr stezky je věnován událostem na samém konci války a poválečné obnově obce.

Naučná stezka je přístupná od 15. září 2012, tedy ode dne, kdy museli občané Hradištka před 70 lety opustit své domovy. Autorkou projektu je Lucie Hašková, realizaci stezky zajistila obec Hradištka za finanční podpory Středočeského kraje.

Tabule č. 1

Rozkvět za první republiky utnula německá okupace

Ráj turistů

Obec Hradištka a přilehlé okolí bylo za první republiky vyhledávaným místem turistů, kteří přijížděli obdivovat krásu Svatojánských proudů nebo romantické údolí řeky Sázavy. Ne náhodou se právě v tomto kraji zrodil tramping a v okolních lesích byly zakládány první trampské osady. Majetnější občané si zde stavěli honosné vily, kde trávili letní dovolené. Místní obyvatelé zřizovali restaurace a občerstvení, volné pokoje ve svých domech pronajímali jako letní byty.

Rozvoj obce ve třicátých letech

Světová hospodářská krize sem dorazila se zpožděním a díky velkým stavebním projektům se podařilo zmírnit vysokou míru nezaměstnanosti. Rozvoj obce završila elektrifikace domácností v roce 1930, vybudování lávky pro pěší v Pikovicích v roce 1937 a výstavba mostu ve Štěchovicích v roce 1939, který byl ve své době považován za nejkrásnější most u nás.

Spojnicí mezi oběma břehy Vltavy však nebyl nadlouho...

Okupace zpečetila osud

Plány německých okupantů na zřízení vojenského cvičiště mezi Vltavou a Sázavou spadají už do roku 1939. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava převzala německá armáda správu vojenských cvičišť v Brdech, Milovicích a Vyškově. Záměr zřídit zcela nové cvičiště pro elitní jednotky SS nevycházel pouze z vojenských potřeb, ale také z plánů „konečného řešení české otázky“. Nejenom Sudety, ale celé Čechy měly být osídleny Němci. Po obyvatelích z pohraničí čekalo na vyhnání z domovů další a další české obyvatelstvo. Cílem hlavních představitelů Říše bylo rozbit české národní vědomí a proniknout do české jazykové oblasti.

Lidé bez domova

Vystěhování obyvatel bylo rozděleno do pěti etap. První vyhláška byla vydána 15. března 1942 a nařizovala vystěhování

osmi obcí a jejich osad v neveklovském okrese. Vyhláška z 16. června 1942 rozšířila evakuované území až k břehům Vltavy a Sázavy a zahrnovala i obec Hradištka a její místní části – Pikovice a Brunšov. Obyvatelé se museli vystěhovat do 15. září 1942. Jejich domovy, kde žili po několik generací, se staly majetkem Velkoněmecké říše.

Vystěhování v číslech

Rozloha vysídleného území byla 44 000 ha. Z celkového počtu 29 831 se do 1. dubna 1944 vystěhovalo 17 647 obyvatel, zbylí obyvatelé zůstali na práce, a to hlavně v hospodářských dvorech, tzv. SS-Hofech, nebo na stavbách. Zůstávali hlavně lidé vysídlovaní ve čtvrté a páté etapě. Zprávy o porážce Němců u Stalingradu jim dávaly naději na blížící se konec války. Přesto i těm, kteří zůstali, byl majetek vyvlastněn a bylo jim uděleno nové bydliště.

Tabule č. 2

Ženíjní škola Hradištka

SS-Pionierschule Hradischko

Ještě před dokončením vystěhování obce byla dne 1. července 1942 na území Hradištka založena ženíjní škola, jako první vojenská škola na zřizovaném cvičišti „SS-Truppenübungsplatz Beneschau“. Jejím zakladatelem byl Willy Boden, poz-

KOMMANDANTUR

KÜCHE DES LAGERPERSONALS

VERWALTUNGS-SCHREIBSTUBE

dějším velitelem školy byl SS-Oberführer Emil Klein. Škola využívala území od soutoku Vltavy a Sázavy až k obcím Teletín a Kamenný Přívoz. Původně měla být určena pouze pro důstojníky ženíjního vojska, nakonec byly otevřeny tři školní kurzy: kurz velitelů čet na Hradištku, poddůstojnický kurz v Pikovicích a technický kurz na Brunšově.

Proměna obce v důsledku vojenských potřeb

Se zřízením školy souviselo zajištění provozních a ubytovacích prostor, skladů a výcvikových ploch. Z rozkazu ze dne 19.

srpna 1942 si můžeme udělat představu o rozsahu těchto příprav.

Na Hradištku mělo být zajištěno ubytování pro štábní rotu (130 mužů) a pro velitelský štáb (60 mužů). Dále se měly zajištit budovy pro umístění vojenské správy, nemocnice, správy zemního cvičiště a výukové sály důstojnických kurzů se 100 lůžky. Další budovy měly sloužit jako důstojnický dům pro stálý personál, důstojnický dům pro důstojnické frekventanty, kantýny s ubytovacími prostory pro poddůstojníky a mužstvo, stáj pro 60 koní s přístřeškem pro vozy a jízďárna či dílny a garáže pro 200 vozidel.

Tabule č. 3

Jak a kde probíhal vojenský výcvik

Výcviková území

Obec Hradištka a její okolí nabízelo pro výcvik ženistů ideální přírodní podmínky – rozsáhlé lesy, pole, hluboké rokle či vodní plochy. Území bylo rozděleno na několik výcvikových ploch. Ostroh

Sekanka a pole v lokalitě Nade Vsi sloužily jako „Landplatz-Depot“, na jeho východním okraji v Haberně bylo vybudováno muniční skladiště „Munition-sdepot“, které bylo před koncem války vyhozeno do povětří. Pod Medníkem

V Pikovicích mělo být zajištěno ubytování pro tři rotu (600 mužů) a pro poddůstojníky (250 mužů). Pro každou rotu byla požadována jedna až dvě budovy pro vojenskou prodejnu, skladiště zbraní a šatstva. Uprostřed ubytovacího komplexu mělo být nástupiště o velikosti ale-

spoň 80x100 metrů pro každou rotu.

Na Brunšově bylo požadováno ubytování pro jednu rotu (200 mužů), zvláštní výcvikový kurz (180 mužů) a ubytování pro personál vodního cvičiště. Ostatní budovy nevyužité pro ubytování jednotek měly být dány k dispozici stálým zaměstnancům školy.

Honosné vily obsadili důstojníci a velitelé ženíjní školy se svými rodinami. Pro ubytovací potřeby frekventantů vojenských kurzů byly na území obce vystavěny dřevěné ubytovny, tzv. „tesko-baráky“, které se příliš nelišily od budov, které stály v koncentračních táborech.

V osadě Šlemín na břehu Vltavy bylo zbudováno vodní cvičiště s přístavištěm a skladištěm „Wasserübungsplatz Moldau“. Vodní cvičiště se rozléhalo i na levém břehu Sázavy v Pikovicích – „Wasserübungsplatz Sassau“. K vojenskému výcviku využívala ženijní škola také území na Závisti v lokalitě Kobylí draha („Schießstände Zawist“) a prostor severně od Třebesína („Übungsplatz Trebsin und Zawist“).

Vojenský výcvik

O podobě výcviku si lze udělat představu z dochovaných rozkazů, které byly vydávány před příjezdem inspekce z řad vysokých důstojníků zbraní SS a v nichž bylo

rozepsáno, co má která jednotka na určitém cvičišti předvádět. Na vodním cvičišti Vltava prováděli frekventanti například ukázkou, jak během půl hodiny postaví válečnou mostní soupravu a pozemní lávky pro přejezd čtyřtunových nákladních automobilů. Na cvičišti „Cihelna“ probíhal boj v zalesněném území, polní opevnování, minování a hloubení protitankových zákopů. Jednotlivé ženijní kolony zde také předváděly na maketách tanků protitankový boj zblízka a pokládání min typu T a S. Na „Landplatz Depot“ probíhal výcvik ženijních úderníků s ostrou municí, výcvik se ženijními stroji, boj zblízka či trhačí práce. Na Sázavě se mimo jiné trénovala stavba lávek pro pěší.

Sportovní disciplíny a politická výchova

Kromě vojenských dovedností zde účastníci kurzů cvičili i svou fyzickou zdatnost v základních sportovních disciplínách, jako byl skok do dálky a do výšky, jízda na koni bez sedla nebo vodní sporty – pádlování, veslování či plavání, které se trénovaly na řekách Vltavě a Sázavě.

A nezbytností bylo i několikátýdenní politické školení. Mezi vyučovanými předměty byl například život A. Hitlera, řád SS, Norimberské zákony, rasové otázky nebo politické otázky z denního tisku a rozhlasu.

Dnešní pozůstatky

Do současnosti se na vojenskou činnost na Hradištku zachovaly čtyři památky – slepé rameno řeky Vltavy na Brunšově, které sloužilo jako vodní přístaviště, pistolová střelnice u Medníku, cvičný betonový srub v chatové oblasti Sekanka a znatelné pozůstatky po muničním skladu v podobě valů, u kterých právě stojíte.

Tabule č. 6

Abbé Gabriel Gay

Mezi stovkami vězňů byl i farář Gabriel Gay, který trpělivě snášel týrání krutých vězňů a nabízel útěchu a víru svým spoluvězňům. Stal se velkou oporou ostatním ve zlých časech a v hodině své smrti prokázal velké hrdinství a obětavost. Na podzim roku 1944 se mu podařilo tajně navázat korespondenční styk se štěchovickým farářem Aloisem Bětíkem. Latinsky psané dopisy se tak staly autentickým svědectvím o životě v táboře.

Oblíbený kněz z Nantua

Gabriel Gay se narodil v roce 1911 jako nejmladší ze čtyř dětí. Jeho strýc – farář Ginod z Marboz u něj brzy objevil nadání pro kněžské povolání. 21. prosince 1935 byl

Gabriel Gay vysvěcen na kněze. Od roku 1937 působil jako vikář v Nantua, kde byl mezi svými farníky velmi oblíbený, a to nejen pro svůj vztah k Bohu, ale především jako vlastenec. Odsuzoval jakékoli válčení a fašistickou okupaci. Když 14. prosince 1943 dojde v Nantua k hromadnému

zatýkání za odbojovou činnost, vydá se dobrovolně do rukou nepřátel, aby poskytl útěchu svým farníkům.

Transport do koncentračních táborů

Po roce pobytu ve sběrném táboře v Compiègne je transportován do Buchenwaldu. Ihned po příjezdu musí odevzdat své oblečení a osobní věci, je terčem posměchu za to, že je kněz. Kápoval mu před jeho očima roztrhají breviář a zničí růženec se slovy: „Sem bůh nemá právo vstoupit.“ Jakékoli projevy víry jsou zakázány, to však farář nezabránil scházet se tajně se svými přáteli při společných modlitbách. O měsíc později je převezen do Flossenbürgu.

10

NAUČNÁ STEZKA | VYSTĚHOVANÉ HRADIŠTKO

POVÁLEČNÁ OBNOVA OBCE

ŽIVELNÝ NÁVRAT OBYVATEL

Ihned po odchodu německých vojáků se místní obyvatelé začali vracet do svých domovů, přestože úřady návrat zakazovaly, a to z bezpečnostních důvodů. Na území cvičiště se stále ukryvaly ozbrojené skupiny německých vojáků, na polích i v lesích byla nevybuchlá munice, objekty mohly být zaminované. 19. května 1945 vydal prezident republiky dekret, který zrušil platnost majetkové-právní jednání z doby okupace. Rychlý návrat obyvatel však nebyl příliš žádoucí. Domy původních majitelů dosud obývali čeští dělníci, kteří nebyli vystěhováni, oblast cvičiště obsadila Rudá armáda, která zabavovala německý majetek jako válečnou kořist, a navíc se zde nacházelo 18 000 německých zajatců. Ani české úřady nebyly jednoznačně rozhodnuté, zda podpoří návrat obyvatel, nebo využijí vystěhovanou oblast k jiným účelům. Touze lidí vrátit se domů a začít zde znovu hospodařit se však nedalo nijak zabránit.

ŠCÍTÁNÍ VÁLEČNÝCH ŠKOD

Hradištko patřilo mezi nejméně poničené obce. Díky tomu, že zde sídlila ženijní škola, budovali tu okupanti nové silnice, vodovod i kanalizaci, rozšiřovali elektrifikaci. Rozsah škod se týkal hlavně zbouraných chlévů, stodol, kolen a zasypávaných studní. Zeola zničeno bylo sedm domů, přes třicet objektů bylo poškozeno. Mnozí pamětníci dodnes vzpomínají na to, že bezprostředně po odchodu Němců našli své domy v pořádku. Sovětská armáda však území považovala za německé a podle toho se zde chovala. Obsadila vojenské objekty a v lesích si stavěla zemljanky, k čemuž používala okna a dveře ze soukromých objektů. Když se místní začali postupně vracet, byly jejich domy v horším stavu než bezprostředně po skončení války.

HROZBA DALŠÍHO VYSTĚHOVÁNÍ

V druhé polovině května území převzala Svebodova armáda, kterou brzy vystřídala československá posádka. Ta se ubytovala v budově zámku a přilehlých vojenských ubikacích a začala likvidovat nástrahy nevybuchlé munice v domech i na polích. S opravami stavení a zabavování zákopů pomáhali němečtí zajatci a čeští kolaboranti. Život se pomalu začal vracet do předválečných kolejí. V září 1945 provedl Zemský národní výbor v Praze prohlídku bývalého cvičiště a konstatoval, že část soukromých objektů už je znovu obydlena původními majiteli, ale že by oblast byla vhodná k využití pro rekreaci mládeže. Proti uskutečnění směrnicového plánu, který počítal s vystěhováním Brunšova a odstraněním mnoha domů kvůli zřízení rekreačního centra, protestovali občané naší obce ještě v květnu 1947. Místní obyvatelé se už znovu vystěhovat nenechali.

▲ Most Dr. Edvarda Beneše po třech letech znovu spojil oba břehy Vltavy. Nad brunšovským chlapci jsou zmatené základy po dřevěných náskacích.

▲ Dne 22. srpna 1945 se v Hradištku konala slavnost Světelného návratu. Lidé se shromáždili před budovou dřevěného domku, který za války sloužil jako klubovna a kasárna pro důstojníky. (Foto Josef Kolář)

▲ Zámek a přilehlé zemědělské budovy, které Němci přestavěli na kasárny, obsadila československá armáda, která v obci odstraňovala zbytky munice.

Ukázka jedné z tabulí Naučné stezky na Hradištku

Když musí uvést své jméno a povolání, radí mu ostatní, aby uvedl, že je zahradník. Gabriel Gay však trvá na svém: „Nebojím se být kaplanem.“ 2. března roku 1944 je spolu s dalšími 350 vězni transportován na Hradištko. Následuje ho sedm

jeho přátel z Nantua, z nichž se konce války dočká pouze jeden.

Korespondenční přátelství

Na podzim roku 1944 se abbé Gabrielovi podaří navázat korespondenční styk se

štěchovickým farářem Aloisem Bětíkem. Farář Bětík se v dopisech snaží vyjádřit podporu a víru v brzký konec války a po mladém knězi Welnerovi, který byl totálně nasazen v davešských tunelech, posílá kromě dopisů i hostie a předměty

Úryvek z dopisu ze dne 18. prosince 1944:
*Nejdražší příteli v Kristu, Bohu díky!
 Nebe narůstálo zemi - tábor ubohých. Nevíme, jak Vám máme poděkovat.
 Po dlouhé době jsme přijali dnes ráno Tělo Páně. Mladému knězi z Píkovic, který
 nám Eucharistií přinesl, děkujeme též za jeho odvahu a námahu. Co se nás týče,
 pane administrátore, doufáme, že použijete opět příležitosti, abyste nám Eucha-
 ristii zase někdy poslal. Je pro nás nadějí, silou a mírem. Děkujeme. U příleži-
 tosti svátků vánočních se budeme zvláště za Vás a za posvěcení Vaší farnosti
 modlit. Tak budeme všichni pospolu duchovně v tajemství obcování svatých.
 Pozdrav a pokoj Kristův buď s Vámi
 G. Gaj*

Úryvek odpovědi štěchovického faráře:
*Draží spolubratři v Kristu!
 K nastávajícím svátkům vánočním Vám přeji mnoho duchovních radostí od Je-
 zulátka, pokoj a klid duševní, jež svět dáti nemůže. Kéž jsou to poslední
 svátky, které slavíme za třeskotu bomb a granátů. Kéž příští již slavíme v míru
 ve svobodné vlasti.
 V duchu všem ruku tiskne a s Vámi cítí
 Alois Bětík, administrátor*

Úryvek z dopisu psaného v táboře dne 4. ledna 1945:
*Nejdůstojnější Otče v Kristu!
 S velkou radostí jsme přijali Vaš dopis. Děkujeme za přání, svezr, chléb atd. (...)
 My zde v táboře jsme měli krásné Vánoce, protože jsme měli ve svém středu
 Ježíše Krista, který mohl vstoupit do našich srdcí. Také několik trestanců
 přistoupilo o Vánocích k sv. přijímání.
 Důstojnosti, snad budu moci někdy přijít k Vám na faru ještě s druhým
 trestancem a dozorcem (jedním vojákem SS). Samo sebou to uskutečnim, až
 budeme mít dobrého vojáka jako dozorce.
 Přijměte naše nejsrdčnější pozdravy a přání, Pán a jeho pokoj budiž s Vámi.
 G. Gaj*

Úryvek z dopisu poslaného ze Štěchovic v únoru 1945:
*Meji draží přátelé!
 Jak mne dojmá Vaše vděčnost, kterou projevujete za každou maličkost. Kéž
 bych Vám mohl pomoci více. Kéž dobrý Bůh shlédne a vyslyší naše prosby,
 abyste opět byli svobodni. Kéž již brzy mohl bych Vám stisknout ruku. Civilní
 oděv na cestu do Francie Vám opatřím. (...)
 Děkuji Vám, draží spolubratři, za tento skvělý příklad živé víry. Jaký to krásný
 důkaz podáváte svým životem, že v nejtěžších dobách života, největší oporou
 proti zoufalství a záchranou proti němu je svatá víra Kristova.
 Buďte hodně zdraví. V mocnou ochranu Boží Vás odporoučím
 Alois Bětík, administrátor*

Poslední dopis abbého z období Velikonoc roku 1945:
*Důstojný spolubratře v Kristu!
 Chléb jsme obdrželi dnes na Zelený čtvrtek. Děkujeme. Můžete nám poslati dva
 nože, jehty a nůž?
 Dnes je Zelený čtvrtek, svěcení nových svatých olejí. My již žádný svatý olej
 nemáme. Prosim, pošlete.
 Kdybychom mohli obdržet Eucharistii pro naše velikonoční svaté přijímání...
 Aleluja, požehnané Velikonoce, aleluja! Naše Velikonoce budou smutné, ale
 naše srdce jsou v klidu a míru.
 G. Gaj*

denní potřeby, o které abbé Gabriel a jeho přítel-spoluvězeň E. Helmer žádají. Pro abbého Gabriela byly dopisy a balíčky ze štěchovické fary velkou útěchou a mezi oběma bohoslovci vzniklo silné přátelské pouto.

Hrdinství v okamžiku vlastní smrti

Poslední dopis dorazil do Štěchovic před Velikonocemi. Začátkem dubna se odehrálo hromadné střelení vězňů, které otřásl veškerými nadějemi na přežití. „Pokud můj ubohý život zastaví tyto masakry, nabízím ho dobrovolně,“ vyslovil abbé v těchto dnech. Při třetím pochodu smrti, kdy mezi vězni vypukla při ranním nástupu panika, neboť každý chtěl zaujmout místo v popředí kolony, stoupl si mezi své krajany z Nantua na konec řady. Cestou na Trěbsín byl postřelen do paže. Přestože mu jeho spoluvězni nabízeli oporu, dobrovolně se připojil ke skupince zraněných, které SS-mani odvedli do blízkého lesa, odkud se vzápětí ozvalo několik výstřelů. Abbé Gabriel zemřel 11. dubna 1945 daleko od svého domova. Jeho obětavost a hrdinství se stalo příkladem pro všechny vězně, kteří se dočkali osvobození.

ZPRAVODAJ

VIŠŤAVA, OBEC HRADÍSTKO
 JARO 2012

Téma: VYSTĚHOVÁNÍ
 Rozhovor s Petrem Košem
 Rozpočet obce na rok 2012
 Významné změny ve škole a školce

VZNIK CVIČIŠTĚ ZBRANÍ SS NA BENEŠOVSKU – NEVEKLOVSKU

Články přetištěné v letech 2005 a 2006 v časopisu HPM, Historie a plastické modelářství, ročník 2005 a 2006.

TEXT: EVA DRDÁČKOVÁ, PAVEL JANEČEK FOTO: ARCHIV

Waffen SS (vznik, charakter)

Samotné SS (Schutzstaffeln – ochranné oddíly) vznikly v roce 1925. Na počátku své existence patřily SS do rámce SA a byly SA silně omezovány. Zlom ve vývoji znamenal jmenování Heinricha Himmlera Reichsführerem SS, který přesvědčil Hitlera o nutnosti více organizaci SS rozvíjet.¹ Konečným krokem k tomu, aby se SS staly skutečně elitními jednotkami Německé říše, byla v roce 1934 tzv. „noc dlouhých nožů“. Již od počátku třicátých let existovaly v rámci SS první ozbrojené jednotky (SS Leibstandarte Adolf Hitler a záložní politické jednotky Politische Bereitschaften – PB – v síle roty či praporu).²

16. října 1935 Hitler oznámil přetvoření dosavadních politicky účelově zaměřených čet v nové útvary s názvem SS-Verfügungstruppen (SS-VT). V této době SS-VT tvořily Standarten Germania a Deutschland. Po anexi Rakouska byly posílány o jednotku Der Führer.³

V téže době byla vytvořena třetí ozbrojená složka – Wachverbände, jejímž úkolem byl dohled nad vězni v koncentračních táborech.

Cvičiště Waffen SS v Benešově v letech 1944 – 1945

Článek v časopise HPM, ročník 2005, číslo 1, str. 10-12. Foto: Archiv MV.

V roce 1939 se pro všechny ozbrojené jednotky SS začal používat termín Waffen SS. Toto označení se začalo výlučně užívat až od roku 1941. Waffen SS konkurovaly armádě, která s nevraživostí sledovala vzestup těchto jednotek. Tato situace se částečně zlepšila, když Hitler připsal zbraně SS na rozpočtovou listinu policie a uvolnil tak více peněz pro armádu. Nábořem z řad policie, strážních jednotek

a jiných zdrojů vznikly tři kompletní divize (SS-Verfügungsddivision, SS Polizeidivision, SS-Totenkopfdivision).

Výzbroj a nasazení

Heinrich Himmler se v dalších letech snažil pro své formace zajistit optimální vybavení a výzbroj. V hojně míře se u Waffen SS používalo kořistního materiálu. Většinou ale byla jejich výzbroj tvořena stejnými typy zbraní jako u Wehrmachtu. Velmi dobře byly Waffen SS vybavovány motorovými vozidly.⁴

Jako podstatná součást nacistického systému se jednotky SS účastnily prestižních a propagandisticky využívaných akcí. První z nich bylo znovuožazení Sárska v roce 1935. Leibstandarte hrála svou roli i při obsazení porýnského demilitarizovaného pásma v následujícím roce a při anšlusu Rakouska. Ani obsazování Sudet po podepsání mnichovské dohody se neobešlo bez účasti SS, stejně jako zábor zbylého českého státu. Rozpoutání druhé světové války přineslo Himmlerovi možnost naplnit své sny o vojenské slávě. Pro velkou míru motorizace SS-Verfügungstruppen bylo pro armádní velitele nemožné odmítnout jejich

účast při válečných taženích. SS-VT a Leibstandarte se účastnily bojů v Polsku. Bojové jednotky SS pak bojovaly na téměř všech bojištích druhé světové války.

Prvních vítězství dosáhly německé jednotky s malými ztrátami. Přepadením Sovětského svazu sice pokračovala řada německých úspěchů, ztráty však brzy dosáhly šesticiferných čísel. Agresivní způsob boje praktikovaný Waffen SS vedl k vyšším poměrným ztrátám než u Wehrmachtu. Po prvních měsících ruského tažení tak byla síla divizí SS citelně redukována. Jejich řady bylo třeba zaplnit novou krví.

Růst významu SS v Třetí říši a Waffen SS v jejich ozbrojených jednotkách v roce 1941 se odrazil i v oživení plánu vybudování nového cvičiště v Čechách, které mělo rozšířit dosavadní výcvikové kapacity Waffen SS.

Plán zřízení cvičiště

První, kdo přišel s myšlenkou získání vlastního cvičiště zbraní SS na území protektorátu, byl zřejmě H. Himmler. Návrhy expertů pochází již z roku 1939. V této době byl pánem v protektorátu říšský protektor Konstantin von Neurath, který neprojevil pro realizaci plánu porozumění. Cvičiště by znamenalo vytvoření státu ve státě, jenž by se vymkl protektorátové kontrole. Ve chvílích, kdy v protektorátu probíhal úporný boj o moc mezi protektorem, říšskými politickými představiteli a župními vedoucími NSDAP, nemohl Neurath připustit jakékoli oslabení své moci.

První konkrétní jednání probíhala v březnu 1941. Dalším příznivým faktorem byl příchod zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, SS Obergruppenführera a šéfa RSHA, do protektorátu. Za jeho úřadování se měly uskutečnit první kroky germanizace českých zemí. Po jeho smrti v červnu 1942 na uskutečnění plánu dále pracoval říšský komisař pro upevnění němectví v Praze K. H. Frank.

HISTORIE

Velitel cvičiště SS Brigadeführer A. Karrasch (Foto Archiv MV)

SS Obersturmführer Herbert Sander (Foto Archiv MV)

SS Sturmbannführer Otto Haugrich (Foto Archiv MV)

čitelně redukována. Jejich řady bylo třeba zaplnit novou krví. Růst významu SS v Třetí říši a Waffen SS v jejich ozbrojených jednotkách v roce 1941 se odrazil i v oživení plánu vybudování nového cvičiště v Čechách, které mělo rozšířit dosavadní výcvikové kapacity Waffen SS.

Plán zřízení cvičiště

První, kdo přišel s myšlenkou získání vlastního cvičiště zbraní SS na území protektorátu, byl zřejmě H. Himmler. Návrhy expertů pochází již z roku 1939. V této době byl pánem v protektorátu říšský protektor Kon-

stantin von Neurath, který neprojevil pro realizaci plánu porozumění. Cvičiště by znamenalo vytvoření státu ve státě, jenž by se vymkl protektorátové kontrole. Ve chvílích, kdy v protektorátu probíhal úporný boj o moc mezi protektorem, říšskými politickými představiteli a župními vedoucími NSDAP, nemohl Neurath připustit jakékoli oslabení své moci.

První konkrétní jednání probíhala v březnu 1941. Dalším příznivým faktorem byl příchod zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, SS Obergruppenführera a šéfa RSHA, do protektorátu. Za jeho

Fotografie cvičiště zbraní SS v Benešově (Foto Archiv MV)

Zřízení cvičiště

Dne 14. března 1942 dal okresní hejtman v Benešově v příslušných obcích vyvést vyhlášku, která nařizovala jejich vyklizení do 15. 9. 1942. (Zřizování cvičiště začalo už 9. 3. 1942 likvidací plicního sanatoria „Humanita“.) Zároveň tato vyhláška zakazovala jakékoliv majetkové přesuny týkající se nemovitostí v těchto obcích. Při vyvlastňování měl klíčový význam Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, předsilovací úřad pro Benešov. Pozemkový úřad prováděl v přenesené působnosti převzetí nemovitostí při současném výmazu všech bremen, a to buď uzavíráním úbojových smluv, nebo přímým vyvlastněním. (Pro Benešovsko byl typičtější druhý způsob.) Předsilovací kancelář příslušelo zejména učinit opatření, aby se přesilovací dílo v klidu a včas, pevně se o případné přechodné ubytování obyvatel a umístění movitého majetku. Vybrané území bylo převážně zemědělského charakteru, bez větších průmyslových podniků, s malou lidnatostí a až na výjimky s českým obyvatelstvem. Pro Němce proto znamenalo „politické vakuum

O vybudování cvičiště zbraní SS v blízkosti Prahy bylo definitivně rozhodnuto v Himmlerově štábu v létě 1941.⁵ Název cvičiště – SS Truppenübungsplatz Beneschau – již prozrazoval přesné umístění.

Zřízení cvičiště

Dne 14. března 1942 dal okresní hejtman v Benešově v příslušných obcích vyvést vyhlášku, která nařizovala jejich vyklizení do 15. 9. 1942. (Zřizování cvičiště

začalo už 9. 3. 1942 likvidací plicního sanatoria „Humanita“.) Zároveň tato vyhláška zakazovala jakékoliv majetkové přesuny týkající se nemovitostí v těchto obcích. Při vyvlastňování měl klíčový význam Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, předsilovací úřad pro Benešov. Pozemkový úřad prováděl v přenesené působnosti převzetí nemovitostí při

¹ Technicky stále SS patřily pod SA, a to až do „noci dlouhých nožů“, ale vedení SA ztratilo právo dávat SS rozkazy.

² Lumdsen, R.: SS realie, Praha 1998, str. 66.

³ Williamson, C.: SS: Hitlerův nástroj teroru, Praha 2002, str. 34.

⁴ K problematice výzbroje jednotek SS viz např. Williamson, G.: SS: Hitlerův nástroj teroru, Praha 2002, str. 203 an., případně Pejčoch, I.: Obrněná technika 1. a II.

⁵ Zřizování cvičiště zbraní SS Benešov a poválečná obnova území. Ed. Hoffmannová, J. – Juněcová, J. Praha 1985, str. 3.

současném výmazu všech břemen, a to buď uzavíráním trhových smluv, nebo přímým vyvlastněním. (Pro Benešovsko byl typičtější druhý způsob.) Přesídlovací kanceláři příslušelo zejména učinit opatření, aby se přesídlení dělo v klidu a včas, postarat se o případné přechodné ubytování obyvatel a umístění movitého majetku. Vybrané území bylo převážně zemědělského charakteru, bez větších průmyslových podniků, s malou lidnatostí a až na výjimky s českým obyvatelstvem. Pro Němce proto znamenalo „politické vakuum téměř v srdci protektorátu.“⁶

H. Himmler původně 27. 2. určil termín přípravy cvičiště do 20. března 1942, kdy jej měl začít využívat zesílený pěší regiment včetně dělostřelectva s ráží do 100mm (včetně). Při cvičení měla být používána ostrá munice. Včasné splnění tohoto úkolu by ale znamenalo evakuaci 25 000 lidí během několika dní. Odklizení a přesídlení z určeného území muselo být také plicní sanatorium s 300 nemocnými. Tato rozsáhlá a rychlá akce vyžadovala přidělení mimořádných prostředků. Termín dokončení byl proto posunut na 15. 5. 1942. Akci nebylo možno v tomto termínu realizovat ani při vynaložení všech provozuschopných sil, neboť k evakuaci určených 25 000 lidí bylo naléhavě zapotřebí asi 1 milion litrů benzínu, 300 nákladních automobilů a zálohy 20 milionů říšských marek. Tyto prostředky nebylo možno v tamním prostoru opatřit a jejich dodání muselo být zajištěno SS-Führungshauptamtem.

Konečným termínem realizace první fáze se stalo 15. září 1942. Při vysídlování první fáze nebyl vyřešen problém benzínu, takže evakuace byla prováděna za pomoci kravských a koňských potahů. Nakonec se vyklizení první zóny dotklo 1 403 rodin, což zahrnovalo celkem 5 403 lidí.

Výsledkem dokončení první fáze mimo jiné bylo, že protektorát ztratil oblast, která produkovala 20 000 tun obilí, jež od této chvíle musela dodávat říše. Navíc se evakuace časově kryla s připravovaným snížením potravinových dávek, což mohlo být využito „nepřátelským“ rozhlasem.⁷

Podobným způsobem proběhlo i vyklizení dalších zón. Konečné výsledky realizace plánu na zřízení cvičiště vypadají takto:

Zóna	Termín vyklizení	Počet obyv.
I	15. 9. 1942	5 403
I b	15. 10. 1942	
II	1. 4. 1943	6 751
II b	15. 5. 1943	435
III	31. 12. 1943	7 057
IV	31. 10. 1943	7 770
V	1. 4. 1944	3 570

Po skončení druhé fáze v říjnu 1943 byl název cvičiště změněn z „Beneschau“ na „Böhmen“. Od podzimu 1943 sídlilo velitelství cvičiště na Konopišti, v Benešově a v Sedlčanech byly posádkové správy.

Vznikem cvičiště bylo postiženo 65 obcí, 144 osad, 8619 rodin, 30 986 osob

a 5 682 domů. Tím, že celá akce byla prováděna po etapách, rozdělovala zájmy obyvatelstva a nedošlo k většímu odporu.⁸

Ke 31. květnu 1944 byla vysídleným ze zón I–IV zajištěna náhradní existence. Vysídlení ze zóny V zatím zůstávali bez náhradních zdrojů obživy. Přibližně 40 % obyvatel, tedy asi 12 225, z celkového počtu postižených zůstalo ve vysídlovacím prostoru jako námezdní pracovníci. Většinou nezůstávali ve svých domech, ale byli přesídlení na jiná místa. Čeští zaměstnanci na území cvičiště spadali pod pravomoc německých soudů, neboť celé území Truppenübungsplatzu podléhalo jurisdikci říše a ne protektorátu. V Benešově se usídlilo i gestapo, němečtí četníci a kriminální policie.⁹

Na cvičišti zůstaly některé prázdné domy, které se staly cílem palby. Některé vesnice byly upraveny pro ubytování a zásobování jednotek SS. Na okrajích cvičiště měla pokračovat hospodářská činnost tak, aby napomáhala zásobovat posádku. Sloučením usedlostí vznikly dvory SS (SS-Hof), bylo zřízeno osm plesí, několik rybníkářství a speciální útvary pro pěstování jahod a pro chov ovcí.

Charakter cvičiště

Velení (Komandantur) cvičiště bylo původně umístěno v Benešově, ale v roce 1943 bylo přesunuto na zámek v Konopišti. Velitelem byl jmenován SS-Brigadeführer a generálmajor zbraní SS a policie Alfred Karasch, který na tomto postu setrval až do konce války.¹⁰ Byl přímo podřízen veliteli Waffen SS a policie v Čechách a na Moravě. Za doby, kdy tuto funkci zastával SS-Obergruppenführer Carl von Pückler-Burghaus, byly na Konopišti pořádány tzv. Besprechungen, jejichž iniciátorem byl právě Pückler-Burghaus a kterých se povinně účastnili všichni velitelé útvarů Waffen SS z obvodu cvičiště. Konaly se každý měsíc.

V Benešově byl pobočníkem velitele cvičiště SS Hauptsturmführer Otto Hauprich, kterého v této funkci po přestěhování na Konopiště vystřídal SS Hauptsturmführer Herbert Sander. Hauprich byl později pověřen dozorem nad celým územím cvičiště a podle svědectví českých zaměstnanců na Konopišti často vykonával veškeré velitelské funkce na cvičišti.

Hranice cvičiště byla hlídána německými četníky a uvnitř hlídávalo plné četnictvo SS-Feldgendarmarie. Přístup na cvičiště byl umožněn pouze majitelům zvláštních průkazů, jež vydávalo velitelství SS.

Cviciště bylo rozděleno do několika sekcí.

- 1) Zpravodajské oddělení
- 2) Posádka SS – k cvičišti Benešov příslušely tyto jednotky:
 - a) SS-Kavallerie Ausbildungs und Ersatzregiment
 - b) SS-Pionierschule Hradischko
 - c) SS-Bewährungsabteilung Dublowitz
 - d) SS-Panzerjäger (Sturmgeschütz) Ausbildungs und Ersatzabteilung 3
 - e) SS-Bewährungsabteilung Chlum
 - f) SS-Panzerjäger Ausbildungs Abteilung 4
 - g) SS-Wachkompanie 10
 - h) SS-Freiwilligen Kavallerie Division
 - i) SS-Panzerjäger (Sturmgeschütz) Schule Janowitz
 - j) SS-Ersatzbatterie des Feldzeugdienstes bei der SS Artillerie Schule II
 - k) SS-Artillerie Schule II
 - l) Komandantur des Übungsplatzes Beneschau
- Truppenübungsplatz „Beneschau/Böhmen“ sloužil k výcviku pancéřových granátníků a přípravě velitelských a posilových jednotek divizí Waffen SS (dělostřelecké oddíly, protitankové oddíly, ženijní prapory průzkumné rot aj.)

Na jaře 1945 byla dislokace následující: výcvikový pluk pancéřových granátníků – 1. a 3. prapor – se nacházel v Neveklově, Spolí a Stranném. Centrum SS-Pionierschule bylo v Hradištku, ale další součásti byly umístěny v Brunšově a Píkovcích. V Davli byl 35. ženijní prapor SS und Polizei. Další byl pravděpodobně ve Štěchovicích (asi 800 až 1000 SSmanů). Střediska SS-Artillerie Schule II se nacházela v Benešově, v Bystřici a Mrači. V Sedlčanech byl 1. a 2. oddíl výcvikového dělostřeleckého pluku SS. V Nešvačilech, Chlístově a Úročnici byly baterie 505. Artillerie Abt. Na návrších v okolí Sedlčan byla dislokována protiletadlová děla.

Ve Vojkově a Vrchotových Janovicích se nacházela Panzerjäger Schule. Protitankové oddíly byly v Chlumu, Křepenicích, Kňovicích, Křenovcích, Kosově Hoře, Jankově a Ratměřicích. Dále na cvičišti byly výcvikové kavaleristické jednotky, některé zřejmě patřily ke 37. jezdecké divizi SS „Lützow“, formované na jaře 1945. V Božkově a Drachkově se nalézaly i jednotky cyklistů. V Týnci nad Sázavou byla od 1. 6. 1944 důstojnická škola (Junkerschule). Její příslušníci byli v dubnu 1945 odveleni zřejmě k 38. SS divizi pancéřových granátníků „Nibelungen“, která byla postavena z frekventantů důstojnických škol.

Na jaře 1945 byly na cvičišti umístěny i menší složky frontových divizí (náhradní jednotky 12. tankové divize SS „Hitlerjugend“ v Netvořicích, 23. tankové divize SS aj.)¹¹

- 3) SS-Hofy – pracovaly na nich osoby české národnosti, které nebyly vysídleny
- 4) Kárné tábory a pobočky koncentračního tábora Flossenbürg – od podzimu 1942 se při výstavbě cvičiště začalo používat vězňů z pracovně-výchovných

táborů (Arbeitserziehungslager), jež se nacházely na území cvičiště. Do těchto táborů byli umísťováni ti, kteří se vyhýbali totálnímu nasazení, uprchlíci z práce v říši nebo lidé narušující pracovní morálku v závodech. První takový tábor vznikl v září 1943 v Hradištku. Tento tábor byl v listopadu 1943 proměněn v pobočku koncentračního tábora Flossenbürg. Nacházelo se tam asi 450 vězňů různých národností (asi polovinu tvořili Francouzi).

Ke cvičišti patřily i další pobočky KT Flossenbürg, které většinou stejně jako Hradištko byly původně pracovně-výchovnými tábory. Na podzim 1943 vznikl tábor v Bystřici, patřící od začátku pod Flossenbürg. Určen byl pro vězně ze smíšených manželství (průměrný počet 1500 internovaných). Bystřici byly podřízeny pobočky v Živohošti a Vrchotových Janovicích (v tomto táboře byli umístěni političtí vězni – v průměru 200, kteří byli nasazováni při bourání neosídlených domků na cvičišti, v lomu Šebaňovice, při nakládání vojenského materiálu pro cvičiště a k výstavbě KT). Další pobočky vznikly ve snaze o co nejrychlejší výstavbu cvičiště. Jejich sídla byla v Benešově, Bukovanech, Křepenicích, Lešanech a Olbramovicích.

Zvláštním případem byl Chlum, kde se kromě tábora pro politické vězně nacházel kárný tábor s názvem „Bataillon 500“, kam byli předáváni příslušníci SS, zběhové a jinak provinilí. Věžňové s větším proviněním zůstávali v Chlumu, další byli posláni do pobočky v Dublovicích. V budově lihovaru v Chlumu bylo zřízeno 30 cel a 2 plynové komory. Na počátku roku 1943 byl v zámku Nalžovice umístěn vojenský nejvyšší soud a prokuratura SS a policie pro SS z celé střední Evropy. Jednalo se o zběhy z řad občanů Holandska, Belgie, Francie, Litvy, Polska, Maďarska, Jugoslávie a Slovenska.¹²

⁶ Kokoška, S.: Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 27/1986, str. 271

⁷ SÚA, f. ÚRP, 114-9-79, listy 115–116

⁸ Zřizování cvičiště zbraní SS Benešov a poválečná obnova území. Ed. Hofmannová, J. – Juněcová, J. Praha 1985, str. 5

⁹ Kokoška, S.: Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 27/1986, str. 271

¹⁰ V květnu 1945 padl do zajetí americké armády. O jeho dalších osudech není mnoho známo. Dne 10. 9. 1971 proti němu bylo zahájeno stíhání pro podezření ze spolupachatelství na trestném činu vraždy. Stíhání bylo 26. 9. 1972 zastaveno, neboť Karasch pravděpodobně 30. 6. 1948 zemřel v NSR.

¹¹ AMV, f. 325, k. 16 – 1 a 27

¹² Kokoška, S.: Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 27/1986, str. 271

¹³ AMV, f. 325, k. 16 – 1 a 27

Mimo jednotek Waffen SS bylo cvičiště využíváno i gestapem, kriminální policií, sicherheitsdienstem a dalšími bezpečnostními složkami třetí říše.

Viděno dvěma

Ke zřízení cvičiště se vyjádřila jak vláda protektorátní, tak i exil a podle očekávání byly jejich názory diametrálně odlišné. Protektorátní vláda tvrdila, že válka vyžaduje výcvik velkých vojenských kontingentů. K tomu bylo samozřejmě třeba vojenských cvičišť. Vyklizení tak velkého území bylo zdůvodňováno tím, že „novodobé zbraně, které jsou v pohybové válce nasazeny, vyžadují stále větších cvičišť.“

Předseda protektorátní vlády dr. Jaroslav Krejčí ujistil obyvatele

protektorátu, že zřízení cvičiště není v žádném případě opatřením, které by směřovalo proti obyvatelstvu nebo hospodářskému složení daného území, ale je „pouze“ vojenskou nutností. Po obyvatelstvu, jež bylo tímto opatřením dotčeno, bylo požadováno porozumění, neboť „tato oběť musela být přinesena pro budoucnost českého národa, která byla zaručena jedině vítězstvím říše.“ Zároveň postiženým obyvatelům slíbil odškodnění – nejprve zálohu, a pak v nejbližší době i zbytek náhrady.¹

Exil ve zřízení cvičiště naopak viděl snahu odstranit nespolehlivé Čechy a zároveň kolonizování SSmanů v Čechách. Čeští dělníci, kteří zůstali ve vyklizovaném prostoru, neměli podle ní

žádná práva. Cvičiště se pro ně stalo „malým vězením uvnitř velkého.“ Tato akce měla být prvním krokem k opravdové kolonizaci českých zemí. Zpráva končila optimistickým názorem, že Němci válku prohrají „a tak jako museli opustit Rusko, Francii [...] tak budou i hnáni z Československa...“²

Pravda byla někde uprostřed. Vytvoření nového cvičiště bylo skutečně vyvoláno vojenskými potřebami. Iniciativa k jeho zřízení přišla v době prvních neúspěchů v SSSR. Zároveň byl jeho vznik součástí širších germanizačních plánů, které začaly být postupně uskutečňovány po příchodu Reinharda Heydricha do protektorátu.

¹ SÚA, f. PÚČM, k. 1530, provolání protektorátní vlády k obyvatelstvu Benešova a Sedlčanska o nutnosti porozumění při zřizování vojenského cvičiště ze dne 7. června 1943.

² SÚA, f. ZTA, k. 598, zpráva Československé tiskové kanceláře v New Yorku o vyvlastňování českých zemědělců na Benešovsku ze dne 29. ledna 1945.

CVIČIŠTĚ WAFFEN SS V BENEŠOVĚ V LETECH 1944–1945

Význam cvičiště

V roce 1944 bylo již naprosto jasné, že válka se pro Německo nevyvíjí příznivě. Od první porážky v SSSR byla německá armáda přes zoufalý odpor donucena ustupovat. Bylo stále více zřejmé, že Třetí říši může spasit již jen zázrak. V takovéto situaci byla malými zázraky cvičiště zbraní SS, především v protektorátu. Protektorát Čechy a Morava se díky svému „příznivému“ umístění v srdci Říše stal hospodářskou základnou a lidským rezervoárem. Téměř až do konce

války zůstal ušetřen přímých válečných akcí. Zatímco německá vojska na frontě krvácela a zaznamenávala obrovské ztráty, cvičiště byla schopna doplňovat prořídle řady vojáků dobře vycvičenými elitními jednotkami zbraní SS a v případě potřeby dopřát ustupujícím a přesunujícím se vojákům alespoň chvilkové zázemí.

Existence cvičiště Waffen SS v Benešově, v těsné blízkosti Prahy, znamenalo také nebezpečí pro Květnové povstání. Z prostoru cvičiště směřovalo na rozkaz

velitele Karrasche¹ k Praze proti povstání několik jednotek. Nejvýznamnější byla „Kampfgruppe Wallenstein“, jež byla podporována značným množstvím tanků.²

Děni na cvičišti v letech 1944–1945

V první polovině srpna 1944 vydal K. H. Frank rozkaz k sestavení Kampfgruppe „Schill“ o síle asi tisícovky mužů. Nejvíce jich mělo být získáno z jednotek cvičiště „Böhmen“. Byli vybráni převážně z řad instruktorů, jejichž dvouměsíční

nepřítomnost narušila výcvik. Jednotka měla po soustředění na Přerovsku bojovat proti partyzánům na Moravě, ale velitel Waffen SS v protektorátu, Carl von Pückler-Burghaus ji vyslal proti slovenskému povstání.³

Na počátku roku 1945 vyzval K. H. Frank k formování tzv. Kampfkompanien Böhmen und Mähren (bojové roty Čechy u Morava). Do 18. března se však přihlásilo jen 406 mužů, což by stěží vystačilo na prapor. Podobné akce tím však neskončily, na konci března ze školních jednotek Waffen SS vznikl tzv. Sbor dobrovolníků Čechy. Z benešovského cvičiště se do této jednotky zapojily tři bojové skupiny a ženijní prapory, celkem asi 10 000 mužů (a chlapců). Počátkem dubna byl Freiwilliger Korps Böhmen nasazen v prostoru mezi Dyjí a Dunajem proti Rudé armádě.

V dubnu 1945 byli z cvičiště odveleni i další vojáci, např. příslušníci Junkerschule (důstojnická škola) v Týnci nad Sázavou k 38. Panzergrenadierdivision „Nibelungen“, postavené vesměs z kadetů. I přes tuto redukci svých sil disponoval velitel SS Truppenübungsplatzu „Böhmen“ Alfred Karrasch na začátku května asi 20 000 muži. Jejich bojová hodnota byla relativně velmi vysoká, neboť co početným šestnáctiletým a sedmnáctiletým nováčkům chybělo na bojových zkušenostech, nahrazovali tito chlapi fanatismem.

Na jaře 1945 se v prostoru cvičiště nacházely i menší části frontových divízi, např. v Netvořicích náhradní jednotky 12. SS Panzerdivision „Hitlerjugend“, ve Votčicích zase vojáci 23. divize SS pancéřových granátníků.⁴

Zločiny SSmanů na konci války

Jednotky SS na konci války trpěly, stejně jako ostatní ozbrojené jednotky Třetí říše, chronickým nedostatkem pohonných hmot i dopravních prostředků.

Proto se klíčovými pro přesun do Prahy staly železniční tratě. Díky bojům a sabotážím mimopražských povstalců došlo k přerušení trati mezi Benešovem a Prahou, díky čemuž byl zdržen hlavní útok „Kampfgruppe Wallenstein“ proti

povstalcům. SSmani varováni tímto incidentem, se trestnými výpravami pokusili pacifikovat české oblasti v okolí cvičiště. Výpravy směřovaly pouze na sever, na jih a na východ. Nepronikly za Vltavu, kde operovaly silné partyzánské

HISTORIE

Cvičiště Waffen SS v Benešově v letech 1944 - 1945

Eva Drdáčková, Pavel Janeček

Význam cvičiště

V roce 1944 bylo již naprosto jasné, že válka se pro Německo nevyvíjí příznivě. Od první porážky v SSSR byla německá armáda přes zoufalý odpor donucena ustupovat. Bylo stále více zřejmé, že Třetí říši může spasit již jen zázrak. V takovéto situaci byla malými zázraky cvičiště zbraní SS, především v protektorátu. Protektorát Čechy a Morava se díky svému „příznivému“ umístění v srdci Říše stal hospodářskou základnou a lidským rezervoárem. Téměř až do konce války zůstal ušetřen přímých válečných akcí. Zatímco německá vojska na frontě krvácela a zaznamenávala obrovské ztráty, cvičiště byla schopna doplňovat prořídle řady vojáků dobře vycvičenými elitními jednotkami zbraní SS a v případě potřeby dopřát ustupujícím a přesunujícím se vojákům alespoň chvilkové zázemí.

Existence cvičiště Waffen SS v Benešově, v těsné blízkosti Prahy, znamenalo také nebezpečí pro Květnové povstání. Z prostoru

cvičiště směřovalo na rozkaz velitele Karrasche¹ k Praze proti povstání několik jednotek. Nejvýznamnější byla „Kampfgruppe Wallenstein“, jež byla podporována značným množstvím tanků.²

Děni na cvičišti v letech 1944–1945

V první polovině srpna 1944 vydal K. H. Frank rozkaz k sestavení Kampfgruppe „Schill“ o síle asi tisícovky mužů. Nejvíce jich mělo být získáno z jednotek cvičiště „Böhmen“. Byli vybráni převážně z řad instruktorů, jejichž dvouměsíční nepřítomnost narušila výcvik. Jednotka měla po soustředění na Přerovsku bojovat proti partyzánům na Moravě, ale velitel Waffen SS v protektorátu, Carl von Pückler-Burghaus ji vyslal proti slovenskému povstání.³

Na počátku roku 1945 vyzval K. H. Frank k formování tzv. Kampfkompanien Böhmen und Mähren (bojové roty Čechy a Morava). Do 18. března se však přihlásilo jen 406 mužů, což by stěží vystačilo na prapor. Podobné akce tím však neskončily, na konci března ze školních jednotek Waffen SS vznikl tzv. Sbor dobrovolníků Čechy. Z benešov-

ského cvičiště se do této jednotky zapojily tři bojové skupiny a ženijní prapory, celkem asi 10 000 mužů (a chlapců). Počátkem dubna byl Freiwilliger Korps Böhmen nasazen v prostoru mezi Dyjí a Dunajem proti Rudé armádě.

V dubnu 1945 byli z cvičiště odveleni i další vojáci, např. příslušníci Junkerschule (důstojnická škola) v Týnci nad Sázavou k 38. Panzergrenadierdivision „Nibelungen“, postavené vesměs z kadetů. I přes tuto redukci svých sil disponoval velitel SS Truppenübungsplatzu „Böhmen“ Alfred Karrasch na začátku května asi 20 000 muži. Jejich bojová hodnota byla relativně velmi vysoká, neboť co početným šestnáctiletým a sedmnáctiletým nováčkům chybělo na bojových zkušenostech, nahrazovali tito chlapi fanatismem. Na jaře 1945 se v prostoru cvičiště nacházely i menší části frontových divízi, např. v Netvořicích náhradní jednotky 12. SS Panzerdivision „Hitlerjugend“, ve Votčicích zase vojáci 23. divize SS pancéřových granátníků.⁴

Zločiny SSmanů na konci války

Jednotky SS na konci války trpěly, stejně jako ostatní ozbrojené jednotky Třetí říše, chronickým nedostatkem pohonných hmot i dopravních prostředků. Proto se klíčovými pro přesun do Prahy staly železniční tratě. Díky bojům a sabotážím mimopražských povstalců došlo k přerušení trati mezi Bene-

¹ V některých pramenech uváděn pouze s jedním „r“, tedy Karasch.

² Zřizování cvičiště zbraní SS Benešov a poválečná obnova území. Ed. Hoffmannová, J. Juněcová, J. Praha 1985, str. 7.

³ Kokoška, S.: Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 27/1986, str. 271 an.

⁴ Kokoška, S.: Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 27/1986, str. 271 an.

a povstalecké oddíly. Je možná i souvislost s předpokladem nacistického velení, že americké jednotky postoupí až na čáru Vltava-Labe. V tomto případě by nasazení trestných výprav k uvolnění komunikací na levém břehu bylo zcela zbytečné. K zajištění ústupových tras stačilo krytí přechodů řeky.

Nejkrvavějšími výpravami prosluly oddíly z Votic a Vrchotových Janovic. Pravděpodobně nejrozsáhlejší represivní akcí byl útok na Dolní Břežany, kde bylo zavražděno 14 lidí.⁵

V noci z 5. na 6. května 1945 odvěkla jednotka SS na konopištský zámek sedm mužů z obce Pyšely. Zřejmě byli zastřeleni ještě téže noci, jejich těla nebyla nikdy nalezena (v prostoru cvičiště bylo mnoho zákopů a nejrůznějších děl, prohlubeniny, které po čase vznikají na místě hrobu, nebylo možno rozeznat.)

Vraždění vězňů z tábora v Hradištku

Esesáci se v prostoru cvičiště dopustili mnoha zločinů. Jejich oběťmi byli původní čeští obyvatelé zabraného území a hlavně vězni v tamějších početných táborech.

Tábor v Hradištku vznikl v září 1943 jako pracovní výchovný, tj. pro protektorátní občany, kteří se vyhýbali totálnímu nasazení nebo v závodech ohrožovali pracovní výkonnost a morálku. Tento tábor byl v listopadu 1943 proměněn v pobočku koncentračního tábora Flossenbürg. Čechy zde nahradili vězni jiných národností. Z asi 450 internovaných byla asi polovina Francouzů. Velitelem tábora byl Oberscharführer Alfred Kuss.

Vězňů z hradištského koncentračního tábora bylo používáno při nejrůznějších pracích v okolí, především úpravách cvičiště, cest atd. Od února 1945 pomáhali budovat zákopy a opevnění ve výcvikovém prostoru nedaleké Pionierschule.

Měl zde vzniknout tzv. obranný bod (Stützpunkt).

Ostrahou vězňů byl do února pověřen strážní oddíl z Prahy, jenž byl nahrazen strážní jednotkou pod velením SS Sturmbannführera Erwina Langeho.

Na počátku dubna byly při prohlídce vězeňských ubikací nalezeny rozbušky a střelivo, zřejmě nastřelené vedením tábora. Tento nálezní zavedl příčinu pro zahájení asi nejrozsáhlejšího vraždění, jaké příslušníci SS na území SS Truppenübungsplatzu uskutečnili.

Devátého dubna procházeli lesem u Hradištska do práce čeští zaměstnanci zdejšího polesí. Minuli skupinu vězňů doprovázenou SSmany se samopaly. Když byli od průvodu vzdáleni asi sto metrů, uslyšeli výstřely. Otočili se a viděli, že eskorta postřílela asi desítku vězňů. V následujících dvou dnech se podobná událost opakovala. Svědci odhadovali, že mrtvých bylo asi 50, některé odhady jsou vyšší.⁶ K oněm asi padesáti je třeba přičíst i další čtyři zastřelené vězně z Hradištska. Ti byli zavražděni při kopání protitankového příkopu v Třebšíně.

O dva týdny později, 26. dubna 1945 byl tábor v Hradištku zrušen a zbylí vězni odsunuti do Plzně, kde byli osvobozeni americkou armádou. Předtím však jich část našla smrt v Olbramovicích, kam byli dovezeni i vězni z jiných táborů a pak asi 200 z nich esesáci povraždili.

Zavraždění amerických letců

Jedním z nejlépe dokumentovaných zločinů, jichž se SSmani z cvičiště Böhmen dopustili, bylo zavraždění osmi amerických letců.

Krátce po poledni 19. dubna 1945 přes areál Truppenübungsplatzu „Böhmen“ přelétávaly svazy amerických letadel. Byly to B-17 8. letecké armády. Baterie protiletadlových děl na bombardéry spustily palbu. Za jedním svazem asi deseti strojů se náhle objevily dva Messerschmitty 262,

kteří vzletly z ruzyňského letiště. Proudivé stíhačky rychle Američany dohnaly a střelami jedné z nich byl zapálen Flying Fortress B-17G 43-38701 ze stavu 850. squadrony 490. BG. Z tohoto stroje před jeho explozí vyskočili tři letci, letoun s ostatními sedmi muži včetně velitele letounu, 2/Lt Paula A. Snydera, spadl u Sestrouně v benešovském okrese.

Zkrátka byl zasažen a zapálen další B-17G 43-38078 z 849. squadrony 490. BG, jehož velitel 1/Lt Norvell nařídil osádce vyskočit. Sedm členů posádky stroj opustilo, Norvell a další člen posádky se strojem dolétli až nad Plzeň, kde inkasovali další zásah od protiletadlového dělostřelectva a také vyskočili.⁷

Sestřelen byl i jeden z Němců, Oberfeldwebel neznámého jména, který se zraněnou nohou našel spásu pod padákovým hedvábím.

Z celkem deseti amerických letců, kteří vyskočili nad cvičištěm, pouze jeden přežil. Jednoho z mužů Norvelova stroje – radistu P. Malierese – zastřelil ihned po dopadu (možná ještě ve vzduchu) maďarský SSman. Zadnímu střelci N. Parkenovi ze stejné posádky se podařilo uniknout zátahu. Šest dní se skrýval, pak došel na nádraží v Tochovicích, kde omdlel vysílením. Usmálo se na něj štěstí v podobě železničního zaměstnance Parýska, který jej skrýl až do 6. května. Zbýlých pět mužů z Norvellova letounu, stejně jako všichni tři letci z letounu dalšího, bylo chyceno a převezeno na Konopiště.

Tam je vyslyšchal velitel cvičiště Karrasch společně s H. Sanderem a O. Hauprichem. Tlumočil SS Unterscharführer K. Decker. Po výslechu byli všichni letci kolem desáté hodiny večerní odvedeni na silnici asi 100 metrů od zámku a postřeleni popravčí četou sestavenou z příslušníků strážní čety (Wachkompanie). Exekuci velel SS Untersturmführer Ernst Albrecht.

Těla letců byla ještě téže noci zakopána na břehu rybníka u Váňova dvora (v té době jeden z dvorů SS na cvičišti) a zamaskována hromadou kompostu. Tam pak byla nalezena československými lidmi 30. prosince 1946.

Jednotky z cvičiště proti Pražskému povstání

Po vypuknutí povstání v Praze byly jednotky z válkou nezasaženého cvičiště Böhmen jednou z hlavních sil, kterými mohli Němci proti povstalcům intervenovat. Jednotky dislokované přímo v Praze se dostaly do defenzivy, při povstání jich byla řada zajata, zbytek byl izolován bez spojení s velením. Velitel Waffen SS v Čechách a na Moravě hrabě Carl von Pückler-Burghaus nařídil jednotkám v milovickém, brdském a benešovském vojenském prostoru zaútočit ráno 6. května na Prahu. V určeném termínu se útok nekonal, Němci byli zdrženi boji a sabotážemi a k hlavnímu útoku nastoupily tyto jednotky SS až dalšího dne.⁸

Jednotky sebrané z SS Truppenübungsplatzu Böhmen – asi 20 000 mužů – byly soustředěny do „bojového svazku Wallenstein“, který ve dvou směrech postupoval ku Praze. Na pochod se SSmani vydali 5. května po páté hodině odpolední.

Ne všechny jednotky do Prahy dorazily 5. května 1945 z prostoru cvičiště vyjel po trati Týnec nad Sázavou – Čerčany a dál ku Praze vlak s pancéří a děly. Jeho posádka byla ozbrojena kulomety. Během cesty byl vlak nucen zastavit, protože byl signalizován zákaz vjezdu. Když zastavil, ozvala se střelba. V této chvíli velení vlaku zpanikařilo a byl dán rozkaz začít couvat zpět na Benešovsko. Než se stačil dostat do bezpečné vzdálenosti, partyzáni uvolnili kolejnice a vlak svou jízdu skončil. Tanky pak byly nuceny vracet

se na cvičiště po pražcích a do bojů už nezasáhly.⁹

Z Hradištska 6. května podél levého vltavského břehu vyrazila „bojová skupina Klein“, která se v Radotíně a Lahovicích střetla s 1. divizí Ruské osvobozené armády (ROA, vlasovci), která jí znemožnila další postup. Další jednotky od Benešova ve stejný den zasáhly do bojů na Pankráci.¹⁰

Následujícího dne dorazily další německé útvary a boje v Praze nabýly své největší intenzity. Postup jednotek SS

provázela brutalita vůči obyvatelstvu. Němci brali rukojmí a používali jich jako živých štítů, pobíjeli povstalce a dopouštěli se dalších násilností. V noci ze 7. na 8. května se rozšířily zprávy o německé kapitulaci a jejich podmínkách. Pro Němce v Praze a jejím okolí byla životně důležitá informace, poskytnutá misí podplukovníka Pratta generálu Touissantovi, o průběhu demarkační čáry. Němci počítali s jejím umístěním na linii Vltava-Labe, teď však do kýženého amerického zajetí

z Prahy zbývaly ještě desítky kilometrů. I to se zřejmě odrazilo v jejich ochotě jednat s Českou národní radou. Výsledkem byl protokol, podepsaný v 16 hodin 8. května, který stanovoval ukončit do tří hodin bojové akce. Německá vojska začala opouštět Prahu, většina tak učinila ještě v noci na 9. května.

Mezi nimi však nebyly jednotky Kampfgruppe Wallenstein. Ze svých pozic na jihu Prahy odešly až 9. května. „Bojová skupina Klein“ smlouvu s českými povstaleckými orgány úplně ignorovala a ještě odpoledne 9. května sváděla boje na Zličíně.

Už nepřiliš organizované jednotky Waffen SS ustupovaly k Američanům přes Příbram. V zadním voji tohoto houfu byli i vojáci z bojové skupiny Wallenstein a z posádek SS-Truppenübungsplatzu „Böhmen“. Zadní voj se zakopal i se svými tanky u Milína. Odpoledne 11. května zde na Němce zaútočili povstalci, byli však rozprášeni. Večer pak zahájily palbu sovětské katuze a dělostřelectvo. V noci Němci zahájili ústup jižním směrem, v Břežnici však narazili na Sověty a v nastalém boji padla řada SSmanů. Tímto bojem se uzavřely boje na českém území i existence Kampfgruppe Wallenstein.¹¹

Cesta do zajetí

Podle zpráv z dopoledne dne 8. května 1945 se jednotky Rudé armády nacházely západně od Jihlavy a jednotky americké armády nehodlaly překročit Vltavu. Po získání těchto informací velení SS Truppenübungsplatzu „Böhmen“ zastavilo přesuny na Prahu. Karrasch neviděl žádné jiné východisko, jak si zajistit hladký průběh do amerického zajetí, než dohodnout se s národním výborem v Benešově. K prvnímu kontaktu mezi NV a velenstvím SS Konopiště došlo ještě téhož dne. Zástupci Benešova byli na Konopišti přijati SS Brigadeführerem

⁵ Tamt.ěž.

⁶ TA MV ČR, fond 325 sign 16-2.

⁷ Trajlich, J.: Mustangy nad protektorátem, Praha 1997 s. 122.

⁸ Tjalk, T.: Květen 1945 v českých zemích, Praha 2004, str. 41–43.

⁹ AMV, f. 325, k 16-1 až 7.

¹⁰ Jalk, T.: Květen 1945 v českých zemích, Praha 2004, str. 41–43.

¹¹ Jalk, T.: Květen 1945 v českých zemích, Praha 2004.

Karraschem a SS Obersturmbannführerem Hauprichem.

První podmínkou, jež byla vznesena, byla bezpodmínečná kapitulace. Na to Hauprich odpověděl, že ani Čechům ani Rusům se za žádnou cenu nevzdají. Pokud by kapitulovali, tak jen Američanům. Vzhledem ke vzdálenosti obou armád a vzhledem k tomu, že Karrasch ovládal celý prostor a disponoval s 18 až 20 000 muži, vyzbrojených i tanky a dělostřelectvem, bylo nutné dojít ke kompromisu. Karrasch žádal:

- 1) zaručení hladkého přesunu jednotek SS přes Vltavu (národním výborem neměla být podniknuta žádná bojová akce, která by odsun rušila. Přítomní čs. důstojníci měli odstranit eventuelní vzniklé konflikty. Z malých přestřelků a incidentů neměly být Němci vyvozovány žádné důsledky)
- 2) národní výbor měl převzít péči o uprchlíky z východního Slezska, jež byli umístěni v Benešově
- 3) odsun měl začít ve 20 hodin téhož dne, kdy národní výbor převezme moc.

Ze zbraní se Karrasch uvolil předat vlak s protiletadlovými kulomety a kanóny, malou část pušek, kulometů se střelivem, samopalů a pancéřových pěstí. Vše pocházelo ze skladu na Konopišti. Zbraně ve skladištích v Benešově měly zůstat na místě. Hauprich při vyjednávání mimo jiné utrousil poznámku, že v případě napadení ustupujících jednotek SS vyhodí zadní německý voj všechny objekty v Benešově a na cvičišti do vzduchu.

V odpověď byly národním výborem položeny tyto podmínky:

- 1) ukončit vysílání posíl do Prahy a vyslané jednotky odvolat (to znamenalo odvolat i Kampfgruppe Wallenstein, což byla jediná podmínka, kterou Karrasch odmítl)

- 2) zastavit palbu a boj ve všech oblastech, kde operovaly jednotky podřízené Karraschovi
- 3) stáhnout všechny jednotky do prostoru cvičiště, a přitom zanechat všechna kasárna, ubikace atd. ve stavu, v jakém byly v době vyjednávání.
- 4) odejít v jednom pochodovém proudu přes Vltavu a tam se bez boje vzdát Spojencům
- 5) upustit od vyhození všech vojenských objektů a nechat všechna veřejně prospěšná zařízení neporušena
- 6) předat ihned část zbraní národnímu výboru
- 7) vydat přísný zákaz jakýchkoliv násilných činů

Mimo to byl vznesen požadavek, aby před předáním Američanům byla odevzdána všechna vozidla a koně, která byla majetkem čs. občanů.

Po kratším vyjednávání, kdy byl Karrasch tlačěn časem, byly přijaty téměř všechny podmínky a smlouva byla podepsána. Její konečná verze se vztahovala pouze na příslušníky zbraní SS a civilní zaměstnance zbraní SS. Civilní uprchlíci měli být přibráni, jen pokud by stačila kapacita dopravních prostředků. Z účinnosti smlouvy byli výslovně vyloučeni úředníci a zřízení benešovského gestapa. K udržení klidu, pořádku a bezpečnosti bylo zplnomocněným zástupcům národního výboru předáno 300 karabin (každá se 120 náboji), 10 čs. kulometů ZB vz. 26 s 10 000 náboji, deset pancéřových pěstí, jedno vozidlo s dvěma „kulometnými trojčaty“, jedno 20mm protiletadlové dělo a k tomu náležitější munice, osm samopalů s 800 náboji a čtyři pistole.¹²

Pro kontrolu dodržení podmínek ze stran SS byli k ustupujícím jednotkám přiděleni pověřenci čs. důstojníci, kteří požívali práv parlamentářů.

Trasa ústupu hlavního voje vedla přes Neveklov a Sedlčany do Kamýku nad Vltavou. 9. května 1945 mezi 10. a 11. hodinou byli SSmari z SS-Truppenübungsplatzu „Böhmen“ převzati Američany. Oddíly ze severozápadního cípu cvičiště ustupovaly přes Štěchovice k Novému Knínu a dále na jihozápad. Výjimkou byla v Praze bojující Kampfgruppe Wallenstein, jež začala ustupovat, až když bylo jasné, že oblast obsadí SSSR.¹³

Poválečná obnova území

V květnu roku 1945 se mocí na Benešovsku ujal národní výbor. Národní výbory vznikaly i v dalších obcích na území bývalého cvičiště, kde převzaly moc po ustupujících jednotkách Waffen SS. Tím byl učiněn první krok k umožnění obnovy oblasti. Poválečná obnova velmi zpuštěného kraje předpokládala repatriaci, státní pomoc při obnově hospodářského života a zrušení majetkových zásahů provedených pod tlakem německých okupantů.

Základem pro restituci se stal dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých ústavů a organizací, který stanovil, že: „Jakékoli majetkové převody a jakákoli majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce.“¹⁴

Z dřívější přesídlovací kanceláře se stala repatriační úřadovna, podklady k vysídlování totiž mohly sloužit k repatriaci. Restituce neprobíhala zpočátku bez obtíží, neboť chyběly prováděcí normy k základním zákonným

opatřeními. Díky tomu nebyla ujasněna kompetence likvidujícího orgánu. Problematická byla také finanční situace obnoveného státu.

Roztříštěnost a někdy i rozpornost obnovovacích akcí vedla Zemský národní výbor v Praze ke zřízení Koordinačního výboru pro obnovu území bývalého cvičiště SS Benešov, který byl v souvislosti s rozšířením působnosti ještě na konci roku 1945 přetvořen v Koordinační výbor pro obnovu území bývalých vojenských cvičišť v Čechách.¹⁵

Provedením restituace na území někdejšího cvičiště u Benešova byl pověřen

Fond národní obnovy v Praze. Při obnově daného území se také výrazně angažovalo ministerstvo zemědělství.¹⁶

Nejdůležitější součástí státní pomoci byly finanční dotace. Aby bylo možno určit potřebné částky, musela být nejprve provedena revize oblasti, zjištěn stav poškození a možnosti obnovy. Pro ilustraci je možno uvést zprávu Koordinačního komise pro obnovu území bývalého cvičiště Benešov o přehlídce, jež byla provedena dne 7. září 1945. Např.:

„Hradištko – Baráky jsou většinou demolovány, zařízení zničeno nebo odvezeno. (Objekty byly uvedeny do stavu

původní hrubé stavby – k vytrhání nebo odstranění řemeslnických předmětů a střechy nebo k devastaci ještě přistoupily další škody vzniklé použitím objektů jako palebných cílů dělostřelectva a pěchoty, popřípadě tanků. Zde kromě destruktivních explozí střeliva jsou škody po požárech.

Konfigurace terénu, jeho umělá organizace a poloha nabízejí se pro zřízení hromadné rekreace, zvláště mládeže.“¹⁷

Přiznané částky byly poměrně vysoké (Benešov 75 453 500,- Kč, Sedlčany 52 994 500,- Kč) a jejich výše byla později v důsledku územních změn upravena.¹⁸

¹⁵ Byl zlikvidován k 1. březnu 1947 poté, co byly vytvořeny zákonné předpoklady k odstranění majetko-právní nejasnosti na území bývalých cvičišť a tím zpřesněny kompetence jednotlivých resortů.

¹⁶ Zřizování cvičiště zbraní SS Benešov a poválečná obnova území. Ed. Hoffmannová, J. – Juněcová, J. Praha 1985, str. 7 an.

¹⁷ SÚA, fond ZÚ – finanční, 1929–1949, I. č. 462, odd. C, čj. 922/6-1945, k. 228.

¹⁸ SÚA, fond MZ, sign. A 2461, čj. 92576/50-X/4, k. 2006.

TANKY CVIČIŠTĚ WAFFEN-SS BÖHMEN

TEXT: VLADIMÍR FRANCEV, TOMÁŠ JAKL – VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA, DIFROLOGICKÝ KLUB
FOTO: ARCHIV

V HPM 2 a 3/2005 vyšly články o historii cvičiště Waffen-SS Böhmen od Evy Drdáčkové a Pavla Janečka. Stejně jako jiné dosavadní články o cvičišti je ilustruje atraktivní fotografie dřevěné makety tanku T-34, užívané při výcviku. Nicméně nejrůznější školy na území cvičiště používaly k výcviku i tanky skutečné, a to jak německé, tak kořistní spojenecké.

Tiger

Šťastnou shodou okolností se dochovaly fotografie z pozůstalosti jednoho z frekventantů cvičiště, který se v Čechách oženil a později padl v Normandii. Mimochodem jak on, tak jeho česká

manželka byli každý ve svém prostředí považováni za zrádce, skrze svůj „sňatek s nepřítelem“. Na jedné z fotografií je při průjezdu domem zachycen doposud jediný doložený „čistokrevný“ Tiger na českém území. Další snímek této události, podstatně nekvalitnější a pořízený o malou chvíli později, je v literatuře uváděn jako průjezd Tigeru domem v Sennelageru na jaře 1943. Kloníme se spíše k autenticitě „české“ fotky. Pro hraje také fakt, že na benešovském cvičišti bylo k dispozici množství vystěhovaných domů. Pokud byste někdo mohl dům na fotografii identifikovat, ozvěte se prosím redakci HPM.

¹² AMV, f. 325, k. 16 – 1 až 7.

¹³ Kokoška, S.: Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945; In: Sborník vlastivědných prací z podblanicka 27/1986, str. 271 an.

¹⁴ Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých ústavů a organizací, 5/1945 Sb. an.

T-34

Na fotografii z výstřižku z novin z těžce pozůstalosti je postřelování tanku T-34/76 verze z roku 1941. Jiný snímek, dokumentující přítomnost T-34/76 na benešovském cvičišti, byl pořízen, když výcvikový prostor Waffen-SS patřně v létě 1943 navštívil SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS Arthur Phleps.

Původ téčka (či téček) na cvičišti je pochopitelně na východní frontě. Jeden z možných zdrojů je i zdokumentován. Po znovudobytí Charkova v březnu 1943

ukořistil II. tankový sbor SS několik desítek tanků T-34.

Většinu zařadil do bojových jednotek, ale velitel sboru, SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS Paul Hausser, jich několik odeslal do zápolí, jako dar vojenským školám.

M 3 Lee

Při návštěvě ve škole tankových granátníků SS v Prosečnici (Kienschlag) – patřně v zimě 1943–1944 – byl SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS Paul

Hausser vyfotografován spolu s velitelem školy, SS-Obersturmbahnführerem Hansem Kempinem při prohlídce amerického středního tanku M 3 Lee. Je možné, že šlo také o stroj ukořistěný na východní frontě a dodaný péčí Paula „Papa“ Haussera.

Tatra 97

Po nezdařeném atentátu na Hitlera 20. července 1944 nacističtí „zlatí bažanti“ horlivě obráželi nejrůznější instituce s politickým školením, kde zdůrazňovali nutnost věrnosti vůdci pro konečné vítězství. Dne 23. července 1944 také před cca 400 shromážděnými frekventanty školy tankových granátníků SS v Prosečnici promluvil německý náměstek pražského primátora, SA-Standartenführer zur Verfügung, profesor Josef Pfitzner, který mluvil o politických plánech Říše v protektorátě, SS-Oberführer Benno von Arent, říšský pověřenec pro módu, který vyprávěl o svých dojmech z osobního kontaktu s vůdcem, a na závěr velitel Waffen-SS v Čechách a Moravě, SS-Brigadeführer und Generalmajor der Waffen-SS hrabě Carl von Pückler-Burghaus, který pohovořil o atentátu na Hitlera z 20. července. Řečníci pak byli hosty SS-Obersturmbahnführera Hanse Kempina, velitele školy tankových granátníků SS.

Waffen-SS SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS Arthur Phleps navštívil výcvikový prostor patřně v létě 1943. Vpravo kanon a napráčeno kolo T-34/76. (VHIC Praha)

chách a na Moravě, SS-Brigadeführer und Generalmajor der Waffen-SS hrabě Carl von Pückler-Burghaus, který pohovořil o atentátu na Hitlera z 20. července. Řečníci pak byli hosty SS-Obersturmbahnführera Hanse Kempina, velitele školy tankových granátníků SS. Pfitzner a von Pückler-Burghaus postoupili k cestě do Prosečnice Pücklerovu Tatra 97, poznávací značky SS-500463 označenou velitelskými vlajčkami. Stejný typ Tatry, ale v černé barvě, se značkou SS-500494 a tehdy už bez Kommandoflaggen použil von Pück-

ler-Burghaus také v květnu 1945 na své poslední cestě do Čimelic.

Churchill s otazníkem, opět T-34, Matilda a Valentine

Další zdroj informací o tancích na benešovském cvičišti SS jsou dokumenty plzeňské Škodovky. Uvádějí opravy čtyř kořistních tanků, z nichž tři nepochybně sloužily na benešovském cvičišti sbrani SS jako učební pomůcky.

Jestli se cvičištem souvisí oprava kořistního tanku Churchill není zcela jasné.

Churchill s otazníkem, opět T-34, Matilda a Valentine

Pfitzner a von Pückler-Burghaus použili k cestě do Prosečnice Pücklerovu Tatra 97, poznávací značky SS-500463 označenou velitelskými vlajčkami. Stejný typ Tatry, ale v černé barvě, se značkou SS-500494 a tehdy už bez Kommandoflaggen použil von Pückler-Burghaus také v květnu 1945 na své poslední cestě do Čimelic.

Churchill s otazníkem, opět T-34, Matilda a Valentine

Další zdroj informací o tancích na benešovském cvičišti SS jsou dokumenty plzeňské Škodovky. Uvádějí opravy čtyř kořistních tanků, z nichž tři nepochybně sloužily na benešovském cvičišti zbraní SS jako učební pomůcky.

Jestli se cvičištem souvisí oprava kořistního tanku Churchill, není zcela jasné. Šlo o Churchill Mk III sériového čísla T 68560R, pojmenovaný BERT, který původně patřil 6. čtější roty B Calgarského tankového pluku (14. praporu Kanadského tankového pluku) 1. kanadské armádní tankové brigády, který do německých rukou padl 19. srpna 1942 po spojeneckém vylodění u Dieppe. Škoda Plzeň 27. listopadu 1944 účtovala opravu jeho motorového bloku.

Zato další tři kořistní tanky, které uvádí hlášení o úpravě výzbroje tanků ze 3. března 1945, byly všechny odeslány do SS Panzer Jäger Schule Janowitz bil Beneschau, tedy do Školy tankových stíhačů SS v Janovicích u Benešova. Kořistní T-34 byl opravován přibližně čtyři týdny. Jeho kanón ráže 7,62 cm č. 856604 byl sice zrezivělý, ale opravitelný. Těž optika byla v použitelném stavu. Do Janovic byl opravený tank odeslán 29. března 1945. U dalších dvou strojů, Matildy a Valentine, se experimentovalo s přezbrojením na 3,7 cm kanon KwK 38(t) L/47.8 z tanku Pz Kpfw 38(t). Matilda, sériového čísla T 29854, byla verze CS. Její houfnice ráže 7,62 cm měla roztrženou hlaveň. Přezbrojení na bývalý čs. kanón se v tomto případě nezdařilo a tanku byla ve Škodovce nakonec pouze původní hlaveň uříznuta. Valentine, sériového čísla T 41046, pro jehož 4 cm kanon

došla munice, ovšem čs. kanonem přezbrojen byl a oba tanky byly společně odeslány do Janovic 9. dubna 1945.

Renault FT-17, Sd Kfz 251 a Pz Kpfw 38(t) s mnoha otazníky

Tanky a obrněná vozidla, užitá bojovou skupinou SS Wallenstein v boji proti českým povstalcům, zůstávají i šedesát let po válce velkou neznámou. Těžko říci v jakém technickém stavu byly tehdy výše uvedené tanky a zda se vůbec na území cvičiště ještě nacházely. Není vyloučeno, že na české povstalce střílela německá posádka britského Valentinu

LITERATURA:

- Český odboj na sklonku války ve světle nacistických dokumentů. Praha 1970.
Historie Zbraslavi. <http://www.zbraslavhistorie.info/ost10.html>
S. Kokoška: Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 27/1986.
A. Mišková – V. Šustek: Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939–1945. Svazek 1. Praha 2000.
G. M. Nipe, Jr.: Last Victory in Russia. Atglen 2000.
Z. Roučka: Skončeno a podepsáno – Drama Pražského povstání. Praha 2003.
J. Vajskebr – P. Kaňák: Waffen-SS v Protektorátu Čechy a Morava. Historie a vojenství 3/2005.
M. C. Yerger: Waffen-SS Commanders. Atglen 1999.

PODĚKOVÁNÍ:

Autoři velmi děkují pánům Zdeňku Čížinskému, Jaroslavu Čvančarovi a Petru Štěpánkovi za poskytnutí dosud nepublikovaných informací a fotografií, a také panu Janu Vajskebrovi za důležité připomínky.

KRŇANY ZA II. SVĚTOVÉ VÁLKY

Nouzové přistání 1941

Kapitola z publikace *Mezi Vltavou a Sázavou*.

Unikátní fotografie z II. světové války z obce Krňany

Jedná se o stroj Junkers Ju-86 a po přepadení Polska Německem se ukázalo, že tyto stroje jsou horší než He-111 a byly staženy z první linie. V roce 1941 využívaly typ letadla na fotografii německé dopravní nebo týlové jednotky. V případě letadla na fotografii se asi jednalo o nouzové přistání.

Vznik fotografie:

Bohuslav Párys z Václavic se jako malý kluk dozvěděl o pádu letadla v Krňanech a jednu letní neděli v roce 1941 se vypravil s kluky z vesnice podívat na vrak letounu. Při této příležitosti byla fotografie pořízena.

Václav Oktábec z Třebšiny vzpomíná:

... Letadlo mělo potíže již nad Třebšínem, pod hospodou u Novotných na skalce dopadl jeden motor a pak se ještě dostal přes kopec a dopadl u dnešního fotbalového hřiště v sousedních Krňanech.

Kronika Krňan

Zapsal Antonín Piskáček z Krňan, č. p. 8
Přepis rukopisu kroniky.

DOBOVÉ DOKUMENTY Z ARCHIVU
MIROSLAVY PELÍŠKOVÉ, KRŇANSKÝ ROD BOBKŮ

„Viktoria! Deutschland siegt an allen Fronten! Vítězství!! Německo vítězí na všech frontách.“ Označení, kterým byla za II. světové války popsána celá Evropa. I Krňany na křížovatce.

Po Josefu Bobkovi byl zvolen za starostu obce Krňany František Stibůrek, č. 36 a 28. září r. 1929 převzal obecní úřad. Za jeho úřadování byla postavena silnice Teletín Šatovka a zregulován potok přes Krňany. V roce 1936 předal obecní úřad Františku Sukovi a tehdy již v Německu se projevoval nedostatek potravin a připravovali se na válku.

V roce 1938 v září byla vyhlášena mobilizace v naší republice. Do čtyřiceti let vojáci musili narukovat. Pak přijel do naší republiky nějaký diplomat z Anglie jménem Runciman a projednával spory s naší Československou republikou a Německem. Dobrovolně bylo Němcům dáno poněmčelé území ve výměře 28 680 km² a 3 653 292 obyvatel. Maďarí nám vzali 11 830 km² a 1 027 450 obyvatel. Poláci si vzali Těšínsko 1 086 km² a 241 698 obyvatel. Nejvíce nám tehdy vzali naši Českou zemi totiž od jihu Jindřichovského Hradce k Českým Velenicům, Hory Novohradské, celá Šumava, na západě Český les až k Plzni. Plošina Tepelská, hory Doupovské, císařský les, Krušné hory, část středohoří u Litoměřic, hory Lužické, Krkonoše, hory Orlické, hory Bystřické, většinou samé lesy, kde káceli dříví a o závod vozili do Německa. A pak nám vzali několik tisíc železničních osobních a nákladních vozů, několik set lokomotiv. A Němci se s tím nespokojili a patnáctého března 1939 vtrhli do naší republiky beze vší obrany. Naše vojáky odzbrojili a poslali domů a hned zabrali všechny vojenské zásoby a výzbroj celé československé armády, která byla odhadnutá asi na padesát dva a půl miliardy č. s. k. a prvního září 1939 začala válka

německá s Polskem, 1940 s Francií a Anglií, pak s Jugoslávií, dále s Ruskem a Amerikou.

Nyní naše Česká zem byla pod německou diktaturou. Neválčili jsme s nimi ani proti nim, ale zato jsme museli pro ně pracovat a odvádět dobytek, prasata, mléko, vejce, husy, drůbež a obilí. 15. března 1942 byla vyvěšená vyhláška v naší obci, že se musíme vystěhovat se všim inventářem, mrtvým i živým. Ten nářek občanů k nepopsání. Do 15. září jsme museli být pryč. Byly zřízené vystěhovalecké kanceláře, kde se lidé hlásili po nějakém ubytování. Kde se lidé nestěhovali, měli více místa, museli to pronajmout – a to někde dosti neradi pronajímali – vždy pronajali to nejhorší. Jak pozemky, tak i byty.

Der Bezirkshauptmann in Beneschau.

Zahl: 1171 Präs. 1942. Čj.: 1171 Präs. 1942.

An die Herren Gemeindevorsteher Pánů obecních starostů obcí
der pol. Gemeinden Krnian, Teletín, Krňany, Teletín, v soký újezd, suchy-
Hoch-Anjezd, Tuchin, Blaschenitz, ně, Bláženice, Delešice, Jablonná,
Deleschitz, Jablonna, Rabin, Březňan, Rabin, Březňany, Lešary a Třebšín.
Leschan und Trebsin.

Betreff: Aussiedlung zum 15. Septem- Věci: Vystěhování do 15. září 1942.
ber 1942.

Ich mache alle Herren Gemeindevorsteher der oben genannten Gemeinden, die bis zum 15. September 1942 ~~bestehen~~ sollen, darauf aufmerksam, dass sie aus ihren bisherigen Wohngemeinden nur mit meiner Zustimmung wegziehen dürfen. Zu diesem Zwecke hat jeder Gemeindevorsteher den Termin seines beabsichtigten Wegzuges mindestens 10 Tage vorher mir zu melden.

Jeder Vorsteher hat mir ferner zu melden, ob nach seinem Wegzuge ein ~~Verbleibender~~ oder eine andere geeignete Person in der Gemeinde vorhanden ist, welche im Interesse der in der Gemeinde noch verbleibenden Gemeindeglieder die Geschäfte der Gemeinde, insbesondere die Versorgung weiterführen wird.

Upozorňuji všechny pány starosty shora jmenovaných obcí, které mají být do 15. září 1942 vystěhovány, že se smíjí vystěhovat ze svých dosavadních obcí bydliště jenom s mým povolením. Za tímto účelem mi musí každý starosta obce hlásiti termín svého zamýšleného odstěhování 10 dní předem.

Každý starosta mi musí dále hlásiti, zda po jeho odchodu zůstane v obci nějaký zástupce nebo jiná vhodná osoba, která by v zájmu v obci zůstávících příslušníků obce, vedla dále záležitosti obce, zejména zásobování.

22. 8. 1942.
H. Stibůrek
H. Stibůrek
H. Stibůrek
H. Stibůrek

Abges: 24. 8. 1942. J. Stibůrek
Vergl: 15. 8. 1942. Stibůrek
Abges: 15. 8. 1942. Stibůrek

Autentický leták, který byl psán ještě špatnou češtinou, datovaný 22. 8. 1942, oznamoval povinnost starostů na prvních vystěhovávaných územích. Sem patřily především Krňany proměňované na SS HOF. Zásobovací statek cvičiště SS.

Tak naši občané z Krňan byli vystěhováni v sedmácti okresích. Někteří se stěhovali dvakrát až třikrát, když nemohli s těmi domácími vydržet. Mnoho věcí se stěhováním zničilo, rozbilo, ztratilo a rozkradlo.

Obilí se ve žních posekalo a z polí se vozilo pryč nevymlácené. Kdo to měl blíže, vozilo se povozy s koňmi, kdo to měl dál, byly k dispozici nákladní automobily.

Také se stěhovali naši občané až 100 km, ba i více. Nebyla to práce snadná. Veliká starost a námaha, k poslední někteří lidé ani nespali a stěhovali se v noci a nyní ten

Autentický snímek odvážení úrody ze statku rodu Kudrnů na Slapnici během léta 1942, v době nuceného vystěhování z obce Krňany na Koblasko.

celý plac byl určen pro vojenské německé cvičiště. Mnoho a mnoho vojenských oddílů bylo zde vždy několik neděl na cvičení a odtud jeli na frontu a zase přišli jiní cvičit. Nikdo nesměl na ty zabrané pozemky a vesnice vkročit pod velkým trestem.

V naší obci Krňany byl z těch lepších pozemků zřízen dvůr a na horších pásli dobytek a byli sem nastěhovaní lidé odjinud, kteří tu práci polní museli dělat. Ti lidé majetky naše nešetřili. Mnoho lidí myslelo, že se již s domovem neshledáme a také zase lidé vystěhovaní neztráceli naději, že přijde čas a půjdeme domů zas.

Němci již ku konci války měli hlad a byli utahaní a stále utkali před ruskou armádou. K poslední se Němci stahovali na Prahu, kterou chtěli rozbít, zapálit a lid vyvraždit, ale Pražané byli velcí hrdinové. Nelekli se a urputně kladli odpor Němcům. Zabarikádovali ulice, vytrhali dlažby a nadělali z kamení vysoké hráze, aby na ně Němci nemohli s tankami a pancéřovými auty. Pražané se zmocnili jejich vojenského skladiště s puškama a střelivem.

A nyní nastaly hrozné dny, kdy Pražané volali rozhlasem stále o pomoc. Tyto kruté dny byly 6., 7. a 8. května 1945. Všichni jsme očekávali oznámení kapitulace Německa.

V noci na 9. května přesně ve 2 hodiny 10 minut byl přečten historický doklad o bezpodmínečné kapitulaci Německa a prohlášení 9. května svátkem vítězství. Ale

německá armáda generála Šernera (Schörnera) rozkazu neposlechla. Vraždili a bořili Prahu dále až do půl osmé hodiny ráno, kdy přijela první ruská armáda do Prahy.

Seznam občanů z Krňan podle domovních čísel, kde byli vystěhovaní v roce 1942 až do roku 1945

1. Josef Tůma, hostinský, Petrov č. 25 – okres Jílové
2. František Krňanský, Masečín – Zbraslav
3. František Suk, Mirošovice, Ostrov 7 – Kutná Hora
4. Antonín Petrášek, Brtnice č. 11 – Jílové
5. Stanislav Šimáček, Všešimy č. 18 a 50 – Říčany
6. Josef Stibárek, Davle č. 27 – Zbraslav
7. František Pešek, Všešimy č. 11 – Říčany
8. Antonín Piskáček, Kam. Přívoz č. 110 – Jílové
9. Václav Rabiňák, Kam. Přívoz – Jílové
10. Barbora Rabiňáková, Bratřínov č. 21 – Zbraslav
11. František Petřík, Okrouhlo č. 35 – Jílové
12. Josef a Blažej Bobek, Hvozdnice – Zbraslav
13. Josef Tošner, Luka č. 38 – Jílové
14. Josef Tošner výměnk., Studený – Jílové
15. Václav Barták, Petrovice č. 13 – Sedlčany
16. Václav Hrábek, Křížkův Újezdec č. 7 – Jílové
17. František Hubička, Kam. Přívoz č. 22 – Jílové
18. František Zikán, Jesenice č. 16 – Praha
19. Josef Luksemburk, Hraštice č. 12 – Příbram
20. Rudolf Tošner, Klečaty č. 18 – Třeboň a ul. Voziče č. 19 okr. Tábor
21. Antonín Adam, v Háji u Netvořic – okres Benešov
22. Jan Rabiňák, Rovina č. 26 – Sedlčany
23. Josef Barták, Petrov č. 21 – Jílové
24. Marie Pertlíková, Babice – okres Říčany
25. Antonín Kudrna, Koblasko č. 2 – Kutná Hora
26. Marie Brabcová, Okrouhlo č. 83 – Jílové
27. Václav Hrubín, Nepomuky č. 24 – Přeštice
28. František Hrubín, Koblasko č. 24 – Kutná Hora
29. František Padevět, Pabožek u Štěchovic – Zbraslav
30. Albína Šebková, Krámy u Nov. Knína – Příbram
31. Václav Barták, Skoupá č. 29 – Sedlčany
32. Antonín Barták, Mokřany – Sedlčany
33. Josef a Karel Zíma, Kozmice č. 22 – Benešov
34. Jan Stibárek, Podol – Praha
35. František Stibárek, Borek č. 1 – Jílové
36. Jan Uher, Krámy a Buková – Příbram
37. Josef Pikous, Křížkův Újezdec č. 5 – Jílové
38. Václav Pikous, Krhanice – Jílové
39. Antonín Dolejš, Jílové č. 193 – Jílové
40. Josef Stibárek, Všešimy č. 11 – Říčany
41. Václav Stibárek, Třešnice – Zbraslav

42. Václav Zeman, Podmokly č. 27 – Sedlčany
43. Josef Padevět, Věřice č. 6 – Benešov
44. Václav Skalický, Okrouhlo č. 67 – Jílové
45. Bohumil Kulhavý, Studený č. 67 – Jílové
46. Jan Heřman, Kytín č. 40 okr. Příbram a Čisovice – Praha
47. František Kulhavý, Štěchovice 114 – Zbraslav
48. Karel Elingr, Štěchovice 114 – Zbraslav
49. František Povolný, Krásná Hora – Sedlčany
50. Marie a Boh. Bartákové, Měcholupy Horní – Praha
51. Rudolf Hubička, Kam. Přívoz č. 22 – Jílové
52. Bohumil Řehák, Krásná Hora – Sedlčany
53. Josef Burian, Jílové – okres Jílové
54. František Novotný, kovář, Velká Lečice č. 19 – Příbram
55. Josef Rákosník, Masečín č. 120 – Zbraslav
56. František Pokorný, Pětihosty č. 41 – Jílové
57. Josef Čičatka, Arnešovice č. 29 – Votice
58. Škola, celý školní inventář byl odvezen ve Vranově – Benešov

59. Václav Kulhavý, truhlář, Luka č. 73 – Jílové
60. Václav Barták, Luka č. 42 – Jílové
61. Josef Kulhavý v Bojových – Zbraslav

Soupis občanů zde napsaný se rozumí tak, že celá rodina napsaného byla vystěhovaná a s ním jinde ubytovaná.

Prošel jsem jen částečně vystěhovaný kraj po převratu od řeky Sázavy, podle řeky Vltavy k Sedlčanům a zpět k státní silnici Votice, Bystřice, Benešov, Poříčí u Sázavy. Podle hranic kraje vystěhovaného každých 200 metrů byla tabule „Vstup zakázán před přísným trestem“. Kraj ten byl jako zakletý a mrtvý, jako by tu ovanula smrt. Němci nejen že přišli s válkou, ale ještě i vyhlazení měli v plánu nás všech a všeho českého. A právě ten kraj mezi řekou Sázavou a Sedlčany měl být takový výpadní bod. Mělo to být jakési jejich jádro, přímo v srdci Čech.

DOTAZNÍK

k žádosti o zálohu na náhradu za některé válečné škody majetkové podle dekretu prezidentské republiky ze dne 28. září 1945, č. 82 Sb.

1. Jméno a příjmení	Bobek Josef
2. Rodinná sestava	výměnkář
3. Místní příslušnost	obec Krňany okres Benešov 11/3 1943
4. Bydliště v době vzniku škody	obec Hvozdnice okres Praha Rukov jch
5. Číslo žádosti	občanem legitimací č.
6. Druh škody	výměnkář šlam na mezních vlnadech šlam na 20. míjčích
7. Kde vznikla škoda a na které majetkové věci?	škoda vznikla na nábytku v obci Krňany a pole
8. Kterým vlastním činem a kdy škoda vznikla?	škoda vznikla vylitím šlamu obcí Krňany v roce 1942
9. V jaké věci požádáte o zálohu a k čemu?	žádám o zálohu na náhradu škody na nábytku a na nábytku v obci Krňany a na nábytku v obci Krňany

Dobové doklady, rok 1947.

1. Jméno a příjmení	Bobek Josef
2. Rodinná sestava	výměnkář
3. Místní příslušnost	obec Krňany okres Benešov 11/3 1943
4. Bydliště v době vzniku škody	obec Hvozdnice okres Praha Rukov jch
5. Číslo žádosti	občanem legitimací č.
6. Druh škody	výměnkář šlam na mezních vlnadech šlam na 20. míjčích
7. Kde vznikla škoda a na které majetkové věci?	škoda vznikla na nábytku v obci Krňany a pole
8. Kterým vlastním činem a kdy škoda vznikla?	škoda vznikla vylitím šlamu obcí Krňany v roce 1942
9. V jaké věci požádáte o zálohu a k čemu?	žádám o zálohu na náhradu škody na nábytku a na nábytku v obci Krňany a na nábytku v obci Krňany

15/3 1947

Josef Bobek

Už hned v kraji jsou mrtvé domky, ale ten vnitřek – holé čtyři stěny. Jen tu a tam někdo z těch, kteří se vrátili, koutek si chystají v těch zpustošených místnostech. Všechno až do základů je vyrabováno, vykucháno, zničeno. Domky a hlavně tam dál k Třepčinu přes Krňany a dále a dále jsou bez oken, bez dveří, stropy rozpukány, zdě rozpřaskány, otlučeny, příčky vybourány, podlahy vytrhány, zahrádky zničeny, ploty spáleny – a tehdy byly tu

útluné vesničky. A dnes? – Zpustošení. Holé nic. Ba byly to nepopsatelné scény tehdy, když přišel ten rozkaz, ta esesácká zlovůle, ten rozkaz – ven! Ti první, kteří se stěhovali, směli si ještě vzít sebou dobytek, nábytek a živobytí a ti pozdější jenom raneček, trochu toho prádla a šatů a nic víc. Později byly lhůty tak krátké namnoze i hodinové a nebo hned ven! Na rozkaz i v noci. A zatím co oni odcházeli se svými ranečky, ta nacistická cháska se tam roztahovala jako doma.

Jak ta mrtvá krajina vypadala. Jako by celé stovky let zde uplynuly. A přece jsou to pouhá tři leta. A ta tři leta stačila, aby se celá ta krajina stala neplodnou sutinou. Lány neobdělávané země, tisíce hektarů, 760 čtverečních kilometrů, vše pusté. Ovocné stromy na 80 procent zničeny. Všechno pole zaschlé, umírající, jako by mor přešel tou krajinou, ten jejich esesácký mor. Vyrabováno 210 obcí a osad. A náhrada, kterou dostávali třeba rolníci? Pakatel.

A nyní jak těžké jsou znova ty začátky, ba někdo jen začíná s holýma rukama. Vždyt není hřebíku, prkna, cihel, vápna a nikde ničeho, ba ani lidí není, aby pomohli a hlavně úřady by měly chápat ba rychle chápat, když se ti lidé na ně obrazejí, alespoň to nejnnutnější poskytnout. Vždyt i ten národní výbor zde začínal s holýma rukama. Všecky knihy a záznamy jsou pryč, není ani kus papíru, není ničeho ba doslova ničeho. Teď ještě jsme i domovskou příslušnost ztratili a s tím jsou potíže.

V roce 1946 v květnu byla opravená kaplička v Krňanech s přičiněním zdejší mládeže a koupěn byl nový zvoněk. Roku 1946 dostal hasičský sbor v Krňanech novou motorovou požární stříkačku a roku 1946 v červnu začal jezdit první autobus z Krňan do Benešova. Odjížděl ráno v 6h.20min. z Krňan a navečer přijel v 17h.30min. do Krňan. Nouzová garáž byla pod kůlnou pro autobus v číslu 3 a roku 1947 byla sbudovaná garáž z bývalé Šebkové hospody. Odhalení pomníku padlých ve světové válce 1914–1918 a 1939–1945 v Krňanech v květnu r. 1947. Roku 1945 byla započatá stavba elektriky v Krňanech. Pro nedostatek materiálu po válce a nedbalého podnikatele a pracovních dělníků s velkou námahou byla rozsvícena 19. prosince 1947. A kdyby občané nebyli požádali o pracovní brigádu, tak snad se ta práce protáhla až do roku 1949.

Rok 1947 byl suchý. Nepršelo od konce dubna až do půl listopadu. Velké horko bylo v létě tak, že mnoho stromů ovocných a lesních uschlo. Dobytek nebylo čím krmit, mnoho dobytka se pro nedostatek píce muselo prodat a odporazit. Obilí a bramborů se moc málo urodilo. Pšenice a žito a jiné plodiny se dovážely k nám z Ruska, Rumunska a Maďarska. Nebylo pamětníka, aby pamatoval tak veliké sucho, jaké bylo v roce 1947.

Podrobný soupis národních škod na Německo okupaci v roce 1946-1945 vyplněných.

I. Bytoví zařízení:

5 postelí a měkkého nábytku při odhromení nábytkem poškozeno	Kčs 1.000
3 postelí s tvrdým nábytkem a lak. nábytkem	Kčs 1000
1 kuchyňský nábytek obývacího pokoje, nábytku a lak. nábytku	Kčs 1000
celkem	Kčs 4000

Kůlny a stodoly:

Kůlna s 15 nář. jahodových plantáží roční úroda 5.000 Kčs na 5 nář. celkem	Kčs 25.000
celkem	Kčs 25.000

Živý inventář:

1 kus dřev. stánu 4 nářky nářky 500 kg	Kčs 6.000
1 kus dřev. stánu 2 nářky nářky 120 kg	Kčs 3.500
stoly, židle, nábytek, kam. nábytek a nářky	
poše jsou nemít musel jsem dobytek dát pryč	
celkem	Kčs 9.500

Pole a louka:

poše a výměra 6 koní zaplavená zaplavená mnoho jím	
silně nepoužitelná, voda poškozená	Kčs 2000
na louce 36 nář. nepoužitelná, silně jím, od granátu 200 kg	Kčs 1500
nové nářky 1500 nář. plantáže, má 1000 nářky, 2 nářky	Kčs 1500
celkem	Kčs 11.000

Věkování:

za odhromení v Krňanech do Hvozduce 26 km a do Hvozduce do Krňan	Kčs 4.500
	Kčs 4.500

Nájem:

za 10 nářky měsíčně jsem platil 120 Kčs	
celkem za 10 nářky	Kčs 3.320
	Kčs 3.320

celkem škody činí Kčs 57.320.

*Bobek Jozef
Dobrový soupis*

Dobrový dokument, soupis škod souvisejících s vystěhováním na statku rodu Bobků.

Roku 1947 v červnu byl zaveden do naší obce Krňan telefon a hovorna umístěna v číslu 1. v hostinci Josefa Tůmy.

utrpěla též, ale poněvadž se nepřistěhoval a stavení bylo pusté, chátralo a co nebylo zničeno za okupace, bylo rozbito a rozneseno později, takže v r. 1948 jest obytné stavení téměř k neobývání a vnitřek úplně zpustlý bez oken, dveří, kamen, střecha zničena.

Poškození za okupace

Po návratu vystěhovalců do Krňan byla většina stavení zničena, okna, dveře, střechy, ploty rozbity a rozkradeny. Škoda obrovská, která se nedá ani přesně odhadnouti. Nejvíce postižené domy: Hostinec čp. 31. téměř úplně pobořen, čp. 24. Fr. Lžičáře k neobývání, dveře, okna a vnitřek úplně zničen, čp. 17 p. Luxemburga v Luhu pobořen, čp. 21. A. Adama zničen, čp. 49. M. Bartákové bez oken, dveří, zařízení zničeno, čp. 27. M. Brabcové v rozvalinách, bez střechy, dveří, oken a vnitřku. Ploty dřevěné téměř všude zmizely, i zděné ploty a vrata všude pobořeny. Čís. popisné 3. p. Luka

Také škola, ač byla obydlena, velmi utrpěla, poněvadž se o její udržování nikdo nestaral. Od revoluce až do února 1946 se v ní nevyučovalo. Teprve 15. února začal zde vyučovat Josef Zvelebil, říd. uč. v. v. z Okrouhla, který byl jako legionář za okupace pensionován a byl požádán zdejšími občany p. V. Kulhavým, Jos. Stibůrkem aj., aby se přihlásil ke službě na zdejší škole. Zdejší občané jej sem zdarma odstěhovali svými povozy.

Vyučování započalo na zdejší škole dne 15. února 1946 slavnostním způsobem.

NA JAHODY DO ZABRANÉHO

Tuto vzpomínku vyprávěla paní Marie Dastychová, rozená Dvořáková z Okrouhla, svým dětem a vnučatům při svých 85. narozeninách.

ZAZNAMENAL: RADEK SVOBODA, KRŇANY

Za války byli do Okrouhla vystěhování Pertlíkovi z Krňan. S jejich dcerou Zdeňkou později provdanou Dvořákovou – jedná se jen o shodu jmen, se skamarádily. Jednou v červnu Zdeňka navrhla, že by si mohly zajít do Krňan, vždyt tam mají pole s jahodami. Ona to tam dobře zná a nic se jim přece nemůže stát. Ráno se tedy obě sebraly, doma nic neřekly a na zapřenou se pěšky vydaly do Krňan. Rozhodně to nebyl malý výlet, vždyt z Okrouhla přes Jílové je to do Kamenného Přívozu asi 14 km. Samozřejmě šly bez propustek. Vstup do zabraného území byl zakázán pod přísnými tresty, ale ten den tam byl někde pohřeb a tak prý nebyla

nutná propustka, tvrdila Zdeňka. Když se dostaly v Kamenném Přívoze přes most, zjistily, že to tak jednoduché nebude, ale své rozhodnutí nechtěly změnit, i když už jim ten nápad tak báječný nepřipadal. Šly po mezích do Krňan, ale všude bylo plno německých vojáků, a tak se musely schovávat, aby je nikdo neviděl. Přesto se na pole dostaly a natrhaly košíčky jahod. Cesta dolů do Kamenného Přívozu byla stejně obtížná jako cesta tam. S přibývajícím odpolednem vojáků neubývalo, ale děvčata se přece jen dostala dolů k řece do „Druhostranského“ mlýna pana Souhrady, aniž by je někdo zpozoroval. V Souhradově mlýně byl zaměstnán

nějaký Pertlíkův známý a ten jim jahody po domluvě s panem Souhradou lodkou přes Sázu převezl. A pan Souhrada poslal děvčata přes most s tím, že hlídce mají říct, že jdou od něj ze mlýna. Nikdo je nastavěl, takže prošly bez problémů přes most. Tam si vzaly převezené jahody a šly svých 14 km k domovu...

Nakonec tedy vše šťastně dopadlo a s podvečerem dorazily domů. Tam je ovšem očekávala velká výchovná lekce, na kterou si paní Dastychová od svých asi 16 let pamatuje dodnes.

A perlička nakonec – paní Dastychové byl ten Kamenný Přívoz asi souzený, neboť tu žije od r. 1951 dodnes.

MEZI VLTAVOU A SÁZAVOU

Publikace Mezi Vltavou a Sázavou a dokumentární film o historii regionu Václava Šmeráka a Josefa Dlouhého, režiséra dokumentárního filmu Vystěhování.

Záznamy rozhovorů byly pořízeny v období 2006–2007 v rámci natáčení dokumentárního filmu.

AUTOR: IRENA POSPÍŠILOVÁ FOTO: VÁCLAV ŠMERÁK

Kdo již zalistoval knihou Mezi Vltavou a Sázavou, vydanou v roce 2011 k 95. výročí obce Krňany, tomu nebude obsah následujících řádků zcela neznámý. Na výpravnou publikaci, která se dostala do rukou čtenářů zároveň u příležitosti 70. výročí události spojených s vystěhování kraje, dříve tak trochu opomíjených, navazují osobní vzpomínky pamětníků na jednu smutnou kapitolu z dějin druhé světové války, těch, kteří ji osobně prožili, ale i jejich potomků. Týkají se nuceného vystěhování obyvatel středních Čech v období let 1942–1945 okupační německou armádou a jednotkami SS. Složitě osudy, spojené s nekonečným utrpením, zasáhly kolem třiceti tisíc lidí kraje při soutoku řek Vltavy a Sázavy.

Součástí publikace Mezi Vltavou a Sázavou byl také film Vystěhování se záznamem výpovědi řady pamětníků vystěhování obcí Neveklovska za II. světové války.

Jen krátký pohled do historie

Němečtí okupanti se svými germanizačními úmysly netajili. Hned v prvních letech po začátku druhé světové války se mezi obyvateli protektorátu Čechy a Morava začaly šířit zvěsti, záměrně živě nacisty, o zřizování vojenských cvičišť v prostorech dosud osídlených převážně českými obyvateli. Znamenalo to vyvlastnění české půdy a její odevzdání do německé správy. Nejdůležitější projekt cvičiště elitních oddílů SS byl přijat již v létě 1939. Předpokládal přestěhování 35 tisíc lidí ze 6 125 usedlostí v pěti etapách. Rozloha cvičiště v samém středu Čech, mezi řekami Vltavou a Sázavou, představovala 60 000 ha.

Na konci října 1941 se na hlavním velitelském úřadu SS konala první porada. Bylo rozhodnuto zřídit západně od Benešova cvičiště pro jednu divizi (20 000 mužů) s možností mírového ubytování. Celková doba pro vyvlastnění byla určena na šest let. Realizace masivních přesunů připadla nově zřízené Přesídlovací kanceláři ministerstva vnitra se sídlem v Benešově.

Prostory se vyklízely v letech 1942 až 1944. Přesídlovací kancelář stanovila ke dni 25. dubna 1942, že před vystěhování se musí provést všechny žňové práce a sklídit veškerá úroda. Ze zabraných usedlostí byly zřizovány panské dvory, tzv. SS hofy, například v Krňanech. Za správce dvorů byli vybíráni bohatí zemědělci z evakuovaného území, jimž bylo přislíbeno, že na svých statcích budou moci zůstat. Často pak takoví správci, kteří tuto roli přijali, s Němci kolaborovali.

V první etapě nechal tehdejší benešovský hejtmán zveřejnit vyhlášku, která nařizovala vystěhování obcí a osad Krňany, Teletín, Vysoký Újezd, Větrov, Tuchyně, Lhota, Maskovice, Blaževnice, Měřín, Dalešice, Jablonná, Nebřich, Rabiň, Loutí, Nedvězí a Vensov do 15. září 1942. S přibližně měsíčním odstupem byly vydávány vyhlášky o vyklizení dalších obcí.

Mimo pořadí vysídlovacích map byla 10. června 1943 oznámena povinnost vystěhovat město Sedlčany do 1. srpna téhož roku. Ve druhé polovině roku 1943 následovaly další vysídlovací etapy, druhá až pátá, které se týkaly mimo jiné i města Neveklova.

Přímo v Hradištku vznikla Pionierschule SS (ženijní škola) jako vůbec první vojenská škola v benešovském výcvikovém prostoru. V Třebosíně bylo ponecháno několik desítek obyvatel na práci pro Říši. Jako zedníci byli nasazeni na výstavbu koncentračního tábora na Hradištku, kde pak byli věznění převážně francouzští zajatci.

Na správním území mezi Vltavou a Sázavou, spadajícím pod Velkoněmeckou říši, Němci totiž zřídili také několik pracovních-výchovných táborů, později i dva koncentrační tábory – kromě Hradištky rovněž ve Vrchotových Janovicích – ty byly pobočkami centrálního koncentračního tábora Flossenbürg.

V dubnu 1945 bylo i nejvyššímu okupačnímu vedení jasné, že válka je prohraná. Němci často za dramatických okolností opouštěli zabraná území, páchajíce přitom mnohá zvěrstva na českých

obyvatelích. Krvavě se vypořádávali i se zajatci v koncentračních táborech, zejména francouzskými.

Hned v prvních poválečných dnech a týdnech se začali vracet někteří z původních obyvatel zabraných území do svých domovů. Dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 ze dne 19. května 1945 byl po právní stránce obnoven stav z doby před vyvlastněním. Poškození díky tomu měli nárok na příslušnou restituci. Několik obcí bylo však téměř srovnáno se zemí, usedlosti byly zdemolované, zcela rozvrácené, pole byla zpustošená. Na své rekreační objekty se vraceli i chataři a trampové, v mnoha případech však našli své chaty i pozemky ve velmi žalostném stavu.

Sotva se jednotlivá hospodářství z válečného běsnění vzpamatovala, domy se opravily a pole začala znovu dávat úrodu, přišla padesátá léta s politickými procesy, kolektivizací a znárodněním. Tento díl historické kroniky se ovšem netýkal jen osudů obyvatel kraje ve středních Čechách, ale celého československého území. Čtyřicet let normalizačního období ukončila až sametová revoluce v roce 1989.

Pro osobní vzpomínky na léta válečná, období po únoru 1948 i události polistopadové si dokumentaristé Václav Šmerák a Josef Dlouhý zašli za obyvateli kraje poznamenaného nuceným vystěhování.

Očima patriota Neveklova

První návštěva směřuje za Karlem Šebkem, senátorem Senátu Parlamentu ČR: „Když jsem se stal členem zastupitelstva v Neveklově a později starostou, pronikl jsem do historie tohoto regionu mnohem hlouběji. Pochovil jsem, že ta historie zdaleka není uzavřená, těch sedmdesát let od události je pro historiky krátká doba k zhodnocení, pořád se nacházejí další a další neprobádaná místa.

Nevědělo se například o tom, že kromě německých důstojníků v uniformách SS prošly tímto územím i tisíce Litevců, Lotyšců, Belgičanů, Holanďanů a zhruba deset tisíc Francouzů přibližně ve třech divizích. I ti měli uniformy SS s distinkcemi států, z nichž pocházeli, a byli cvičeni na vojenském cvičišti u nás. Také historie samotného cvičiště je velmi zajímavá. Za protektorátu Němci deklarovali svůj záměr o jeho zřízení velmi chytře, jako dávné rozhodnutí generálního štábu Československé armády, což je svým způsobem pravda.

Panovaly dvě verze, proč se cvičiště budovalo. Jedna z nich tvrdila, že šlo o pokus zosnovaný Reinhardem Heydrichem o poněmčení vnitřního území uprostřed Čech, protože tady

v podstatě žádné česko-německé osídlení jako v Sudetech nebylo a i těm židovským rodinám byla rodnou řečí vesměs čeština, na rozdíl třeba od pražských židovských rodin, které byly bilingvní nebo ovládaly několik světových jazyků. Mohl to být tedy pokus, jak s Čechy na tomto ryze českém území naložit v souladu s nacistickou ideologií: buď je poněmčit, vystěhovat nebo zahubit.

Druhá verze, kterou dnešní historikové zkoumají, zvažuje, že Němci skutečně potřebovali další a další výcvikové prostory a tady se jim to jevílo jako velmi výhodné území. Byl to kraj členitý, řídko osídlený, vojska tu měla pro své záměry dobré podmínky, stejně, jako je nabízely například vojenské prostory na Šumavě.

Myslím si, že historikové nám důkladnější vysvětlení a prozkoumání těchto otázek ještě dluží. Měli by v této práci pokračovat, abychom se mohli lépe poučit o tom, jak se může zrodit taková nenávisť, na léta poznamenávající vztahy mezi národy prakticky celého světa, ale i o tom, jak se mohou v tak tragických chvílích lidé nejrůznějších národností stmelit a vzájemně se podporovat.

I Neveklov má v tom smyslu své světlé i temnější stránky. Můžeme vzpomínat na morové rány, požáry – i ten největší válečný požár. Za druhé světové války tu vlastně vzniklo frontové území uprostřed Čech, protektorátu. Neveklov i další obce to samozřejmě silně poznamenalo i v budoucím rozvoji, hospodářsky i společensky. Řada rodin se sem už nevrátila, starousedlíci se potom stýkali už jen formou dopisů. Mnohé rodiny dodnes žijí na Říčansku, Bechyňsku, Táborsku, a i když se k Neveklovu stále hlásí, jejich domov je už jinde.

Kapitola vystěhování dala Neveklovu do vínku poválečného vývoje určitou míru hospodářské zaostalosti. Vždyť před válkou byl srovnatelný se Sedlčany, které jsou dnes velikostí troj- až čtyřnásobným městem oproti Neveklovu. Nicméně se u nás zase zachoval onen maloměstský kolorit. Je dobře, že se člověk tady hlásí ke své tradici, starousedlictví. Mnozí lidé chodí i na městský úřad podívat se do kroniky, pátrají ve svých rodokmenech. Má to své kouzlo na rozdíl od té kosmopolitní společnosti, která vzniká v současné době pod tlakem neustále se zvyšující mobility obyvatel. Historie místa, kde člověk zapustil své kořeny, patří k životu každé rodiny. A my bychom měli o její zachování usilovat – nejen na městských obecních úřadech, ale i s pomocí dobrovolníků, aktivních lidí, kteří se o tyto věci zajímají a kterých není nikdy dost.“

Netajené záměry

Slova starosty doplňuje Mgr. Michal Sejk, historik, Statní okresní archiv Benešov

„Rok 1942 je poznamenán především nástupem Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora, a to s sebou přineslo další zostření germanizačních úmyslů. Heydrich již ve svém nástupním projevu na podzim roku 1941 se nijak netajil

tím, jaké má německá okupační moc záměry s tímto prostorem, resp. s územím celého protektorátu.

Na sklonku roku 1941 dostala konkrétní podobu také německá politika vyhlazování národů vůči židovskému obyvatelstvu. Odjely první transporty do Terezína, a to i z území později zasaženého rozhodnutím o vystěhování. Netrvalo dlouho a transporty putovaly dál na východ.

Projevem nacistické národnostní politiky, zavedené Heydrichem, bylo vydání tzv. KEN karet – evidenčních karet každého obyvatele, které uváděly jeho národnostní i náboženské smýšlení a další údaje.

Aby mohly být všechny tyto kroky učiněny, došlo již na podzim roku 1941 a v první polovině roku následujícího k poměrně málo známé, ale radikální akci, která se týkala poněmčení úřadů státní správy a samospráv. Na začátku byla rozpuštěna Rada ministrů, což bylo jen jiné označení pro vládu. V rámci protektorátní vlády začala jednotlivá ministerstva působit jako samostatné orgány. Podobná opatření následovala na okresní a obecní úrovni.

Ještě v prvních měsících roku 1942 nic zjevně nenasvědčovalo tomu, jak velká akce se chystá v prostoru mezi Vltavou a Sázavou. Ale už začátkem roku 1940 je v archívech podchycena informace o prohlášení vypracovaném na úřadě říšského protektora v Praze, který požadoval území pro výcvik německé branné moci. V této souvislosti se hovoří právě o Neveklovsku, Benešovsku a přilehlých částech.

Vyhláška o první etapě vystěhování, vydaná na jaře 1942 s termínem vyklizení usedlostí do 15. září téhož roku, však dopadla na obyvatele jako blesk z čistého nebe. Je pravda, že už za první republiky existovaly určité – československé – plány zřídit vojenské cvičiště na tomto území. Nacistická okupační správa pak jen využila špatných zákonů a vojenské cvičiště zříditela na základě zákona ČSR č. 125 z července roku 1927, který umožňoval vládní moci vyvlastnit pozemky za účelem zřízení cvičiště.

Byl to šibeniční termín pro opuštění území, který znamenal urychlit žňové práce a navíc nikdo nechtěl zanechat svá obydlí a pole ladem. Každý věřil, že se brzy vrátí. Další prováděcí vyhlášky benešovského okresního hejtmanství obsahovaly nové požadavky na podobu vystěhování, včetně takových „nesmyslů“, jako je vysmýčeni pavučin ve štítích domů.

V původních německých plánech se počítalo s odsunutím více než třiceti tisíc obyvatel ze středních Čech. Někteří však nakonec zůstali hlavně jako dělníci na tzv. SS hofech.

Tragický příběh nuceného vystěhování přitom neskončil rokem osvobození od fašistické okupace 1945. V první fázi budování nového československého státu se vůbec nepočítalo s opětovným dosídlením zdejšího regionu. Teprve pod tlakem událostí byl nakonec legální návrat vysídlených povolen. Mnozí se vraceli domů hned v prvních dnech osvobození, bez „povolovacího razítka“. Celý proces byl uzavřen v roce 1953.

Návrat vysídlených byl tedy podstatně komplikovanější, než se mohlo zdát. Mnoho lidí se vrátilo ve chvíli osvobození Prahy, hned ve dnech 9., 10., 11. května. Vláda ovšem dospěla k názoru, že území je potřeba nejdříve prohlédnout a vyčistit od munice, zjistit, co se tam vlastně odehrávalo, a teprve poté povolit návrat. Původním záměrem bylo zřídit tu jakousi rekreační oblast v zázemí Prahy, ale lidé se vraceli hned na vlastní pěst a situace se musela řešit. Proces se už nedal zvrátit.

Poválečný návrat domů byl provázen i nevraživostí. Obyvatelům, kteří za války zůstali na tomto území jako pracovní síla k dispozici německým vojákům, nebylo po ukončení vystěhování povoleno, aby žili na svých usedlostech, ale byli přesunuti na SS hofy třeba i třicet kilometrů vzdálené. Tam se zabydleli i s majetkem, který museli vysídleni nechat na místě ve druhé etapě. Po návratu to velmi poznamenalo vztahy mezi lidmi, kteří dříve žili jako sousedé.

Není bez zajímavosti fakt, na který Mgr. Sejk upozorňuje. Pohled na události se časem měnil. Soupeřily spolu dvě tendence: jednak pojmát vznik vojenských cvičišť jako požadavek německé branné moci za účelem výcviku nových jednotek – v tomto případě SS, v případech jiných pak Wehrmachtu; druhá tendence vychází z pojmání vzniku cvičišť jako součásti germanizačního úsilí, resp. přímo jako aktu násilí. Dnes je přijímán obecný kompromis. Ten vychází z porovnání vývoje na Benešovsku a Vyškovsku. Zatímco na Benešovsku šlo o zřízení vojenského cvičiště v místě, kde dříve žili a pracovali čeští obyvatelé, na Vyškovsku se jednalo pouze o rozšíření vojenského prostoru a vesnice nebo osady, které se většinou přihlásily k německé národnosti, zůstaly krutého vysídlení ušetřeny.

Také otázka finančního odškodnění byla do značné míry problematická. Určité odškodnění dostávali obyvatelé od Němců maximálně v první etapě stěhování, kdy byly usedlosti vykupovány, a to ještě nikoliv v hotovosti na ruku. Tabulky s výkupními cenami byly vypracovány pro každý okres zvlášť a byly odstupňovány podle významu. Nejnížší ceny byly v soudním okrese neveklovském, vyšší byly v jílovském či votickém a nejvyšší v benešovském. Ocenění podle tabulek bylo vždycky sraženo o 20 procent, která byla určena na pozdější opravy usedlostí. Němci tedy do poslední chvíle nechtěli prozradit, jaké mají s územím konečné plány.

Aby se lidé mohli odstěhovat, dostávali jedno až dvě procenta z odhadnuté ceny usedlosti jako náklady na stěhování. Ocenění vycházelo z charakteru zabavených objektů, jejich kvality, zda tam byly stodoly, chlévy atd.

Ještě zastřeněji se provádělo odškodnění po válce, po návratu vysídlených. Prováděl je Fond národní obnovy a Osídlovací úřad. Byl zaknihován návrat usedlostí do rukou bývalých vlastníků. Samotné finanční subvence byly řízeny okresními úřady, resp. již okresními národními výbory. V roce 1953 byly pak oba centrální úřady zrušeny.

STĚHOVÁNÍ A NÁVRATY

Opustit rodný domov, hospodářství a odejít někam do nejistoty s celou rodinou – to byl přetěžký úděl, s nímž se musely desetitisíce obyvatel dotčeného území vyrovnat. Německé vyhlášky byly jednoznačné a dozor nad aktem vystěhování nekompromisní a velmi důsledný. Jednoduché ovšem nebyly

ani návraty na opuštěné usedlosti. Osobní vzpomínky dodnes spouštějí slzy z očí těch, kteří ta léta zažili na vlastní kůži, ať už jako děti či dospělí anebo jen ti, kteří si z úst svých rodičů a prarodičů ty to události vyslechli, protože tenkrát ještě nebyli na světě. Inu, zaposlouchejte se sami.

Nezůstal, aby Němcům neposluhoval

LADISLAV ČEČATKA, pamětník Krňany

Nosí na zádech již osm křížků a sám o sobě tvrdí, že ho trápí ta skleněná nemoc – skleróza. V době, o níž píšeme, mu bylo patnáct let. Rodiče si postavili dům, kde společně bydleli od roku 1925, a není tedy divu, že k němu všichni velmi přilnuli.

„Stěhování na nás silně zapůsobilo, byli jsme zvyklí na ten kraj, máma se tu narodila a žili tu všichni naši příbuzní a známí. Pozoroval jsem na rodičích, jak je to pro ně sklíčovíc pocit. Všichni však věřili, že to bude jen dočasně a brzy se budeme stěhovat zpátky,“ vzpomíná pan Čečka.

Vystěhovali se k sestře do Poděls, ale tím to neskončilo. Netrvalo dlouho a stěhovali se do Arnošovic u Votic, kde zůstali až do konce války. Rodina odcházela v první etapě, tenkrát si ještě mohli vzít vše, co chtěli; s sebou. A protože se z nového místa stěhovali dál do Arnošovic včas,

podánilo se jim všechny věci přestěhovat i v druhé etapě – věděli dopředu, že se území pro vojenské cvičiště bude ještě rozšiřovat. Nebylo to ovšem vůbec jednoduché. Tatiček přišel o práci, byl hokynář, jak se tenkrát říkalo, vozil na Staroměstskou tržnici drůbež, máslo a další zboží, které tam prodával. To s odstěhováním skončilo a tak se živil všelijak, aby zajistil rodinu. Jen o svatodušních svátcích dostávali vystěhovalci propustku, aby mohli zajít do své původní vesnice na hřbitov, zapálit svěčku u hrobů svých pozůstalých.

„Také jsem neodolal a vydal se na kole do svého původního domova,“ vzpomíná Ladislav Čečka. „Kolem silnice byly tenkrát v listopadu zamrzlé houby, i pravé hříby, protože je v té době nikdo nesbíral. V našem baráčku jsem spatřil naši kočku. Chtěl jsem ji chytit, ale byla celá zdívočelá, vrčela na mě, chtěla se bránit, ale přesto se pořád přibližovala. Měl jsem v kapse kousek salámu, tak jsem ji lákal, až jsem ji chytit do tašky a přivezl jsem ji do Arnošovic. Vylítla ze svého nedobrovolného vězení takovou silou, že jsme si mysleli, že málem zboří barák, ale nakonec si sedla na tu lavici, na které vždycky odpočívala, a najednou se tam zklidnila.“

Někteří se nevystěhovali, ale vykonávali pro německou osádku nejruznější práce. Starý pán vysvětluje: „Můj táta vždycky říkal, že on tu rozhodně nezůstane, aby Němcům posluhoval.“

Lidé byli ovšem všelijací. Za okupace bylo jídlo na lístky, o všechno byla nouze, a tak se každý na venkově snažil mít třeba prasátko. Rodina starého pána jej také chovala. A přeče se našel člověk ze sousedství, který to udal. Statkář Suk, který byl zároveň starostou, sice mohl říci, že to prase měl táta přihlášené, ale neudělal to, a tátu vyšetřovali.

Po válce se vraceli domů, jakmile to bylo možné. Všichni se toho ale nedožili. „Spěchali jsme, protože jsme chtěli být zase tam, kde nám bylo dobře,“ uzavírá Ladislav Čečka své vzpomínání.

Svatební noc na prknech

MIROSLAVA FULÍNOVÁ, pamětnice Větrov

Její rodina se nuceně stěhovala, když jí bylo skoro 22 let a měla známost se svým budoucím manželem Václavem. Starali se o pětihektarové hospodářství i se zvířectvem. Miroslava Fulínová měla dvě sestry: jednu

již vdanou, druhá šla sloužit do Prahy ke kněžně Lobkowitzové. A tak zůstala s rodiči sama. Když jim přišlo rozhodnutí o vystěhování, otec obcházel místa a hledal, kde by se rodina mohla usídlit. Už byl domluven

s doktorem ze Šatálky u Dolních Břežan, ale objevil se nějaký Smetana, který si zajistil protekci a na vyhládnuté místo se stěhoval on. Nakonec jim byl přidělen baráček ve Šternberce, kde také žila ještě jedna stará babička, a začalo stěhování. Musela se ovšem nejdříve otrhat jablka, vybrat brambory, sklízet obilí a všechno se převáželo do nového bydliště.

„Na mne to byl hrozný šok,“ svěřuje se. Ještě dnes je paní Fulínová při té vzpomínce do pláče. „Byla tam taková malinká světnička, na dvorku se jeden nemohl skoro otočit, teprve se musela zavést elektřina. Naštěstí jsme byli zařazeni v první etapě, mohli jsme si vzít i prasata a krávy. Můj chlapec s rodiči spadl do druhé etapy a už si nesměli vzít ani tu krávu. Stejně ho pak poslali na práce do Říše, kde zůstal dva a půl roku.“

Když skončila válka, vdala se za Vaška, který se vrátil z „Reichu“. Dohodli se, že opraví svůj původní dům a pak se rodina sestěhuje dohromady. Barák byl zdemolovaný, rozbitá kamna, vytrhané podlahy, okna i všechny dveře. Ve světnici si pro začátek dali seno na prkna, kde spali a strávili tam i svatební noc. Ještě nebyla hotová podlaha a už se jim narodil kluk. Vše se dávalo postupně do pořádku, jedno po druhém.

A vraceli se i ostatní obyvatelé, ale už to nebylo stejné. „Dřív to bylo samá teta a strejda, každý večer někdo někoho navštívil, soused souseda, z baráku do baráku, hráli třeba karty nebo se zpívalo... Ted' už je to jen samá paní a pán, už tomu asi nerozumím. Co tady bylo za rok muziky, bálů, zástěrkový věneček, jahodářka, posvícení či silvestr...“ srovnává babička dobu svého mládí s pozdějšími léty.

A znovu přišli o všechno, když se kolektivizovalo. Život ubíhal všelijak, až přišla sametová revoluce. To už se však k práci v zemědělství nevrátili. Děti vyrostly, odešly z domu – o tak těžkou práci už neměly zájem.

„Nevím, jak jsme to tenkrát mohli všechno zvládnout, hospodařili jsme, práce se musela udělat, aby bylo na živobytí, nebylo to žádné bohatství a ještě jsme museli odvádět kontingenty, žádné přídatky na děti

„jste nebrali, jen tak jsme byli živi,“ uzavírá své povídání Miroslava Fulínová.

Ani pes nezaštěkal

JAN ZAJÍČEK, pamětník Vysoký Újezd

„Bylo mi patnáct roků,“ začíná své vyprávění pan Zajíček na lavičce v parku před kostelem ve Vysokém Újezdě, když se na něj obracíme s mikrofonem a prosbou, aby zapátral ve své paměti. „Naši měli půl hektaru

pole a otec ještě obchod smíšeným zbožím, když jsme se odtud stěhovali do Pravonína u Vlašimi. Ubytovali nás v baráčku, z něhož Němci vystěhovali židovskou rodinu.“

I v tom se paradoxně projevovala zručnost nacistické ideologie, která dokázala ponořit také touto formou lidi postižené nuceným vystěhováním do svých zaslepených představ o nadčlověku.

V první etapě si rodina mohla vzít všechno s sebou, i úrodu. Do své obce se však mohli dostat jen na propustku od německého gestapa, směli zajít jen na hřbitov a hned zase zpátky. Na svůj barák se mohli podívat jen zvenku. „Když jsme se vraceli na vlak, všude bylo jen mrtvé ticho, ani pes nezaštěkal,“ utkvěla dědovi vzpomínka z té doby.

Ještě horší to bylo po návratu s koncem války. „Než jsme se nastěhovali, museli jsme všechno opravit, uklidit, spalo se přitom jen na pryčnách, barák byl úplně zplundrovaný. Ale co jsme měli dělat?“ klade otázku, na kterou byla jediná odpověď: „Bylo to naše a chtěli jsme se vrátit.“

Sestra pracovala u Bati ve Zruči, druhá zůstala doma a ještě tu byl nejmladší tříletý bráška. Přitom se muselo pracovat na poli, úplně zarostlém a zdevastovaném. Všude hrozila nějaká ukrytá nálož. Báli se chodit i do sklepa. K jídlu byla polívka a hlavně brambory. V obci se první

opravila hospoda a pak kostel, farář přivezl oltář i varhany. Pomáhal, kdo mohl.

„Němci nás sice tenkrát při stěhování odškodnili, ale peníze dávali na knížky, a když se lidé vrátili na usedlost, kdo si je vybral, musel to stejně vracet. Náhradu jsme žádnou nedostali. A my jsme ani nic nežádali. Mnozí

z těch, co našli své baráky úplně zničené, se už ani nevraceli. Já jsem přišel zpět, když mi bylo osmnáct, vyučil jsem se obchodním příručím, ale našim obchod v 50. letech normálně zavřeli. Tak jsem šel dělat na přehradu, do lomu. Peněz bylo potřeba, přece jsem nemohl zůstat sedět doma,“ loučil se s námi pan Zajíček.

Byli poslední

Pamětnice

„My jsme se stěhovali jako poslední. Měli jsme tu kráček, zahradu, nakonec jsme odjeli do Kunratic. Tatínek tam měl bratrance starostou. Mohli jsme tam mít kravku, kozu, slepice, takže to bylo dobré. Táta byl nemocný, měl silnou cukrovku, nemohl proto dělat těžší práce. Vyráběli tedy kartáče.

Až skoro u Modřan jsme měli kousek pole, abychom měli čím zvířata krmít. Tam jsme chodili pěšky.

Když jsme se vrátili do našeho domku, byla ho půlka zbouraná. Chtěli jsme rozjet obchod, ale zase přišli komunisti a nepovolili nám to.“

Dům byl úplně zničený

ZDENĚK EBR, pamětník Rajchardov

„Pocházím z obce Rajchardov, stálo tam asi deset baráčků obydlých trvale,“ vrací se do svého dětství. „Bylo mi devět let, když byla vydána vyhláška o stěhování. Náš dům tatínek postavil v roce 1933 a to byl zrovna rok, kdy jsem se narodil. Rodiče mé matky bydleli ve Štěchovicích, tak jsme se k nim nastěhovali a zůstali tam až do konce války. Celé Štěchovice byly vojenský prostor, pro nás děti to nebylo nic příjemného. Kam jsme se hnuli, všude armáda, nebyl to příjemný pocit. Rodiče se o nás moc báli, nesměli jsme hlavně k mostu. Ve škole se učila především němčina a po škole jsme chodili třeba pást kozy, ale i jinak jsme pomáhali. Dodělávalo se tam jezero, můj táta jako zedník tam chodil pracovat, i ženy chodily, včetně mojí mámy.

Opustili jsme nuceně náš dům, postavený v údolí na samotě, a viděli jsme ho, až jsme se v pětačtyřicátém vrátili. Byl úplně zničený, Němci o něj

neměli zájem právě proto, že byl na odlehlém místě. Tak v něm přespávali lidé, kteří chodili na práci, aby nemuseli dojíždět až z Jílovska. A jim bylo jedno, co bude s barákem, zda se tam někdo po válce vrátí, a podle toho se tam chovali. Ze studny byla žumpa, a tak nás čekala po návratu těžká práce. Trvalo to dva tři měsíce, než jsme vše dali dohromady.

Tatínek zedník měl hned po válce plno práce nejen doma, ale stavěly tu různé stavební firmy, dodělávala se přehrada. Já s bratrem jsme mu také pomáhali.

Byla tu však ještě další hrozba, všude se objevovala munice. Já nesměl domů přinést ani tužku, protože tatínek ve všem viděl rozbušku. Ve Štěchovicích toho bylo hodně poházeného. Mnoho kluků přišlo o prsty, ještě tu žijí takoví, kteří si tenkrát s municí hráli.“

My už tady ani neumřeme...

VÁCLAV VRŇÁK, pamětník Hradištko

První signály, že Hradištko bude vystěhováno, měli z okresního úřadu v Jílovém již začátkem jedenačtyřicátého roku, uvádí pan Vrňák svůj příběh z doby, kdy mu bylo patnáct let. Dokud k tomu nedošlo, moc tomu nevěřili, ale v roce 1942 přišel příkaz, že se musí vystěhovat. Lidé se rozdělili na tři skupiny. Jedni prohlašovali – my tu zůstaneme, budeme tady dál pracovat. Další skupina – chataři, kteří zde neměli stálé bydliště, nebo lidé, kteří nevlastnili žádné pole – měli termín do 30. června. A poslední skupina se musela stěhovat do 30. září. „To byli ti, kteří měli pole, jako třeba můj dědeček,“ vypravuje pan Vrňák. „Pomohli jsme mu ho sklídit a stěhovali se ke konci září.“

Němci byli nemilosrdní, jejich četníci denně kontrolovali v domcích, jak pokračuje balení. Ve své důkladnosti odtud všechny rychle tlačili

a stejně rychle musely být provedeny odhady majetku. „Dělal jsem je spolu s jedním inženýrem – za den jsme zvládli padesát odhadů,“ přibližuje tehdejší pracovní tempo. „Inženýr měl výpis z katastru, věděl, jak je který pozemek velký, a já jsem měřil objekty, které na něm stály – chata nebo vilka, spočítali jsme místnosti, zjistili, zda to byla zděná nebo dřevěná stavba, kolik stromů a keřů bylo na zahradě, na vše byla sazba a bylo to oceněné. Peníze byly majitelům uloženy v peněžním ústavu. Někteří peníze vybírali, ale většina tvrdila, že na ně nesáhne. Věřili, že se brzy vrátíme. Mladí to brali sportovně, ale babička s dědečkem plakali. My už tady ani neumřeme... Takovéhle vedli řeči.

Všichni jsme se snažili být co nejbliž Hradištku. Lidé odcházeli do Štěchovic, Davle, Petrova, Voznic a dalších vesnic kolem. Sklízela se

pole a přitom jsme se museli stěhovat. Děda měl čtrnáct hektarů, pár koní, osm kusů dobytka – dostal tedy umístění do Libuše. S každou fůrou jsme museli jet z Hradištko na Modřany a odtud na Libuš. Děda odstěhoval i mlátičku, nebyla auta, vše se dělalo koňmo. Mnozí přitom plakali, odehrály se různé tragédie. Naše rodina postavila domek, kam jsme se v březnu nastěhovali a v dubnu jsme dostali papír, že ho musíme opustit. Neměli jsme ještě ani hotové podkrovní, nebyla tam elektřina a už jsme odcházeli do Štěchovic. Ale dodnes tam mám moře kamarádů.

Tenkrát tu byl i tábor, kterému říkali pracovní-výchovný, byli tam mládenci asi patnáctiletí, v mém věku, kteří utekli, nechodili do práce. Tak to fungovalo asi dva roky, než tu vznikl koncentrační tábor. Vězni tady stavěli silnici, vedla ze Štěchovic až na Hradištko. A ve dvačtyřicátém se začal budovat vodovod. Hradištko tedy byla asi jediná obec, která na tom – v uzavírkách – trochu vydělávala. V jiných obcích si Němci udělali z domků a usedlostí střelnici.

Naše rodina to měla za války s jídlem ještě dobré. Měl jsem štěstí, že jsem učil syna mlynáře a jeho sestru, kteří chodili do školy. Sehnat mouku nebyl pro mne problém. Máma byla v tomhle směru velmi agilní, i babička. Ta vzala dvacet rejků a chodila po chalupách, aby jí za ně dali vejce. Nebo máma koupila pilu a prodala ji jinému sedlákovi a rázem na tom vydělala. K listíkům chodila mlátit obilí a přinesla buchty, tak jsme to nějak přežili. I já jsem pomáhal například v loděnici, bylo tu

zaměstnáno sedmdesát lidí a spravovaly se tam čuny pro Děčín a také se tam ohřívaly obědy. Dopracoval jsem se až na kancelářskou práci, uměl jsem trochu německy.

Ke konci války, 4. května, přijeli parníkem Pražáci a říkali, že v Praze se sundávají německé názvy firem. Řekli jsme si s mým nejlepším kamarádem, že je sundáme taky, a pustili jsme se s dalšími kluky do toho. Nevšimli jsme si, že ulici kráčeji tři esesáci, byli to Lotyšci nebo Estonci. Nás bylo dohromady dvacet, já jsem gestikuloval rukama, ale jeden esesák po mně sáhnul a vytáhl mě k sobě. Dal mi pistoli na prsa a – já se tenkrát znovu narodil. Rozhodoval jsem se, zda mu do ruky bouchnu, nebo se nechám zastřelit anebo budu volat „maminko“... To už ovšem někteří naši známí šli za matkou, že jsem zastřelený. Jeden z esesáků byl však rozumný, nakopl mě, dal mi facku a bylo to vyřízené. Naštěstí. Špatně totiž mohly tenkrát dopadnout celé Štěchovice.

Most, na němž se to vše odehrálo, jsme převzali 7. května ráno.

Po návratu do našeho domku jsme zjistili, že podkrovní je hotové, byly tam i kancelářské stoly. Když jsem vešel do sklepa, bylo tam asi sto pancřausů, po třech v bedýnkách. Míny byly i v polích, která sloužila jako cvičák, vyorávali jsme je se strejdou. Úplně běžně. Byli jsme opatrní, ale jeden doktor na protitankovou minu šlápl a zabilo ho to. Později už přišli vojáci s pyrotechniky.“

Vzpouzet se by znamenalo konec

JAROMÍR PETRÁŠEK, pamětník Krňany

„Když se nám dostala vyhláška o vystěhování do rukou, zhroutil jsem se. Tátovi bylo skoro padesát let, mně bylo čtrnáct a ještě jsem měl sestru,“ vybavuje si smutné okamžiky z doby před sedmdesáti lety hospodář

Jaromír Petrášek. „Museli jsme se však brzy vzpamatovat a začali jsme stěhovat: dobytek, drůbež, stroje, úrodu... Obdělávali jsme deset hektarů a měli jsme i kousek lesa. Sehnali jsme místo ve Velkých Popovicích, kde jsme začali znovu hospodařit. Pole byla majitelů domu, kam jsme se nastěhovali a kteří nám to pronajali.

Byli jsme pak už jen v Netvořicích na hřbitově, to nám Němci povolili, a podařilo se nám přitom utéci do Krňan, podívat se na svoje stavení – vypadalo to tam hrozně. Zvířectvo bylo volně puštěné, prasata a další dobytek běhaly, kde se dalo.

Po válce jsme se hned stěhovali zpátky, ani jsme nečekali na povolení. Marky, které nám kdysi vyplatili Němci, jsme museli vrátit. Nedostali jsme vůbec nic, měli jsme jen samou škodu. Pomalu jsme to tady opravovali, dali jsme do pořádku jednu cimru a začali jsme. Všude plno hnoje, museli jsme vše vyklízet, práce doma i na poli byla spousta a to jsme ještě sklízeli úrodu – tady i v Popovicích. A byl strach z ukrytých náloží. Sestra našla celý pás střel do kulometu, když čistila kachlová kamna, i v zahradě byla zaházená munice.

Společnými silami jsme dávali dohromady také hospodu u Tůmů a pak jsme se tam scházeli a bavili, kdo kde může jeden druhému pomoci. Jen kostel byl udržovaný i za války.

Někteří vysídlení se už nevrátili vůbec, stěhovali se do pohraničí, které se jim jako možnost nového života nabízelo.

Všechno jsme opravili, zůstaly nám zase jen dluhy a v šedesátém roce nám všechno sebrali do JZD. Bez náhrady. Bydleli jsme nakonec aspoň ve svém baráku.

Když srovnám všechna ta historická období, nejlíp nám bylo po sedmadvacátém roce, když tatínek dostal chlív, kůlnu, vše budoval nové. Můj děda to tady koupil ještě před první válkou. Táta byl v první světové válce voják, válečný invalida, ale nedostal vůbec nic, protože zdědil hospodářství, žádnou rentu neměl, protože hospodařil. Takže když přišlo vystěhování ve čtyřicátých letech, nesl to velmi těžce, ale nemohl se vzpouzet. To by znamenalo konec...

ZÁKEŘNĚ UKRYTÁ MUNICE

Celková plocha vojenského cvičiště na vystěhovaném území nakonec zabírala přes 43 tisíce hektarů, značná část z toho připadala na cílová území, tedy plochu, kam byly směřovány ostré střelby. Vysídlené obce tak sloužily jako terče, případně pro přechodné ubytování cvičících jednotek. Poválečný

Buchty jim zhořkly v ústech

„Když se v květnu 1945 začali lidé vracet na vysídlené území, těšili se na návrat do normálního života,“ začal své vyprávění. „Museli však počítat se zálužnými nástrahami zejména v podobě nevybuchlé munice, s níž měli problémy i vojáci a pyrotechnici, kteří v té době na Neveklousku působili. Historiku o babičce mi vyprávěl krajský pyrotechnik z Jihočeského kraje.

Když se ta babička vrátila do své chalupy, pozvala vojáky na buchty a kafe. Vojáci tam působili dlouho a s místními se spřátelili. A když vojáci přišli na návštěvu, babička si mezi řečí postěžovala, že jí špatně táhnou kamna. Chtěli jí pomoci a že komín protáhnou. Jenže v něm našli roznětku nálože k nášlapné mině, úmyslně ukrytou. Nacisté si totiž dali

návrat domů tedy nebyl pro nikoho bezpečný. Němci zákeřně ukrývali munici před svých odchodem na nejnečekanějších místech. Dodnes na tuto zálužnost mnozí vzpomínají, podobně jako hospodář Petrášek. Snad nejsilnější zážitek nám v tomto ohledu svěřil historik Mgr. Radovan Cáder.

opravdu záležet a ukrývali nálože před svým odchodem na nejrůznější místa. Ta babička měla ohromné štěstí, že se jí nic nestalo, protože v kamnech dva tři měsíce topila. Vojákům v tom okamžiku zhořkly buchty v ústech, když si uvědomili, že babička topila na „bedně ekrazitu“ a oni u toho seděli za stolem vedle kamen.“

Nálože byly ukryty velmi důmyslně, pod prahy nebo ve veřejích dveří, pod kmitky na dvoře, ve žlábech u dobytka atd. Ještě v 50. letech si pyrotechnik všiml při své návštěvě tohoto kraje, že na jednom dvorku bylo podloženo kmitko pro slepice protitankovou minou, protože ta byla jednoduše placatá a přesně pasovala na tu velikost.

PRACOVNĚ-VÝCHOVNÉ TÁBORY SE MĚNILY V KONCENTRAČNÍ

V prostoru cvičiště pracovaly na výstavbě vojenských zařízení intenzivně české civilní firmy, z pohledu Němců to ale bylo stále málo. Sáhli proto k osvědčenému způsobu – nasazení nucených pracovních sil. Od září 1942 tak byly zřizovány nejdříve tzv. pracovní-výchovné tábory, od října 1943 pak byli na práci nasazováni vězňové z vytvořených poboček koncentračního tábora Flossenbürg. S prací vězňů z koncentráků počítaly návrhy SS již v roce 1942.

Přestože se SS považovaly za elitní organizaci, docházelo u jejich jednotek ke každodenním prohřeškům proti disciplíně – k opilectví, výtržnostem, dezercím. Právě pro ně byly postupem času zřizovány nápravné oddíly SS a různé trestanecké tábory, kam byli provinilci umísťováni.

Napřesování v dobytčáku

Pamětnice

„My jsme se nestěhovali hned, pomáhali jsme ještě na velkostatku sklízet obilí. Měli jsme se stěhovat do Teletřna, ale jak bychom jezdili do Prahy? Já jsem se tam učila švadlenou a bratr chodil do obchodní školy na Žižkově, tak jsme se odstěhovali ve dvačtyřicátém do Petrova. Ještě jsme si mohli vzít obilí.

Na vlak jsem chodila pěšky do Měchenic – v zimě přes zamrzlou řeku, v létě nás přes ni vozili na loďce. Jednou jsem přijela domů do Petrova v jedenáct hodin. Spátřila jsem lidi z koncentráku, jak tam byli navagónovaní, spínali ruce, napřesování jeden vedle druhého v dobytčáku. My jsme dohromady nic u sebe neměli, házeli jsme jim tedy aspoň kousky chleba, kdo měl. Co se s nimi dál stalo, to jsem se nikdy nedozvěděl.“

Kdo měl odvahu, vzal si bramboru

MIROSLAVA PLÍVOVÁ, Hradištko

„Znám to jen z vyprávění od babičky a dalších lidí,“ přibližuje nám paní Plífová zprostředkovaný zážitek spojený také s útrapami trestanců.

„Prababička byla vystěhovaná na Sázavu a babička asi s dvouletou dcerou, vlastně později mojí starou tetou, byly vystěhované na Větrově. Prababička měla krávy, tak si tam za ní babička jezdila pro proviant. Nosila s sebou i skrojky chleba, které pak na Petrově házela vězňům, kteří tam stavěli opěrné zdi, aby se nezřítla trať, která vedla z Prahy do Jílového

Francouzští vězni a statečný abbé Gabriel

MUDr. EVA STUPKOVÁ

Po vypuknutí Pražského povstání 5. května 1945 postupovaly německé jednotky z vojenského prostoru směrem na Prahu. Cestou ještě stihly spáchat mnohá zvěrstva, včetně vraždění českých lidí. Krvavé incidenty proběhly na různých místech, např. v Dolních Břežanech nebo Zlatníkách.

Zvláště smutné a zavrženíhodné bylo chování německých velitelů a dozoračů k vězňům v táborech na sklonku války. Docházelo k vraždám na pochodech smrti i na pracovištích. Několik vražd bylo později soudně potrestáno, mnozí ale zmizeli, aniž byli kdy dopadeni.

Jako stálá připomínka byl v místech bývalého koncentračního tábora v Hradištku postaven nejdříve dřevěný pětimetrový kříž s trnovou korunou. Později byl v půli cesty mezi Hradištkem a Třeběšínem zbudován památník z neopracovaného kamene s bronzovou deskou s textem: Na věčnou paměť zde povražděných a umučených esesmany v dubnu 1945 daleko od svých domovů.

Druhou desku do kamene zasadili pozůstalí po zavražděných francouzských vězňích. A právě vzpomínka na ně, která se převtěčila i v dlouholeté přátelství a korespondenci s bývalými francouzskými zajatci, se až do dnešních dnů často vybavuje MUDr. Stupkové. Velmi se s nimi sblížila, protože uměla francouzsky.

„Náš rod pochází z Hané, kde byl tatínek plicním lékařem,“ vrací se ve vzpomínkách na začátek smutných událostí. „Odtud jsme se přistěhovali do Prahy. Byly jsme čtyři děti, v Praze se těžko žilo. Maminka měla strýce řídícím učitelem v trojtřídce na Hradištku a ten jí napsal – přijďte k nám, kdo přijede na Hradištko, už nikdy nikam jinam nepojede. A tak jsme se stěhovali.

Hradištko znám od roku 1932. Tenkrát tu bylo jen 41 čísel. Tatínek byl pravověrný hanák, toužil po půdě a tady to bylo všechno premonstrátů, pěstovali tu řepu. Zakoupili jsme od kláštera řepné pole, nasadili 120 ovocných stromů, ještě dodnes nesou ovoce. Byli jsme tu nejdříve jen na léto, a když nám moji strýcové inženýři Tomáš a Jan Vyhánkoví pomohli postavit železobetonový dům, zůstali jsme tu.

Psal se rok 1941, když se začalo proslýchat, že se budou všichni stěhovat a jejich domy budou odkoupeny. A skutečně se brzy objevily německo-české vyhlášky. Většina jich na to přistoupila a své domky prodali. My jediní ne. Nakonec jsme se museli stěhovat také, šli jsme úplně poslední. Už

a dál do Čerčan. Vědělo se, že se jim daří všelijak, tak se jim snažily takto pomáhat. Když se vězni pohybovali po obci, tak tam zůstalo pár lidí s povolenkami. Jedno děvče vždycky uvařilo brambory a dalo je chladit jakoby k plotu. A když šli vězni kolem, tak kdo měl odvahu, natáhl ruku a bramboru si vzal. Podmínky v koncentračním táboře byly velice, velice tristní, zvláště ke konci byl hlad, vězni trpěli řadou nemocí.

Jsme nemohli sehnat ani nákladní auto, jenom hodně malé. A od chvíle, kdy za námi zapadla závora, když jsme přešli most ve Štěchovicích, a Němec nám zkontroloval bumážku, až do konce války jsme Hradištko nespátřili. Odjeli jsme do svého původního bytu na Smíchově.

Celou dobu jsme nevěděli, co se v Hradištku děje. Strýc říkal, že našemu domu nemohou ublížit, jedině že by se převálil na bok, když je to železobeton na izolační desce. Nevěděli jsme, jak vila vypadá, ale znali jsme jména, kdo zůstal s Němci. Byli to většinou bezzemci, zahradník, holič, také ten, kdo byl původem Němec, a jeden krmič dobytka, který se zásadně hlásil k Němcům a byl hrozně pyšný, že je nadčlověk. Provokoval, ještě než jsme odjízďeli. Ale ten nepřežil Hitlera. Oběsil se.

Když jsme se po válce vraceli, nepustili nás přes most Rusové, že je všechno zaminované, a museli jsme znovu do Prahy. Rusové nakonec odešli, ale miny tu zůstaly. Na našem domě byly rozštípnuté dveře sekerou, okna vystřílená, všude rozlité barevný inkoust, museli jsme obracet ty krásné dubové parkety na podlaže jednu po druhé. Nahoře ve velkém pokoji byla dobytá nedobytná pokladna. A všude byly miny, které vyhledávali pyrotechnici s bezvadně vycvičenými vlčáky. Dva z nich však přitom zahynuli. I v naší zahradě v dřevěné boudě se dvěma petlicemi a zámky byla plná krabice – sám dynamit, dynamit, dynamit – a dokonce i šňůry a rozbušky. Němci to chtěli vyhodit do vzduchu, ale už to nestihli.

Kde ptáci nezpívali

Požádali jsme paní Stupkovou o podrobnější rozhovor hlavně o historii trestaneckých táborů a jejich osobních kontaktech s francouzskými zajatci. Od nikoho jiného už bychom asi takové vzpomínky nezískali.

Kdy jste se doslechla, že tady byl koncentrační tábor?

Někteří lidé tu chodili na práci, protože Němci potřebovali odborníky. Věžňové na to nestačili. Potřebovali lidi různých profesí a tak si sem někteří chodili přivydělat. Všichni věděli už tehdy, co se tady děje. Nemohu jim to zazlívát, potřebovali uživit rodinu. A byli hodní, vězňům házeli do příkopu

chleba, když se káповé nedřvali, snažili se jim trochu pomoci. Nejdříve sem přišli chlapci, které pochytili, když utíkali z práce z Německa. To byl konec roku 1941 a začátek 1942. Vystavěli tu pro ně dva velké baráky pro vězně, strážní věže a další objekty, vše oplocené.

Až vše postavili, poslali je pryč a nastěhovali sem vězně z Flossenbürgu. To už začínal rok 1943. Většina z nich se konce války nedožila. Byli tu hlavně Francouzi – Němci sem dávali zásadně cizojazyčné vězně, aby se nemohli s českými lidmi domluvit. Nejvíce Francouzů, méně Poláků a Rusů, něco málo Španělů, dokonce tu byl i Chorvat. Byli tu i Němci, ale ti měli jiný znak. Účastníci německého odboje, nepřátelé SS nosili červený trojúhelník na svých hadrech. Kriminální živily byli označeni zeleným trojúhelníkem. Z nich se pak rekrutovali tzv. káповé, kteří se chovali k ostatním velmi surově. O tom všem jsem se ale dozvěděla až v 90. letech.

V roce 1947 tam byl na křižovatce z francouzských peněz postaven a slavnostně odhalen památník. Jezdili sem i vyslanci a několik přeživších vězňů, zejména starý pán Jean Kounz, který se o mně dozvěděl v době, kdy už jsem dělala svého koníčka – historii severní Moravy od 15. do 19. století. Po jedné své známé, vdově po francouzském zajatci, mi poslal seznam všech těch vězňů. Náhodou totiž objevili v roce 1992 v Paříži seznam všech Francouzů i Lotrinčanů, kteří tady byli zavřeni. Přežilo z nich dvacet.

S panem Kounzem jsme si dlouho vyměňovali korespondenci. Chtěli, abych kvýročí sepsala článek o tom, co se tu dělo. Věděla jsem, že tu vězně zabíjeli, stříleli po cestě – na silnici smrti. Dala jsem to dílko dohromady a pan Kounz je rozeslal všem dvaceti přeživším vězňům. Korespondovala jsem si s nimi od Nice na severu až dolů k Středomořímu moři. A všichni mi psali! Třeba o knězi, který mezi nimi žil a přišel tu o život, o abbém Gabrieli, všechno mi o něm vylíčili. Sepsala jsem to také, článek přeložili a otiskli ve Francii. Nazvala jsem ho Kde ptáci nezpívali.

Mám uchovanou spoustu dopisů vězňů i dopisů vdov po těch, kteří následkem hrůzných podmínek zemřeli. Dokonce mi poslali z Francie i články, které o nich byly zveřejněny, i knihu, která byla vydána.

Co vám psali, jak se jim tady žilo?

Byla to hrůza, žít tady bylo otřesné. Čtyři sta vězňů nacpaných ve dvou barácích po dvou stech lidech. Já jsem se učila francouzštinu na gymnáziu, ale jejich dopisy jsem pak často četla se slovníkem. Abych věděla, jak se řekne veš, štěnice, hnida – to jsem netušila! Nebo názvy jako strážní věž či protitankový příkop. Všechno to popisovali. Měli všichni jeden sud s pitnou vodou na den, jedno koryto na mytí.

Abbé Gabriel byl svatý člověk. Pocházel z Nantes, byl mladý, bylo mu 36 let, když se sem dostal a pěstoval v nich lásku k Bohu. Když káповé v neděli odpoledne spali a vězni si měli vybírat z oděvu vši, besedoval s nimi o náboženství, Pánubohu, a vedl je k tomu, aby to vydrželi, aby uvěřili, že se odtud dostanou. Začal dokonce psát latinsky motáky faráři Bětíkovi přes řeku do Štěchovic. Ta korespondence je zachována v Arcibiskupském paláci.

Motáky nosil přes most do Štěchovic zřejmě syn nadlesního, jehož rodinu Němci nastěhovali do Ulmannovy vily stojící hned za plotem koncentráku. Hlídka devítiletého kluka pustila, když měl cedulku, že tam bydlí, a tak on nosil motáky. Prý bývaly schované ve složeném dřevě pod hřbitovem u kostela ve Štěchovicích, tam si s farářem vyměňovali korespondenci.

Farář jim posílal nitě a jehly, vězni nesměli mít ani nožik – vyráběli si jej z úlomků břídlíce. Tím si pak vyrypovali pampelišky a jedli je jako salát. Pojíždali i shnilé zbytky mrkve a brambor, protože někteří loupali brambory německým velitelům. Dostali se tedy k nějakým zbytkům, o něž se dělili s druhými.

Stavěli tady silnici, všechny ty kostky usazovali. Potřebovali někoho, kdo tomu rozumí, jak se to dělá. Jeden vězeň byl třeba poslanec, druhý restaurátor a teď měli stavět silnice. V těch dlažebních kostkách je jejich

krev a pot. Část silnice je už potažená asfaltem, ale někde kostky zůstaly. Němcům postavili i obrovské kino – to je dnes tiskárna.

Jak to s nimi dopadlo ke konci války?

Němci se potřebovali vězňů zbavit, tak vymysleli strašlivou věc. To byl konec dubna. Nabídlí junckerům, těm mladým klukům ve věku šestnáct, osmnáct let, že si mohou na vězně zastřít. Tři dny to střelení trvalo. Nechávali vězně nastoupit ráno na apelplatz po sto lidech – už jich bylo jen tři sta, a museli maširovat kopat protitankový příkop k Třeběšínu. Lesem, po cestě smrti. Přitom na ty ubožáky křičeli: Dolů! Nahoru! Dolů! Nahoru! Kdo se zpozdl, junkeři šli za ním a mohli ho střílet. Zabít.

Na konci toho průvodu jel na koni major Lange – v elegantních rukavičkách, a když někdo zůstal naživu, dal mu ještě ránu do týla. Nesměli je odnést – až večer, když se vraceli, teprve tahali mrtvolky zpátky do koncentráku, do takové šupny.

Během pochodu ti silní a statní se chytali za lokty, šli do prvních řad a nepouštěli se, protože nejvíc se stýlelo na ty vzadu. Na konci pochodovali takoví chudáci, sotva se vlekli, a právě mezi nimi bylo nejvíc obětí.

V dopisech mi pak ti přeživší psali, že tenkrát pochodovali v dřevácích, šlapali v krvi a ta krev tekla z kopce po silnici dolů až k tomu

dnešnímu památníku, k tomu kříži. Provázel je i abbé Gabriel, který jim vštěpoval lásku v Boha a víru v lidi. Francouzi ho měli rádi, mohl zůstat uprostřed průvodu, ale on vystoupil z řady, šel dozadu mezi těch posledních třicet ubožáků a šel s nimi. Takový to byl kněz. Toho si musí člověk vážit. Nakonec se dostali až k protitankovému zákopu, naskákali tam – zákop byl hlubší než člověk, tak si oddechli. Dověklo se tam i deset vězňů z těch třiceti na konci průvodu, mezi nimi i abbé Gabriel. Měl roztržitěnou ruku, visela mu od těla. Volali na ně, ať k nim skočí. Jednomu vězni se to ještě podařilo, ale ty ostatní zahnali Němci za jakési křovi a tam je pozabíjeli. Tam skončil i abbé Gabriel.

Ještě musím dodat, že tu tenkrát bylo dvoje vojsko. Koncentrák měli na starosti příslušníci SS, kteří měli vězně jako otroky na práci. A byla tu i řadová armáda, jejíž velitel nakonec to řádění po třech dnech zatrhli. Zhádal se s majorem SS, zarazil střílení, ale to už byla spousta mrtvých.

PADESÁTÁ LÉTA

Na to nemůžu zapomenout...

MIROSLAVA PELÍŠKOVÁ, pamětnice Krňany

Narodila se teprve několik dní po skončení války, tam, kde se musela rodina vystěhovat. V roce 1942 měli rodiče v rukou glejt od Němců a stejně jako ostatní obyvatelé Neveklavska hledali místo, kde by se usídlili. Odstěhovali se k rodičům maminky do Hvoznic na statek, čtyři kilometry od Davle. Vše, co odváželi z Krňan, se muselo do domu prarodičů vejít. Tatínek později vzpomínal, že musel odvézt čtyřicet až padesát fort – seno, slámu,

Prostřednictvím korespondence jste se mohla seznámit s různými osudy...

Ty byly všelijaké. Například o jednom francouzském špiónovi, který nepoužíval své jméno, ale říkali mu Žak, vyšla ve Francii knížka. Přežil to a mám i jeho obrázek, který mi i s kopií rukopisu, psaného na stroji na tenkém hedvábném papíře, poslal.

Anebo jsem tu potkala vězně, který se tu setkal se svým otcem. Oba koncentrák naštěstí přežili a oba si pak se mnou dopisovali. Navštívila mě i dcera jednoho vězně. Když jsem jí o všem vyprávěla, plakala. Mám doma její fotku i s manželem, píšou si s ní pořád. Stejně jako si dopisují s vdovou po panu Jeanu Kounzovi, o kterém jsem se zmínila.

Jak na to vzpomínají s odstupem času?

Nejvíc mě překvapilo, že vůči Hradištku nezatrpkli, i když tu prožili takové strážně, tak strašlivé věci. Přežili a nezatrpkli.

Víte, naši lidé se k nim v těch hrůzných dobách chovali většinou citlivě. Samozřejmě kromě těch, kteří s Němci drželi. V Pikovicích byl například jeden mladík vyučený zedníkem. A v tamější restauraci s německou jídelnou se budovala nadstavba, pokojíky pro jejich kuchaře, ten mladík to vše dirigoval. Nebyl za to nasazen do Reichu. Později pak vzpomínal, jak vězni, kteří tam pracovali, byli zbídačeni. Neměli co jíst, ráno měli jen malinký kousek marmelády a kůrku chleba s nějakou bryndou. Takže jeden vězeň táhl kolečko po prknech nahoru, dva ho tlačili, tři táhli kolečko do patra a dole na dvoře stál kápo.

Říkali, že jsou medikové, zřejmě studenti. Onomu zedníkovi dávala maminka z domu dva krajíce chleba něčím pomázlé – jídlo nechal vždycky za komínem a šel pryč. Studenti všechno snědli, kápo to nepostřehl. Později se onen mladík zajímal, jestli to medicí přežili. Nepřežili.

I z řadové armády se našli vojáci, kteří nesnesli týrání vězňů. Jeden z nich si v Pikovicích prostřelil ruku skrz bochník chleba. No samozřejmě toho Němce esesáci okamžitě popravili.

Jak se snášeli po válce ti, kteří se vrátili do vystěhovaného území, s těmi, kteří třeba kolaborovali?

No, moc se nerozlišovalo, kdo tu zůstal, nebo ne. Žijí mezi námi dál, postavili si domky, možná, že sklápěli hlavu, ale nikdo jim nic moc nevyčítal. Zase – všichni byli sametoví.

sekačky, pluchy, koňské povozy, krmivo, hospodářská zvířata. A nebyla to zdaleka jen koza na provázku, ale i koně, krávy...

Žili tam tři roky, paní Pelíšková se těsně po válce narodila, ale byla vážně nemocná, dostala černý kašel. Doktor jim radil, že musí na jiný vzduch, a tak se vrátili po válce zpět do Krňan. Jejich dům byl zdevastovaný, tatínek nejprve opravil jednu místnost, kde žila babička s vnučkou.

Rodiče se museli vrátit ještě na statek, aby se sklídila úroda, a vše se zase odvezlo do Krňan. Čekala je zase dřina – opravit stodoly, chlévy, znovu obdělávat pole. Zemědělství není procházka rájem s růžovou zahradou.

Přišel únor 1948 a s ním znárodnění. Nejdřív komunisté všechno vzali řemeslníkům, živnostníkům a nakonec přišli na řadu zemědělci, začala kolektivizace. Největší sedláci se do toho nehnují, pořád věřili, že když se budou držet vlastní hroudy, vždycky se nějak uživí. Jenže stát ukládal sedláckým takové povinné dodávky, které se ještě dál zvyšovaly, že je to úplně porazilo. Už neměli co odevzdávat, nebylo z čeho, a tak se vymyslelo, že kdo dodávky neplní, je zrádce národa a okrádá stát. Komunisté rozhodli, že se s nimi vypořádají jinak. Největší sedláky začali vystěhovávat.

„Pamatuji si, že jako dítě jsem se vždycky třásla strachy, když k nám přišel četník, který sprostě vyrukoval na tátu – jak to, že ještě nesplnil dodávky, že to už minulý týden slíbil,“ sděluje paní Pelíšková v zimním poli své vzpomínky, které jí navždy utkvěly v paměti. „Byly to šoky, na to nemůžu zapomenout. Největší sedláky postupně vystěhovali z Telefína, Oujezda, Třebsína, byla v nás malá dušička, kdy přijdeme na řadu. Nakonec jsme se nestěhovali, ale stejně to neskončilo. Byly dva paragrafy – 50 a 55 a ten znamenal přijít o všechnu majetek; kdo dostal padesátku, musel se i vystěhovat.“

Za války násilně vystěhovali celé rodiny Němci a deset let po válce je čekalo další nucené stěhování, tentokrát ovšem organizované českými lidmi. „Každý si po válce říkal, teď už se nám nemůže nic stát,“ vyjadřuje paní Pelíšková své pocity, „a uplynulo deset let a bylo to ještě krutější, protože nám to dělali naši vlastní lidé.“

Postižena byla i rodina její tety, která bydlela ve Velké Letčici. Strýc schoval tři pytle pšenice na seti a někdo ho udal. Přišli četníci, bodali ve stodole do sena a pytle našli. Strýc za to dostal pět let v uranových dolech. Maminka tenkrát chodila k soudu a vracela se domů zcela zlomená.

Krámeček zůstal dodnes

ZDENKA ŠEBKOVÁ, pamětnice Neveklov

Léta po vystěhování přežila její rodina v jednom vystěhovaném obchodě se smíšeným zbožím v Kostelci nad Černými lesy, který jim dohodil známý. Přestože v Kostelci bylo dalších třicet obchodů a maminka plakala, že se tam neuziví, otcí se nakonec podařilo obchod rozjet. Byl šikovný a bylo to blízko do Prahy, ještě dlouho tamější obyvatelé vzpomínali, že v něm měl všechno.

„Po válce chtěla maminka zpátky do Neveklava, kde jsme měli svůj domek,“ vzpomíná Zdena Šebková. „Vraceli jsme se až v září 1945, naši mě

„říkala, že to nešlo vydržet, odsuzovali ho jako velkého vraha, největšího vyvrhele společnosti. Dali mu do konce do rukou bochník chleba, který musel před sebou držet a obhajovat se, proč okradl lidi, stát, už v té chvíli byl vlastně odsouzen,“ vybavuje si paní Pelíšková. „Přežil v dolech čtyři roky, vrátil se s podlomeným zdravím a za půl roku umřel. I já jsem dostala

cejch kulaka, byl to ošklivý název, ale přece jenom to mělo svou výhodu. I když jsem měla zaměstnání docela na úrovni, byli tam rozumní lidé, kteří se mě na nic neptali a nikdy mě nenutili vstoupit do KSČ.“

Paní Pelíšková přivítala události roku 1989 a vysvětlení k tomu má jednoduché: „O ničem z toho, co jsem vám vyprávěla, jsem nikdy nesměla mluvit, to všechno mohu vyprávět až v dnešní době.“

přihlásili na učňák. Lidé se vraceli postupně, někteří se ovšem už zpátky nenastěhovali, zvláště ti, kteří viděli svoje domy rozbité, zničené. Sedláci si však dali do pořádku své domy a hospodářství. No a přišlo další stěhování, s kolektivizací, a odcházeli znovu. Bylo to hrozné. Tatínek také znovu rozjel obchod, jezdil pro zboží dál do Prahy, no a pak nám jej zabavili komunisti.“

Snad aspoň dobrá závěrečná tečka. Domek později koupil nějaký elektrikář, opravil jej a ten krámeček tam funguje dodnes.

Zásluhy byly zapomenuty

JINDRA SCHNEIDROVÁ, pamětnice Vysoký Újezd

Jako děti jezdily k babičce každé prázdniny pomáhat na pole, nosily sekačkám svačiny a těšily se, že po práci se půjdou vykoupat do malého rybníčku pod kosťem. Poslední prázdniny v roce 1942 už tak veselé nebyly, na Neveklavsku visely vyhlášky s oznámením, že do 14. září se musí všichni vystěhovat. Za pomoci

dobrých lidí našla celá rodina ubytování u zvěrolékaře Žižaly ve Vlašimi. Pronajal jim své hospodářství. Do Vlašimi to bylo 40 km a tak každé ráno naložili úrodu, vzal se jen ten, kdo kočoval. A protože babička s dědečkem měli poměrně velké hospodářství, šlo se těch čtyřicet kilometrů celkem osmdesátkrát.

Tatínek učil v Neveklově do doby, než se rozhodlo, že v Postupicích nedaleko Benešova se zřídí měšťanská škola. A tak otec se svými kolegy dopoledne učili a odpoledne nakládali na auta lavice a další školní vybavení a stěhovali se. Škola fungovala na novém místě ve stíněných podmínkách, některé děti se učily ráno, některé odpoledne. A jak jen to bylo možné, oba sourozenci jezdili za babičkou do Vlašimi.

Když se po válce jejich babička stěhovala zpět do Újezda, našla svoje hospodářství úplně rozbité a rozstřílené. Musela se udělat i nová střecha. Němci měli v kostele seno, tam nestříleli, ale usedlosti jim sloužily jako terče.

„Odškodnění, které jsme dostali, uložil dědeček na vkladní knížky. Už byl prostě takový,“ dodává paní Schneiderová. „Při měně v roce 1953 nám peníze vyměnili poměrem jedna ku padesáti...“

Škola se nastěhovala zpátky z Postupic do Neveklova. „Tatínek se stal ředitelem, ale jen do roku 1957,“ přibližují poválečná léta. „Poslali ho na vojenské cvičení, dostal tam 13. května plat a 14. května byla měna, a protože byl na cvičení, vyměnili mu peníze jedna ku padesáti, ale lampasákům jedna ku pěti. Tatínek řekl před jedním okresním tajemníkem, že měna nebyla dobré řešení, navíc byl tajemníkem Národní socialistické strany v Benešově. To vše stačilo k tomu, že všechny jeho zásluhy, které v Neveklově měl, byly zapomenuty. Po návratu ze cvičení mu řekli, že už nebude ředitelem, ale jen učitelem a ze školy se musí vystěhovat. Dali nám náhradní bydlení v domku, kde nebylo žádné příslušenství. ZJZD požádali tatínka, aby jim dělal účetního, nakonec ho dělal jenom jako a přitom byl řídícím školy.“

Na foto paní Jindra Schneiderová v pozadí za paní Šebkovou v popředí.

Zahynula celá její rodina

HANA ČEČATKOVÁ, pamětnice Krňany

Nebylo to jednoduché pátrání, když se paní Čečatková ze židovské rodiny rozhodla po válce, v 50. letech, pátrat, kde skončili její rodiče, co se stalo s jejími sourozenci. Postihlo ji nejen vystěhování, ale i osud ještě krutější,

protože byli židovského původu. Celá její rodina zahynula. Musíme se však prostřednictvím tohoto nevhodného vyprávění vrátit na začátek.

Narodila se v roce 1940 v Berlíně v židovské rodině. Otec byl ve válečných letech novinář. Rodinu zákonitě dostihly deportace. Rok se holčičku dařilo držet v berlínské nemocnici. To už ale maminka s mladším bratrem byli odesláni do Osvětimi. Jako tříletá byla paní Čečatková deportována do Terezína.

„V Terezíně jsem žila v přesvědčení, že nemám vůbec nic a nikdo o mně vůbec nic neví,“ připomíná si paní dnes již hodně vzdálené vzpomínky na smutné dětství. „Úplně na konci války jsem se dostala do dětského domova v Olešovicích u Říčan, odkud mě vzala paní Beranová. Zůstala jsem u ní asi dva roky, než jsem se dostala do další rodiny. Neměla jsem na růžích ustláno, ale jako každé dítě jsem to brala úplně jinak, než by to prožíval dospělý člověk.“

Až později se dozvěděla, jak se k Beranům dostala. V dubnu 1945 vedl pan Beran osvobozovací akci Červeného kříže a z Terezína se jim podařilo odvézt všechny malé děti. Na korbě nákladního auta je pan Beran odvezl do dětského domova a pak sám přišel s tím, že se svou ženou nemohou mít potomky, a proto by si ji vzali za svou.

Po svých rodičích začala pátrat v letech 1957, 1958 – bylo jí 17 nebo 18 let. Původně byla přesvědčena, že otec byl lékařem v Berlíně, ale skončilo to bez úspěchu. A tak začala pátrat přes Mezinárodní červený kříž. Opět marně. Nakonec přišla na ČTK a požádala, zda by třeba rozhlas mohl

odvysílat výzvu, jestli některý z jejích rodičů žije. „Narazila jsem tam na mladíka, mohlo mu být maximálně třicet let,“ vybavuje si ty okamžiky paní Čečatková. „Vysvětlila jsem mu, že otec měl být lékařem v Berlíně, ale ten se otočil a zeptal se mě: A proč to chcete vědět? To chcete ze zjištěných důvodů? – Rozbrečela jsem se a šla pryč, nějakou dobu jsem přestala pátrat úplně, přesvědčená, že tady nic nezjistím.“

Svých kořenů se paní dopátrala až po sametové revoluci. Její syn se dal na židovskou víru a odjel do Izraele. Tam funguje obrovská kartotéka, a tak dnes zná svoje předky až po pradědečka a prababičku, kde a jak žili. Až

z těchto pramenů zjistila, že její otec byl novinářem a maminka zubní laborantkou, ovšem za okupace pracovala jako uklízečka, než ji deportovali. Měla dva bratry, z nichž jeden zemřel ještě před nástupem Hitlera k moci a druhý šel s maminkou do Osvětimi. Tam zemřel také její otec. Zahynula tedy celá její rodina.

Z Kamenice se paní Čečatková dostala k rodině v Praze, kde žila až do svých osmnácti let. Vdala se, měla dvě děti, ale manželství nevydrželo. Se svým dnešním manželem Ladislavem Čečatkou však žije 36 let. Bydlí opět na Neveklovsku, v Krňanech.

A ZÁVĚREM?

Publikace mezi Vltavou a Sázavou společně s dokumentárním filmem Vystěhování připomněla polozapomenutý úsek života kraje. Nejednalo se jen o II. světovou válku, ale o tisíciletou

historii regionu. Z tohoto pohledu je několik let války možná nepatrná část dějin, ale utrpení lidí by nemělo být nikdy zapomenuto.

MEZI VLTAVOU A SÁZAVOU + DVD VYSTĚHOVÁNÍ O HISTORII REGIONU ZA II. SVĚTOVÉ VÁLKY

Publikace přesahující regionální význam.

Na obálce publikace zleva: foto rodiny Rudolfa Strimpla, prvního jahodáře v Čechách; ze dvou mužů na pravé straně je vlevo ředitel předválečné automobilky Aero Antonín Husník; kaplička v Krňanech 1941; kopáči z roku 1925 před hospodou v Krňanech.

Publikace vytváří prostřednictvím zápisů kronikářů obraz území, planiny nad soutokem Vltavy a Sázavy, kdysi křižovatky prehistorických cest.

Díky rozsahu 288 stran a šesti stovkám ilustrací, faksimile dokumentů i stránek kronik a hlavně dokumentárních fotografií z historie období přelomu 19. století, první republiky i současnosti, často ještě nepublikovaných, se tu zobrazuje unikátní kompozice spojení místa s lidskými osudy v dávnější i nedávné historii.

Knihou vedle „keltské stopy“ zachycuje i civilizační proměny divokých končin na jih od Prahy vznikem Kláštera na Ostrově. Líčení temného období II. světové války, kdy se území kypící životem změnilo ve cvičiště SS, doplňuje DVD s dokumentárním filmem Vystěhování – DIE AUSSIEDLUNG.

Jsou zde ale i pasáže o veselejších a pestřejších obdobích a stránkách života, např. o vzniku prvních trampských osad, o vltavských a sázavských plavcích a krňanském jahodovém „Baťovi“ R. Strimplovi.

Autoři Václav Šmerák za spolupráce s Jiřím Škubou a Radkem Svobodou pracovali na shromažďování a zpracování informací a dokumentů téměř dva roky. Publikace obsahuje 288 stran, 600 černobílých fotografií z období přelomu 19. století a první republiky.

Vyšla v nákladu 1500 výtisků, který byl okamžitě rozebrán, dále byl pořízen dotisk 1000 výtisků. Křest publikace 19. září 2011.

KRŇANY

Projekt Ohlédnutí, setkání obyvatel a zejména školáků – pamětníků krňanské školy.

TEXT: VÁCLAV ŠMERÁK FOTO: P. HORÁK A V. ŠMERÁK

Setkání obyvatel obcí Krňany, Třebšína, Teletín za účasti Spolku rodáků a přátel Netvořického muzea z Netvořic na setkání v Krňanech 16. června 2012 při uctění památky všech vystěhovaných obyvatel regionu za II. světové války v letech 1942–1945.

Za II. světové války byla v Netvořicích zabráná škola pro potřeby německých vojsk. Všechny děti z Netvořic a širého okolí pak chodily do školy v Krňanech. Pěšky. Symbolicky 16. června

2012 po sedmdesáti letech opět přišli Netvořičtí do kraňské školy. Společně u pomníku padlých uctili památku těch, kteří se nevrátili. V rámci projektu Ohlédnutí byla ve staré krňanské škole otevřena malá výstava historických fotografií a současných kreseb žáků základní školy z Netvořic. Historii si následně připomněli i členové SDH Krňan a Třebšína.

STANICE NESVOBODY

70 let málo známé historie II. světové války ve středních Čechách.

TEXT: VÁCLAV ŠMERÁK, JIŘÍ ŠKUBA, ČTK FOTO: ARCHIV A ČTK

Vlakem můžete jet na výlet, poslat balík, dopravovat zboží nebo vás může vézt k nejmístu osudu. V době II. světové války směřovaly koleje do mnoha koncentračních táborů ve středu Evropy. V Čechách se ví o Terezínské pevnosti, ale jména jako Hradištko, Bystřice, Vrchotovy Janovice a další sběrné tábory na území středních Čech mimo místní obyvatele takřka nikdo nezná. Přesto jimi prošly stovky a tisíce ponížených lidí a řada z nich zde našla smrt.

Do kraje vstoupil smrtihlav

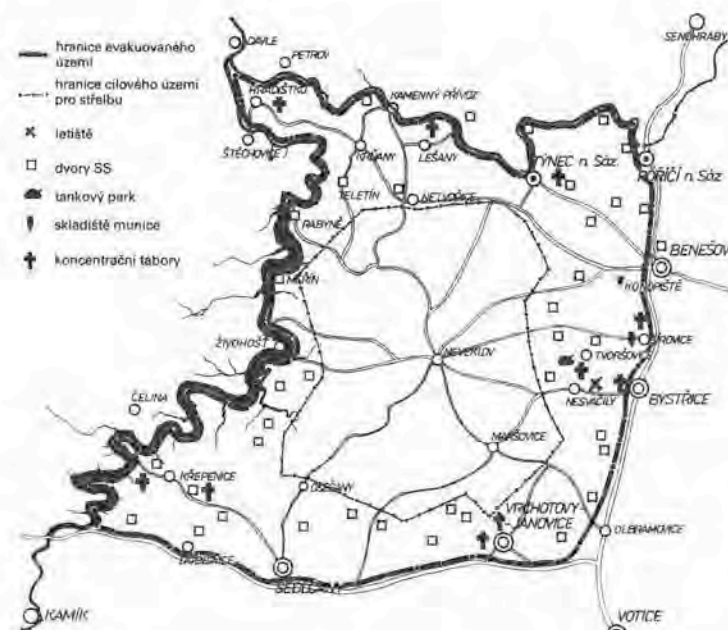
Staří lidé věřili, že velké katastrofy bývají předpověděny znamením na nebi. V kraji, ostatně stejně jako v celé střední Evropě, neobvyklý úkaz, polární zář, bylo možno pozorovat od Netvořic v lednu 1938 a nehrozila nadarmo. Přišlo období, které bylo srovnatelné s největšími historickými pohromami a v případě vítězství nacistů nad spojenci se mohlo změnit ve skutečnou apokalypsu.

Situace se začala zhoršovat postupně. Už na začátku německé okupace byla řada lidí z kraje vyslýchána a vězněna gestapem. Rok 1940 přinesl válečné hospodářství se zásobováním na přidělové lístky. Byly rozpuštěny tělovýchovné spolky a společenské organizace. Společenská aktivita mohla probíhat jen pod kontrolou okupantů v duchu Velkoněmecké říše. Byl uplatněn zákaz pokračovat v kronikářských zápisech – i nějaká ta poznámka na okraj, ať již písemná či ústní, mohla přivést člověka do koncentračního tábora.

První zprávy o zřízení vojenského cvičiště v oblasti Benešovska a Sedlčanska se objevily v roce 1942, ale nikdo si nedovedl představit, jak německy důsledná bude likvidace živého území, plného české historie a tradic, vzpomínek i naplněných životů jednotlivců od pradávných Keltů až po tehdejší obyvatele. I svědectví jejich životů mělo zmizet v propadlišti dějin pod pomníky vítězné říše.

35 tisíc lidí mělo přijít o domov

Autor publikace Z historie Netvořic, Jaroslav Laštovička, uvádí: „Nejprve tu byly dohady, že půjde jen o pruh země kolem Vltavy

Mapka vystěhovaného území Neveklovska se zakreslením koncentračních táborů a dvorů SS

Partie u restaurace na Libfci.

v šíři osmi kilometrů... Ve skutečnosti bylo vystěhováno celé území ohraničené Vitavou, Sázavou a železniční tratí Sedlčany – Olbramovice. Toto území se nakonec stalo cvičištem pro elitní oddíl SS. Vystěhování naplánovali Němci do pěti etap, počítalo se s přestěhováním 35 tisíc lidí ze 6 125 usedlostí. Předpokládaná rozloha cvičiště činila 60 000 ha. Z evakuace byly vyňaty jen Týnec nad Sázavou, Brodce a Zbořený Kostelec, jejichž obyvatelstvo mělo zajišťovat válečnou výrobu v Janečkově zbrojovce.

Po období hejdrichlady se všechno podstatně zhoršilo a vysídlování obyvatel museli dokonce podepisovat „dobrovolně“ předání svého majetku. Ze zabraných selských usedlostí byly zřizovány panské dvory, tzv. SS hofy jako v Krňanech a Teletíně. V Třebosíně bylo ponecháno několik desítek obyvatel na práci pro říši. Jako zedníci byli nasazeni na výstavbu koncentračního tábora na Hradištku. Tam byli pak vězňové převážně francouzští zajatci a podle vzpomínek jednoho z těch, kteří přežili, stalo se tak zejména díky podpoře těchto místních Čechů, kteří pašovali do tábora chleba, ačkoliv tím velmi riskovali. (Tak se také stali

svědky jednoho z masakrů na konci války, likvidace devatenácti Poláků v dubnu 1945 esesmany.)

Pracovní tábor v Bystřici u Benešova

Také Bystřice u Benešova západně od železniční trati Praha – Benešov – Tábor se stala součástí vojenského cvičiště Zbraní SS a její obyvatele se museli 31. prosince 1943 vystěhovat. V Bystřici se během války nacházel také koncentrační tábor pro osoby z tzv. smíšených manželství a manžele, kteří se odmítli rozvést se svými židovskými manželkami. Táborem tak prošlo mnoho významných českých osobností, např. Oldřich Nový, Ondřej Sekora, Miloš Kopecký, Ladislav Rychman, Ronald Kraus, sociolog Jiří Musil, malíř Alfred Fuchs atd.

Vzpomíná Prof. Ing. Přemek Neumann

S označením o židovském původu byl vyloučen ze školy a ve druhé polovině roku 1944 dostal předvolání do pracovního tábora. O něco později i jeho matka odjela transportem do Terezína, který našťastí přežila.

„V srpnu 1944 jsem dostal od pracovního úřadu předvolání, měl jsem pracovní knížku jako učeň, že budu muset pracově nastoupit do jiného zaměstnání. Byl mi dán termín, kdy se mám dostavit na pracovní úřad připravený na cestu. Pracovník pracovního úřadu tam sebral nějakých čtyři pět lidí, já nevím přesně, kolik nás bylo. Koupil nám společnou jízdenku na vlak z Jična do Bystřice u Benešova. Nákladní auto nás pak odvezlo do takového oplotěného prostoru, kde bylo něco jako kraviny, dřevěné přízemní domy.

Ukázalo se, že je to jakýsi zvláštní tábor, jmenovalo se to: 'Sonderlager für Jüdische Mischlinge und versiebte Arier.' Tedy pro židovské míšence a pokažené árijce – manžely židovek a podobně."

Pracovní tábor v Bystřici u Benešova byl určen pro židovské míšence a další nespolehlivé árijce. Bylo tam několik stovek, možná k tisícovce mužů různých věkových skupin v pěti či šesti oddělených barácích. Tábor byl hlídáný německými vojáky a nacházel se na kraji neveklovského výcvikového prostoru Wehrmachtu. První den je roztřídili do skupin. Naštěstí pro Přemka nebylo pracovní zařazení nijak náročné. Přemkovi Neumannovi nebylo ani sedmnáct let, byl tak zařazen do skupiny pro lehčí práce spolu s dalšími nezletilými a starci. Navíc, když se zjistilo,

Přemek Neumann byl internován přes deset měsíců. Na lágr nemá jen špatné vzpomínky. Mezi jeho spoluvězně patřili Miloš Kopecký, František Filipovský, operetní zpěvák Jaroslav Pospíšil či Otakar Brousek starší. V jídelně bylo dokonce starší pianino. „František Filipovský nám tam třeba zpíval *Zhluboka dýchat od Voskovce a Wericha, protože on předtím byl v Osvobozeném divadle. Oni nás tak velice povzbudili a potěšili takovým vystoupením.*“

že je elektrikář, mohl často pracovat mimo tábor ve vojenském prostoru na Neveklovsku.

LADISLAV RYCHMAN, MUŽ SE ŠTĚSTÍM

Historická vzpomínka legendárního režiséra filmu *Starci na chmelu* na koncentračním táboru v Bystřici u Benešova.

ZDROJ: MF DNES, ČTK

Ladislava Rychmana hodlala 2. května 1945 zastřelit hlídka SS. Zachránila ho hádka mezi Němci. Psal se 2. květen 1945 a Ladislava Rychmana, který v šedesátých letech minulého století natočil legendární *Starce na chmelu*, dělilo od popravy jen pár minut. Šest výrostků hlídky SS lhostejně přihlíželo, jak si Rychman společně s osmi kamarády kopou nedaleko Bystřice u Benešova vlastní hroby. „*Dodnes se pamatují, jak nám hodili pod nohy rýče s lopatami a odsoudili nás k trestu smrti. Rýče a lopaty – to jsou ve válce vždy zlověstné nástroje. Uvědomovali jsme si to už v pracovním lágru, z něhož jsme utíkali,*“ vzpomíná Rychman; část jeho rodiny měla židovský původ.

O své chystané popravě promluvil režisér poprvé jedenašedesát let od druhé světové války. Barvitě popisoval, jak se s kamarády při hloubení hrobů hrozně lopotili – zem byla totiž po zimě stále ztvrdlá. „*No a tyhle jamky tady na fotografii, to jsou ty naše hroby,*“ ukazuje režisér místo, kde měl být pár dnů před koncem války zastřelen. Fotografie devíti hrobů, které si Ladislav Rychman ke konci války pod namířenými samopaly esesmanů společně

s kamarády vykopali, nosí legenda české kinematografie dodnes v náprsni tašce. Jak říká – připomíná mu druhé narozeniny. Možná právě ztvrdlá zem zachránila devíti Čechům život. Kopání hrobů se protahovalo. Dokonce natolik, že mezitím uprchlíky dostihlo jiné nacistické komando, které je pronásledovalo kvůli útěku z pracovního lágru. Mezi Němci se k údivu Čechů strhla prudká hádka: šéf hlídky SS namítal, že už nad Čechy vynesl rozsudek trestu smrti, protože neměli dokumenty. A jak zdůraznil, rozsudek s exekucí na místě. To se však nelíbilo strážným lágru: „*Jsou to naši uprchlíci. My je máme na seznamech, honíme se za nimi už několik hodin, takže je musíme předat v lágru.*“ Odsouzení jen zírali na hádající se nacisty. „*Vlastně jsem ani necítil strach. Při kopání hrobu mi záleželo hlavně na tom, aby mne smrt nebolela. Proto jsem si dal do kapsy kovovou známku, kterou jsem nosil na řetízku kolem krku. Říkal jsem si – co když ji zasáhne kulka a vtlačí bolestivě do těla.*“

V nacistickém pracovním lágru v Bystřici u Benešova se Rychman ocitl jako nepohodlný a nepřátelský živel velkoněmecké říši.

Po mamince byl Žid. „*Byl to lágr pro nás ‚míšence‘ anebo ty, kteří vstoupili do manželství se Židem a nerozvedli se,*“ vysvětluje Rychman. Svůj několikaletý pobyt v koncentračním táboře odmítá heroizovat. Prý byly i nesrovnatelně horší lágry. Rychman musel „jen“ velmi tvrdě pracovat na hloubení různých zátarasů či zákopů ve výcvikovém prostoru jednotek Waffen SS na Benešovsku. Když se však s blízcím se koncem války množily zdařilé útoky, rozhodl se Rychman s osmi kamarády, že to zkusí i oni. A povedlo se – alespoň zpočátku. Z tábora utíkali kvůli utajení jednotlivě. Poté, co se sešli na smluveném místě, navrhl Ladislav Rychman zkratku přes nedaleký les. „*Byla to ale ta nejpitomějši zkratka, kterou jsem v životě vymyslel,*“ hodnotí svůj tehdejší nápad režisér. Jakmile se totiž uprchlíci přiblížili k lesu, z jeho stínu vystoupili po zuby ozbrojení mladíci z jednotek SS a odsoudili je k trestu smrti zastřelením na místě. Důvod? Stačilo, že neměli doklady. Zfanatizovaní šestnáctiletí kluci pátrali po uprchlících, takže bylo rozhodnuto.

Vzpomínky na druhou světovou válku jsou pro Rychmana tíživé ještě dnes. Zařekl se

například, že už nikdy neprojde kolem Veletržního paláce, kam ve dvaatřicátém doprovázela maminku na její cestě do Osvětími. „*Byla to nesmírně laskavá, ale nepraktická žena. Věděl jsem, že ji vidím naposledy.*“ Z vyhlazovacího tábora se nevrátila ani Rychmanova sestra s malým dítětem. Přestože má režisér dobré důvody k hořkosti a snad i nenávisti, nic podobného už krátce po válce nepocítoval. Neváhal dokonce a před odsunem z Čech zachránil kamarádku Valerii – poloviční Němku i s její maminkou. Našel ji na shromaždišti, představil se jako nedávný vězeň a vysvětlil veliteli transportu,

že Valerii dobře zná a že nikdy Čechům neublížila. „*Víš co? Vezmi si je a běžte,*“ řekl mu tehdy velitel. Zatímco v Česku je válečný příběh Ladislava Rychmana téměř neznámý, americký filmový režisér Steven Spielberg mu poslal osobní poděkování za jeho svědectví, které poskytl jako oběť vyhlazování Židů. Rychmanova na video natočená výpověď je součástí Muzea holokaustu v Jeruzalémě. Badatel Jaroslav Čvančara, jenž Rychmanovy osudy jako první zdokumentoval, míní, že režisérovo hrdinství nebylo v Česku nikdy doceněno. Možná proto, že o něm téměř nemluví.

I kdyby natočil jen slavný muzikál *Starci na chmelu*, patřilo by jméno režiséra Ladislava Rychmana na čestné místo v české kinematografii. Ale tvůrce, který jako jeden z mála uměl spojit film a písně v celistvý příběh, má za sebou i půvabnou *Dámu na kolejích* a další desítku filmů, o televizních inscenacích či písničkových pořadech nemluvě. Narodil se v Praze 9. října 1922, po maturitě byl v letech 1944 až 1945 v koncentračním táboře. Po návratu působil jako herec a dramaturg v tehdejší *Divadle satiry*.

KRÁL FILMOVÝCH PÍSNÍ, LADISLAV RYCHMAN

I kdyby natočil jen slavný muzikál *Starci na chmelu*, patřilo by jméno režiséra Ladislava Rychmana na čestné místo v české kinematografii. Ale tvůrce, který jako jeden z mála uměl spojit film a písně v celistvý příběh, má za sebou i půvabnou *Dámu na kolejích* a další desítku filmů, o televizních inscenacích či písničkových pořadech nemluvě. Narodil se v Praze 9. října 1922, po maturitě byl v letech 1944 až 1945 v koncentračním táboře. Po návratu působil jako herec a dramaturg v tehdejší *Divadle satiry*. Nedokončil FAMU, místo toho se učil v praxi – asistoval například Bořivoji Zemanovi. Před kamerou si zkusil i menší role, třeba v komedii *Císařův pekař a pekařův*

císař (muž nosící psací pultík). Ostatně sám sebe později v *Dámě na kolejích* obsadil

do „úložky“ ředitele spořitelny. Rychmanovy režijní začátky však patřily krimi; jeho debut *Případ ještě nekončí* bývá dokonce označován za první nepolitický snímek svého žánru v období 50. let. Stejně jako jeho generační vrstevníci zažil vrchol své tvorby v 60. letech, kdy kromě *Starců na chmelu* a *Ženy na kolejích* natočil i jednu ze tří povídek *Zločnu v dívčí škole*. Za normalizace 70. let se už nedokázal vrátit na výsluní filmového muzikálu, byť to zkusel ve filmech *Jen ho nechte, ať se bojí* (s Helenou Vondráčkovou v hlavní roli) či *Hvězda padá vzhůru* s Karlem Gottem. S režii celovečerních děl se prakticky rozloučil v roce 1983 pokusem o sci-fi komedii *Babičky, dobíjejte přesně!* V 90. letech se věnoval psaní a uváděl stříhové pořady z televizního archivu.

Zdroj: MF Dnes, 21. 10. 2006

Proč právě Štěchovice a Hradištko

Za II. světové války byli občané nuceně vysídleni z rozsáhlého území, které bylo ohraničeno řekami Vltavou a Sázavou a čarou, která vedla přibližně po trase Poříčí nad Sázavou – Benešov – Bystřice – Vrchotovy Janovice – Sedlčany – řeka Vltava, s rámováním železniční tratí Praha – Benešov – Tábor a Praha – Vrané nad Vltavou, Měchenice na Dobříš, které byly hlavními dodavateli jak vojenského materiálu, tak vojska a zejména internovaných občanů a zajatců.

Území se stalo výcvikovým prostorem zbraní SS s velitelstvím v Benešově. Přímo v Hradištku byla zřízena Pionierschule SS (ženijní škola SS), kam přišel v září 1942 Emil Klein jako prozatímní velitel, později byl jmenován velitelem v hodnosti SS-Obersturmbannführera. V roce 1943 zde Němci zřídili pobočku koncentračního tábora ve Flossenbürgu. V okolí Hradištka bylo

mnoho středověkých štol jako pozůstatek po těžbě zlata, nová podzemní díla vznikala jako součást přípravy ženistů SS nebo jako úkryty pro produkci válečného průmyslu (Medník, železniční tunely).

Ženisté SS disponovali chemickou látkou Lixzyn-Apullen, která dokáže vyvinout velký žár a spojit beton s přírodním kamenem tak, že místo upravené lidskou činností není možné rozeznat od vytvoření přírody. Z toho se usuzuje, že ještě dnes v tomto prostoru mohou být neprozkoumaná místa.

Na osudu desetitisíců internovaných nebo vyhnaných občanů ze svých domovů za II. světové války současnost nic nezmění, ale je dobré si připomínat, kam totalitní zvůle může vést, a vzpomínkou uctít jejich utrpení.

VRCHOTOVY JANOVICE

Vzpomínky pamětníků na události ve Vrchotových Janovicích.

O vystěhování

Antonie Dvořáková: „Měla jsem vejminek u svého bratra. Byl ženatý, měl tři děti a já jsem pomáhala švagrové o ně pečovat. Žili jsme klidně až do doby, než nacisté začali stěhovat okolní vesnice. Pak jsme už jen čekali, kdy dojde řada také na nás. A jedné noci jsme se dočkali. Některé rodiny musely opustit své domovy do půlnoci, jiné až po půlnoci. Byla zima, děti byly rozespalé a my celí rozrušení a nešťastní jsme skládali své nejnmutnější věci na vozík, do něhož byly zapřaženy dvě kravky. Stěhovali jsme se do nedalekých Křešic, k sedlákovi Zoulovi. Jak jsme byli šťastní, když nám pronajal kromě prádelny ještě malou kuchyňku. Po válce jsme se vrátili zpátky do Janovic.“

O vystěhování

Otylie Marvanová: „Věděli jsme, že nás vystěhují, a proto jsme žili v neustálých starostech, jak to bude dál a kdo se ujme naší pětičlenné rodiny. Projeli jsme spoustu vesnic a s prosbou klepali na spoustu dveří. Ale těžko se dávalo něco, co nebylo. Vždyť už se třetí rok stěhovaly rodiny z našeho kraje, a tak byla kdejaká komůrka v okolí už dávno obsazená. Měli jsme staveno, že musíme svůj domov opustit v době mezi půlnocí a ránem. Nakonec se nad námi slitovali staří manželé Berkovi z Moravče u Tábora. Pronajali nám pokoj a kuchyň. Byli na nás opravdu hodní a žili jsme u nich až do doby, kdy jsme se po válce mohli do Vrchotových Janovic zase vrátit.“

O koncentráku

Josef Marvan: „Nejdříve začali nacisté stavět vojenské baráky, pak zbořili Řimnáčův dům a postavili tam kuchyň. Za zatáčkou silnice před rybníkem Novým postavili koncentrační tábor asi pro 250 vězňů. Byl to dřevěný barák bez podezdívky, obehnaný ostnatým drátem, v rozích strážní věže a naproti psinec s dobře cvičenými psy.“

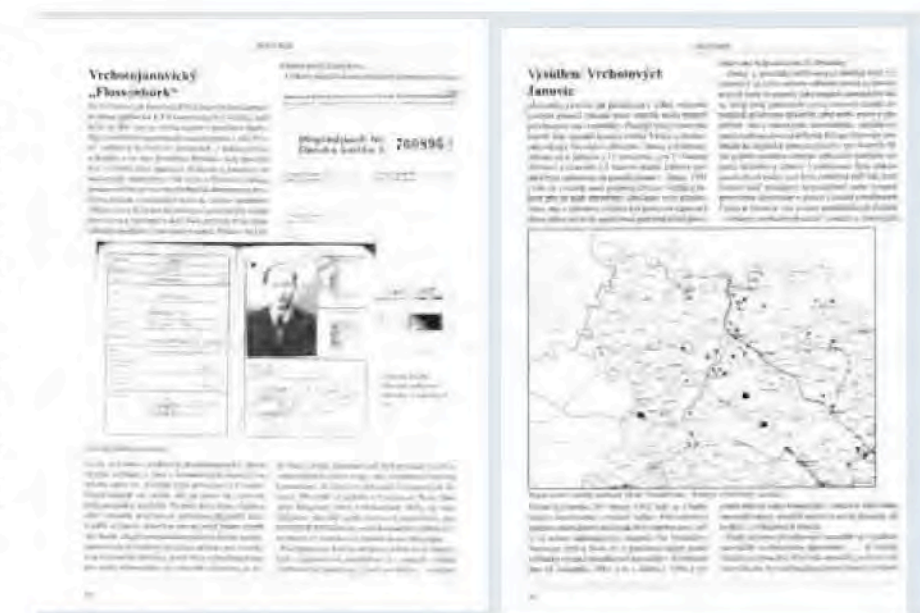
Vyzábli, nedostatečně oblečení vězňové, nohy místo bot omotané hadry, byli posíláni na nejtežší práce, například do kamenolomu. Naši lidé jim i za cenu nebezpečí vlastního života pokládali kousky chleba k patníkům u silnice nebo je ztraceli v místech, kudy chodili vězni do práce.“

O koncentráku

Václav Jiroušek: „Tábor stál těsně u silnice, takže kdo šel do Mrvice, musel se německé strážce legitimovat.“

Vězni už ráno v sedm nastupovali do čtyřstupňů a strážce je vodily na různé práce. Někteří bourali staré domy, ze kterých se lidé odstěhovali, jiní pracovali u železnice na Čichovce, někteří chodili do lomu v Šebáňovicích. Ve dvanáct hodin se vraceli do ubikací a v jednu už zase nastupovali do práce a pracovali až do večera. Jednou u Čichovky dva vězni utekli, jednomu se útěk podařil, druhého našli v Křenovicích. Toho přivedli zpátky, zastřelili ho a pak ho dva dny nechali ležet na place, prý pro výstrahu. Měl to být jeden z francouzských vězňů, snad syn nějakého důstojníka. Po válce ho sem přijel hledat bratr, ale nevědělo se, kde bylo jeho tělo pohřbeno.“

NETVOŘICE

1942–2012

FOTO: VÁCLAV ŠMERÁK

Na paměť sedmdesátého výročí vystěhování Netvořic a okolního regionu zvaného Neveklovsko byl ve stejný den po sedmdesáti letech 16. června 2012 vysazen pamětní strom před ZŠ Netvořice na základě výzvy Spolku rodáků a přátel Netvořického muzea, který vzpomínkové setkání společně s ZŠ Netvořice připravil a 19. srpna 2012 si pak Netvořičtí v rámci akce sdružení Kolna připomněli historické události rekonstrukcí odchodu vystěhovaných obyvatel před sedmdesáti lety.

VYSOKÝ ÚJEZD

Vzpomínka na Vysoký Újezd je malebně popsána v původní knížce Paběrky Bohumila Škorpila. Malebný kostelík se stal snad za II. světové války biografem pro německé vojáky. Po sedmdesáti letech si občané Vysokého Újezdu připomněli všechny historické události společně s Martou Kubišovou na vzpomínkovém koncertu.

Kostel Panny Marie, Vysoký Újezd, 1941

PABĚRKY, VYSOKÝ ÚJEZD

Když ve Vys. Újezdě již hodně před večerem měli jsme krásný starobylý kostel, zastavili jsme se i tam. Hned za mřížovými dveřmi okolo kostelíka rozložen je malý hřbitov. Spí tam věčný svůj sen řada řádných občanů. Hned nedaleko vchodu je místo odpočinku rodiny Josefa Žižky, rolníka z Rabyně. Před rokem ve velikonočním týdnu jsme jej pochovávali do lůna svaté rodné země. Byl to dobrý, český sedlák, poctivého zrna. Muž krásných a čistých zásad. Nebylo divu, že občanstvo vyvolilo si jej za vedoucího a nebylo divu, že dobře vedl, a že se stal jedním z nejlepších. Každý ho měl rád. Žil se s půdou. Zastavil jsem se u jeho hrobu. Poněvadž dveře starobylého kostelíku byly otevřeny, vešli jsme dovnitř. Zůstali jsme státi hned na prahu chrámu bolestně ohromeni. To nebyl chrám Boží, ale učiněná pustina. Hlavní oltář byl úplně rozebrán. Jen kamenný podstavec stál jako němý vykřičník. Na něm olejová lampička, ve které hořelo droboučké světélko, jako náhrada věčného světla, které v každém Božím domě hoří. Obrazy, křížová cesta, vedlejší oltáře, kazatelna i schody, všechno bylo pryč. Vše odvezli. Ohlédli jsme se dozadu. I kůr byl pobořen, varhan nebylo, pusto, prázdno, ticho a ticho.

Nikdy nezapomenu na bolestnou chvíli, kterou jsme strávili ve starobylém kostelíku, který byl tolik vybrakován. I na vnitřní zařízení kostelíku došlo. Bude vykřičníkem utrpení, zapomenutého neznámého neveklovského kraje.

Ještě než jsme opustili Vys. Újezd, pohovořili jsme s několika občany. Po okresní silnici okolo Nedvězí a Rabyně již byla rychlejší jízda. Zase jsme potkávali řadu selských povozů. Tu a tam i auta, která odvážela poslední zbytky majetku občanů z Bláženic, Dalešic, Jablonné a z ostatních přilehlých osad a samot. Poněvadž se již hodně stmívalo, nezajížděli jsme do těchto obcí, kde také bylo v ten den jistě hodně nářku, hodně žalu a mnoho loučení. Nedělní den se blížil ke konci. Soumrak zahaloval celý kraj. Smrtné ticho bylo všude kolem dokola. Zdálo se, že odjíždíme z rozsáhlého hřbitova. Druhý den, 14. září 1942 byl poslední den ruchu a vzrušení v těchto obcích. Representovaly skoro celou třetinu neveklovského soudního okresu. Pozítří, počínaje půlnocí, 15. září 1942, bude končiti první etapa veliké tragedie a zanedlouho začne druhé dějství bolestného stěhování pokojného, dobrého, zemědělského lidu, který na Neveklovsku národu našemu vytvořil tolik cenných hodnot.

Stav kostela v roce 1945 po odchodu vojsk z Vysokého Újezdu. Archiv Jan Zajíček

RABYNĚ

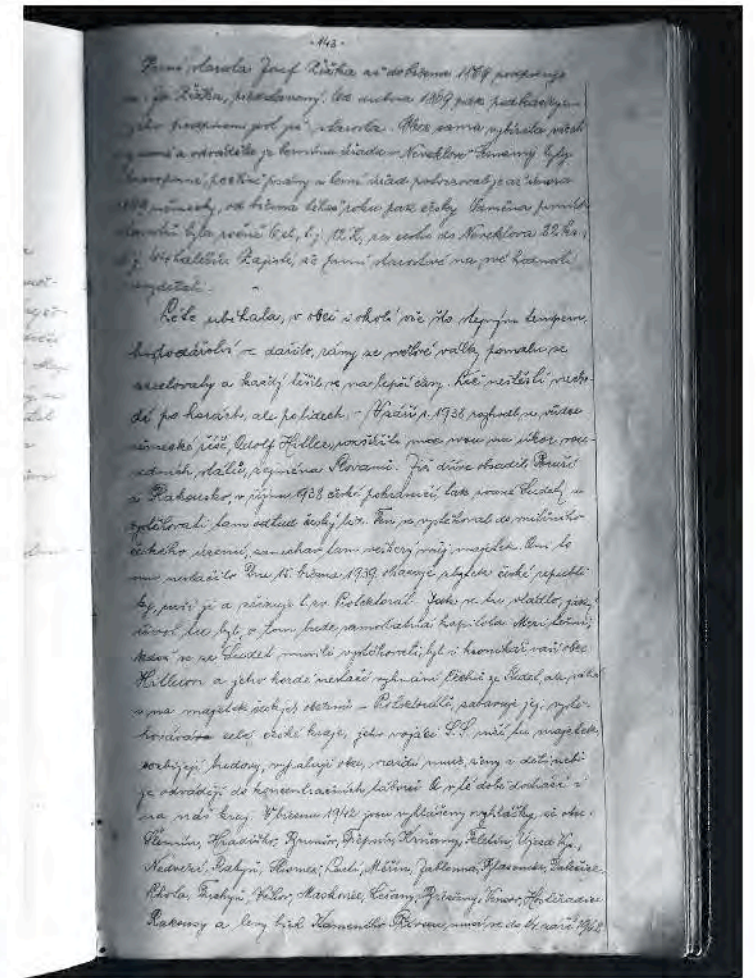
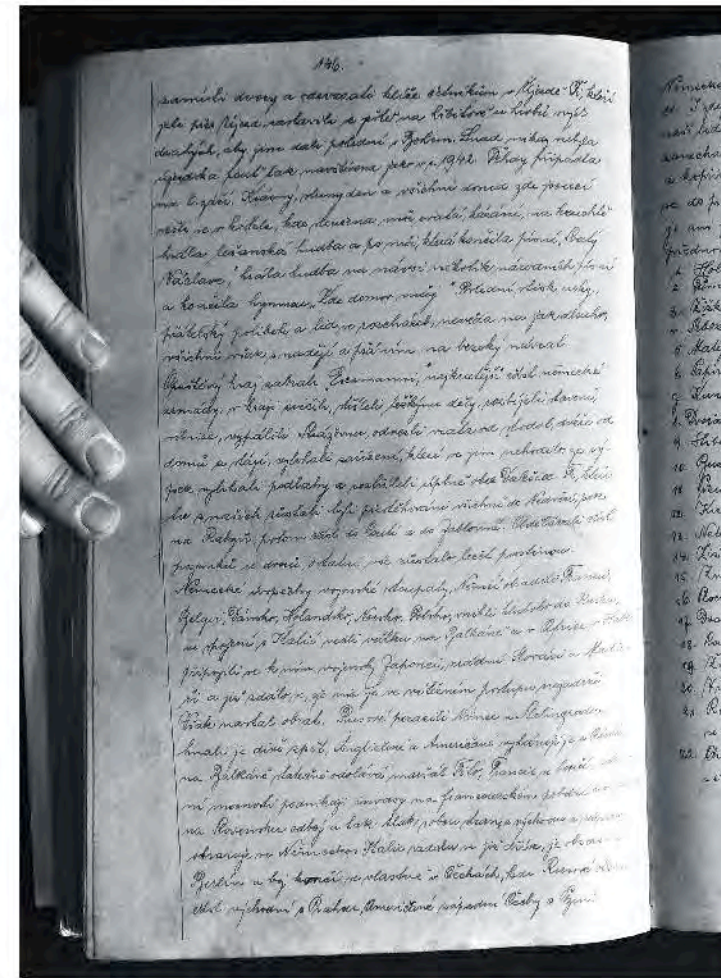

Obec Rabyně

Paměť obce Rabyně je spjata hlavně s řekou Vltavou, voraři, Svatojanskými proudy, Slapskou přehradou. Ani jí se nevyhnula II. světová válka a vystěhování obce.

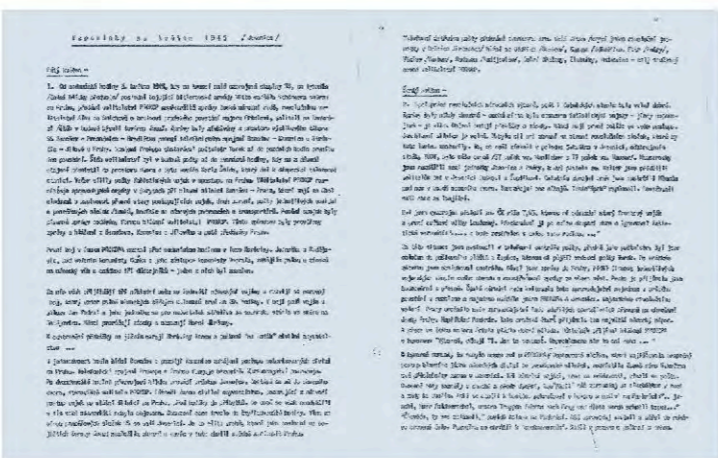

Nedvězí

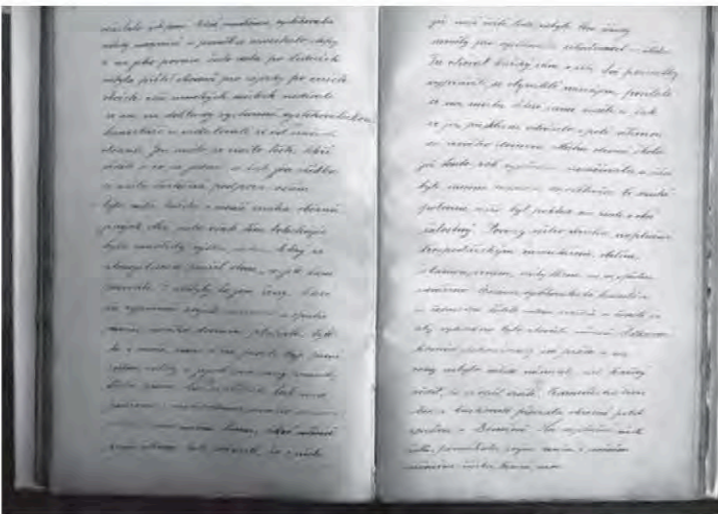
LEŠANY

Obec Lešany patřila také k vystěhovaným obcím a svoji minulost si připomíná prostřednictvím vojenského muzea, kde si každoročně mohou návštěvníci prohlédnout zbraně, které válčily za II. světové války.

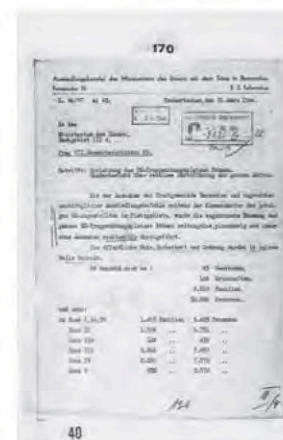
VOJENSKÉ MUZEUM LEŠANY

V prostoru bývalých dělostřeleckých kasáren se od roku 1996 nachází expozice Vojenského technického muzea Vojenského historického ústavu Praha. V současné době ji tvoří více než 350 historických tanků, kanónů, motocyklů, obrněných, nákladních a osobních vojenských vozidel pocházejících z období od roku 1890 až do současnosti. Sbírky jsou široké veřejnosti prezentovány v osmi halách, pod šesti přístřešky a na volném prostranství. Rozsahem a složením svých sbírek, v nichž je zastoupen nejen jeden světový unikát, se toto muzeum řadí mezi nejvýznamnější evropské instituce svého druhu. Každoročně na otevření a průběhu letní sezóny probíhají v muzeu ohlášené akce s představováním historické techniky.

CVIČIŠTĚ BENEŠOV

Dokumenty.

PROGRAMM

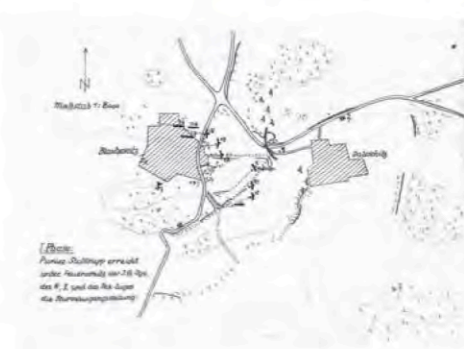
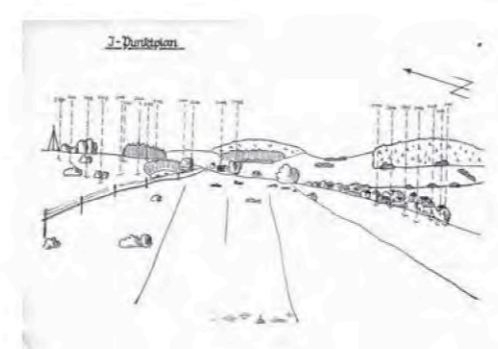
1. 10. 1943	Einrichtung der Schule des Reiches
2. 10. 1943	Einrichtung der Schule des Reiches
3. 10. 1943	Einrichtung der Schule des Reiches
4. 10. 1943	Einrichtung der Schule des Reiches
5. 10. 1943	Einrichtung der Schule des Reiches
6. 10. 1943	Einrichtung der Schule des Reiches
7. 10. 1943	Einrichtung der Schule des Reiches
8. 10. 1943	Einrichtung der Schule des Reiches
9. 10. 1943	Einrichtung der Schule des Reiches
10. 10. 1943	Einrichtung der Schule des Reiches

Bekanntmachung.

Zu der Kundgebung der Regierung des Protektorats Böhmen u. Mähren vom 7. Juni 1943...

Oznámení.

K vyhláské školy Protetorské Čechy a Moravy na dne 7. června 1943...

MARŠOVICE A VYSTĚHOVÁNÍ?

Přirozené poměry vystěhováním postiženého území dostaly ránu, z níž se obyvatelé Zabraného vzpamatovávali jen velmi pozvolně.

VYSTĚHOVÁNÍ MARŠOVICKA

Vzpomínka uvedená při příležitosti 60. výročí ukončení II. světové války.

Maršovičtí se o svém nuceném odchodu dověděli koncem roku 1943. Německá vyhláška jim oznamovala, že se musí do Velikonoc vystěhovat. Další vyhláškou Bodenamtů byl termín zkrácen k 31. lednu 1944.

Z městečka bylo vystěhováno přes 500 lidí. Škola byla vystěhována do Štětovic, zařízení kostela (mimo varhany) bylo uloženo v Bystřici, socha sv. Vojtěcha až v Líšni.

Těsně před vystěhováním se musel Němcům odevzdat veškerý dobytek. Zvířata se hromadně vodila na městečko

ke kříži a tam jim na bok pálili cejch. Pro ty občany, kteří si nesehnali ubytování sami, zajišťovala bydlení přesídlovací kancelář. Ta dokonce vysílala pro takové vysídlence stěhovací auta. Stěhovací české firmy Holan majetek svěřených lidí naložili, ale velmi často bohužel i rozkradli. Za nehty jim téměř pokaždé zůstala nějaká ta maličkost.

Dejme nyní slovo maršovické kronice: „V té době přivandroval pověstný Bodenamt měřit, odhadovat chalupy a pouštět hrůzu na lidi. Sídli na faře, část u pekaře a také

u obchodníka Mosteckého. Na faře měli kancelář. Umanuli si, že jim stíní staré kleny u vchodu hřbitova. Jakýsi potrhlý stavitel z Rakous dal příkaz starostovi, aby byly poraženy. Nikdo z Maršováků se však nepropůjčil k tomuto rabiátskému činu. V Praze, pomocí spolku rodáků, byl učiněn rychlý zákrok na památkovém úřadě a kleny hlavně díky odhodlanosti našich občanů zůstaly zachráněny. No, ale odezvu to mělo. Bodenamt sebou hodil, vše urychlil, a bylo nám zvláštní vyhláškou 3. ledna 1944 oznámeno, že obec musí být vyklizena do 31. ledna 1944. ... Do obce přišla přesídlovačka, protektorátní četníci, vypukl vpravdě pláč a ještě víc skřípění zubů. Došlo ovšem pouze ke skrytému odporu a každý sháněl podle pokynů přesídlovačky náhradní bydlení. Rozkaz k přestěhování zněl: s sebou pouze svršky, vše ostatní, živý i mrtvý inventář, předat Němcům. A záhy bylo vidět vozy naložené nábytkem, peřinami, hospodáře s rodinou, psík, kočka, jak celé dny tyto smutné průvody směřují pryč z domovů. Vyhnanci... Měsíc leden, ve kterém jsme se loučili s Maršovickými, byl teplý, slunný jako na jaře. Nezapomenutelnými chvílemi bylo loučení s obcí v našem kostelíčku.“

V kronice jsou barvitě popsány i události, které se u nás staly o Dušičkách:

vojáků, z upravených domů cvičné cíle, krajina byla proměněna v obrovský mučník.

Navrátilí museli zpočátku vynakládat velké úsilí na zabezpečení svého neobyčejnějšího přežití, vlastního zajištění či obnovu svých usedlostí. Část odsunutých se domů vůbec nevrátila. Přirozené poměry Vystěhováním postiženého území dostaly ránu, z níž se obyvatelé Zabraného vzpamatovávali jen velmi pozvolně. Jeho následky jsou v mnoha aspektech patrné doposud.

Bohumil Ježek, starosta obce Maršovice

Myslím, že to byl první zlom ve vývoji našeho městečka. Násilně se přerušil tradiční život obce. Život bohatý na přátelskou výpomoc, vřelé sousedské vztahy, na spolkovou činnost či hojně provozovny drobných živnostníků. Vystěhováním ukončilo plynulý rozvoj Maršovic, který se slibně rozjížděl od počátku století. Vždyť u nás jezdila jedna z prvních autobusových linek v Čechách, maršovický lihovar byl vyhlášený a statky v Bezejovicích a Hůrce v používaných technologiích dalece předstihovaly svou dobu.

Vystěhováním veškerý tento rozmach ukončilo. Z živých vesnic se staly ubikace

„Na Dušičky 1944 udělali nacisté gesto. Oznámili vyhláškou, že v den Dušiček dovolu na zvláštní propustky přístup k hrobům na hřbitovech na cvičišti. A tak v den Dušiček táhla celá procesí na území cvičišti. I my, Maršováci. Navštívili jsme nejprve hroby, a kdo chtěl, poprosil vojáky a podíval se i do chalup. Nebyli by to ovšem nacisté, aby i v den Památky zesnulých neprojevili svoji neurvalost. Navštívky měly končit v 17 hodin, ale již kolem 14 hodin začali Němci s ostrou dělostřeleckou střelbou na cvičné prostory. Jak to působilo, to si dovedete představit. Někteří návštěvníci ze Zderadic, Strnadic, Zahrádky odběhli se podívat do svých domovů a nyní zděšeně prchali mezi dělostřelbou.“

Po odsunu obyvatel zelo městečko prázdnou. Až v létě 1944 se sem nastěhovalo vojsko – německá jízda a cyklisté. Vojáci k nám byli převeleni z Polska, pravděpodobně z Varšavy. V kostele byl zřízen vojenský sklad. Za své vzal starý hudební archiv řídícího Suka, poškozeny byly varhany.

Oběti války

Doba byla zlá. Za jakékoliv pochybení se odvádělo do vězení, posílalo se do koncentračních táborů, hrozila smrt. V městečku odstartovala první vlna zatýkání aféra řezníků Nováka a Fořta. Ti dělali na černo porážky.

Jiným příběhem je případ bratrů Fremutových, maršovických poštovních doručovatelů. Antonín byl nasazen na práci v Německu a často psal bratrovi domů. Jeden z jeho listů však Němci zachytili. Těžko říci, co v něm stálo, nicméně, ať již to bylo cokoli, dostalo je to oba do koncentračního tábora. František Fremut po návratu vzpomínal, jak přežil koncem války pochod smrti. „Byl jsem vždycky malý jedlík, to mě asi zachránilo. Hlavně se mi taky podařilo sehnat malý vaříč, říkali jsme mu kochmašina, a hlavičku česneku. Když se někde zastavilo, uvařili jsme oukrop. To nás drželo.“ Z koncentráků se po osvobození vrátili oba. Měli štěstí.

Statek Podmaršovice rok 1919 (na fotografii paní Marie Turková se synem Josefem a Janem)

Antonín Vrhák, starosta maršovického Sokola, je bohužel neměl. Němci pro něj a pro celou rodinu přišli do domu jeho zetě Mikoláška. K němu do Olbramovic se Vrhákovci nastěhovali po odsunu z Maršovic. Důvodem zatčení navíc byla právě Mikolášková činnost. Vracel totiž lidem do jejich radiopřijímačů vymontovaná zařízení pro příjem středních a dlouhých vln. Ta byla nezbytná pro příjem zahraničního vysílání. Antonín Vrhák na to doplatil životem. Němci ho 11. února 1945 popravili v Dráždanech. Jeho památku připomíná pamětní deska na domě č. p. 17.

Vzpomínky na konec 2. světové války

Slovy obecní kroniky vzpomíná František Simůnek z Maršovic, bývalý polní hajný a ponocný:

„Tak přišel konec dubna a první dny května. Češi na území cvičišti nesměli mít rozhlasové přijímače a tím byla naše situace ještě horší.

5. května 1945 počali se Němci připravovat na cestu. Prý potáhnou na Prahu. To víte, jak nám bylo.

6. května byl založen vojskem požár na dvou místech v Maršovickách; u Mikolášku na jižním konci, tam nám, Čechům, nedovolili oheň hasit, a u lihovaru u Jakoubků, tam jsme je uprosili a požár

částečně uhasili. Za to Mikoláškově lehlo popelem.

7. května zastavila mne skupina německých důstojníků a vyptávali se mne, kde jsou Rusové. Z těch měli veliký strach. Zprávy, které k nám ústním podáním prosáklly, a ještě více mé vlastní přání bylo příčinou, že jsem se snažil přesvědčit důstojníky, že Rusové jsou vzdáleni asi 20 km od Maršovic. Nevím, zda na základě mého sdělení, či na jiném podkladě, ale v noci ze 7. na 8. května 1945 odtáhla německá posádka z Maršovic.

8. května celý den utíkaly německé formace přes Maršovice a ptaly se na cestu k Vltavě (nach Moldau), to se chtěly dostat k Američanům.

9. května ráno přijeli na tancích, autech i různých povozech Rusové. Oddechli jsme si, věděli jsme, že ti nám neublíží.

10. května přišli již do Maršovic někteří vystěhovanci, kteří bydleli blíže cvičišti. V Maršovickách bylo plno vojenského materiálu, ozbrojili jsme se zanechanými puškami a konali strážní službu. Do Maršovic začali docházet lidé i s povozy z okolních obcí, Šebáňovic a odjinud, a v pravém slova smyslu rabovali skladiště a často zbytečně ničili majetek. Němci odešli z Maršovic tak rychle, že nesnědli ani připravenou večeři, skopové s rýží, které bylo připraveno v kuchyních u Hůrky a Mosteckého.“

Rozdělit rodinu je víc než zločin

Jmenuji se Marie Turková, narodila jsem se v roce 1922, letos oslavím své 90. narozeniny.

Nejdříve jsem váhala, zda se mám po tolika letech ponořit do vzpomínek a napsat svůj příběh z období vystěhování. Nakonec mě přemluvila moje vnoučata a pravnoučata, která mi připomněla, že žijících pamětníků stále ubývá a pro mladou generaci už nezůstalo mnoho těch, kteří by vyprávěli.

Vdávala jsem se v roce 1942, bylo mi dvacet let. Můj muž Miloslav Turek byl o rok starší. Naši svatbu uspíšila válka, pokud bychom se nevezali, museli bychom oba nastoupit na práci do Německa. Patřili jsme do generace mladých lidí (ročníky 1921–1924), kteří, pokud byli svobodní, museli odejít na nucené práce do „rajchu“. Po svatbě jsem se přestěhovala ke svému muži na statek do Podmaršovic. Jeho dva starší bratři již statek opustili, žili jsme zde s jeho rodiči Marií a Janem Turkovými a s několika pomocnicí v hospodářství, čeledíny.

Již v průběhu války jsme se z rádia a vyhlášek dozvídali, že Němci chtějí v našem kraji vybudovat cvičnou stělnici a všichni obyvatelé se budou muset vystěhovat. V roce 1943 začali Němci postupně vystěhovávat některé obce a městečka v okolí. Stále jsme doufali, že než přijde řada na nás, válka skončí. Bohužel se tak nestalo. V únoru 1944 jsme se museli vystěhovat i my, bylo to necelé dva roky po tom, co jsem do Podmaršovic přišla.

S sebou jsme si mohli vzít nábytek, domácí vybavení a osobní věci, to bylo vše. Němcům jsme museli nechat veškeré zvířectvo (naše koně, krávy, telata, prasata, drůbež), všechny zemědělské stroje a vozy, náš dům, stodoly a chlévy, prostě celý náš domov a obživu.

Naše rodina se musela rozdělit. Já s manželem jsme se odstěhovali k mým rodičům na statek do Vysoké u Kosové Hory, kde jsme se zapojili do práce v hospodářství. Maminka s tatínkem se odstěhovali do Libčic u Sedlčan. Nejstarší syn Josef, který byl učitelem ve vedlejší vesnici, jim tam našel podnájem. Přestože bydleli u hodných lidí, bylo to pro ně velmi těžké. Měli k užívání jednu místnost a žili z úspor. Tatínek, který byl zvyklý od rána do večera pracovat v hospodářství, maminka, která vedla domácnost pro velkou rodinu, najednou neměli nic, ztratili práci, rodinu, domov.

Rodiče jsme navštěvovali tak často, jak to jen šlo. Jezdili jsme za nimi na kole. Hodně se o ně staral též manželův bratr Josef, který byl nejbližší. Při každé návštěvě jsme vzpomínali na domov a na to, jak to tam teď vypadá. Neměli jsme žádné informace, celý prostor byl uzavřen a platil přísný zákaz vstupu. Přesto jsme věřili, že se domů jednou vrátíme. Hlavně maminka neustále plánovala, co všechno bude třeba udělat a jak začneme znovu.

Konec války se nám zdál v nedohlednu. Ještě na jaře 1945 bylo všude plno německých vojáků a zdálo se, že nikdy neodejdou. Dokonce i poslední dny války byly pro nás velmi dramatické. V Praze vypuklo povstání. Pamatuji se, jak se 5. května 1945 sešla celá vesnice u mých rodičů a nadšeně jsme poslouchali rádio (byli jsme poslední ze vsi, kteří jsme měli fungující baterky do rádia). Němci se o tom nějak dozvěděli a přijeli k nám, všechny rozehnali, mého tatínka zatklí a odvezli na četnickou stanici do Vojkova. Drželi ho tam několik dní, opravdu jsme mysleli, že ho zastřelí. Pustili ho až 8. května, po oficiálním vyhlášení konce války.

Začali jsme plánovat návrat domů. Naši rodiče v Libčicích se již nemohli dočkat, až se pojedeme prvně podívat do Podmaršovic. Jak to tam asi vypadá a co nás čeká. Maminka byla šťastná, strašně se těšila domů.

Abychom vše domluvili, přijel tatínek za námi na Vysokou. Druhý den po něm k nám dorazil posel z Libčic. Maminka náhle zemřela, ranila ji mrtvice. Pro to velké štěstí a těšení se již návratu domů nedožila. Zemřela z velké radosti. Pochovali jsme ji 20. května 1945 v Nechvalicích, bylo jí 54 let. Do Podmaršovic jsme se vraceli již bez maminky.

Když jsme se poprvé přijeli podívat domů, bylo nám jasné, že se nemůžeme hned nastěhovat. Vše bylo zničené, zdevastované. Všechny dřevěné věci Němci spálili, všechna okna, dveře, ploty, vrata od chlévů a stodol, dokonce vytrhali i dřevěné podlahy a vyřezali trámy a krovy. Našli jsme jen holé zdi. Později jsme se dozvěděli, že na našem statku vojáci pobývali celou

Jan a Marie Turkovi (fotografie vznikla těsně před válkou, patrně roku 1939)

zimou 1944, neměli zde však cvičiště, takže jsme po válce nenacházeli žádné zbraně ani munici.

Rychle jsme se dali do oprav, abychom se mohli co nejdříve nastěhovat. Můj tatínek mi dal do začátku kobyly, dvě krávy a pár slepic. Stroje a vozy jsme museli kupovat nové. Z celého našeho majetku se nám po válce vrátila jen mlátička a dva koně. Pole byla zarostlá bodlácím a trávou, trvalo nám celý první rok, než jsme je vyčistili a dali do pořádku, abychom mohli zasít.

Nucené vystěhování je vyhnání

Jmenuji se Marie Klaudivsová, rozená Votýpková, ze Zahrádky u Maršovic č. p. 15, ročník 1928.

Také mých rodičů a mne osobně se bezprostředně dotýkaly a dotýkají záležitosti přesídlovací akce na Neveklovsku v období 2. světové války.

Začátek druhé světové války mne zastihl ve věku jedenácti let. Jaký vliv mohla mít na život a mysl dítěte tato světová katastrofa? Již si příliš nevzpomínám na své konkrétní pocity, ale pamatuji si na ústaranost a nejistotu rodičů a babičky. Ti měli ještě v živé paměti těžká léta světové války první.

Ve vesnici se začali objevovat neznámí lidé, kteří stále něco obhlíželi, vyvěšovaly se různá nařízení a vyhlášky, sousedi debatovali o všem možném, hlavně začaly převažovat řeči o Německu, o válce, co bude vlastně dál. Otec pracoval do poloviny roku 1943 u firmy Čihák v Břežanech, přitom jsme obhospodařovali ještě 3,5 ha polí, chovali jsme několik kusů hovězího dobytka. Vzpomínám si na různá povolení na prodej brambor, na povolení ke šrotování a semletí obilí, rodiče museli plnit vyměřené dodávky zemědělských plodin, např. každý rok musel otec odvézt do Bystřice 20 metrů brambor na vlastní náklady. Také si pamatuji, že musel do Bystřice na dráhu odvézt i krávu. Nás děti to nějak zvláště netrápilo, ale tíha válečného života začala doléhat postupně na všechny.

Na jaře 1942 jsme se poprvé s jistotou dozvěděli, co nás vlastně čeká. Již předtím jsme tušili, že se něco stane, otec jezdil za prací do Břežan a tak se setkával i s lidmi, kteří věděli, že se připravuje vojenské cvičiště. Nevěděli jsme ale, v jakém rozsahu a odkud kam. Každý doufal, že jejich domku se to nedotkne. Benešovská vyhláška hejtmána Procházky však započala neúprosné změny v životě desetitisíců českých obyvatel. Začala etapa existence SS-Truppenübungsplatz Beneschau.

Přišel rok 1943 a s ním čerčanská vyhláška ze dne 28. 6., která nám, jako lidem vlastním zemědělskou usedlost, ukládala vystěhovat se do konce roku 1943. Bylo nám uloženo spolupracovat s Přesídlovací kanceláří tuším v Netvořicích a hledat si nové usídlení.

Vzpomínám si, že to byly těžké chvíle. Matka i babička plakaly, otec se zlobil, i sousedi byli nešťastní. Co naplat, chvíle vysídlení se blížila.

Nás bylo doma šest osob – tři děti a tři dospělí. Otec Jaroslav Votýpka (1902), matka Anežka Votýpková, roz. Voříšková, z Krusičan (1902), babička Anna Votýpková, roz. Padevětová, z Chrástán (1866), sestřenic Marie Voříšková z Krusičan (1933), bratr Jaroslav Votýpka (1940) a já.

Postupně, velmi pomalu, jsme dávali vše do pořádku. Nastěhovali jsme se hned, jak byla alespoň jedna místnost obyvatelná. Nebylo dne, abychom si nevzpomněli na maminku. Jak by tu byla šťastná i v těch chudých podmínkách. Všem nám moc chyběla. Mně velmi, byla laskavá, učila mě všem pracím v domácnosti i na statku, pomáhala mi, předávala mi zkušenosti, teď jsem byla na vše sama.

Nedlouho po válce jsme převezli mamčinu ostatky na hřbitov do Maršovic, aby tak byla už navždy blízko domova.

Rodiče měli v Zahrádce malé hospodářství, nevelké zemědělské stavení a 3,5 ha polí. Techniku nevelkou, jednoduchou. Měli několik kusů hovězího dobytka, kozu, husy, kachny, slepice. To jim dělalo největší starosti – co s tím bude, co si všechno můžeme vzít a co ne? Co bude s tím, co tu zůstane? Na všem byla spousta jejich práce. Kdo pochází z vesnice, ví, o čem je řeč. Lidé z vesnice se nemohou jen tak lehce rozloučit s rodným domem, s pozemky, na kterých nechávali pot, se zvířaty, o která se dennodenně starali a která měla při kmení přednost i před lidmi. I tato psychická traumata byla příkořím spáchaným na vysídlených lidech, i když ne tak často zmiňovaným.

V létě 1943 jsme dostali výměr od Bodenamt für Böhmen und Mähren ze dne 22. 7. 1943, jímž nám byl vyvalstněn majetek a v pozemkových knihách byl učiněn zápis vlastnického práva pro Deutsches Reich.

Připravovali jsme se na odjezd. Byli jsme povinni dokončit sklizeň, dodat kontingenty a určená hospodářská zvířata a zemědělskou techniku odevzdat do SS-Hofu do Bezejovic, kde vládl inspektor SS Jansen, který měl na starosti i strážní prapor SS Steurich, umístěný na Hůrce. O Janse noví se říkalo, že před válkou obchodoval s kořmi a že měl vysoké postavení v NSDAP, nosil prý zlatý odznak č. 50. Jansen si počínal jako novodobý šlechtic – rád se proháněl na koni, pohrdal lidmi, často na koni vjel i mezi hrající si děti. Rád se zdržoval v Dlouhé Lhotě a rád plavil koně v dnes již zaniklém rybníku v Maršovicích blízko fotbalového hřiště.

A tak jsme se přestěhovali – byli jsme nuceni se vysídlit. V určený den přijeli „Vořahlíci“, česká špediterská firma, která na nákladák naházela naše připravené věci, bedny se zásobami a zvířaty. Naložili i nás a opustili jsme náš domov, kam jsme se vrátili zpět až po skončení války. Nebyly to lehké chvíle takto se loučit s domovem, to mi věřte.

Ze Zahrádky se musela vystěhovat i židovská rodina z domku, který stával za dnešní hasičárnou. Říkalo se tam u Musteinů, otec mě tam posílal ke Stáze pro cigarety. Byly tam jen ženy. Odjely prý do Terezína (matka a dcera Starostová) a už jsme je neviděli.

Podle Gedächtnisprotokoll(u) – Pamětního zápisu jsme byli nuceni se usadit v Hostěradicích – Šejtovce č. p. 28.

Od 1. 1. 1944 nám byl pronajat dům sestávající z kuchyně, pokoje, předsíně, komory, záchodu, sklepa, půdy, kůlny, chléva a stodoly, prakticky z téhož, co jsme měli v Zahrádce. Protokol byl podepsán SS-Sturmabführerem Fiedlerem, pod svědectvím SS-Ustuf. Bittnera a SS-Oscha Riedera.

Nájemné činilo podle výměru okresního úřadu v Benešově 102 RM ročně, tedy 25,50 RM čtvrtletně.

Šejtovka, to nebyla žádná ves, ale spíše vesnička či polosamota. Měla ale významnou polohu na silnici mezi Kamenným Přívozem a Hostěradicemi na straně jedné a Krňany a Hradištěm na straně druhé. Od Kamenného Přívozu byl přístup od železnice a od řeky Sázavy, v Hradištěm měli Němci potom kárný a koncentrační tábor.

Na Šejtovce byly čtyři domky. My jsme se usadili v domku Skalických. Co se s nimi stalo? Ti podle Přesídlovač kanceláře byli přestěhováni zase jinam, někam blíž ku Praze. Další dvě stavení byla obsazena Vilímkovými z Dlouhé Lhoty a Brabcovými ze Stranného. Pod silnicí ke Krňanům zůstali starousedlíci Sládkovi, které v době našeho přestěhování postihla tragédie – na traktoru přišel o život jejich patnáctiletý syn. Paní Sládková se nemohla ze zármutku dlouho vzpamatovat. V Kamenném Přívozu byli také ještě jedni sousedi ze Zahrádky – Zoulovi, č. p. 16.

V blízkém okolí bylo ještě více známých lidí – pamatují si, že někde v železničních tunelech na trati u Kamenného Přívozu pracoval učitel Vrbovec z Maršovic a na stráni nad nádražím pracoval Vilém Hromádko, od r. 1937 majitel Bezejovic.

Jak se nám žilo na Šejtovce? Otec jezdil do práce lokálkou až někam k Čerčanům, pracoval na údržbě silnic. Vyprávěl nám, že ve vlaku nemohou ani nohy nechat na podlaze – tolik tam bylo hmyzu. Matka byla doma s babičkou nebo chodila do práce na dvůr Hostěradice, kde ženy dělaly různé polní práce – jednotlivě řepu, okopávaly brambory, apod. Správcem dvora byl tehdy Jiroušek z Maršovic, teta Vřešková tam pracovala jako kuchařka. Já byla v té době již po škole, byla jsem ale doma a pomáhala v hospodářství, sestřenice Marie chodila ještě do školy, moc jí to ale nešlo.

Z hlediska jen naší rodiny, bez ohledu na válečné hrůzy, mohla bych říci, že jsme neměli nouzi. Otec byl veden jako těžce pracující a tak jsme měli potravinové lístky, pro které jsme museli chodit až na úřad do Netvořic. Rodiče někdy nechávali nějaký ten lístek na maso sousedům, kteří neměli nic. Měli jsme kravku ve chlévě, na dvoře i na zahradě dostatek živobytí. Dokonce jsme si mohli porazit na povolení i prasátko. Ale zvěsti o válečné mašinérii byly stále děsivější.

Na Šejtovce nás někdy navštěvoval otcův bratr Jan s tetou, bydleli v Praze na Pankráci a k nám se dostávali parníkem do Štěchovic a potom pěšky po svých. Na zpáteční cestu k parníku jsme je vyprovázeli a tak jsme se někdy dostali k Hradištěm, kde byl koncentrační tábor. Potkávali jsme skupiny vězňů střežených ozbrojenými esesmany. Pohled na zanedbané, hubené a zejména hladově vězně byl velmi skličující, bylo mi jich velmi líto. Někdy prošla skupina vězňů i přes Šejtovku na práci do Hostěradic nebo do Kamenného Přívozu. Otec nebo matka nakrájeli chleba, nesměli jsme jej ale přímo podat. Rozložili jsme chleba na okno nebo na něco, aby byl vidět, vězňi si jej brali, stráž jim v tom ani nebránila.

Někdy se ale stávalo, že někteří vězňi neunesli podmínky v lágru v Hradištěm a uprchli. To jsme poznali podle sirén a podle ozbrojených hlídek esesmanů se psy. Noci a dny, kdy esesmani hledali uprchlé vězně, byly hrůzné. Z okolních lesů ozýval se řik, psi řvali, že se nedalo spát, ozývaly se i výstřely. V těchto případech otec dával krajíce chleba za okno i na noc. Říkal nám, aby nikdo k tomu oknu vůbec nechodil a nevyšiml si toho. Chleba do rána vždy zmizel.

Také jsme se někdy s babičkou dívaly ze Šejtovky dolů na Sázavu a na železnici. Říkalo se, že v tunelech od Borku pracují vězňi v tajných továrnách. V blízké Prosečnici už nebylo sanatorium pro nemocné, ale byla tam zřízena škola junckerů. V Lešanech, říkali lidé, také sloužili Bulhaři. Nejdříve měli svoje uniformy, potom dostali německé. Často byl u nás plný dvůr německých vojáků. To bylo v případech jejich vojenského cvičení, kdy se nestahovali do kasáren, ale zůstali nocovat v terénu. To jsme si museli počínat obezřetně a neprovokovat.

Pomalu se blížil květen roku 1945.

Nastal znatelně zvýšený pohyb německých vojsk, zejména po silnici od řeky Sázavy směrem na Hradištěm. Začínali jsme mít i strach. Otec říkal – zachovejte klid, vždy když půjdou německé oddíly okolo, tak lehnout na podlahu, vůbec nechodit k oknu. To si člověk rovnou říká o kulku. Zvláště velká nervozita byla znát na Němcích v květnových dnech roku 1945. Snad se všichni chtěli dostat do Prahy nebo spíše do amerického zajetí. To nebylo radno ani se ukazovat na dvoře ani na poli. Dobře to však všechno dopadlo a Němce vystřídali Rusové.

Rusové se na Šejtovce objevili až po osvobození, po kapitulaci Němců, a tak žádné boje u nás neprobíhaly. Jednou v noci – to už jsme spali – najednou vtrhli do domu Rusové, prohlédli dům, vykázali nás ven a připravili ve světnici nocleh pro velitele. Vyhodili z postele slámkový a peřiny, dali tam svoje vlastní a ke dveřím postavili ozbrojené vojáky. Pak přišel velitel, nebyl ani ve tmě vidět, říkalo se ale, že to byl sám Koněv.

Rusové se zdrželi na Šejtovce několik dní. Okolo po silnici chodily oddíly zajatých Němců, bylo vidět, že mají z Rusů strach, ale ti se k nim chovali poměrně slušně. I k nám se Rusové chovali slušně. Na dvoře si zřídili polní kuchyň a vařili jídlo pro důstojníky. Požádali matku o nějaké brambory, ale když matka viděla, jak je loupají, řekla, že už jim nic nedá a zamkla sklep. Vojáci je totiž loupali tak, že neokrajovali slupku, ale osekávali je nožem jako sekerkou. Z velké brambory jim tak zůstala malá kostička a hromada odpadu. Do jídla místo cibule použili cibulky narcisů ze zahrádky a jak jim to chutnalo!

I ruští vojáci nakonec odešli a my se připravovali na návrat do opuštěného domova. Sice se šušovalo, že se zpět vrátet nikdo nebude, ale vrátit se nakonec chtěli všichni a co nejrychleji.

Vystěhovávali jsme se na nákladáku, zpět jsme se ale vrátili potahem. Jistě si dovedete představit, jaká zdoluhavá cesta to byla, trvalo to skoro celý den. Nikomu to ale nevadilo, vždyť jsme se vraceli domů, v což ani lidé už nedoufal!

Návrat domů nebyl ale plný radosti. Při pohledu na trosky usedlosti otec nebyl schopen slova a že to byla tvrdá nátura. Stejně smutný osud potkal i ostatní chalupy.

Dovolím si citovat z protokolu sepsaného u místního národního výboru: vytrhané dřevěné podlahy, dveře s futry a okna i s rámy, rozbořená zánovní kachlová kamna, zbořený cihlový klenutý strop v černé kuchyni, zborcené povelové stropy, výdřeva stodoly a přístodůlku spálena, polovina střešní krytiny rozbita, budova chléva a sýpky rozbořena, stavivo a krov rozkradeno, pole a louky samá díra od granátů, stromy vzrostlé na mezích poraženy a odvezeny na budování střešnice, atd. Zkrátka katastrofa, pro život těžké podmínky, začátek od nuly.

Následující měsíce byly pro rodiče a babičku opravdu těžké. Já jsem ale v Zahrádce už nebyla, léto 1945 mne již zastihl v Praze. Dostala jsem totiž

Odjezd rodiny Mikoláškových z Maršovic na přelomu let 1943

zaměstnání u režiséra Martina Friče jako asistentka. Když jsem vyprávěla panu Fričovi o domově, chtěl se tam také podívat. A tak začátkem listopadu 1945 pan Frič nastartoval auto, naložil mne, svou manželku herečku Suzanne Marwille, pejsky buldoky Bonzu a Dézinku a jeli jsme navštívit Zahrádku. Do vsi jsme se autem kvůli rozblácené cestě vůbec nedostali. Pan Frič nechal auto na silnici a dolů k Votýpkovům jsme šli pěšky kolem náhonu.

Ještě půl roku po skončení války byly ve vesnici znát stopy válečného ničení. Chalupy jen taktak držely pohromadě, místo oken a dveří prkna,

střechy samá díra. Na lidech bylo vidět, že nežijí v nadbytku. Pan Frič nemohl uvěřit, že se v takových podmínkách dá žít. Na zpáteční cestu dostala paní Suzanne Marwille pytlík s deseti vajíčky. Měla z nich obrovskou radost.

A to je konec mého vyprávění o vysídlení Zahrádky. Zanedlouho nebudou již žádní žijící pamětníci a mladí nebudou ani věřit, že se něco takového vůbec událo.

(Podle vyprávění Marie Klaudivyové, roz. Votýpkové, ze Zahrádky č. p. 15, zapsal Ing. Vladimír Klaudivs.)

Zvůle není osud

Vzpomínky Miluše Vilímkové, rozené Hrstkové, nar. 1929, na vystěhování z prostoru cvičiště zbraní SS.

Moji rodičové vlastnili v Dlouhé Lhotě statek českého stylu, kde vjezdová strana nádvoří byla oplocena a zbývající strany obezděny obytnou budovou, stodolou a chlévy. V roce 1943 byla naše rodina sedmičlenná.

Obdobně jako jinde i obyvatelé naší vesnice se utěšovali názorem, že ke stěhování poslední etapy nedojde, protože Německo bude brzy poraženo a válka skončí. Byla to útěcha předčasná. Vyvěšená vyhláška stanovila vystěhování do 31. prosince 1943. Získat vhodné místo pro vystěhování bylo

v této etapě velmi obtížné. Moji rodiče ho našli ve vesnici Dvorce, vzdálené 5 km od Soběslavi, měli se stát nájemci velkostatku.

Moje nejstarší sestra se před stěhováním naší rodiny vdala za sedláka a přestěhovala se k němu do vesnice pod Železnými horami.

Při vystěhování se musely předat zasetá pole, koně a dobytek i zemědělské stroje a náčiní. Pokud jsme koně ještě měli, nakládali jsme nábytek, peřiny, nádobí i obilí a brambory na vozy a po příjezdu na nádraží do Bystřice jsme to nakládali do vagonů. Po naložení všeho, co jsme chtěli a směli, byl vagon odeslán do Soběslavi. Když pak bratr předal čtyři

MARŠOVICE 2012

Setkání Maršovických se konalo v rámci projektu Ohlédnutí 2012, který probíhal v celém Neveklavském regionu.

KŘEČOVICE

Vystěhování obce v roce 1943 v době II. světové války, ukázka z textu připraveného k 60. výročí, který je platný i po deseti letech v době 70. výročí vystěhování.

TEXT: WWW.OBEC-KRECOVICE.CZ

31. prosince 2003 uplynulo šedesát let, kdy obec Křečovice a osady v dnešních hranicích obecního úřadu byly liduprázdné a opuštěné. Okupace naší vlasti v letech 1938–1945 způsobila kromě nesčetných individuálních případů nucené emigrace i hromadné přesuny obyvatelstva bezprostředně po mnichovském diktátu, ale i později. V srpnu 1940 byla protektorátní vláda seznámena s tím, že říšská branná moc zamýšlí rozšířit stávající vojenská cvičiště v Milovicích, Brdech a Vyškově. Za tímto

účelem je třeba evakuovat některé vesnice v jejich okolí. O zřízení vojenského cvičiště mezi Vltavou a Sázavou se vůbec nejednalo.

Na Milovicích – vysídleno pět obcí se třemi osadami úplně a dvě obce částečně – cca 5 300 ha.

V Brdech – vysídleno osm obcí a čtyři osady úplně, částečně čtyři obce a jedna osada – cca 7 400 ha.

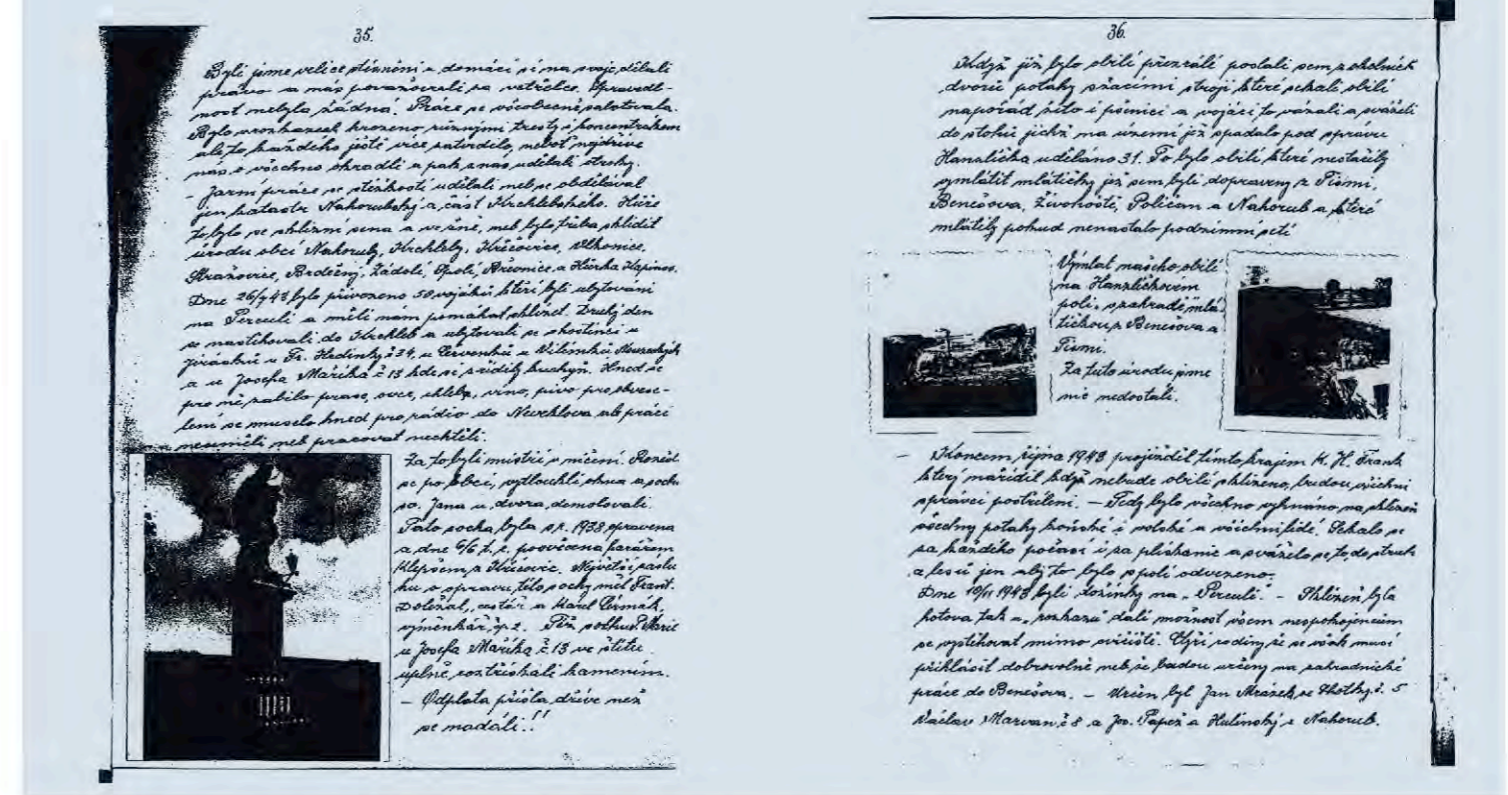
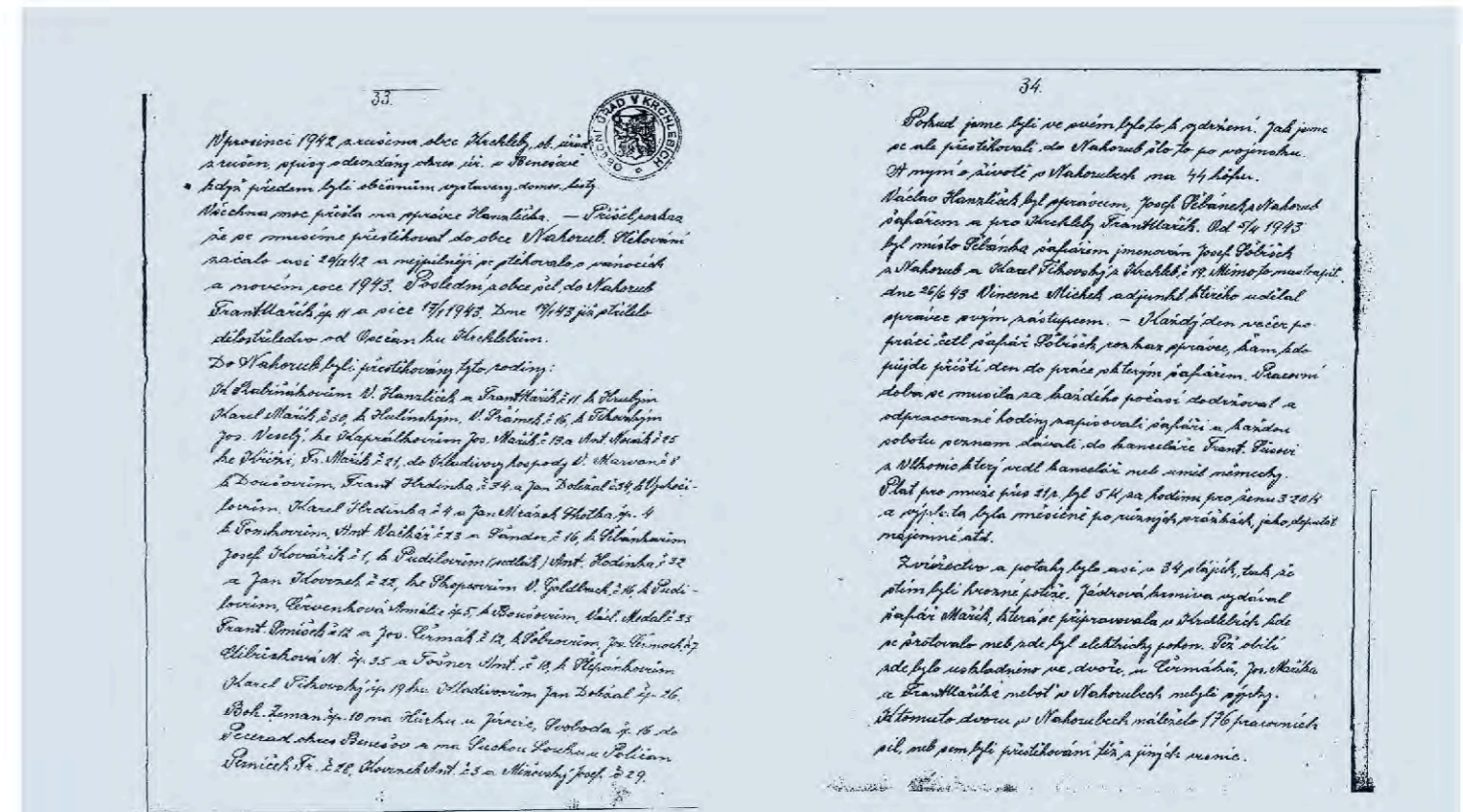
Na Vyškovsku – vysídleno dvacet čtyři obcí s jedenácti osadami úplně a jedna obec částečně – cca 27 100 ha.

Na Vyškovsku se týkalo stěhování jen českých obcí. V těchto třech případech se mohlo mluvit o rozšíření vojenských cvičišť.

K největší evakuaci došlo v prostoru mezi Vltavou a Sázavou.

Vystěhování postihlo padesát devět celých obcí s jejich osadami a dvanáct obcí částečně – cca 44 000 ha. Byla to nejrozsáhlejší migrační akce, kterou u nás Němci v letech okupace provedli. Stalo se to v pěti etapách. První etapa měla termín vystěhování do 15. září 1942 a poslední pátá do 1. dubna 1944. Počátkem roku 1942 se v kraji objevují ilegální letáky, na kterých je kromě jiného nakreslen plánek území, které má být vystěhováno.

Dne 18. února 1942 odjela deputace obyvatelstva do Prahy. Nic konkrétního se od protektorátní vlády nedověděla – vše je prý šeptanda. Již 14. března 1942 byla vydána první vyhláška o vystěhování. V první etapě bylo možno si vzít nějaký svůj majetek. V dalších etapách už dobytek, koně, píce, obilí a stroje zůstávají SS hofu. Tento majetek je označen symbolem SS. Koně vypálením na kopytech, stroje barvou. Ve třetí vysídlovací vyhlášce byla doložka, že někteří občané mohou zůstat jako zemědělství dělníci a živnostníci. Těm, kteří zůstali, byl jejich majetek vyvlastněn a většinou stejně

Ukázka z kroniky obce Křehleby, která mapuje období let 1920 až 1950. Zápisy provedl p. Jan Kohout, majitel zbytkového statku v Křehlebích 16 do roku 1938. Od roku 1938 kroniku pak psal pan František Mařík č.p. 11, Křehleby. Robert Nečas, starosta obce Křečovice

nezůstali ve svém domě ani v obci svého bydliště. Vystěhovalci se snažili usadit někde poblíž. To se vždy nedařilo a tak mnohé rodiny byly nuceny se přestěhovat do vzdálených okresů. Někde se setkávaly s živou účastí a soucitem, jinde se jich lidé báli v domnění, že evakuace je trestem.

Postupným rozšiřováním území určeného k vystěhování pomalu vycházelo najevo, že vojenské cvičiště nebude na celém území. Vznikají zde totiž kromě vojenských skladů, letišť, SS hofů i pracovní a koncentrační tábory.

Křečovicko bylo vystěhováno ve třetí a čtvrté etapě: 28. června 1943 vyšla vyhláška č. j. 561/9 ai43 nařizující vystěhování (mimo jiné obce)...Živohošť s osadami Živohošť část na pravém břehu Vltavy, Nahoruby s osadami Nahoruby a Poličany, Krchleby s osadami Krchleby a Lhotka, Vlkonice s osadami Vlkonice a Stražovice, Křečovice s osadami Křečovice, Skrýšov a Zhorný... Vystěhování do 31. prosince 1943.

24. června 1943 vyšla vyhláška č. j. 561/6 ai43 nařizující vystěhování (mimo jiné obce)...Hořetice s osadami Hořetice, Brdečň, Hůrka a Hodětice...Vystěhované do 31. 10. 1943.

Jednotlivé vesnice de facto přestávaly právně existovat. Byly pouze SS dvory. V čele těchto dvorů byl správce se svým šafářem po případě s adjunktem a jednotlivými odpovědnými partáky. Právně i čeští pracovníci na SS dvorech podléhali německé policii a uvnitř cvičiště i německé policii SS, kterým se přezdívalo „slintáků“ (neboť nosili kolem krku na řetízku plechový půlměsíc s označením). Život v území také ztěžovala ostrá střelba. Zvláště nebezpečná pak pro dělníky v lese i na poli okolo dopadového území. Cvičiště bylo úplně uzavřeno po hranicích území deseti stanicemi německých četníků. Stanice byla i u přívozu v Živohošti.

Jak probíhaly zemědělské práce – žně – u SS hofu Nahoruby

Uvádím ve stručnosti podle zápisu kronikáře. Sklízet obilí bylo z obcí Nahoruby,

Krchleby, Křečovice, Vlkonice, Stražovice, Brdečň, Zádolí, Spolí, Břevnice a Hůrka Kapinos. Na tuto plochu bylo málo lidí a proto 26. července 1944 bylo přivezeno 50 vojáků, kteří jsou ubytováni po prázdných usedlostech v Krchlebích. Potom přijíždějí koně s žacími stroji z jiných dvorů. Vojáci takto posečené obilí vázali a vozili do stohů, kterých bylo postaveno

31. To bylo obilí, které se nestačilo vymlátit do podzimního setí.

Koncem prosince je nařizeno, že do 6. ledna 1945 musí být oněch 31 stohů vymláčeno. Mlátilo se na tři směny po osmi hodinách. V jedné směně byl vždy šafář, patnáct osob a dva potahy. Mlátilo se za mrazu i sněhových vánic. Stohy byly promoklé a zmrzlé, a tak se kládami

V Křečovicích před odjezdem poslední tury

rozlamovaly, kopaly a vozily k mlátičce. Vymláčená sláma se v noci páčila, aby bylo vidět na mláčení.

Koncem října 1944 projížděl našim krajem K. H. Frank, uviděl ještě obilí ne sklizené. Nařídil, že když nebude obilí sklizené, budou všichni správci postřeleni. Zaměstnanci SS hofu s koňskými i volskými potahy a ostatní lidé sekali

a svázeli za každého počasí posečené obilí do lesů a struh, jen aby bylo s polí svezeno. Dožínky byly na „Perculi“ 10. listopadu 1944.

Jen díky průběhu války se nenaplnily plány, které A. Hitler sám již v létě 1932 na schůzi vyšších nacistických činníků prohlásil v přítomnosti Darrého, Rauschninga a jiných: „Českomoravská

pánev bude kolonizována německými sedláky. Čechy vystěhujeme na Sibiř, nebo do oblasti Volyňska. Ze střední Evropy musí odejít.“ (H. Rauschning, Gespräche mit Hitler. I. Auflage, Europa Verlag New York 1940, Hitler str. 42). Nebo K. H. Frank v srpnu 1940: „Zřízením protektorátu nelze považovat český problém za vyřešený, naopak byl zahájen počátek procesu.“

Rudá armáda se objevila v Živohošti 11. května 1945. Byla to jedna část 7. gardové armády II. ukrajinského frontu. Ale už začátkem května se někteří odvážlivci začínali navracet do svých původních domovů. Vítaly je pobořené zdi, vyražená okna a dveře. Zůstala zpustošená pole a všude kolem číhala smrt v podobě min a granátů. Začátky nového života na bývalém cvičišti nebyly lehké.

Do zpustošených Křečovic se naši spoluobčané vrátili až v roce 1945 po osvobození naší republiky.

Tragedie v Živohošti

5. května 1945 v odpoledních hodinách nechal velitel SS rozmístit ve stráních podél Vltavy kulometry a z nich vojáci začali odstřelovat Živohošť. Pod školou byl zastřelen 18ti letý rodák z Křečovic Vladimír Novák a čtyři občané byli vážně postřeleni. Těm se ale podařilo zachránit životy v nemocnici v Benešově, kam byli převezeni. Ves byla obklíčena ozbrojenými hlídkami. Velitel zakázal vycházení. Nikdo nečekal, jaká hrůza se odehraje druhý den. Dopoledne byla podniknuta trestní výprava do blízké vesnice Chotilsko. Cestou němečtí vojáci zastřelili tři členy RG ze Záborné Lhoty. Do Živohoště přivlekli dalších 7 členů RG, kde po krutém mučení byli zastřeleni a jejich těla vhozena do Vltavy. Teprve 11. května byla těla popravených vytažena a pohřbena.

3. listopadu byl za přítomnosti tehdejšího ministra spravedlnosti Dr. Drtiny odhalen památník obětí květnové tragédie. Dva z našich spoluobčanů se stali obětmi II. světové války.

Autentické ukázky jsou z kroniky obce Krchleby.

OBEC STRANNÝ

Přepisy vzpomínek pamětníků jsou ponechány v původním znění.

TEXT: ZÁZNAM Z NATÁČENÍ DOKUMENTU VYSTĚHOVÁNÍ, V. ŠMERÁK FOTO: KAREL ŠEBEK

Karel Vojta, starosta obce Stranný

Obec Stranný se nachází na okrese Benešov, nedaleko Neveklova, směrem na Novou Živohošť. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1184 a za první republiky byla obec Stranný ve velikosti deseti osad a cca 1000 obyvatel. Po několika rozděleních po II. světové válce zůstala obec Stranný samostatná s osadou Břevnice a v současné době má asi 130 obyvatel. Obec Stranný je jedna z obcí, která za II. světové války byla vystěhována. Vystěhování se konalo v roce 1943 a byla to 2. etapa.

Jak to vypadalo, když jste se sem vrátili?

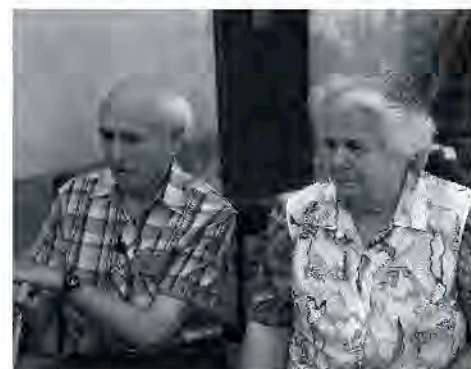
Pan Rabiňák: „Tady všechno bylo rozbitý, okna. My jsme se vrátili až v roce 46 zjara, 1. března, to si pamatuju. Dveře nebyly, okna byly vytrhaný a všechno podbití těch okapů a to všechny, ty prkna, to všechno bylo pryč, protože taky něco ještě ukradli lidi domácí, protože někdo tady mohl taky zůstat u Němců, když ono nebylo snadný najít bydlení někde v té době, pro lidi, se někam odstěhovat. Tak který nic neměli, tak Němci tady udělali takový dvory jako, že budou jako tak hospodařit na těch polích, ale stejně nic za tu dobu, tak nic neudělali a ty lidi zas stejně vystěhovali někam do nějaký tý vsi tady v tom území, v tom cvičišti, který nepoužívali přímo jako dopadovou plochu pro ty střelby nebo pro ten výcvik. Hospodařili jsme na 15 hektarech. Tak se rodiče měli co ohánět. Pole byla spustlá.“

Marta Stibůrková: „Ono když se šlo do Neveklova, tak musela být propustka – Ausweis. Jinak před Neveklovem měl bidlo jedno, tam stál s nějakým samopalem, nebo co to měli, a tadyhle u sloupu taky. No, a oni tady na ty pole jako ke Křečovicům stříleli, tam měli rozestavený figuríny – panáky papírový velký a stříleli na to až od Nažovic. Tak tam se v době střílení nesmělo, ani na těch polích dělat. Taky jednou se jim to nějak uhnulo a tady

dělali u Krchleb na polích a jedný paní ta střepina vltla do nohy. Ono to udělalo vždycky takovou jámu, říkali šrapnel, já nevím, jestli to byly, no, a ono se to rozlétalo všade. Měli tady nějakou střelnici, já nevím, jak se to správně jmenuje.“

Karel Rabiňák: „Vždyt my, když jsme chodili do školy, tak Neveklov už byl vystěhovanej, tak už tam Němci byli. Kdo neměl pole, tak se museli vystěhovat nějak zjara, takže už jsme je viděli, když byly ty akce. Já si pamatuju, jak vždycky nastupovali na náměstí, že jo, my jako kluci jsme tam na ně koukali, jak byli nastydlí, to byli, kašlali, a jak oni jim tam prohlíželi boty, jestli nemají cvočky, fackovali je ti. A navrch tady na tom poli proti Skalce, tam měli takový udělaný a tam chodili cvičit. Že jo, u Mrázků, co byl obchod, tam měli kuchyň. Tam jim většinou dávali takový jídla ošklivý –

Marta Stibůrková: „Ten Eintopf. Eintopf.“

Karel Rabiňák, pamětník, a Marta Stibůrková, pamětnice

Jaroslava Podroužková: „Já už v těchhle letech si těžko vzpomínám přesně, kdy ta vyhláška přišla. Ale vím, že když přišla, tak to eště určitě Neveklov byl taky, když my jsme byli, a na Dubovce jsem měla dědečka a ten dědeček když zjistil, že skutečně se budou muset stěhovat, tak ho ranila mrtvice a do devíti dnů byl mrtvej. A byl to takovej dobrej chovatel koní, jedná z jeho kobyly vezla i prezidenta Masaryka. Tak to víte, že kobyly měl pěkný. No, a ten umřel tehdy. Ten umřel z toho, že je možný, že nás vyženou. No, vyhnali.

Karel Rabiňák: „...nějaký zelí, brambory jim tam, že jo.“

Paní Stibůrková: Taková doba, to říkám našim klukům, to nechtějte, nic nebylo, cukroví bylo na lístky 10 deka. No, to ne. Dneska, když bílnou, já se jim dívím.“

Co jste naopak tady museli nechat?

Jaroslava Podroužková: My už jsme tady museli nechat dobytek a všecko.

František Podroužek a Jaroslava Podroužková, manželé, pamětníci, Stranný

Tadyhle vedle u soušedů, zrovna tam, jak mají ten vejminek, tam bydleli kdysi četníci, tak ti už to tady všecko jako dirigovali. Ještě tady paní Vojtová od nás, ta jim tam uklízela a vim, že když jsme se stěhovali, že jsme měli 2 šicí mašiny a maminka moje říkala, co s těma mašinama budeme dělat a on ten jeden říkal: „Já bych si tu jednu pučil.“ Tak si jí pučil a má jí tam dodnes. My nevíme ani o něm, kde je. No, tak tam jsme toho jako moc neměli a ještě na to všecko, když jsme se tam přistěhovali a byli jsme třetí den – to bylo před Vánoce – šli jsme tam, v prosinci jsme se stěhovali, protože já jsem tam šla ještě do školy, se mnou děda došel do Veselí a – co jsem to chtěla ještě povídat? No, byl sníh, byl velikej, tady v té Rzávy na Voticu, jak je tady za Voticerna, tak oni měli ty auta, byly na dřevo, topili dřevem, tak ten říkal: „No, jestli vyjedeme Rzávou, tak to bude dobrý. A jestli ne...“ Já vidím, dodnes vidím ty dráty vojíněly, jak byly, a jak se to táhlo skoro až na zem. Dojeli jsme, ale třetí den za náma přijelo gestapo. Třetí den tam bylo gestapo a víte, jakej to byl vstup do takový veliký vesnice, jako byly Sviny? Já nevím, jestli tam bylo 70 nebo okolo 100 čísel a oni všichni říkali: „Co jste tam dělali, že za váma hned přijelo gestapo?“ Naštěstí tam proti nám byl tadyhle pan Vajgl z Dunávic – Dunávce byly to, myslím – ty tam byly vystěhovaný už předem, tak je jako přesvědčil, co jsme za lidi, takže to bylo trochu snesitelný.

Gestapo, když za váma přijelo, co chtěli?

Jaroslava Podroužková: No, co chtěli, že nás při stěhování chytli, jak stěhujeme co jsme neměli.

Emil Bumbálek: Já jsem prostě z vesnice Blaženice, měli jsme tam hospodářství, asi tak kolem pěti hektarů. No, jako mechanizace veškerá byly ty naše straky, kravičky, že jo, který nám všechno dělaly na polích, na louce, no a taky nám dávaly to mlíko, že jo, a tak. No, a tak já pocházím z rodiny, bylo nás 5 dětí, jo? Můj brácha, ten byl vyučenej zedníkem, já jsem vyučenej tesařem, jo, a ty sestry, ty byly mladší všechny, takže jsme byli jako pohromadě do té doby, než jsme se stěhovali. Potom, než jsme se vystěhovali, tak brácha nastoupil do Říše, byl zaměstnan jako zedník, byl v Heidelbergu a byl tam skoro až do konce války a akorát když už Američani postupovali, tak asi 2 měsíce před koncem je tam odsud pustili. A to už jsme byli vystěhovaný. Tak to vystěhování procházelo tak, že jsme se museli do toho 42. roku vystěhovat a měli jsme takový možnosti, že jsme si mohli s sebou všechno vzít. Rozumíte? Mohli jsme si vzít dobytek, úrodu, že jo, prostě všechno, co v tom stavení existovalo, a muselo to být vyklizený do toho 2. září roku 42. No, tak to dopadlo tak, že jsme to všechno odstěhovali, my jsme to měli určený, stěhovali jsme se do obce Krámy, bylo to na druhý straně, okres

Příbram, u Nového Knína. Takže tam jsme se stěhovali. A tam jsme dostali, současně taky s tím majitelem jsme bydleli v jednom domě, měli jsme půlku toho domu, půlku tý stodoly, poněvadž jsme měli s sebou ty zvířata a to všechno, a taky nám tam nechal pole, takže jsme tam normálně hospodařili. A můžu říct, že se k nám chovali velice vstřícně, žádný protivenství, vůbec ne! Ta obec samotná, ta byla docela malá, tam bylo takovejch 25 čísel a vzala tam 5 rodin vystěhovalců tady z toho. Stejně ten příbramskej okres, ten pojmul těch vystěhovalců nejvíc. No, tak takhle. Tak jsme se tam stěhovali. Tak to stěhování bylo následovně. Všechno se to muselo odvézt, musela se sklídit ta úroda z těch polí a teďko se muselo, hnůj na dvoře nesměl vostat, ty půdy, z toho to všechno muselo být vyklizený, dvůr zamestenej, prostě všude pořádek, nikde nesmělo být stýblo slámy. To všechno kontrolovali, poněvadž tam byli nasazený četníci, to byli naši četníci, který na to dohlíželi. Ti dohlíželi na to a i na to stěhování. Takže my když jsme stěhovali třeba tu úrodu, tak přijelo z tý vesnice, z těch Krámů – to bylo určený – 5 povozů koňma, který naložili třeba dříví, brambory se vozily, no prostě tyhle věci, který to, tak všechno odváželo se. I ten hnůj, ten se musel vyvézt na pole, tam nesmělo být lautr nic. To se odcházelo z baráku, kterej byl čistej, zamestenej a upravenej, jako kdyby to mělo být na vybílení.

A jak to tu vypadalo, když jste se sem vrátili?

Emil Bumbálek: Kdy jsme se sem vrátili? No, tak sem jsem se vrátil teda, když už to, ale do těch Blaženic jsme se vrátili až v tom 45. roce, poněvadž jsme v těch Krámích měly pozemek, pole, museli jsme to sklídit, muselo se to odvézt tamodsud, že jo. No, tak jsme se přistěhovali do těch Blaženic a v těch Blaženicích za ty 3 roky to

Emil Bumbálek s manželkou, pamětník

bylo všechno, dvůr porostlej trávou, to byla tráva vysoká, všechno, pole byly zarostlý travou, takže jsme tam, začalo se sekat, sušit a dělaly se ty zásoby. Ten barák, ten byl prostřílenej a i strop, poněvadž tam asi nějaký ten granát proltnul tou střechou dolů, byla ve stropě díra. Copak, to se všechno dalo spravit, ale stodola, ta byla dřevěná, po tý nebyla památka, ta byla pryč. Akorát tam zůstaly chlívy. Pak tam byl takovej jako špejchárka, ten byl taky dřevěnej, tak ten byl taky pryč. A teď se to začalo stěhovat z těch Krámů. Jenomže když jsme se stěhovali tam, tak to nám ti Němci všechno zařídili. Zařídili nám auta nákladní, zařídili ty potahy z těch vesnic, který nás stěhovaly, ale když jsme se stěhovali tamodsud, tak byl konec, to se vás nikdo nevíš, to akorát některej ten z tý vsi, kterej byl solidní, tak nám něco naložil a odvez nám to zpátky jako. A jinak nám poskytl, poněvadž bylo tady po tý německý armádě hromadu těch koní, ty nám dali na revers, jenomže to byli koně, který byli zvyklí běhat, ty když jste dal do pluhu, tak buď trap anebo nic, jo? Takže takhle se začalo. Takže stejně zas to hospodaření odnesly jen ty stráženy, ty krávy, který obdělávaly zase ty pozemky akorát.

MĚSTO NEVEKLOV

Přepisy vzpomínek pamětníků jsou ponechány v původním znění. Kresby jsou dílem žáků ZŠ Neveklov ze soutěže O logo k výročí vystěhování regionu.

TEXT: ZÁZNAM Z NATÁČENÍ DOKUMENTU VYSTĚHOVÁNÍ, V. ŠMERÁK FOTO: KAREL ŠEBEK

Marie Brožková, pamětnice, Neveklov

Jaroslav Škarvan, pamětník, Neveklov

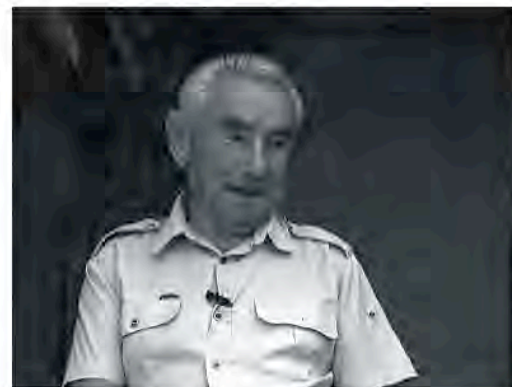
Václav Laštovka, pamětník, Neveklov

Věra Richterová, pamětnice, Neveklov

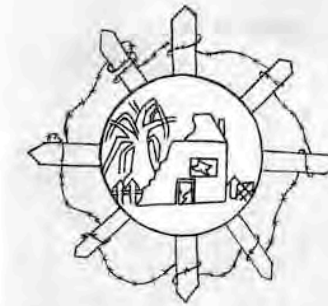

Zdeňka Šebková, pamětnice, Neveklov

Rudolf Matějka, pamětník, Neveklov

Záznam výpovědi pamětníků je ponechán v původním znění.

Kristýna Vaněčková, 9. B, ZŠ Neveklov

Jak jste hledali náhradní ubytování?

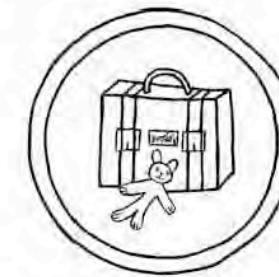
Zdeňka Šebková: Tehdá mi bylo třináct let měli jsme obchod a tatínek napřed našel něco ve Šternberku, jenže tam nám říkali, že tam byl vystěhovanéj obchod, že se tam neuživíme, tak pan Mrázek z Neveklova, byl v Kostelci nad Černými lesy, tak mu to dohodil tam a tak jsme to docela dobře to přežili. Byli jsme po nějakým Židovi v tom Kostelci, dům byl opravenej, ještě tam někdo bydlel, no ale obchod se tam rozjel, bylo tam 30 obchodů, maminka plakala, že tam nebudem živi, ale otec byl šikovnej, že to bylo z Kostelce blízko do Prahy, tak ten obchod rozjel a ještě dlouho na nás tam potom vzpomínali, že měl všecko. V pětačtyřicátém jsme se pak vrátili domů. Mému tatínkovi se nechtělo, ale maminka chtěla do Neveklova, ta si přála do Neveklova, no tak jsme se vrátili.

Kolik Vám bylo let, když začala 2. světová válka?

Paní Brožková: Když začala 2. světová válka, vyšla jsem školu, bylo mi 15 let, bylo to v roce 39.

Jak to v Neveklově vypadalo před začátkem války?

Paní Brožková: Normálně. Byli jsme víc chudý, než jsme teďko všichni asi, bylo tady hodně obchodů, to Vám můžu i říct, v každém baráku někdo byl, všude někdo, třeba tady bylo 5 krejčích, taky 5 truhlářů, 3 cihelny, bůhví co tady toho všeho bylo a dneska co najdete? Dva krámky máme nebo tři na náměstí (pozn. r. 2009).

Tomáš Rada, 7. třída, ZŠ Neveklov

Kolik tady mělo lidí auta?

Paní Brožková: Jéé, to si nepamatuju, jenom tolik vím, že vedle bydleli Sukovi, to měl veliký to auto nákladní pan Suk a ještě takový to malý černý,

když bylo potřeba, takové malé autíčko. A pak pan Hejhal nahoře a pan Javůrek, to byli takový jako co bylo potřeba, to byly osobní auta, a pan Šnajberg, ten měl taky velký auto. Tak tohle byly všechny auta, co já si pamatuju jako holka.

Vy jste zažila pracovní tábor?

V roce 1944 nás povolali všechny na lág, a tak po roku 44 celý ten rok až do příštího 45, koncem dubna nás pustili a teprva jsme se dostali domů. Tak teprve jsem přišla domů a viděla jsem všechno, ten masakr, jakej tady byl. Každěj barák byl zbořenej nebo nějak zničenej, to víte, to byly malý baráčky, tohle všechno je jiný to, je všechno přestavěný, ale takhle jsme tady byli. Museli jsme všichni, okolo se všichni odstěhovali, ale protože nás a ještě tady kolik rodin už nebylo kam dát, už neměli je Němci kam ubytovat, tak bydleli všichni na tadyhlectý straně bylo tady zahradnictví, a ty lidi, co tu zůstali, chodili do tý práce tam. A my, kteří jsme měli baráček naproti a nesměli jsme v něm zůstat, protože jsme museli jít tady naproti ke Škarvanům. No a tady řádili Němci, to víte, kde co bylo, rozbili, všechno spálili, zničili, takže ty lidi, když se vrátili, tak to museli všechno předělovat, ale byli rádi, že jsou doma.

David Chlumský 8.A, ZŠ Neveklov

Můžete mi popsat, jak vypadal život v lágru?

Paní Brožková: V lágru? Dělalí jsme od šesti do šesti a dělali jsme součástky do letadel. Od šesti do šesti jsme dělali. Prosili jsme pána Boha, aby tam poslal nějakou bombu, aby to rozbili, tak jsme byli naivní, že jsme nevzpomněli, že když tam hoděj nějakou tu bombu, že my taky nebudem. Ale my jsme si mysleli tehdy, dyť nám bylo 19 let, že až to udělají, rozbijou, tak že nás pustěj domů. Ale to jsme se moc spletli.

Co jste jedli?

Paní Brožková: Na lágru? Víím, že byly dycky jenom brambory nebo chleba a maminka, kdyby nám byla neposílala chleba, tehdy byly ty bochníky a bylo všechno na lístky a já dodneška se obdivuju mamince, kde to všechno sebrala. Taky byli hodný zase lidi, že ty lístky, když dostali, a tady byl pekař Kohoutek, to byla taky naše zásobárna, pan Kohoutek, tak že něco, když to poslala, tak jsme na to na tý cimře, bylo nás 16, tak to víte, každěj jsme byli rád, že je bochnik chleba, tak se hned rozdělil. To já jsem si ho nenechal! Žádná jsme si ho nenechaly! Protože kdybych si ho já nechala, ten druhéj, když by ho potom dostal, a já neměla, taky bych nic nedostala. Tak to nešlo.

Prostě když ten bochník chleba přišel, tak se rozdělil. To víte, že dlouho netrval. A to jsme ještě dávali těm cizím – cizincům, co tam byli – kteří vůbec nic nedostávali. Ty pochytali po ulicích, třeba s Belgie, z Holandska, tady okolo toho všeho, to tam všechno s náma bylo.

Kolik vás tam bylo?

Paní Brožková: Jé! To ani nevím kolik. Celej vlak nás tam odjížděl. Kolik to bylo lidí, to nevím.

A přímo tady z Neveklava vás tam bylo kolik?

Paní Brožková: Přimo se mnou, co chodily do třídy, tak to byly tři. Božka Havlíčková, Božka Kremlová a Máňa Vyskočilová, ta byla ze Zaječ. Taky nevím, jestli jsou ještě živý. Tak takhle jsme se sešli, to byl poslední, jak Vám říkám – no v 66. roce, od té doby ne. Tak to jsou poslední takový ty památky, to tam patřilo. Psávali jsme domů, maminka posílala chleba, hlavně tomu chlebu jsme byli vděčný. Kde ho chudák brala, nevím, když všechno bylo na lístky, tak nevím, jak to dělala, ale tady byl hodnej pekař, tak třeba i ten bochník přidal, tak že ho mohla poslat.

Mohla jsem jí poslat jen tuhle básničku:

Karolína Maříková, 9.B, ZŠ Neveklov

Pozdrav mámě z Říše

Marie Brožková

Jediný kouteček na světě mám, který jest ukrytý v srdci mém.

Nejhezčí místečko u všech, které mám, on je mým drahým domovem.

Tam matička má nás drahá vychovala a první krůčky chodit učila.

Proč vzdálená je naše Praha a tady nás studí cizina.

Maminko má drahá, v duchu vidím tvé ruce, které mě naposled hladily,

když odjížděla jsem do této cizí země, čelo mé k řížem značily.

Tím bílým šátkem naposled mávala, já v dojetí jsem tenkrát slzela.

Když vlak se pak pozvolna v pohyb dával, má máma záhy zmizela.

Ruka Tvá, jež psaní pro mě píše, řádečky Tvé slzy zkopily.

Maminko má, srdce mi pro Tebe dýše, spatřit Tě aspoň jen na chvíli.

Vidět tvář Tvou jen plnou odřikání a líbat ruce s mnoha mozoly.

Když držím psaní od své mámy, srdce mě studem zabolí.

Maminko má, píseň ta k Tobě letí, srdce mé na Tebe vzpomíná,

vzpomeňte mámy, které tu máte děti, jak nás tu drtí cizina.

Jak nás tu drtí krutě v dlaních a blízky konec Boha prosíme,

co zbývá nám jediné jen přání, že brzo vlast svou užijeme.

Až jednou přijde ta pravá chvíle, kdy my se domů vrátíme

a vidíme všechny ty tváře milé, které v mém srdci nosíme.

Až uslyšíme hukot Vltavěnky, zříme Hradčany a Petřínskou stráž,

tu všichni, kteří nás odloučili, krutou zaplatí svou daň.

Nejdražší bytostí Tvou je matka a její láska svatá.

Takhle jsme to skládávali.

Jan Křemen, 9.A, ZŠ Neveklov

Co bylo všechno na náměstí v Neveklově?

Pan Škarvan: No, na náměstí bylo vlastně pusto, poněvadž tam byli většinou Němci v těch barákách, ale to bylo nárazově. Tam byli ubytovaní, potom chodili na výcvik. Pak zase chvíli nic. Tam tedy byl akorát obchod U Kouklů, tam byl Roušavý, ten byl s potravinama a jinak tam nebylo jako nic. Pekařství tady bylo, jenže to bylo kousek dál od toho náměstí, že jo, a hlavní vlastně soustředění obyvatel při vystěhování na Pražské ulici. Na té straně, co bylo zahradnictví, co byl Lébl, no a tam byli, co tady jako ty lidi byli, tak se přestěhovali na tu stranu ulice. Ty chodili dělat na SS-hof, to byli vlastně takový ti pracovníci, co se tady musely obdělávat pole, pěstovala se zelenina, všechno pro vojsko. Vlastně ono se dělalo, celá republika, když by se to tak řeklo, tak dělali pro Němce. Byl tady řezník Pružina, ten měl řeznictví, ten byl tady v té Komenského ulici nebo to byla Husova vlastně, že? No a potom sestěhovali řemeslníky, krejčí, udělali krejčovskou dílnu, u Boušů, ale bylo to taky různě, třeba jako u Hromasů, tam taky byla dílna, potom se přestěhovali zase jinam. Asi na třikrát se stěhovali. A u těch Boušů tam to bylo veliký, to bylo truhlářství, tak tam byla i ta celá krejčovská dílna. Tam spravovali pro ty vojáky mundury a to všechno a byli sem ještě daný jako – jak by se to řeklo – no byli sem zkrátka jako pracovním úřadem dosazený dva krejčí. Jeden byl od Votic a jeden byl až nějak od Jindřichového Hradce. Ti tady přes týden bydleli a na neděli, na ten víkend – tenkrát v sobotu jeli a v neděli se vraceli nebo v pondělí ráno – k rodinám.

Markéta Svitíková, 9.B, ZŠ Neveklov

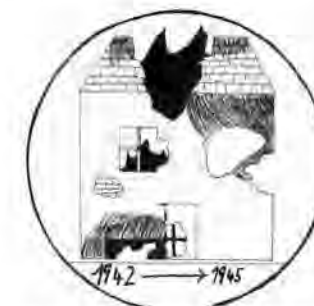
Václav Laštovka: My jsme se stěhovali do Slap. Přes Vltavu byl přívoz, prám, takže se převáželi na prámu a stěhovali jsme se do Slap. A tam jsme bydleli vedle, dneska je to ten ústav na léčení, a tenkrát tam byl Hitlerjugend. Jmenovalo se to hotel Sázava, tehdá. A my jsme měli akorát plot, že jsme s nima sousedili. No a tam jsem právě už pak viděl Němců víc, protože Hitlerjugend chodil okolo po cestě, museli zpívat, chodili v těch krátkých kalhotách, no a pak jsme tam chodili taky do školy a to jsme tam chodili na půl dne a půl dne chodili ten Hitlerjugend. No a někdy jsme dostali jenom úkoly a nešli jsme vůbec. A ti naši starší kluci, co byli takový, tak ti se s nima i prali, tak to pak přišli zase vyšetřovat do školy, jak to bylo, no samosebou, že se k tomu nikdo nehlásil. No, tak takový potyčky tam vznikaly. Pak pamatuju, když tam jezdily německý maminky za nima, takovejma starejma autobusama, tak tam byla nějaká restaurace U Vojtíšků, tak tam byly ty autobusy a ti kluci tam jako byli s nima. Potom, když se loučili, a ty maminky odjížděly pryč, tak ty autobusy měly ještě zahrádky nahoře a vzadu žebříčky, tak ti jako za nima běželi, nemohli se rozloučit a lezli nahoru na ty zahrádky a pak když to ti řidiči nebo někdo zjistili, že je tam maj, tak zastavili a sháněli je dolů. A pak co se týče vojáků, tak ti byli ve Štěchovicích a v Davli a ve Slapech byl zámek a tam byly zase děvčata ubytovaná, německý. Tak ti vojáci na kolách, tak ti tam za nima jezdili, tak se tam tak jako navštěvovali.

Karolína Obdržálková, 9.B, ZŠ Neveklov

Paní Richterová: Já jsem se narodila v Praze, na Štvanici, tu mi zbourali a potom jsem se vrátila sem do Neveklava, měli jsme pekařství, parní pekárnu, bylo nás pět děvčat, tatínek furt chtěl kluka, byly jsme holky. Potom jsem odešla za války do Prahy, tam jsem chodila jednu stanicí před Bulovkou, jak byla heydrichiáda, tak tam jsem chodila asi od druhý třídy asi do pátý nebo jak to tak mohlo bejt, a pak jsem se vrátila sem do Neveklava. A když přišli Němci, tak vim, že byly hrozný mrazy, že mě maminka vozila na vlak do Benešova, vždycky mi zastavila, zula mi boty, nafoukala mi na ně a zase jsme kousek popojely a – to byly šílený mrazy. No a tam chodili ti slintáci – četníci teda, jak už jsem tady slyšela, to víte, že jsme vždycky něco vozily, protože jsme měli to pekařství a ještě hospodářství jsme k tomu měli, tak jsme vozili třeba slepici nějakou nebo vajčka. Tam jsme se báli teda strašně. Strach, obnášelo to strašnej strach. Opravdu strach, protože jste nemohl vědět, kdy třeba tatínka zavřou, že jo, protože on jako těm neveklavským lidem – já nevím, jestli si to pamatujou ti Nevekláci – tak jim pomáhal, přece jenom jako byli bližší Nevekláci než ti vojáci. No, ale oni i ti vojáci mu tam pomáhali a dodneška – no dodneška teda ne – ale ještě loni

nebo předloni se hlásili. Takže on byl hodnej na všechny. Jak na nás, tak na cizince. Na všechny. Byl taková dobrá duše. Ale nadřel se strašně moc.

Jakub Vöfel, 7. třída, ZŠ Neveklov

Pan Matějka: No, tak moc veselý to nebylo, protože otec měl tadyhle zrovna v ulici obchod se smíšeným zbožím. A to bylo smíšený zboží v takovým rozsahu, protože jsem se u táty vyučil společně se ségrou, že jsem tátovi říkal, že mu schází na dvoře akorát lokomotiva, jinak že má všechno. Protože prodával uhlí a keramiku a smaltovaný hrnce, no to byl sortiment a nějaký ještě hadříky do toho taky a nítě, no všechno. Takže jako to bylo, to bylo veselý. Ale jak přišlo vystěhování, tak to byla prostě katastrofa, protože ono když si někdo představuje se vystěhovat jenom z bytu, tak to ještě tak jde, ale stěhovat celej krám včetně 3 obrovských králikáren, když jedna králikárna se vešla na jedno auto, tak to byla síla. To tady byli Holaní, jezdili, já nevím, jak se všechny ty stěhovač podniky jmenovaly, no a táta jezdil po středních Čechách a hledal nějaký umístění, protože ten krám, to je teda radost, když se to má všechno vystěhovat. No, tak já jsem s ním třeba byl v Českým Šternberku, to byl taky po Židech, Židí byli v koncentráku, no a nakonec si našel po Židech krám v Kostelci nad Černými lesy. Tam bylo, no dost Nevekláků tam bylo. Jo, ať to byl od těch šatů a textil, no všechny možný řemesla tam byly, co se tady vystěhovaly. Takže to. No a tak v tom Kostelci to bylo celkem jako v pořádku. Ovšem zase. Zase ta smůla, že třeba když jsme tam chodili do školy, tak najednou přišel wehrmacht a zase nás ze školy vystěhovali a chodili jsme tam do zámku do školy. A to byl, jeden den byl nálet, tak nás vyhnali ze školy domů a druhý den zase na kole bud' jsme šli do školy nebo na kole jsme jezdili do Jevan sázet stromečky. Takže to bylo takový veselý. Takže z toho učení jako jsme toho jako moc neměli. A byly zážitky takový, že třeba když člověk, lítali z náletů Američani a vypouštěli bomby, co nevyhodili na Německo, tak to házeli do lesa. A my s těma motýčkama, co jsme zakopávali ty stromečky, tak jsme lezli do těch kráterů v tom lese a hrabali tam těma motýčkama, hledali jsme ty štěpiny – pro štěstí. A já tam hledal a ne a ne nic najít, tak jsem to vzal seshora jednoho dne a něco cinkalo a já povídal, co to tam může bejt, tak jsem to odhrabal a vono to bylo celý víko z té bomby. Tak jsem to vzal – jezdili jsme tam na kole do těch Jevan z Kostelce – tak jsem to vzal na nosič, uvázal jsem to řemenem na kolo a přivez jsem to domů. Táta říká: „Prokristapána, co jsem se tě naříkal, aby jsi tam nechodil, když jsou tam Němci v tom Neveklově. Nechoď tam za nima, ještě tě tam někdo zastřelí.“ A on přiveze domů celý víko z bomby, to snad není možný! No a tak to jako vyčistil, tam byly ty závitky vidět, jak jsou už strhaný, a říká: „Ale víš, na co to bude dobrý? To bude těžtko na zelí. Do štandlíku.“

Z NEVEKLOVSKÉ KRONIKY

Těžké bylo v roce 1943 v Neveklově stěhování, ale těžší byl návrat domů v roce 1945. Kraj, do kterého se každý toužil vrátit, byl v nepopsatelném stavu. Všecko, co bylo dřevěné, jako dveře, okna, podlahy, vrata u dvorů a stodol, sýpky, půdy, dřevěné ploty kolem zahrad, bylo vytrháno a spáleno, zdivo u obytných i hospodářských budov vybouráno, střechy tak prostrřeny, že stropy spadly. Elektrické vedení ze zdi strháno, nikde nezůstal ani jediný vypínač. Kliky ve dveřích, pokud kde jaké dveře v domě zázrakem zůstaly, nebyly vůbec. Jedním slovem spoušť, jako by celým krajem prošla válka, nejen okupace.

Pole zarostlá vysoko travou a kopřivami, též zbořeníště stavení nebylo z trávy a vysokých kopřiv ani vidět. Místo těch krásných, úrodných polí bylo vidět daleko široko jen šedivou pustou pláň. Jen tu a tam v polích rozryté jámy po granátech. A zase jen kolem dokola tráva a bodláčí...

To všechno dělalo smutný a tísnivý dojem, nikde nevidět života, všecko jako v poušti. Takové bylo přivítání domova! Školy, kostely a všechny veřejné budovy, jako sokolovna, budova spořitelny, záložny, okresního soudu, k nepopsání zničeny. Nikde nebylo oken, dveří, podlah. Nikde nebylo kamení!

To všecko však nevedlo, ani ty demolované domy, ani ta všechna spoušť nezabránila, aby se „emigranti“ nevraceli zpět do svých domovů.

Zase jen ta láska k rodným místům vracela lidi domů, do té kalvárie. Každý si jen tak zhruba upravil jednu místnost, aby se rodina mohla někde vyspat. Vařilo se na dvoře, nebo i na ulici, kam se jen tak prozatímně a primitivně postavily sporáky a upravily kuchyně. Všechen čas se věnoval na odklizení troskek a úpravě nových domovů.

Škody byly však ohromné. Nebylo stavebního materiálu, nebylo pracovních sil, nebylo stavebního dříví, ani cihel, tašek a potřebného železa. Scházející okna, vrata a dveře se opatřovaly

velmi pomalu, nebylo ani potřebného skla na zasklívání oken. Takový byl návrat domů! Okresní národní výbor v Benešově nabízel za Neveklov celé vesnice v pohraničí, marně však! Každý chtěl domů, do svého!

Lid se vracel ovšem do Neveklova pomalu. Tak, jak to komu poměry dovolovaly. V Neveklově byl také utvořen Místní národní výbor. Jeho předsedou byl zvolen zemědělec Antonín Sedláček.

Již koncem května se ojedinele některé rodiny vrací. Úřady však ještě radí k opatrnosti, neboť vyčištění Neveklova od střeliva a granátů není ještě provedeno a mohlo by dojít k mnohému neštěstí. Stejně na nastěhování není vhodná chvíle, všecko je plně obsazeno ještě Rudou armádou. Tu a tam najde se ještě nezakopaná

z místní kroniky

Měsíc bylo v roce 1943 v Neveklově stěhování, ale těžší byl návrat domů v roce 1945. Kraj, do kterého se každý toužil vrátit, byl v nepopsatelném stavu. Všecko, co bylo dřevěné, jako dveře, okna, podlahy, vrata u dvorů a stodol, sýpky, půdy, dřevěné ploty kolem zahrad, bylo vytrháno a spáleno, zdivo u obytných i hospodářských budov vybouráno, střechy tak prostrřeny, že stropy spadly. Elektrické vedení ze zdi strháno, nikde nezůstal ani jediný vypínač. Kliky ve dveřích, pokud kde jaké dveře v domě zázrakem zůstaly, nebyly vůbec. Jedním slovem spoušť, jako by celým krajem prošla válka, nejen okupace.

Pole zarostlá vysoko travou a kopřivami, též zbořeníště stavení nebylo z trávy a vysokých kopřiv ani vidět. Místo těch krásných, úrodných polí bylo vidět daleko široko jen šedivou pustou pláň. Jen tu a tam v polích rozryté jámy po granátech. A zase jen kolem dokola tráva a bodláčí...

To všechno dělalo smutný a tísnivý dojem, nikde nevidět života, všecko jako v poušti. Takové bylo přivítání domova! Školy, kostely a všechny veřejné budovy, jako sokolovna, budova spořitelny, záložny, okresního soudu, k nepopsání zničeny. Nikde nebylo oken, dveří, podlah. Nikde nebylo kamení!

To všecko však nevedlo, ani ty demolované domy, ani ta všechna spoušť nezabránila, aby se „emigranti“ nevraceli zpět do svých domovů.

Zase jen ta láska k rodným místům vracela lidi domů, do té kalvárie. Každý si jen tak zhruba upravil jednu místnost, aby se rodina mohla někde vyspat. Vařilo se na dvoře, nebo i na ulici, kam se jen tak prozatímně a primitivně postavily sporáky a upravily kuchyně. Všechen čas se věnoval na odklizení troskek a úpravě nových domovů.

Škody byly však ohromné. Nebylo stavebního materiálu, nebylo pracovních sil, nebylo stavebního dříví, ani cihel, tašek a potřebného železa. Scházející okna, vrata a dveře se opatřovaly velmi pomalu, nebylo ani potřebného skla na zasklívání oken. Takový byl návrat domů! Okresní národní výbor v Benešově nabízel za Neveklov celé vesnice v pohraničí, marně však! Každý chtěl domů, do svého!

Lid se vracel ovšem do Neveklova pomalu. Tak, jak to komu poměry dovolovaly. V Neveklově byl také utvořen Místní národní výbor. Jeho předsedou byl zvolen zemědělec Antonín Sedláček.

Již koncem května se ojedinele některé rodiny vrací. Úřady však ještě radí k opatrnosti, neboť vyčištění Neveklova od střeliva a granátů není ještě provedeno a mohlo by dojít k mnohému neštěstí. Stejně na nastěhování není vhodná chvíle, všecko je plně obsazeno ještě Rudou armádou. Tu a tam najde se ještě nezakopaná

OBYČEJNÉ HRDINSTVÍ

Rodák z Neveklova.

TEXT: ZPRAVODAJ MĚNV JILEMNICE FOTO: ARCHIV

Vzpomínáme-li všech těch, kteří se zasloužili v boji proti fašismu a položili za naši svobodu své životy, nemůžeme nevzpomenout našeho rodáka MUDr. Ladislava Nebeského, na kterého

se po řadu let zapomínalo. Vybrali jsme pro Vás ze Zpravodaje MĚNV Jilemnice článek ČSPB, který vyšel v říjnu 1987.

MUDr. Ladislav Nebeský

Dne 22. září 1942 byl v Berlíně v pověstné věznici Plötzensee popraven stětím jeden z vedoucích činitelů odboje na Jilemnicku MUDr. Ladislav Nebeský.

Narodil se 14. 6. 1893 v Neveklově a nastoupil jako revizní lékař v Jilemnicích po zrušení plicního sanatoria v Sudoměřicích u Tábora, kde byl do roku 1934 jako vedoucí lékař.

V Jilemnicích se účastnil veřejného života, hrál a režíroval divadlo Kolár, recitoval na různých slavnostech, působil jako zdravotník v tělovýchovném spolku Sokol, přednášel zdravotní vědu ve školách. Byl nejen vynikajícím lékařem, ale i zaníceným vlastencem, a to ho v letech okupace brzy přivedlo do řad bojovníků za svobodu. Patřil mezi přední organizátory organizace Obrana národa. Dne 12. února 1940 byl gestapem zatčen a odvezen do vrchlabské věznice. Výsledky byly tak surové, že po nich vyslýchaný musel být často zpět na celu donešen. Z Vrchlab byl převezen na Pankrác, Karlov, Maršov, Drážďany, Lipsko a naposledy do káznice Gollnova u Štětína. Z té doby se zachovaly verše:

Po roce vidím zem,
jde v pískách trati vrub,
borků chud' kol kolem,
podél cest březek lem
a v mezi starý dub.

Dne 13. dubna 1942 byl převezen k lidovému soudu v Berlíně, kde byl společně s několika dalšími spolupracovníky odsouzen k trestu smrti. Tím okamžikem dostali všichni odsouzení k smrti železná pouta na ruce, která se nesundávala ani v noci. První měsíce po svém odsouzení pevně doufal a věřil, že přijde mír a s ním svoboda. Psal domů statečné dopisy, zajímal se velmi živě o politické události (byly mu jeho ženou sdělovány pod různými značkami). Svému malému synkovi píše ještě 27. června básničku:

Prchají, synáčku, prchají léta!
Potřetí, potřetí žito již metá.
Třetí rok nehladil Tvoje jsem vlásky,
třetí rok Tvoje jsem nelíbal oči!
Třetí rok! Kolik let? Kola se točí.
Obrázek za Tebe líbám jen dneska
silíš mě, máma a země má česká!

Ještě má slabou naději, že se dočká míru a svobody, protože se zachovaly další verše:
Lakomou láskou mřít, sluneční pocely,
jimž srdce vystavíš, až opět zocelí,
až z něho padne tíž, jak šeptnou do cely:
Jsi pouti svojí blíž a život pro celý
jak sokol volný již!

První záříjové dny v roce 1942, kdy vězňové odsouzení ke stejnému osudu jeden za druhým odcházejí, aby dotrpěli pod rukou německého kata, jiskra naděje, která v něm doutnala,

pohasíná. Také naděje, že se aspoň naposledy setká se svojí ženou, je nesplněná, neboť její žádost byla už potřetí zamítnutá. Kolem 20. září odchází na smrt jeho jediný spoluvězeň, a to už se Dr. Nebeský pomalu smiřuje se svým osudem.

Dne 21. září 1942 v 8 hodin večer mu bylo oznámeno, že druhý den ráno ve 4 hodiny má zemřít. Píše dopisy na rozloučenou své ženě, svému synkovi, starému otci, sourozencům, věrným přátelům, celkem 8 dopisů. Teprve nyní přiznává své ženě v krásném dopise na rozloučenou „půl roku denně umírám, od Husa stokrát denně“, přiznává se ke své duševní trýzni, ale nakonec píše „hodina se přiblížila, klid se blíží a já ho již potřebuji a zasluhuji“. Čekání na smrt znamenalo nesmírné utrpení. Odsouzení žili v nejhrošších vězeňských podmínkách a nikdo z nich nevěděl, kdy na něho přijde řada. Svému starému otci píše „pozdravujte ode mne každý kout, kopec, strom mého rodného kraje, který jsem miloval a jemuž jsem věrný. Chci, aby mu byl věrný i můj synek.“

Netušil, že jeho rodný kraj Neveklovsko se právě chystal k úplnému vystěhování.

Svému malému synkovi píše v dopise na rozloučenou: „Miluj vše krásné a ušlechtilé celým srdcem a vášnivostí. Knihy, obrazy, hudbu, divadlo, verše, přírodu, hory a řeky. A hlavně naši milou zem a rodnou řeč! A vzpomínej na svého tátu nešťastného!“

Dopisy Dr. Nebeského před jeho krutou smrtí svědčí o tom, že nesl svůj osud statečně až do poslední chvíle svého života. Končí svůj život těmito verši:

Líbám Tě rodná zem,
jen s oblohou se snubí!
Po bloudění nám všem
buď krásným domovem
a pevným jako srub.

Psdno v Jilemnicích, dne 25. září 1987, ČSPB

KLUCI ZE ZABRANÉHO

TEXT: ELIŠKA HORELOVÁ

O existenci Neveklova jsem se poprvé dozvěděla za války v době, kdy po celé zemi šla zvěst, že rozsáhlé území na Benešovsku a Sedlčansku zabírají Němci pro vojska SS, která si zde zřídí cvičiště. A řadová občane – až na výjimky – že musí opustit své domy a přestěhovat se tam, kde je příjmu. Ani rozhlas, ani tisk však o tom občany Protektorátu neinformovaly. Činil tak třetí informační kanál – šuška. A tyto zlověstné

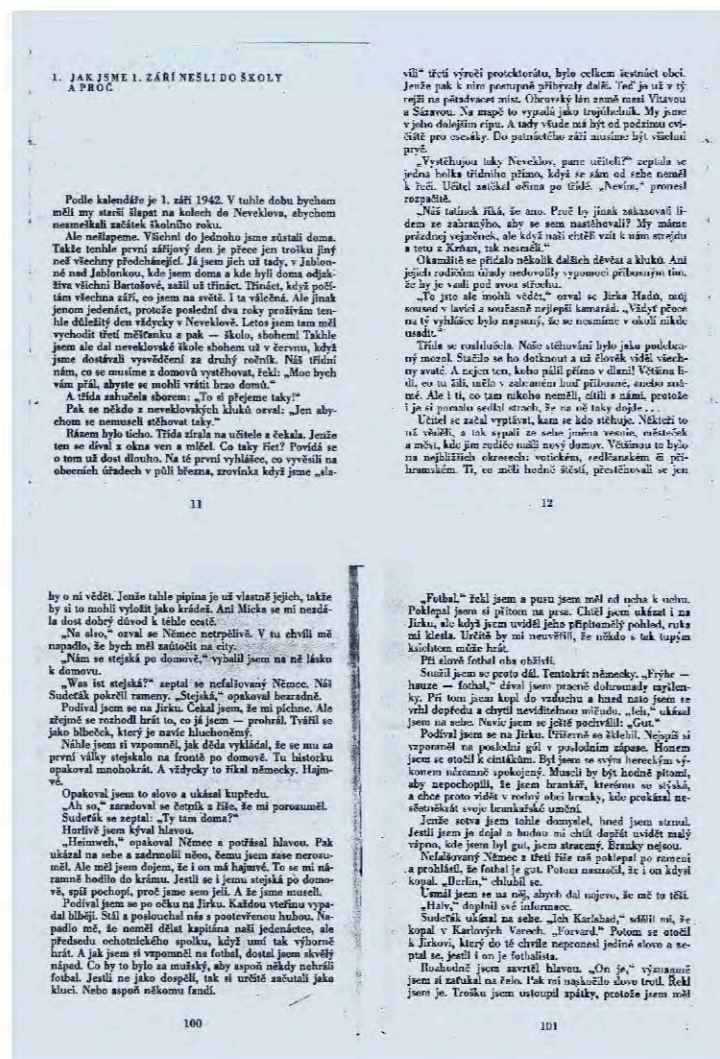
zprávy potvrzovali lidé z oněch území, kteří se rozjeli po Protektorátu, aby našli pro své rodiny místo, kde by našli nové domy.

Na lidi padla hrůza, všichni to považovali za předzvěst toho, co by český národ čekalo, kdyby Třetí říše tuto válku vyhrála.

Vystěhování Neveklovská jsme v naší rodině prožívali dost silně asi i proto, že jsme předtím zažili něco podobného – stěhování českých rodin z pohraničí, které podle mnichovské dohody obsadila Hitlerova vojska.

Tyto dva velké životní zážitky asi rozhodly nejen o tom, že jsem pak vystudovala historii, ale že jsem se k nim vrátila i jako spisovatelka. Nejdřív trilogii Zdivočelá voda, Strhané hráze a Potopa, v níž jsem se vyrovnala se vzpomínkami na léta 1938 a 1939, kdy Němci zabrali nejdřív naše pohraničí a pak 15. března 1939 i zbytek Československa. Obdobu takového nuceného odchodu z míst, která byla jejich domovem, jsem vnímala i u vystěhovaných občanů Neveklovská a Sedlčanska. I jim bylo třeba vzdát hold, i oni si zasloužili, aby některý z jejich osudů oživil v knižce. Vydala jsem se tedy na Neveklovsko a několik dní tam prožila. Ubytovala mne u sebe Neveklovská paní knihovnice a navíc mi

půjčila i své kolo. Na něm jsem tehdy projezdila celý zubožený kraj. Všude jsem našla někoho, kdo byl ochoten o té době se mnou hovořit. A výsledek byla kniha pro děti nazvaná Kluci ze zabraného. Zdivočelá voda byla oceněna i cenou v soutěži vypsané Albatrosem a o několik let později zapsaná i na čestnou listinu mezinárodní ceny H. Ch. Andersena. Kluci ze zabraného se umístili na prvním místě v soutěži k Mezinárodnímu roku dítěte a o tři roky později byli rovněž zapsáni na čestnou listinu mezinárodní ceny H. Ch. Andersena.

1. JAK JSME I. ZÁŘÍ NESLI DO ŠKOLY A PROČ

Podle kalendáře je 1. září 1942. V tuhle dobu bychom měli my starší šlapat na kolech do Neveklova, slychem nesměřující začít školního roku. Ale nezapeme. Východí do jednoho jsme stáli doma. Takže tohle první zářijový den je přece jen trochu šaf než všechny předcházející. Já jsem jich už tady, v Jablonci nad Jablunkou, kde jsem doma a kde byli doma odjakživa všichni Barabášovi, našli už třináct. Třináct, když počítám všechna zvířata, co jsem na světě. I ta včelčata. Ale jinak jsem jediná, protože poslední dva roky prožívám tenhle důležitý den vědecky v Neveklově. Letos jsem tam měl vychodit třetí měřičku a pak – škola, sběrná! Takže jsem ale dal neveklovské škole sběhem už v červnu, když jsem dostával vysvědčení za druhý ročník. Náš třídní nám, co se musíme s domovými vypořádat, řekl: „Moc bych vám přál, abyste se mohli vrátit brzo domů.“

A třeba zahučela sběhem: „To si přeje také!“ Pak se náhle z neveklovských kluků ozval: „Jen bychom se nemohli zřehovat tak!“ Řásem bylo ticho. Třída zírala na učitele a čekala. Jenže ten se díval s okna ven a směl. Co taky říci? Pověděl se o tom už dost dlouho. Na té první vyhlásku, co vyšel na obouhří úřadech v půli března, zrovna když jsem „ta-

vili“ třetí výročí protektorátu, bylo celkem šestnáct obcí. Jenže pak k nim postupně přibíraly další. Teď je už v týřtí na pětadvacet míst. Obrovský lán země mezi Vltavou a Sázavou. Na mapě to vypadá jako trapláček. My jsme v jeho dolním řipu. A tady všude má být od počátku cvičiště pro ocesáky. Do patnáctého září musíme být všichni pryč.

„Vystěhova tak Neveklov, pane učitel?“ zeptala se jedna holka třídního plána, když se sám od sebe ozval k řeči. Učitel začal odmla po úřadě. „Nevíte,“ prosehl rozpatk.

„Náš tatáček říká, že ano. Právě by jinak zakazovali lidem se zabraněho, aby se sam nastěhovali? Mý máme příslušný vojáček, ale když naši chytí vst k sam stejné s tou z Kerou, tak nestáří.“

Okamžitě se přidalo několik dalších děvčat a kluků. Ani jejich rodičům nikdy nedovolily vypomoci přiběhnutí tío. Še by je volí puil svou střelbou.

„To jto ale mohli vědět,“ ozval se Jirka Hada, mojí soused v lavici a současně nejlepší kamarád. „Vždyť přece na ty vyhlásky bylo napuště, že se roznámne v okolí nikde usadí.“

Třída se rozmlouvala. Naše stěhování bylo jako posledný moment. Stačilo se ho dotknout a už člověk vidí všehypr svatě. A nejen ten, koho páli přímou v dlaní Věčna li- di, co tu táh, ale i v zádech lidí přiběhnutí, snadno zá- mě. Ale i ti, co tam nikoho neměli, cítili s námi, protože i je si jasně mohli uvědomit. Že na ně také dopde.

Učitel se začal vprávit, kam se kdo stěhuje. Někteří to už věděli, a tak spouli ze sebe jména vesnic, osadeček a obcí, kde jim raděco našli nový domov. Většina to bylo na nejbližších okresech: svatá, sedlánskem a přilhranickém. Ti, co měli hodně štěstí, přestěhovali se jen

by o ni vědět. Jenže tahle písma je už vlastně jejich, takže by si to mohli vyložit jako krádež. Ani Michu se mi nezdá- la dost dobrý důvod k téhle osadě.

„Na also,“ ozval se Němce nepříjemně. V tu chvíli mě napadlo, že bych měl začít od ní.

„Nám se stějíká po domově,“ vyběhl jsem na ně lésku k domovu.

„Wen ten stějíká?“ zeptal se nešťálový Němce. Náš Sudeťák pokrčil rameny. „Stějíká,“ opakoval bezradně.

Podíval jsem se na Jirku. Čekal jsem, že mi půjčne. Ale stýpal se rozhodli hrát to, co já jsem – prohrál. Trávil se jako blátoček, který je navíc hluchoněmý.

Náhle jsem si vzpomněl, jak děda vykládal, že se mu za první války stěpalo na frontě po domově. Tu historku opakoval samozřejmě. A vždycky to říkal německy. Hajn- vě.

Opakoval jsem to slovo a ukázal kupředu. „Ať se,“ zasmušoval se Sudeťák a šel, že mi porusuměl. Sudeťák se zeptal: „Ty tam doma?“

Hortivě jsem kýval hlavou. „Hortivě,“ opakoval Němce a potřásl hlavou. Pak ukázal na sebe a začal mlčet, čemu jsem zase nerozu- měl. Ale měl jsem dojem, že i on má hajnové. To se mi ná- ramně hodilo do krámu. Jestli se i jednu stějíká po domo- vě, spíl pochopí, proč jsem jsem jeli. A že jsem musel.

Podíval jsem se po oknu na Jirku. Každou vteřinu vypa- dal hluběji. Sílil a poslouchal nás s poutavou hubou. Na- psalo mě, že nemůžu říkat kapšma naši jedináctce, ale předsedu ochotnického spolku, když umí tak výborně hrát. A jak jsem si vzpomněl na fotbal, dostal jsem skvělý nápad. Co by to bylo za smůlky, aby aspoň někdy nehráli fotbal. Jestli se jako dospělí, tak si určitě zabavili jako kluci. Nebo aspoň nějakému faně.

„Fotbal.“ Řekl jsem a puz jsem měl od něho k sobě. Poklepal jsem si prstem na prsa. Chciť jsem ukázan i za Jirku, ale když jsem uviděl jeho nepřítomný pohled, ruka mi klesla. Uvěřil by mi neuvěřil, že někdo s tak tupým kličkem může hrát.

Při slově fotbal oba obličej.

Stužil jsem se proto dál. Tentokrát německy. „Fryke – hause – fotbal,“ dělal jsem prvně důležitě složen- ky. Při tom jsem kopl do vzduchu a hned nato jsem se vrhl dopředu a čtyřmi nevědomými míčade. „Ich,“ ukázal jsem na sebe. Nevie jsem se ještě povírbít. „Gut.“

Podíval jsem se na Jirku. Křičel se směle. Neopřel si vzpomněl na poslední gól v posledním zápase. Hontem jsem se otočil k čimákům. Byl jsem se svým hereckým vý- křemem náramně spokojený. Muncil by být hodně přímá, aby nepochopili, že jsem hravě, krečov se slyšák, a chce proto vidět v roduji obci hravky, kdo postelal ne- stěhování voje hravěkácké smění.

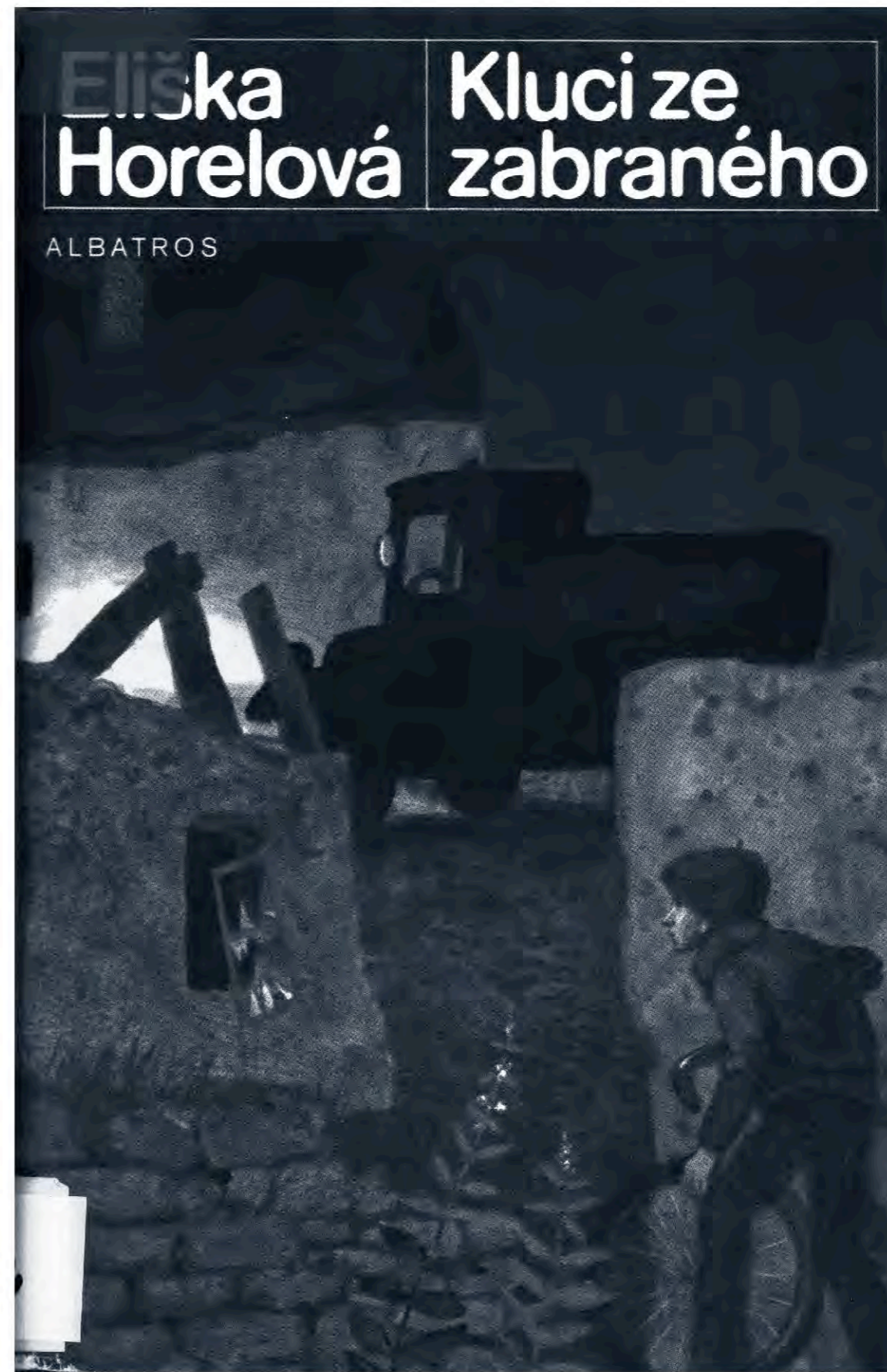
Jenže sama jsem už byla obvyklá, hned jsem strnul. Jestli jsem je dojel a budou mi chit děpat vidět malý výpno, kde jsem byl gut, jsem strasený. Hravky nejsou.

Nešťálový Němce a Sudeťák mě poklepal po straně a prohlásl, že fotbal je gut. Potom nastal, že i on když kopal. „Hortiv,“ chlubil se.

Usmál jsem se na něj, abych dal uvěřit, že mě to těší. „Hav,“ doplnil své informace.

Sudeťák ukázal na sebe. „Ich Karabud,“ sdělil mi, že kopal v Karlových Varech. „Hortiv.“ Potom se otočil k Jirkovi, který do té chvíle neopomněl jedině slovo a se- ptal se, jestli i on je fotbalista.

Husobudě jsem zavrtěl hlavou. „On je,“ vypravuje jsem si natáhal na jeho. Pak mi namočilo domov. Běží jsem je. Treška jsem ustoupil zpátky, protože jsem měl

STUDENTSKÝ FILM

Poznáváme historii aneb Jak jsme točili film.

TEXT: ŠÁRKA KUNŠTOVÁ, LADISLAVA KOŘÍNKOVÁ, MAREK JÁNOŠ A IVO REICHENAUER FOTO: ARCHIV

Jsme žáci prvního ročníku Obchodní akademie v Neveklově. Při nástupu do této školy jsme netušili, co všechno nás čeká, ale ani to, jakou má město Neveklov historii.

Ta se dá poznávat různě – z knih, učebnic, z vyprávění... A právě tato možnost nás zaujala. Neveklovsko bylo za 2. světové války vystěhováváno. Bylo zde zřízeno cvičiště SS. Běžně dostupné informace. Poprvé jsme se s nimi setkali v listopadu 2011 při Projektovém týdnu, kdy jsme zpracovávali téma Neveklovsko za 2. světové války. I proto nás zaujala možnost seznámit se s tímto krajem prostřednictvím vzpomínek pamětníků.

„Budeme točit film!“ Tato slova zněla třídou. Radost se mísila s obavami, zda všechno zvládneme. Absolvovali jsme tři přípravné schůzky, při kterých jsme diskutovali o předem promyšlených otázkách a natáčení. První schůzka byla významná díky návštěvě autora dokumentu Vystěhování Václava Šmeráka, který nám poradil různé figly k natáčení, čeho se vyvarovat, jak se chovat... Všichni jsme se velmi těšili na setkání s pamětníky, čekali jen na lepší počasí, abychom s oslovenými mohli vést rozhovor třeba na zahradě nebo na zápraží jejich domu.

Konečně – škola pomalu končí, ale naše práce začíná. Vydáváme se za lidmi, na něž se těšíme, ale svírá nás obava, jak nás přijmou, zda jim budeme rozumět, či jak zareagují na naše otázky.

Nejprve jsme navštívili v Mlékovicích pana Josefa Žabu. Je to milý, dvaadevadesátiletý pán, který nás vítá na zahradě svého domu. Život měl velice pestrý.

Dokonce jeho část prožil ve vězení. Vzpomínky jsou velice dojemné. Asi těžké mluvit o něčem, jež přineslo tolik utrpení... Domov, který přestává být domovem, protože ho všichni museli opustit. A hospodářství, rodinný majetek? S sebou si

směli vzít pouze osobní věci – to, co unesli nebo odvezli na jednom povozu. Pan Žaba se rozvyprávěl a nám se tají dech...

Další naše cesta vedla do Zaječčí k paní Marii Břejškové. V době vystěhování byla ještě dítě. Přesto si vzpomíná na Adolfa Hitlera, kterého prý viděla, když pobýval na Konopišti a ona jela okolo na kole. Paní Marie je celou dobu nesmírně dojatá naším zájmem. Občas se jí v očích zalesknou i slzy. Z jejich odpovědí nám běhá mráz po zádech. Utrpení rodiny pokračovalo i po roce 1948, kdy přišli o majetek znovu. Jak strašné – opustit všechno, co měla ráda, a když se rodina vrátila domů, opravila dům, znovu obdělala pole a začala zase spokojeně žít, majetek byl opět zabaven, tentokrát komunisty. Tentokrát sice směli zůstat ve svém domě, ale bez polí, dobytka, strojů... Přesto na nás paní Marie působí velice milým dojmem, je ochotná, povídává, člověk by nepoznal, kolik zlého musela zažít...

A naposled přišli přímo k nám do prostor OA Neveklov pan Jaroslav Škarvan s paní Věrou Richterovou z Neveklova, kteří měli nejprve trochu obavy, že nás jejich vyprávění nebude zajímat. Ale naopak, náš zájem byl velký a oba pamětníci se nám velice zalíbili. Své příběhy dětí, které jako jedny z mála zůstaly v Neveklově, vyprávěli s odleskem pravdy a zážitku v očích, jejich hlas se skvěle poslouchal, protože jsme věděli, že si přesně vzpomínají na každý krok po té prázdné zemi v době před sedmdesáti lety. Byl to pro nás – a myslím si i pro ně – silný zážitek a doufáme, že se bude líbit i vám, ostatním.

BĚH PRO PANENKU

Nejdelší trasa Neveklovských běhů – 5 km.

TEXT: RŮŽENA CHÁROVÁ FOTO: ARCHIV

Věnováno 70. výročí vystěhování Neveklovska – na počest běhu 14-letého Jana Bartoše, který se s kamarádem Jiřím Hadem vydal z Nového Knína do Jablonné pro panenku své nemocné sestřičky Haničky. Příběh obou chlapců popisuje ve své knize „Kluci ze zabraného“ spisovatelka Eliška Horelová.

Rodiny obou kamarádů byly nuceny opustit své domovy na podzim roku 1942 pro účely cvičiště zbraní SS. Přestěhovaly se na druhý břeh Vltavy do Nového Knína a okolí. Hanička zapomněla svou nejmilejší panenku v jejich domě v Jablonné. Bratr Jan chtěl své nemocné sestřičce udělat radost. Oba chlapci plánovali tuto cestu do území, které bylo hlídáno a bez propustky byl vstup do něj zakázán. Pokoušeli se i tento zákaz porušit a vyzkoušet, jaká bude reakce hlídek.

Cesta pro panenku byla tajná, připravovaná a dobrodružná. Chlapci si předem našli skrýš pro kola, nezamčenou lodičku a svůj plán pak uskutečnili za tmy. Z Nového Knína jeli k Vltavě na kole, pak se přeplavili na pravý břeh. Jirka čekal u lodičky a Jan běžel přes Měřín do Jablonné a zpět sám. V domě Bartošových Jan panenku našel, setkal se i s jejich kočkou. Hledání v domě se neobešlo bez komplikací. Hlídka uslyšela, že se v něm něco děje, a začala střílet. Jan se musel rychle rozhodnout a zpáteční trasu změnit přes pole a louky. Také cesta zpět na lodičku skončila pro Jana špatně. Spadl do vody. Ze samoty na levém břehu, kam chlapci dorazili, však přišla pomoc a promáčený Jan zůstal u dobrých lidí v posteli do druhého dne. Panenku Haničku nakonec předal kamarád Jirka.

ODNIKUD NIKAM

Autorka vzpomínky na seznámení s Neveklovskem je úspěšná spisovatelka, která spojila svoji tvorbu s nelehkým osudem vystěhovaných obcí Neveklovska a jejich obyvatel.

AUTOR: JITKA NERADOVÁ, SPISOVATELKA FOTO: PAVEL OVSÍK

Neveklov je moje rodiště, místo mého dětství, tedy srdeční záležitost. Je to kraj krásný, jako stvořený pro relaxaci a odpočinek. Ale také kraj zkoušený mnoha těžkými historickými etapami, z nichž vystěhování je asi zkouškou nejdruhá. Jelikož jsem rodák, prarodiče vystěhování byli, ve škole s námi o vystěhování mluvili, žila jsem s tímto faktem od dětství. O to víc mě překvapilo, když jsem po gymnáziu začala studovat historii, že za hranicemi kraje o této temné kapitole českých dějin nejsou velké, neku-li žádné, vědomosti. A není tomu tak dodnes. V Praze, kde žiji a pracuji, všeobecné povědomí o vystěhování není téměř žádné.

A v učebnicích dějepisu jakbysmet.

I proto jsem chtěla přispět svou troškou do mlýna a Neveklov dostat do širšího veřejného vědomí. Neveklovsku jsem z toho důvodu láskou věnovala své dvě první knížky. A pevně věřím, že nezůstanou jen u nich.

První si všimá slavného rodáka Jana Heřmana, kolem jehož busty na jeho rodném domě jsem chodívala do školy. Pokusila jsem se ho představit jako člověka z masa a kostí, protože tak slavných rodáků a umělců nemáme na rozdávání, a je škoda, když se stanou jen nějakou bustou, za kterou není vidět jejich lidský příběh. Navíc, Jan Heřman těžce nesl vystěhování, které devastovalo jeho rodný kraj, a v pomoci se také vydatně angažoval.

Druhá kniha už je cíleně zaměřená na vysídlení a život tady. Velkou inspirací pro mě byl život mých prarodičů, kteří

zde prožili celý svůj život a na vlastní kůži si tady zažili kus monarchie, první válku i republiku, vystěhování za druhé světové války a i všechny podoby socialismu. Takže téměř nekonečný příběh. Ovšem zdejší kraj je plný podobně dramatických

příběhů, kdy místem, kudy se draly dějiny, paralelně prochází běžný život lidí, kteří se s těmi velkými dějinami musí porvat, aby si uhájili svůj vlastní prostor k životu.

I proto vznikl můj příběh Odnikud nikam, jako pocta rodnému kraji. Já osobně se do Neveklova moc ráda vracím. Za rodinou, přáteli, odpočinkem i inspirací. Těší mě, když vidím, že jak se město a s ním i celé okolí mění k lepšímu,

jak se opravuje, inovuje, ale zároveň jak nezapomíná na svoji minulost. Protože tam, kde se na svou minulost zapomene, je nutné ji prožít znovu. A to by si v Neveklově zcela jistě nikdo nepřál.

Mám Neveklov ráda. Hodně se mi líbí neveklovská škola, což není profesionální deformace, ale reálná možnost porovnání s mnoha pražskými školami. Žádná není tak krásná, tak vybavená. Navíc je tu i skvělá aula s báječnou akustikou, kde se konají vynikající koncerty. Často i na počest Jana Heřmana.

Mám ráda zdejší lidi, jejich příběhy a vyprávění. Někdy si myslím, že na ně přímo pasují slova Jany Nerudy z Romance o Karlu IV.: „Nu vidíš,– zdejší lid, má duši zvláštní–trochu drsná zdá se–však kvete po svém– v osobité kráse“

A na závěr ještě osobní douška: nesmírně si považuji, že se tady ocitám ve společnosti paní Elišky Horelové, kterou mám moc ráda a velmi si jí vážím. Ona je vlastně první spisovatel, kterému jsem stála tvář v tvář. Dodnes si pamatuji besedu v neveklovské základní škole, kdy jsem nedočkavě vyhlížela z okna a viděla ji na školním dvoře ještě před avizovanou besedou. A ona pak s námi mluvila velmi mile a vstřícně, což byl pro mě takový zážitek, že ho mám v duši dodnes. A její Kluci ze zabraného jsou pořád na čestném místě v mojí knihovně. Že tedy spolu budeme jednou vedle sebe ve sborníku, je v podstatě zhmotněný dětský sen.

A více méně vše začalo v neveklovské škole.

ŠKOLSKÝ AREÁL V NEVEKLOVĚ – ZÁKLADNÍ ŠKOLA A OBCHODNÍ AKADEMIE

Položení základního kamene se uskutečnilo dne 28. října 1996. Slavnostní otevření ZŠ bylo 1. září 1988, budova Obchodní akademie pak byla otevřena 1. září 1999. Hodnota díla je 280 milionů korun. Do areálu dále patří sportovní

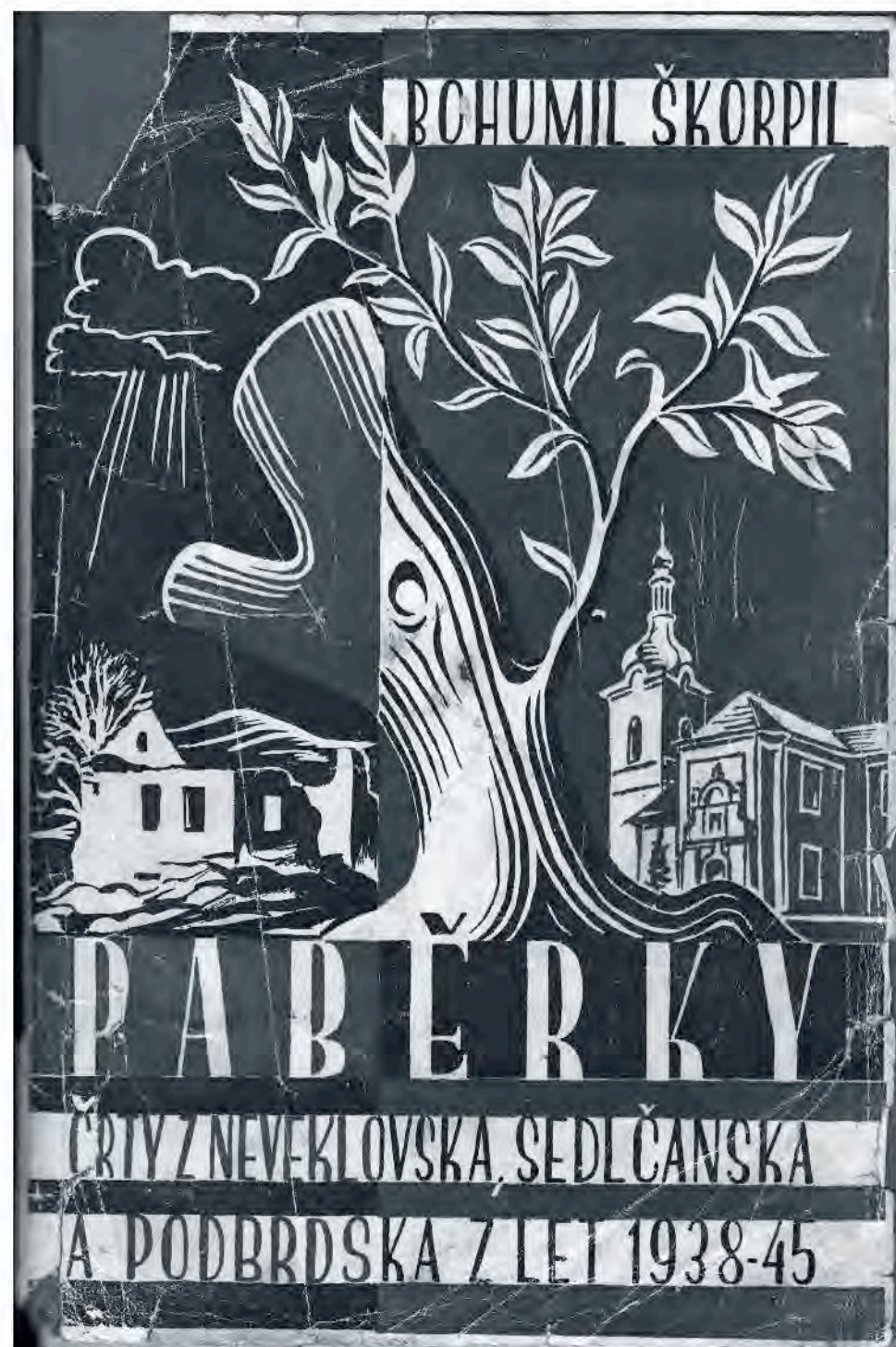
hala s jídelnou, internát, dům s byty pro učitele a venkovní sportoviště. Areál školy je o prázdninách a ve volných dnech využíván širokou veřejností pro sport i kulturu. Aula s kapacitou 300 míst proslula jako vynikající koncertní sál. Jedná

se o první velkou společenskou investici a tím i náhradu za utrpené válečné škody. Staré budovy základní a měšťanské školy byly upraveny na moderní byty. Současně byla přestavěna a rozšířena i mateřská škola.

PABĚRKY

Jeden z prvních ucelených pohledů na vystěhování Neveklovska. Autorem je Bohumil Škorpil a knížka poprvé vyšla v roce 1946.

Ukázka textů:

Před prvním vyklizovacím termínem

Neděle 13. září 1942. Nedělní ráno se probouzí o velmi pochmurně. Mohutné blesky křižovaly zalemlěnou oblohu. Hrom burácel a nakonec z černých mraků vyřily se proudy vod na vyprahlou půdu.

Ranní bouře jako když se stala projevem hněvu všemohoucího pána země i nebe. Hněvem pralo, že lidé znou již po několik let mezi sebou zápal a odhazují všechno, co je symbolem lásky člověka k člověku.

Po celou předcházející noc ze soboty 12. na neděli 13. září od pozdních hodin večerních až do ranního úsvitu, nedobrotě nepohody, projížděli Nevoňicemi i ostatními obcemi neveklovského okresu dlouhé kolony zemědělských povozů, aby pomohly odvést maetky svých bližních z evakuovaných obcí do nových sídlišť.

Když po probuzeném ránu uslal dešť a obloha se vyčišťovala od mraků, šedých mraků, rozsvítila se sluneční zář. Pochmurné nebe se proměňovalo v novou nadmírnou krásu.

Ocitli jsme se v kraji, který má být evakuován. Ve všech chlapůch bylo po celou noc i po celou neděli nesmírné živo. Všichni domáci lidé měli plné ruce práce. Balili svrsky, prádlo, šatstvo, nádobí, nábytek. Těžká a bolesná práce. Tandy v neděli 13. září 1942, zaslechli jsme z nedalekých Nevoňic hlas kostelního zvonu, který svolával pobožné věřící k ranním bohoslužbám. Lidé v blízkých Maskovicích, Tuchyni, Tuch, Lhoňě a jinde, v tu chvíli ustali od své práce „kolekci na místě, kde pracovali“. Inko když slyší ze zvuku nevoňických zvonů hlas nevádnějším modlitby a slova, jež jsou symbolem všeho křesťanstva: „Bůh v úle Tvoje — o odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům — — —“

Pak jsme projížděli na kole Nevoňice směrem k Maskovicím. V té chvíli znovu drobný dešť svažoval dosud nenasytanou zemi.

Vše kolem i příroda, připadala divně. Když jsme přijížděli k Maskovicím k prvnímu stavení, zdálo se být vše nezvyklé. Nevyběhli ani z prvního, ani z druhého stavení pes, aby se rozlétkal. U silnice nepobíhaly slepice, ani kuřata. Husy nekeřaly. Na žádném dvorku kohout nezakokřhal. Nahlédli jsme do pr-

39

ního i druhého stavení. Nikdo nebyl uvnitř. Vše bylo prázdné — bez života. Když jsme v Maskovicích měli rybník, ani v něm se neobívil již žádný žitavý živočich — ani rybička nevyskočila nahoru, aby se vada rozležila do širokého kruhu — — —

Ticho kolem dokola bylo divně a smutně. Drobný dešť, který dosud trval, jako by byl živým dokladem, že srozd — samo nebe pláče — — —

Stojíme před hostincem, kde bývaly vždycky tolik veselí. Na stěně zůstal ještě český nápis, který v té chvíli nám připadal jako symbol: „Co má máme, to dá máme — — —“

Bohužel, co měli, to dali. Spokojenost, klid, domáci štěstí. Všechno dali, nezbylo jim nic. Bylo tomu tak nejen v Maskovicích, i ve všech ostatních obcích. Co měli, to dali.

Maskovice jsou jen malá osada. Je tam jen několik poustných čísel. Několik hospodářů větších, několik menších. Vcházíme do jednoho statku na dvůr, kde je opravdu všechno, jako když vymek. Hospodář nás vítá z mezi dveří. Podává nám těžce upravené ruce a v tom okamžiku se mu derou slzy do očí.

„Vidíte, takhle nám to dopadlo. Na tomto prvním hospodářství máj táta. V této sekci se narodil můj otec. Nyhni odcházíme a nevíme, jak se nám povede. Hledie, zde byl náš obyvatel pokoj, zde velká svatyně, zde bylo sytka a zde komírka, kde jsem se narodil já i můj otec. — Ani nevíte, jak se těžko loučím se stavením. Sbohem máj domove, sbohem máj rodině lány, sbohem zahrada, sbohem všechno, co zce v Maskovicích bylo takové pěkné a hezké.“ Se smutkem v duši odcházíme ze stavení, aniž bychom nalezli pro božského, dřívě veselého hospodáře trochu slůvko.

V druhém stavení nezastihli jsme již hospodáře. Odešel před hodinou s poslední úrou a s celou svou rodinou do nového sídliště. Zůstal jen stáří kamarádů z Nevoňic, kteří slíbili, že přijdou v poslední chvíli před odvezdáním NĚD vykonat úkoly na dvoře, ve stáji, na půdě. Poše naltzení musí být všechno čisté a uklizené. Páni, kteří budou přebírat majetek, nesmí pomluvit. Nesmí říci, že jsme lidé všelijací. Naopak, musí se ořesvědčiti, že svůj domov máme rádi, že si jej vážíme a ctíme.

Jašně vcházíme do jednoho statku. Také je již úplně prázdný. Selská kuchyně úrodná a prostorná. Velkým oknem vaná do ní pruh slunce, které se opra a vykládkované stěny. Stáje

40

DALEŠICE, RADSLAVICE, MLÉKOVICE

Přepisy vzpomínek pamětníků jsou ponechány v původním znění.

TEXT: ZÁZNAM Z NATÁČENÍ DOKUMENTU VYSTĚHOVÁNÍ, V. ŠMERÁK FOTO: KAREL ŠEBEK

Obec DALEŠICE

Pani Loucká: Když začala válka, tak to jsem byla ještě školačka. Já jsem narozená ve Stranném.

Vzpomínáte si na první okamžiky vystěhování?

To víte, to bylo boží dopuštění prostě, jak se řekne. Ono to bylo přímo, co byla heydrichiáda, víte, atentát na Heydricha. A to byly nejhorší chvíle v národě. To bylo stěhování na krku, každý se bál. Kde bude a kam půjde, rozjížděli se lidé, hledali. A byla taková kancelář v Benešově, kde byly určitý adresy a místa kam se stěhovat, ale byly to vesměs židovské objekty, který byly prázdný. Že si lidi tak nějak mohli vybrat, ale to zase pravidelně bylo bez polí a tady to byl zemědělské kraj, že, většinou, zase to byli hospodáři.

Kam jste se vystěhovali?

V Dalešicích si všichni mohli všechno vzít. A museli všechno vyčistit, tady na půdě nesměla zbejt ani pavučina, ve stodole nic, takže někteří ti hospodáři, kteří si našli už některou usedlost třeba jako tady Loucký v Sedlčanech, a potom byli tady v Kozmicích a tady za Benešovem — já to všechno mám tam napsaný, všechny ty osadníky, kde kdo byl — tak ty už přímo třeba vozili slámu a tak přímo do toho jiného místa. Anebo někam za čáru, jak se říkalo.

Jak bylo stěhování organizované?

Organizovali to český četníci, tady jim v hostinci U Křížků, říkalo se Na Kóvárně, tak tam jim vařili a byli ubytovaní snad a prostě zařizovali, sháněli

i povozy, víte, tehdy těch automobilů nákladáků nebylo tolika, to bylo moc obtížný, to se tak přidávalo jen na delší vzdálenosti, ale na kratší byly nasazované povozy z kolů, buď to žebříňáky na slámu dlouhý a nebo zase potom krátký pevný vozy, jak se říkalo bedňáky, korby, a tak to organizovali.

Vzpomínáte si na Němce?

Tak německý vojáci, ty jsme už jako školačky viděly, to bylo už v Neveklově, když sem přijeli 15. března. To byly tehdy strašný závěje. Byla povinnost, od patnácti let museli všichni chlapi na silnici s lopatama a všechny silnice — to ani nemohli koně dokázat prohrnout, některý ty úseky tady byly tak zavátý, že museli muži s lopatama. A my jsme tehdy z toho Stranného se přeci prošlapali a bylo nás ve škole tak možná třetina. Děti neveklovský. A proplakali jsme i s těma kantorama, proplakali jsme tam celý den. Ten sněh ale netrval dlouho, to potom spadlo a ti vojáci byli tam hned v Neveklově. Na náměstí byl kotel a vyvažovali polívku pro hladový Neveklově. Pro hladový lidi. A ti vojáci nakupovali, co mohli, protože se nikde tak asi nenajedli, jako se najedli tady.

Co to byly SS-Hofy?

No tam pracovali občani, kteří nenašli ubytování už nikde a nemohli prostě, tak tady zůstali a pracovali jako u těch Němců na těch SS-Hofech. Takže Straňáci, ti byli jedni na Hrubech a někteří byli v Poděšusech.

Dostávali za to peníze?

Za to dostávali asi peníze, určitě něco museli dostávat, nějaký naturálie asi, a protože, pokud jsme se tady stěhovali, tak všechno muselo bejt vosetý jako, že sklízeli, a tak nějaký naturálie dostávali a dobytek tam byl, tak asi taky fasovali mlíko, nějaký ty přiděly. Na to byly lístky, že jo, tak já myslím, že nějaký peníze asi taky dostávali, to vám nemůžu říct.

Jak to vypadalo, když jste se vrátili?

No tak to vypadalo jako po válce, no. Jak Stranný teda, tak Dalešice, to nebyl jeden domek v pořádku. I když Strannej, to byly jenom okna a podlahy a tak, ale tady v Dalešicích to byly celý budovy. Tady bylo rozstřílených snad deset baráků. A každá ta budova byla postižená — přestřílenej krov, tašky a vůbec. No, zásahy střel — to jsme říkali: „Jarouši, nenahazuj to, bude

paměť na válku.“ Tak to je tam, eště jsou tam ty cvočky. Možná, že je tam ještě nějak ten malej náboj, ale to bylo hrozný, ty vobrázky, co se zachovaly, teda ty první, a co ještě dneska tak nějak je vidět. Ty nejhorší, to vlastně už se potom rozebralo, to pan Heřman ví už ty podrobnosti víc než já.

Dalešice

Kolik vám bylo let na začátku války?

Pan Heřman: No, když jsem, pamatuji se, vyšel jsem první třídu a do druhý třídy už jsme byli vystěhovaní v Dobříčkově u Šimů. A pamatuji se, když jsme

Jan Heřman, pamětník, Dalešice

se stěhovali, muselo bejt všecko vyčištěný, všude zameteno, naprosto všude pořádek, protože jsme byli 1. etapa a museli jsme, prostě odcházeli jsme 15. září, mám za to. 15. září jsme jeli s poslední fúrou a stěhovali jsme se do toho Dobříčkova vedle Struhařova. A prostě byla to ztráta domova, nechala na nás na všech, určitě i na mě, takovou nenahraditelnou věc, že

ztráta domova je nenahraditelná. Jeli jsme s poslední fúrou, žebříňákem, koňmi a tak jsme se naposledy dívali na Dalešice. Já jsem velice citlivě člověk, ale to bylo pro nás hrozný, tam jsme šli do nájmu a měli jsme tam zpachtovaných devět hektarů, byl to pěkný statek, na rovině, a tehdejší pan majitel tam – Šíma – bezvadně s námi jednali. A čekali jsme, jak to všechno skončí. Válka – jako kluk jsme měli v Dobříčkově to vítězství namalovaný – tak, jak si to Němci přáli, a prostě nesměl se poslouchat rozhlas, Londýn, a prostě to byl všecko strach, že bysme se dostali do konfliktu. A přesto jsme žili, nebylo dostatek jídla, pamatuji se, že jsme mleli ve šroťáku a prosejvali, jak se říká, na hrubo mouku pšeničnou anebo se mlely ty koblížky s lojem, to všecko nutilo nás, načerno zabíjeli jsme prasata, protože na půdě bylo všecko odměřený, na setí jste musel mít určitou část, ale měl jste na spotřebu málo a jinak jsme se těšili, že se vrátíme zase domů.

Jaký byl konec okupace?

Přišli Rusové, za nima šli koně, který je doprovázeli. No, tak sekali, náš jezelec posekali. A německý vojáci předjeli na tý rovině u Dobříčkova. Vedle našeho pole na tý silnici, kde stála z radosti slavobrána, kde byl zobrazen prezident americký Roosevelt, mám za to, Churchill a i ještě jeden, ale to už nevím, jestli to byl francouzský. A vojáci německý, když je předjeli, tak posedali po škarpě, seděli vedle silnice a nesměli už dál jít na Benešov, ruský vojáci mezi nimi a prostě Němci se vzdali a místo na Benešov šli zpátky směrem na Vlašim, protože byli zajati. Tak jsme se těšili a nakonec to tak dopadlo, že teda Němci prohráli válku a Rudá armáda, která s nima přes

tři roky bojovala vlastně sama, než se otevřela 2. fronta ve Francii, v Normandii, a spolu dodržel americký prezident úmluvu, a proto Němci utíkali ještě co možná na západ nechat se zajmout od americký armády. Takže pak skončila u Milína poslední ta akce ještě bojová německá, Němci s Rusa. A to byl definitivní konec. A když jsme se vrátili sem zpátky, tak jsme spali, naštěstí tady ten chlív už, číslo 16, kde já jsem strávil svoje předškolní léta, zůstal, byla prostě betonová podlaha, dřevěný trámy, tam jsme spali, nebylo kde si lehnout, jak se říká, kamna, všecko, vnitřní věci, vnitřní nábytek, nic tady nebylo, že jo, protože to byla střelnice německých vojsk. A můj děda mi vyprávěl, že mu nabízeli, abysme si vybrali pohraničí, celou vesnici, že to máme rozbitý, a děda řek: „Ne, my si to opravíme a půdem do svého.“ To bylo to nejkrásnější rozhodnutí jeho.

Tak jsme postupně se snažili, pak se deset let ještě soukromě hospodařilo. Celej tento kraj se živil vždy zemědělstvím a to zemědělství tehdy bylo opravdu pořádná, jak se říká, dřina, na dnešní poměry velká dřina. To se nedá ani povídat, ani nám to některý mladý lidi nevěří. Deset let se hospodařilo soukromě, pak vzniklo JZD, dva roky bylo jako malý družstvo v Dalešicích a za dva roky zase přišlo rozšíření, jak se říká, za družstevní hospodaření a pracovali jsme v JZD. A všichni prostě jsme měli, jak se říká, stejný normy, tak nějak přibližně stejný normy, bych řek, ovšem sociální poměry a platový poměry byly taky velmi složité, protože až v 72. roce jsme měli pevnou odměnu. To znamená, do té doby jsme měli dobírky a až v 72. roce byla pevná celá odměna. Ovšem postupně se družstvo hospodářsky tak nějak zkonsolidovalo a zase k původnímu, myslím, asi pěti-, šestistrannej – Bělce, Jablonná, Dalešice, Blažim, Nebřich a družstvo. Pěstovaly se hlavně taky jahody, který přinášely finanční přínos pro to družstvo. Postupně se ty dobírky dělaly a všechno se pomalu dávalo dohromady. Tak jsme žili a pracovali v 20. století. A vim, že to úsilí těch všech lidí bylo velice náročný.

Obec RADSLAVICE

Vy jste se vrátili domů hned, co nejdřív to šlo?

Pan Šebek: Museli jsme to připravit na bydlení. Po Němcích to dorazili Rusáci – vokna pryč, dveře pryč. No, tak to museli všechno opravit. Trvalo to dva roky. No, a začínalo se zase znova.

Ladiskav Šebek, pamětník, Radslavice

Vy jste zažil události kolem Živohošti?

Ti něco řeknu. Já měl úžasnou kliku v životě. Rozumíš, já moh bejt třikrát po smrti a vždycky jsem se z toho dostal. Tadyhle bych byl, jak je v Živohošti ten pomníček těch kluků, no, tak to jedinej já, že

když jsem viděl to zabijení a to svinstvo válečný, já to už nechtěl! Přijeli Rusáci, to víš, ti měli všechno, vlasovci, víš? Hele, von vzal ten kulomet a tatatatata, pustil to do nich, pomlátil to a jeden Němec utek zpátky do Živohoště. Čoveče, voni vzali ty tři hakly přes řeku, přijeli tam a ty kluky, co tam ještě byli, tak ty zastřelili. Já, že se mi to zhnusilo, já to v životě, no představ si, že bych zabíjel a nikoho jsem neznal, že jo, tak mi bylo z toho špatně, tak jsem se pustil přes ty lesy domů na Melčany, nebyl jsem s nima. No a tím jsem si vlastně zachránil život. Ty druhý kluci, voni přijeli, sebrali je do haklů, oddělali na Vondrákovy zahradě, já mám fotku – oni si udělali ještě ti Němci fotky – tak tu fotku mám taky. Tam je postříleli a naházeli to do Vitavy.

Obec MLÉKOVICE

Jaký byl rok 1942?

Josef Žaba: Ve 42. roce my jsme se stěhovali, najmuli jsme si hospodářství – ne, nejdřív jsme se vystěhovali ke strejdovi do Zvole a tam jsme byli asi půldruhého roku a takhle ve žních strejda říkal: „Nám nestačí obilí, my se neuživíme. Ten příděl, co máme, tak musíme něco skovat.“ Tak skovali jsme čtyři pytle. Strejda byl u mlátičky, já odnášel obilí na půdu a při tom jsme čtyři pytle skovali do řezanky nad kravín, páč tam von řezal všechnu slámu, měl řezačku za mlátičkou a zafoukali jsme ty čtyři pytle. Strejda nevěděl, že von měl švadlenu v Nový Březový, hákou Švelhákovou, a ta mu tam zrovna přešivala, von měl tři dcery, tak mu přešivala vždycky z tý starší na mladší zase šaty, že jo. A seděla u okna zrovna a koukala na nás, jak mlátíme. Jo, okno vtevěný, seděla v obytnom a přes dvůr viděla, teď se všimla, že já ty pytle nosim jinam. No, trvalo to asi tři dny, najednou Němci, gestapo, jo, a strejda byl starostou ke všemu, musel sehnat lidi na vodházení řezanky, tak tam bylo asi deset lidí, no a ty pytle našli. No, teď, gestapo samozřejmě, že to sepsali všecko, aby jim to pasovalo a teď se čekalo na soud. A tam chodil ke strejdovi pro mlíko hákej právník z Károva, to byla taková chatová oblast za Ohrobce, tam bylo asi čtyři sta chat a hákej právník k němu chodil pro mlíko až do Zvole. A tak se ho ptal, jak tohleto může dopadnout. No a on mu říká: „Helejte, Vy jste starostou, když vás namočeť voba do toho.“ – já jsem byl jako synovec, že jo, on byl strejda – „tak vy dostanete jako starosta nejmíň třikrát tolik. Vy můžete dostat až deset let. A von, to nevíme, za krádež.“

Jo, a on nám rovnou radil, abych prostě já u soudu řek, že jsem to ukrad, jo? Protože jakmile bych to nechal na sebe, tak by strejda dostal trest velké. Přišlo předvolání k soudu. No já tomu nerozuměl, ale Milan je překladatel, no tak ten to překládal všechno. A strejda řek, že vo ničom neví, že jsem to musel ukrást. A já jsem řek: „No, já jsem si to vzal, protože na lístky, co nám dávají, když my tadyhle těžce pracujem, tak nám to nestačí, tak jsem si ty čtyři pytle vzal.“ No, tak byl jsem odsouzený na rok, odsoudili mě na rok.

Jakou jste měl zkušenost s partyzány?

U nás na zahradě, my jsme to ani nevěděli, byli partyzáni. Zrovna tu dobu, když se ve Zvoli střílelo. Nějaká četa německých vojáků jela přes Ohrobce na Břežany a měli lehký kulometry a měli ty pasy těch nábojů okolo sebe

Josef Žaba, pamětník, Mlékovice

mrtvejch, my jsme je uklízeli s otcem. A ti vostatní utekli. Utekli do Točny, jo, a tam byla německá posádka. Ty sebrali, byly to obrněný vozy nějaký a jeli tady udělat pořádek do Ohrobce. Teďko za námi bydlel nějaký inženýr Malý, ten vylez, on měl barák dost vysoký, vylez nahoru na balkon a koukal dalekohledem k Točny, odkud jely asi tři obrněný vozy plný vojáků, jo, teď přijeli na začátek Ohrobce, ale to tam byly nejdřív chaty, jo, tady od Břežan po pravý straně byly chaty a voni ty chaty prohlíželi. A která byla zamčená, tak do ní stříleli pancéřovou pěstí. Jo, to hořelo, asi tři chaty hořely, ono to vypadalo hrozně. A inženýr Malý povídá: „Musíme utéct!“ Tak já jsem oběh půl vsi, von něco oběh, tak teď se utíkalo dolů jako do lesa k Jarovu, do těch strání, to byly hrozný stráně k vodě. A tak jsme utekli a von jako poslední zůstal na kraji lesa a tím dalekohledem se díval, co se bude dít. Oni udělali to samý – vobradili Ohrobce a prolezali baráky. A voni všichni lidi neutekli. Tak je přivedli na hráz, tam byl rybník, postavili je, von to viděl z dálky krásně, jednoho zastřelili hned a tam bylo štěstí, že nějaký Verka uměl trochu německy. Tak ten jim – jo, já jsem to měl vysvětlit ještě dřív – ten jim prostě to vysvětloval, že oni to neudělali, že to udělali partyzáni, že postříleli partyzáni ty německý vojáky. No a von se sháněl, kde ti vojáci jsou a my jsme je s otcem ještě – tenkrát otec říkal: „Musíme je uklidit.“

Oni leželi a ještě byli živí napůl. Tadyhle z prsou stříkala krev, jo? Já tenkrát byl mladej, dvacet dva let, ale takovej strach jsem dostal, že jsem ho nemoh unést, tak jsem ho tahal, vzal jsem ho pod páždí a házeli jsme je do prázdného křechtu na zahradu, co byly vybraný brambory. Tak jsme jich tam asi šest naházeli a otec říká: „Přikrejeme je a čepice uklidíme jinam.“ Otec byl ve válce a říkal: „Možná že oni mají jmennovky v čepicích.“ Tak jsme ty čepice uklidili na druhé konec zahrady pod angrěšt, asi pod dva angrěšty, jak vyhrabaly slepice díry, ty pelechý jejich, tak jsme to tam dali a přhrabali hlínou. A utekli jsme. Čoveče, Němci přijeli, teď ve vzteku stříleli do naší stodoly pancéřovou pěstí, teďko, jak toleto tam vyšetřovali je, tak ten Kverka, ten jim to vysvětlil, že už jiného nezastřelili, a vzali je jako rukojmí a ti museli ty Němce vyndat, nám sebrali koně, bryčku a na to museli ty mrtvý Němce naložit a jeli s nima do Točny. Tam prej je uvázali někde u plotu a teď oni čekali, co bude, jo? A Němci najednou druhé den zmizeli. Jo? Je tam nechali, už nezastřelili žádného a zmizeli. Takhle to vypadalo za okupace tam, co jsme jako my prožívali.

TRAGEDIE V ŽIVOHOŠTI

5. května 1945 v odpoledních hodinách nechal velitel SS rozmístit ve stráních podél Vltavy kulometry a z nich vojáci začali odstřelovat Živohošť. Pod školou byl zastřelen osmnáctiletý rodák z Křečovic Vladimír Novák a čtyři občané byli vážně postřeleni. Těm se ale podařilo zachránit životy v nemocnici v Benešově, kam byli převezeni. Ves byla obklíčena ozbrojenými hlídkami. Velitel

zakázal vycházení. Nikdo nečekal, jaká hrůza se odehraje druhý den. Dopoledne byla podniknuta trestní výprava do blízké vesnice Chotilsko. Cestou němečtí vojáci zastřelili tři členy RG ze Záborné Lhoty. Do Živohoště přivlekli dalších 7 členů RG, kde po krutém mučení byli zastřeleni a jejich těla vhozena do Vltavy. Teprve 11. května byla těla popravených vytažena a pohřbena.

Když dne 7. května 1945 jsme se téměř ve všech krajích radovali z nově získané svobody svého národa, krácelo v Živohošti před večerem po celodenním vysilujícím mučení 7 vlastenců ze Záborné Lhoty k popravišti.

Ve chvíli, kdy o Vltavu se opíralo slunce, stáli Zábornoňhošťtí pěkně v řadě.

Tak už jen chvíli...

... a krev sedmi mučedníků vsakovala se do rodné země. Dokonáno jest.

Pozůstatky hrdinů byly i po odstřelu ještě zneuctěny...

... a odvečeny do Vltavy.

Po zbabělém útěku ničemných kultur tregů bylo všech 7 obětí z Vltavy vyzdvíženo a pochováno na hřbitově v Živohošti a ve Starém Kníně.

Třetí den po této hrůzné tragedii uvítali jsme v Živohošti první rudoarmějce.

P. Jos. Semrád. Kněz, který se nebal.

VYSTĚHOVÁNÍ!

Ukázka z kroniky obce TISEM.

TEXT: OBEC TISEM

Do života obyvatel obce Tisem krutě zasáhly obě světové války. Během druhé světové války se ani Tisem nevyhnulo vystěhování obyvatel, které postihlo celý tento kraj mezi řekami Vltavou a Sázavou. Na území obce byl zřízen tzv. SS-Hoff.

V roce 1943, již na jaře bylo oznámeno, že i naše vesnička se musí vystěhovat, jelikož Němci zřizují velké vojenské cvičiště v našem kraji. Dosavadní starosta František Kubásek čp. 13 rezignoval na svůj starostenský úřad a jmenován místo něho František Fulín z čp. 23. V těch dobách velmi část navštěvovali okupanti naši vesničku, až konečně jednoho dne v červenci 1943 přijeli a nařídili okamžité vystěhování těchto rodin: František Kubásek čp. 13, Jan Fulín čp. 4, Jan Fulín čp. 1

Z těchto tří usedlostí byl v prvopočátcích zřízen tak zvaný SS-hoff (dvůr), jehož vedením byl Němci pověřen Jan Fulín čp. 1. Němci původně nabízeli toto správcovství Františku Kubáskovi z čp. 13 jakožto dobrému hospodáři, který toto přijetí s různými poznámkami, že je přestárlý apod., odepřel. Současně převzali Němci z těchto jmenovaných hospodářství veškerý živý i mrtvý inventář s veškerou úrodou. Poznenáhlu pak se stěhovali ostatní občané, kteří rovněž svůj pěkný dobytek museli dodat do dvora, který byl zřízen v čp. 4.

Bylo smutné loučení se svým dědicovým domovem, těm rodinám, které nechtěli při dvoře pracovat. Nejdříve se vystěhovala rodina Škubalova z čp. 30 a sice

do obce Pecerad, rodina Říhova z čp. 5 chtěla zůstat v Tisem, ale když Jaroslav Říha byl zatčen a uvězněn, musela se jeho žena se čtyřmi malými dětmi a dospělou dcerou vystěhovat před Velikonočními svátky do obce Jetřichovic u Pacova. Rodina Fulínova čp. 4 se nejdříve přestěhovala do čísla 6 k Vernerovým a potom na žádost a prosbu, aby byl s rodinou propuštěn, najal statek s. ing. Benešem ze Mlýnů čp. 8 a Vladimírem Šebkem čp. 24 v Libčicích u Dolních Kralovic. Rodina Vaněčkova čp. 9 se odstěhovala k svému zeti do Jírovic. Rodina Vaněčkova čp. 12 se odstěhovala do osady Klokočná, obec Vranovská Lhota. Rodina Kubáskova čp. 13 se odstěhovala do Kozmic, kde najali hospodářství. Paní Františka Kovářová čp. 17 se odstěhovala do Krhanic. Rodina Brejlova čp. 18 se vystěhovala se svým synem Janem do Mokré Lhoty, druhý syn Antonín zůstal s rodinou Vaněčkovou v Tisem. Rodina Vaněčkova čp. 21 se odstěhovala do Střelítova u Votic. Rodina Fulínova čp. 23 se odstěhovala do Ostřešan u Pardubic, kde měla najaté hospodářství. Rodina Šebkova se odstěhovala do Mokré Lhoty, odtud pak do Libčic u Dolních Kralovic. Rodina Bakosova se odstěhovala do Kozmic a rodina Fialkova do Velkých Popovic (z čp. 27). Rodina Vašákova se odstěhovala do Mnichovic. Rodina Kubáskova čp. 29 do Kozmic. Rodina Novotná čp. 37 do Bystřice. Rodina Stibůrková do Benešova. Rodina Piskáčková do Chrástu n/S.

Při stěhování byla většina povozů vystěhovalců kontrolována polními četníky

Kronika obce Tisem

od roku 1893.

německými, zda neodváží velké zásoby. Našel-li německý žandárm nepovolené množství zásob, byl dotyčný nešťastník krutě ztýrán a o zásoby okraden, tehdy naši vesničku opustilo z 51 obytných čísel 19 rodin, 73 osob.

Toho roku bylo z naší vesničky odkomandováno na práci do říše 7 hochů a sice Antonín Sládek čp. 47, Jan Verner čp. 6, Jaroslav Haller čp. 15, Václav Kubásek čp. 39, Josef Kubásek čp. 15, František Škubal čp. 10, Jaroslav Bayer čp. 31, který na cestě při návratu do své vlasti zahynul. Poněvadž vystěhované rodiny scházely jako pracovní síly u SS dvora v Tisem, byly opuštěné domky obsazeny rodinami z vesnic vojenského cvičiště.

Z čísla 1 nastěhoval se Jan Fulín do čp. 4, kde bydlel jako správce dvora. V jeho statku bydleli Jan Kubásek z Dubovky, Josef Vaněček a František Zderadička z Tisem. V čísle 5 byl nastěhován František Hlaváček z Hodčtic, v čísle 9 byl nastěhován František Vaněček z Neštětice, v čísle 12 byl nastěhován Antonín Simůnek z Libče, v čísle 13 byl nastěhován kovář Beneš z Neveklova a Josef Lhoták z Tisem. V čísle 17 bydlel Josef Vyskočil ze Zaječí. V čísle 21 bydlel František Vilímek z Neštětice. V čísle 23 bydlel Václav Franěk a Jaroslav Matoušek z Neštětice. V čísle 24 bydlel J. Kocourek z Bělce, v čísle 27 bydlel František Vilímek z Neštětice, který byl jmenován šafářem. V čísle 29 bydlel František Novotný z Neveklova, v čísle 32 bydlela paní Svobodová. V čísle 37 bydlel Josef Novák ze Stražovic.

SEMOVICE

Setkání s pamětníkem Vladimírem Starým.

AUTOR: LIBUŠE POSPÍŠILOVÁ, VÁCLAV ŠMERÁK, JAN SLABÝ FOTO: VÁCLAV ŠMERÁK

Před válkou

Obec Semovice žila v předválečných letech, před německou okupací, běžnými osudy svých obyvatel. Dohromady čítala jen patnáct čísel. Děti většinou nejezdily do školy autobusem, ale chodily pěšky kolem rybníka. Kluci si hrávali na návsí kuličky

a holky zase s přeskakovadly. Dělal se ovšem i lotroviny – třeba si naškrábali hlavičky ze sirek do klíčů a toto pak bouchalo! Samozřejmě se čtalo s míčem a proháněl puk na kluzišti. Mládež chodila na zábavy a soused k sousedovi na slivovičku, popovídat si na zápraží, a k babičce a dědečkovi se putovalo každé posvícení. To hlavní ovšem byla práce na hospodářství.

Stěhování

Přišla válka a všechno bylo jinak. K tragickým kapitolám její historie vestředních Čechách nepochybně patří období let 1942–1945, doba nuceného vystěhování obyvatel tohoto území okupační německou armádou a jednotkami SS. Složitě osudy, spojené s nekonečným utrpením, zasáhly kolem třiceti tisíc lidí z kraje při soutoku řek Vltavy a Sázavy. Jedním z těch, kteří se nám svěřili se svými vzpomínkami v době pořizování záznamů a výpovědi pamětníků, byl i Vladimír Starý ze Semovic. Sešli jsme se v kanceláři u starosty Neveklova Ing. Jana Slabého. V době vystěhování bylo Vládovi pouhých osm let. Mnohé zážitky byly ovšem tak silné, že mu utkvěly v paměti dodnes.

„Asi týden před nuceným vystěhováním přišli i za mými rodiči němečtí důstojníci,“ vybavuje si pan Starý první okamžiky, které změnilly celé rodině život na několik let. „Dali nám asi týden, abychom opustili svůj domov v Semovicích. Otec, matka a já se svou sestrou. Vnímám jsem, jak z toho byl otec celý špatný, maminka plakala.“

Rodina Vládi se stěhovala k příbuzným do Mokrě Lhoty. „Otec měl koně, posadil se na korbu s maminkou a sestrou, já jsem odvázel našeho pejska od boudy a vykračoval jsem s ním pěšky, vedle korby. Na staré silnici, na Bojištatech, nás zastavili němečtí četníci. Ptali se táty, kam jede a co veze. Tatínek jim vše vysvětlil, ale potíž nastala ve chvíli, kdy přiznal, že veze s sebou také živobytí, mouku, jídlo pro děti a také krmivo pro koně. „Nichts!“ křičeli na tatínka. „To se nesmí. Přece víte, co se může vzít s sebou a co ne.“ Jeden z četníků uměl poměrně dobře česky, rozuměl jsem tomu, co říkají, a měl jsem strach. „Když tě nahlásíme,“ dodal četník, „půjdeš do koncentráku a nemusíš se vrátit. A máš rodinu.“

Němci se pak chvíli mezi sebou dohadovali, nakonec to skončilo smírem. „Jeď a dej si pozor, podruhé to neďeješ!“ S těmito slovy nás propustili. Měli jsme všichni opravdu nahnáno.“

Lidé se museli postupně vystěhovat z mnoha obcí. Našel se i odvážný starosta Marušák. Vědělo se, že v Jirovicích je silná komunistická strana. Této obce se také dotklo nucené stěhování, ale nemuseli odejít všichni. Přijeli sem gestapáci se seznamem komunistů, aby je starosta vydal. Pan Marušák se však za ně zaručil, že nebudou dělat žádnou politickou činnost, budou pouze fyzicky pracovat – a to také stvrdil svým podpisem. Paradoxně – po válce komunisté odvážného starostu, po únoru 1948, násilně z obce vystěhovali. Asi někomu překážel...

Nový domov

Vystěhovaná rodina bydlela za války v Mokrě Lhotě až do roku 1945. „Byla to naše teta, tátova sestra, která nám pomohla,“ říká pan Starý.

Nedaleko se nacházela továrna – plnírna prachu do dělostřeleckých nábojů. Zažili zrovna okamžiky, kdy vybuchla. „Přestože jsme od toho místa bydleli tři kilometry,“ vzpomíná Vladimír, „rozlétly se po výbuchu dveře i okna. Byla to hrozná rána. Vyběhl jsem za ves a shora jsem viděl tu hrůzostrašnou scénérii. Mrtvá těla, roztrhaná, rozseťte ruce, nohy, sněhový poprašek na polích potemněl střelným prachem. Bylo asi dvacet mrtvých, tlaková vlna jim většinou roztrhala plíce. Vedení firmy postavilo zabitým Němcům pomník s jejich jmény.“

Odvrácená hrozba

Blížil se konec války a s ním rostla naděje na návrat domů. Ještě v poslední válečné dny však visela nad středočeským prostorem strašlivá hrozba mnohem masivnějšího výbuchu. Německé velení na Konopišti vydalo příkaz, že se zabrané území musí zlikvidovat. Stálo tu sedm muničáků a v nich tuny střelného prachu. Ty byly připravené k odpálení. Rozkaz zněl – před odchodem z území vyhodit vše do vzduchu. Kdyby se to uskutečnilo, odneslo by to určitě mnoho vesnic. „Byli tři, kteří se zasloužili, že k oně hrozných událostí nakonec nedošlo,“ vysvětluje pan Vladimír. „Benešovský starosta spolu se dvěma dalšími muži se vydali za německým velitelem a podařilo se jim ho přesvědčit, aby rozkaz zrušil.“

Návrat

Ať byl člověk z malé chaloupky nebo velké usedlosti, všichni se chtěli vrátit po válce domů. K domovu je vázalo silné pouto. „Maminka to jednou nevydržela,“ vzpomíná její syn Vládi, „a vydala se ávozem k rybníku a na kopec, odkud viděla tu spoušť, co Němci v Semovicích způsobili. Bylo to nebezpečné, mířil i na ni, že jí zastřelí. No, nezastřelili.“

Vladimírova rodina se vlastně neměla po válce kam vrátit. Jejich dům byl srovnán se zemí, další budovy byly z poloviny zdemolované. Ale byla to vesnice, odkud pocházeli, a na svůj návrat

se těšili. Pomohl jim místní mlynář, který je ubytoval ve dvou menších místnostech ve mlýně. Zůstali tam dva a půl roku, než si postavili vlastní bydlení. Mlynář ani nechtěl nájem, dobře věděl, jak na tom rodina je.

Znovu od nuly

Rodiče chodili asi půl kilometru do vsi a stavělo se. Dokonce sem tenkrát přijel ministr zemědělství tatraplánem, celá delegace asi v deseti autech, a slibovali, že postiženým lidem pomohou. Ze slibů nebylo nic. Pomoc nabízela i UNRRA, ale naše tehdejší politická reprezentace ji zadržela. Semovští si vzali ve spořitelně půjčku na úrok, museli ji každý rok splácet. Lidé dělali od prvního slunka do tmy na polích, s kravičkami, s koňmi – kdo co měl, pole bylo samý pýr, a přitom si budovali nová obydlí. Pomá-

haly i děti. Sotva přišly ze školy, měly na stole vzkaz, co je třeba dělat, na učení moc času nezbývalo. Byla to hodně těžká doba, ale lidé jeden druhému pomáhali, drželi při sobě, povzbuzovali se navzájem.

„My jsme měli 17,5 hektaru. V období žní nám přijela pomáhat rodina z Prahy,“ vzpomíná pan Vladimír. „Přitom za Semovicemi byly obrovské louky plné stanů s municí, ta byla všude a nebylo možné ji jinak přechodně uskladnit.“

Postavila se i nová hospoda. Do jejich základů se zabudoval rozporcovaný pomník Němcům zabitým při výbuchu v plírně střelného prachu. Daly se tam i nějaké dokumenty.

A vybudovali tu i zvoničku, která vydržela až do roku 1955, než z ní někdo ukradl zvon a pak i další části. Na zvoničce byla dřevěná zasklená vitrina, kde byly vystaveny fotky z doby nuceného vystěhování. Lidé se tam na ně chodili dívat – všechny rody se vrátily domů.

A přišla kolektivizace

Soukromničilo se asi do roku 1953. Pak museli vše odevzdat do jednotného zemědělského družstva. „Otec řekl, že dlužíme státu ještě 90 000 korun,“ vzpomíná Vládi, „a z čeho to budeme

VYSTĚHOVÁNÍ NEVEKLOVSKA

Rekonstrukce historických událostí v době 65. výročí vystěhování na neveklovském náměstí.

FOTO: GABRIEL VACH A MĚSTO NEVEKLOV

splácet, když dáme naše pole do družstva? – O to se nestarejte, bylo nám řečeno, a vzali si i ty papíry o půjčce. – Stát vám to odpustí.

Každý ze vsi zná rodinu Fulínovu – on byl profesor, ona učitelka v mateřské škole, bydleli přímo na návsi, měli devět dětí. Pan profesor byl hluboce věřící, komunisté to věděli a chtěli ho zničit. A tak rodinu vystěhovali pár let po válce znovu – tentokrát to ovšem byli naši lidé, co je k tomu přinutili. Otce zavřeli a matku se všemi dětmi nastěhovali do jedné místnosti na statku. „Vašek Fulín byl můj kamarád a nic se na tom nezměnilo,“ dodává Vláda.

Další podobně postižení – Kadeřábekovi – bydleli v Mysliči – ty vystěhovali do Trmic a nesměli si vzít vůbec nic s sebou. Přijeli za nimi z Prahy a řekli – buďte svůj dluh zaplatíte, nebo nám dejte pole a propočítáme to. Nakonec museli prodat i pole, aby se to dorovnálo. Dostali jednu místnost, teklo tam, do kýblů chytali vodu ze stropu, paní Kadeřábeková brzo umřela.

Pana Svobodu z Jirovnice také neprověřili. Dnes je to nejstarší občan v regionu, je mu 91 let.

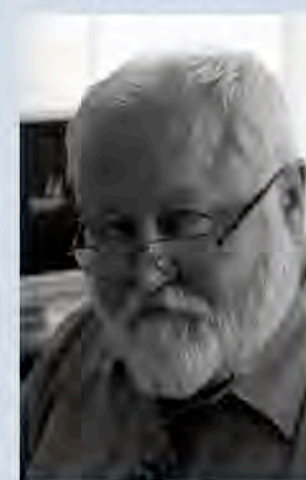
Za Němců všichni věřili, že se jednou do svých domovů vrátí, za komunistů o „nepohodlných“ rodinách rozhodovali vlastní lidé – a bez naděje návratu. Tak pan Starý komentuje smutný osud rodin pronásledovaných v 50. letech.

Vzpomínky stále velmi živé

Poválečné období let 1945–1955 je ve vzpomínkách pamětníků ještě stále velmi citlivé. Stále žijí lidé, kteří pamatují, jak se s „nepřáteli režimu“ tvrdě zacházelo. A postihlo to nejen dospělé, ale i jejich děti. Někteří čeští konfidenti za německé okupace po válce otočili a přidali se ke komunistům – vědělo se to o nich. O to byli nemilosrdnější. Někdo tak činil ze strachu, jiný pro nejrůznější výhody. Natočit z těchto vzpomínek film je možná úvaha do budoucna. Někteří starousedlíci tvrdí, že je to ještě krátká doba, není dostatečný historický odstup; argumentují, že by se ani dnes nevědělo, komu se „šlápne na kuří oko“. Jak to tedy udělat, aby ta doba byla zdokumentována objektivně? Na každé straně se vždy našli lidé zlí a bezcitní, ale také ti, kteří se dokázali zachovat i ve vypjatých situacích slušně. S takovým dokumentem doby se ovšem moc dlouho čekat nedá. Ten historický odstup může být jen tak dlouhý, dokud žijí pamětníci oněch složitých událostí a komplikovaných osudů. Protože jen oni vědí...

Takže možná někdy příště na shledanou, při další kapitole vzpomínek.

Na vyprávění pana Vladimíra Starého navázal starosta Neveklova Ing. Jan Slabý se svým zamyšlením:

Začnu možná malinko jinak. Já jsem se v Neveklově nenarodil, pocházím z městečka Pyšely, zhruba třicet kilometrů odsud, a tam jsem také chodil i do základní školy. Pak jsem navštěvoval Gymnázium v Říčanech a dál Vysokou školu zemědělskou v Praze Suchbole.

V Neveklově jsem se otcnul jako vyštudovaný zootechnik na velkokapacitním kravíně v Nešetvicích u Státního statku Benešov. Samozřejmě, že když jsem tu začal bydlet, tak jsem se postupně

zapojoval i do veřejného života, a to, co se stalo na Neveklovsku, jsem pomalu začal silněji vnímat. Byly různé výklady těchto událostí a byly i znát různé pozice, ze kterých se historie vykládala.

Neveklovsku se také říkalo pohraničí Středočeského kraje. Když se ohlédnou zpátky, tak mělo vystěhování jak pro obyvatele, tak i krajinu zásadní význam. Proč? Protože ti lidé museli odejít a mnozí se buď nevrátili a nebo nepokračovali ve svých profesích. Byla tady přetržena historická kontinuita. Pak postupně do těchto míst přicházeli jiní, my, lidé, kteří sem přišli za prací, a začali se s fenoménem Neveklovska teprve hlouběji seznamovat.

Nyní uplynulo od oněch událostí 70 let a já mohu říct, že se intenzivně snažíme, aby historické informace a vzpomínky nijak nezapadly. Bohužel se v minulosti udělalo málo pro zaznamenání vzpomínek pamětníků. Dnes to děláme, ale je takřka pozdě. Je asi potřeba, aby uteklo několik desítek let, z těch věcí se pomaloučku stala historie a teprve s novými zkušenostmi z nové doby se začne člověk vracet k historickým událostem. Zrovna tak, jak se vrací k událostem, které byly před padesáti lety ve svém vlastním životě.

Já v Neveklově pamatuji několik vzpomínkových akcí, které se s pravidelností po pěti letech dělají. A je to tak dobře, protože si myslím, že historická paměť národa se musí uchovávat. Jednak to dělají historici, ale ti to dělají samozřejmě profesionálně pro zasvěcené, ale pro tu širokou veřejnost to je a zůstane na nás, na činovnících obcí.

Měl jsem to štěstí, že jsem chvíli působil třeba u zdejšího divadelního souboru a mohl jsem se seznámit s lidmi, kteří dneska v našich pořadech o historii účinkují a kteří to všechno zažili. Čili jsem čerpal z pamětí svých spoluobčanů, předků mých a předků mojí ženy, kteří měli s okupací a konkrétně s gestapem osobní a nezapomenutelné zkušenosti. Člověk si udělal historický obraz, o čem ta doba byla. Proto se snažíme, aby se historické zkušenosti přenášely dál.

Bude stále platit, „co jsem neprožil, tomu nevěřím“, ale je dobré se z historie poučit a neopakovat některé chyby znovu. Neboť jak praví klasik: „Národ, který se nepoučil ze své vlastní minulosti, je odsouzen k tomu, aby ji prožil znovu.“

Hugo Wiesner, 7 let

Vážená čtenářko, čtenáři,

stránky Almanachu jsou ohlédnutím za vzpomínkami posledních pamětníků vystěhování obyvatel žijících po staletí mezi řekou Vltavou, Sázavou, Benešovem a Sedlčany. Vystěhování z míst, kde nikdy nic nebylo zadarmo a jen mozoly byly tím nejvyšším platidlem. Almanach nehodnotí, jen konstatuje a ponechává na čtenáři, aby si vytvořil svůj obraz o nedávné minulosti.

Poděkování patří všem autorům příspěvků Almanachu Ohlédnutí a pamětníkům, kteří se snažili a nadále snaží předávat historickou zkušenost budoucím generacím. Je dobré, že nastupující generace mladých historiků, jako je Mgr. Michal Sejk, Tomáš Zouzal, sbírá síly ke skutečně vědeckému zhodnocení tohoto období – je to nutné a pro pochopení všech historických souvislostí potřebné. Jistě bude napsán i velký historický román, navazující na knížky Paběrky, Kluci ze zabraného, Odnikud nikam, jako završení historické ságy o zmaru a znovuzrození života uprostřed Čech.

Děk patří starostům obcí sdružení Neveklovska, Krňan, Hradištka, Lešan, města Sedlčan a dalším za podporu projektu Ohlédnutí.

Almanach Ohlédnutí také završuje současnou publikační činnost k sedmdesátému výročí vystěhování. Sdružení Mezi řekami a obec Krňany za podpory obyvatel a sponzorů vydalo knížku Mezi Vltavou a Sázavou mapující tisíciletou historii regionu, ukazující, jak hluboké kořeny měly vystěhované rodiny. Doprovodil ji dokumentární film stejného autora Václava Šmeráka a režiséra Josefa Dlouhého Vystěhování. Patří sem publikace se zaměřením na vojenský charakter zabraného prostoru Cvičiště Benešov – Vstup zakázán! Knihu autora Petra Kosa vydalo Posázaví. Česká televize odvysílala besedu historiků v cyklu Historie.cs – Vyhnání ze středních Čech publicisty Vladimíra Kučery, Martin Skyba uvedl dokument o Neveklovsku Ukradená země. Vzpomínkové akce podpořilo i vystoupení historiků na setkání pamětníků a obyvatel regionu v Senátu Parlamentu České republiky 15. března 2012, které tvoří úvod Almanachu. Stalo se tak takřka po sedmdesáti letech. Obdobné setkání se v Parlamentu ČSR odehrálo v roce 1946 a nabitý Hlavní sál Valdštejnského paláce svědčil o velkém zájmu. V součtu počínů nemůže chybět ani projekt Ohlédnutí, kdy na desítkách akcí v původně vystěhovaných obcích si obyvatelé připomněli svoji minulost.

Na závěr mi dovolu být trochu osobní. Nejsem přímým pamětníkem, ale na několik let jsem se ponořil do zdejší historie. Od malička jsem slyšel od táty o Svatojánských proudech. Jak se z Prahy do Štěchovic jezdilo parníkem anebo vlakem do Kamenného přívozu a pak pěšky do Proudů. Nebo na kánoí celý den proti proudu Vltavy za kamarády až na Ztracenku. A pak nic – byla válka.

Později jsem se dostal do Kamýku nad Vltavou, jezdil do Krňan, Třebsína, Teletína, zakotvil se svojí ženou v Krňanech, zamiloval se do kostelíku ve Vysokém Újezdu.

Celou dobu mě pronásledovala řada nezodpovězených otázek kolem vystěhování zdejších obyvatel za II. světové války. Sám jsem hledal odpovědi na časy ne tak dávno, aby úplně přebolely. Tak věřím, že i vy jste na některé otázky našli odpověď.

Václav Šmerák, editor Almanachu Ohlédnutí
Krňany 22. srpna 2012

OBSAH

Ohlédnutí – Senát Parlamentu České republiky	10
Vysídlování obyvatelstva jako součást německých germanizačních plánů za druhé světové války	14
Okupace českých zemí a vojenské aspekty 2. světové války	23
Židovská otázka	28
Sedlčany a Sedlčansko 1943	31
Vystěhování Sedlčanska za 2. světové války v letech 1943–45	32
Vysídlení Sedlčanska a Voticka	35
Vystěhování jako historické a historiografické téma	40
SS – Truppenübungsplatz Böhmen – studentská práce	46
Pieta	73
Kresby žáků ZŠ Netvořice	74
Vzpomínky malého kluka na dobu okupace, vystěhování a konec II. světové války	76
Kresby žáků ZŠ Netvořice	84
Netvořice za okupace	86
Kresby žáků ZŠ Netvořice	89
Historie let vystěhování 1942–45 za II. světové války okupační německou armádou a SS	90
Na Hradištku přežili svoji vlastní smrt	98
Je dobré naslouchat minulosti, uslyšíte v ní budoucnost	102
Vystěhované Hradištko / naučná stezka	108
Vznik cvičiště zbraní SS na Benešovsku – Neveklovsku	114
Cvičiště Waffen SS v Benešově v letech 1944–1945	118
Tanky cvičiště Waffen-SS Böhmen	123
Krňany za II. světové války	126
Na jahody do Zabraného	131
Mezi Vltavou a Sázavou	132
Stěhování a návraty	135
Zákeřně ukrytá munice	139
Padesátá léta	142
A závěrem	145
Krňany	146
Stanice nesvobody	148
Ladislav Rychman, muž se štěstím	150

Vrchotovy Janovice	152
Netvořice	154
Vysoký Újezd	156
Rabyně	159
Lešany	160
Cvičiště Benešov	161
Maršovice a Vystěhování?	162
Vystěhování Maršovicka	162
Zornice Maršovice	169
Maršovice 2012	170
Křečovice	172
Obec Stranný	176
Město Neveklov	178
Z neveklovské kroniky	182
Obyčejné hrdinství	183
Svět očima dětí	184
Kluci ze Zabraného	186
Studentský film	188
Běh pro panenku	189
Odnikud nikam	190
Školský areál v Neveklově	191
Paběrky	192
Dalešice, Radslavice, Mlékovice	193
Tragedie v Živohošti	196
Vystěhování – Tisem	197
Semovice	198
Vystěhování Neveklovska	200
Slovo závěrem	203
Obsah	204
Literatura	206

LITERATURA A VYDANÉ DOKUMENTY O VYSÍDLENÍ BENEŠOVSKA, NEVEKLOVSKA A SEDLČANSKA

Studentská práce SS – Truppenübungsplatz Böhmen

Autor: Jan Jiráň

Prameny:

Benešovský kraj č. 2, 1945
Pamětní kniha města Benešov 1937–1948, SOKA Benešov, Archiv města (AM) Benešov
Poděluská kronika, SOKA Benešov, str. 72–73, 77, AM Týnec nad Sázavou
Týnecká kronika, Městský úřad Týnec nad Sázavou, str. 252–253, 273–281, AM Týnec nad Sázavou
Václavická kronika, Obecní úřad Václavice, str. 62–76, AM Benešov
Literatura
Dvořák, Josef, Fierlinger, Zdeněk, Peška, Zdeněk: Neveklovsko žaluje, Praha, 1947
Filípková, Mlada: Sonderlager v Bystřici (1), Pod Blaníkem č. 3, 2008.
Filípková, Mlada: Sonderlager v Bystřici (2), Pod Blaníkem č. 4, 2008.
Hartman, Jan: Činnost spojeneckého letectva nad Sedlčanskem v posledních týdnech druhé světové války, Sedlčany 1997
Hertl, Jan, Charvát, Jaroslav, Petráň, Josef, Reinštejn, Čeněk, Tywoniak, Jiří: Podblanicko proti okupantům, Benešov 1966.
Hertl, Jan: Dějiny vystěhování kraje mezi Vltavou a Sázavou za okupace v letech 1942–1945, SVPP 1, 1957, s. 17–38.
Ježek, Bohumil: Maršovická ohlédnutí, Olbramovice 2005
Klub českého pohraničí: Nejen Neveklovsko varuje, Týnec nad Sázavou 2002.
Kolektiv autorů, Týnec nad Sázavou: K historickým kořenům města, Týnec nad Sázavou 2006.

Kokoška, Stanislav: Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945, SVPP 27, 1985, s. 271–298.
Městské muzeum Netvořice, Nucené vystěhování kraje mezi Vltavou a Sázavou, Netvořicko 1943, informační panel.
Měchura, Vratislav, Německé generální zkouška, Zpravodaj KČP březen, Týnec nad Sázavou 2000
Neveklovsko varuje.
Pavelka, Jan: Sedlčany byly vystěhovány, Sedlčany, 1993
Robek, Antonín: Lidé bez domova, Praha, 1980.
Sejk, Michal: Germanizace českomoravského prostoru a vznik vojenských cvičišť na Benešovsku a na Vyškovsku, magisterská diplomová práce, Brno 2005
Staněk, Stanislav: Evakuace území mezi Vltavou a Sázavou za okupace, SVPP 14, 1973, 179 – 203.
Tywoniak, Jiří: Benešovsko za okupace I. (1939–1942), Benešov 1987.
Tywoniak, Jiří: Benešovsko za okupace II. (1943–1945), Benešov 1992.
Vorel, Otakar: Údolím od Slap do Prahy, Štěchovice 1997.
Internetové prameny
http://www.brigadyr.net/vojenske_objekty/ss_truppenuebungsplatz_bohmen_kampfbahn_chlistow/ss_truppenuebungsplatz_bohmen_kampfbahn_chlistow.htm /k 30. 9. 2008
http://benesovsky.denik.cz/zpravy_region/v-brezanech-byl-arbeitserziehungslager20080520.html /k. 21. 5. 2008

Literatura a vydané dokumenty o vysídlení Benešovska, Neveklovska a Sedlčanska

Sestavil: Tomáš Zouzal

DOLEŽAL, Jakub. Střípky z mozaiky protektorátní společnosti. Příbram: Státní oblastní archiv v Praze, Státní okresní archiv Příbram, Hornické muzeum Příbram, 2009
HERTL, Jan. Dějiny vystěhovaného kraje mezi Vltavou a Sázavou za okupace v letech 1942–1945. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 1, Benešov: Okresní archiv Benešov, Muzeum okresu Benešov, 1957
CHARVÁT, Jaroslav a kol. Podblanicko proti okupantům. Benešov: OV KSČ, ONV v Benešově, 1966
PAVELKA, Jan. Lidé bez domova. Sedlčany: Kulturní dům Josefa Suka v Sedlčanech, 1978
ROBEK, Antonín. Lidé bez domova. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1980
STANĚK, Stanislav. Evakuace území mezi Vltavou a Sázavou za okupace. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 14, Benešov: Okresní archiv Benešov, Muzeum okresu Benešov, 1973
STANĚK, Stanislav. Osídlení na území mezi Vltavou a Sázavou. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, roč. 16, Benešov: Okresní archiv Benešov, Muzeum okresu Benešov, 1975

ŠKORPIL, Bohumil. Paběrky. Reportážní vzpomínky z doby první i druhé světové vojny. Obrázky z krajů středního Povltaví, Posázaví, Polabí, Podblanicka, Podbrdsko a z jižních Čech. Příbram, 1948
Ed. HOFFMANOVÁ, J. a JUNĚCOVÁ, J. Zřizování cvičišť zbraní SS Benešov a poválečná obnova území 1942–1950. Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 1987
Ed. MĚCHURA, V. Nejen Neveklovsko varuje. Praha: Městská rada Klubu českého pohraničí v Týnci nad Sázavou, 2002
ŠÍMA, Jaroslav. Českoslovenští přestěhovalci v letech 1938–1945. Příspěvek k sociologii migrace a teorii sociální péče. Praha: Vydavatelství Societas, 1945
VRLOVÁ, Markéta. Psané skály. Příběh z válečného Neveklovska
ŠMERÁK, Václav, ŠKUBA, Jiří, SVOBODA, Radek. Mezi Vltavou a Sázavou. Tisíciletí regionu s kapitolou vystěhování

*Kresba Nářek duší autorky Štěpánky Hůrkové, nar. 1990,
Mstětice (Neveklov)*

MEZI ŘEKAMI

Editor: Václav Šmerák

Text: Ukázky kronik, dobového tisku

Vzpomínky pamětníků: autoři záznamů uvedeni u výpovědí pamětníků

Sazba, grafická úprava, retuše fotografií: Pavlína Najfusová

Tisk: Europrint

Vydání první

Krňany, Neveklov 2012

Jazyková spolupráce: Irena Pospíšilová

ISBN 978-80-260-2783-6

ISBN 978-80-260-2783-6

9 788026 027836 >